İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Ülkemizde 2. Dünya Savaşı'na ve sonrasında ülkelerin kendilerini içinde bulduğu yeni dünya dengelerine nedense yeteri kadar ilgi gösterilmediğini düşünüyorum. Yeryüzünün tanık olduğu en büyük yıkım olarak bilinen 2. Dünya Savaşı boyunca 70 milyondan fazla insan hayatını kaybetti. Ülkeler gökyüzünde ve okyanusların altında birbirleri ile amansızca çarpıştı ve kıyıma son nokta atom bombası ile koyuldu. Savaş sonrasında ise dünya güç dengelerinde benzeri görülmemiş bir değişim süreci başladı. Tarihte ilk defa olmak üzere, Avrasya güçleri inişe geçmiş ve yerini okyanus ötesinden yükselen Amerika Birleşik Devletleri'ne bırakmıştı.

Ülkemizin, bölgemizin ve dünyanın geri kalanının kendini içerisinde bulduğu bu yeni sürecin daha derinlemesine incelenmesi ve özellikle de ülkemizin ABD ile giriştiği 2. Dünya Savaşı sonrası ilişkilere daha fazla ilgi gösterilmesi gerektiğini düşünüyorum. 2. Dünya Savaşı sonrası ile ilgili daha fazla, daha özenli ve daha derin incelemeler yapılmalıdır; benim de yapmaya çalıştığım budur.

Çalışmanın benzerlerinden farklı şeyler ortaya koyabilmesi için çoğunlukla yabancı kaynaklar kullanmaya çalıştım. Bu durum, çalışmayı bir yandan ilginçleştirirken, diğer yandan da araştırmanın beklenenden fazla zaman almasına sebep oldu. Çevirilerin okunabilir bir Türkçe ile düzenlenmesi çok uzun sürdü ve özellikle de muhalif kaynaklara

ayırmak istediğim kadar zaman ayırmamı engelledi. Ayrıca yabancı kaynaklara erişmek, özellikle de muhalif olanlara, pek kolay olmadı. Zaman bu konuda da kısıtlayıcılığını gösterdi.

Bu arada mümkün olduğunca tarafsız olabilmek ve daha çok karşı tarafın olaya bakış açısını verebilmek için yöneldiğim Amerikan kaynaklarının, Soğuk Savaş dönemi basın – yayını olduğu ve propagandadan bağımsız olmadıkları hatırlanmalıdır. Dönem ile ilgili daha sonradan çıkmış muhalif yayınlara yer vererek bu durumu dengelemeye çalıştım. Ancak bu konuda ne kadar başarılı olabildiğim okuyucunun eleştirisine açıktır.

Çalışmanın her aşamasında bana büyük bir yapıcılıkla destek olan Hocam Doç. Dr. Kemal Arı'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Bana yol gösteren diğer enstitü çalışanlarına da teşekkürü bir borç bilirim. Maddi manevi desteği olan herkese teşekkürler.

Ogün ÖZBOYACI

İzmir / 2009

GİRİŞ

12 Mart 1947'de ABD Cumhurbaşkanı Harry S. Truman, Meclis Birleşik Oturumu'nda milletvekillerinin karşısına çıktı ve bir çeşit "*kader anı*"nın gelip çattığını; artık Amerikan milletinin nasıl yaşamak istediğine dair bir karar vermesi gerektiğini söyledi. Truman bu kader anında, ABD'nin "*silahlı azınlıklar ya da dış baskılara karşı koymaya çalışan özgür insanlara*" destek olması gerektiğine değinerek, Meclis'ten Yunanistan ve Türkiye için tasarlanan 400 milyon dolarlık yardım paketini onaylamasını istedi.

Truman Doktrini ile Türkiye, olası bir Sovyet saldırısına hazırlanıyormuş gibi gözükse de dönemle ilgili sonradan yapılan araştırmalar durumun bundan çok daha karmaşık olduğunu göstermektedir. Sonradan yapılan araştırmalar, Başkan ve yardımcılarının, aslında Truman Doktrini aracılığı ile daha önce benzeri görülmemiş bir barış zamanı dış siyaset hamlesi hazırlığı içerisinde olduğunu gösterir. Yani Truman Doktrini, Türkiye'nin savunulmasının yanı sıra, ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı savaş sonrası genel bir askeri üstünlük elde etme tasarıdır bir anlamda.

Amerikalı yetkililer önceleri Türkiye topraklarının güvenliğini fazla önemsemeden bu ülkenin coğrafi konumundan yararlanabileceklerini düşünmüşlerdir. Fakat bu yaklaşım zaman içerisinde Türkiye'ye yapılan yatırımların boşa gitme olasılığını

da beraberinde getirmiştir. Bu noktada Amerikalı yetkililer kendilerini Türkiye'yi NATO'ya tam üye olarak kabul edip etmemek gibi ciddi bir kararın eşiğinde bulmuşlardır[1].

Bu çalışmada ABD'nin Türkiye'nin NATO üyeliğini karara bağlama aşaması 1950 – 1952 yılları arası olarak kabul edilecek ve daha çok bu aralığa ilgi gösterilecektir. Ancak 1950 – 1952 yılları arasını, 1945 – 1950 yılları arasında olup bitenlerden bağımsız düşünmek elbette ki pek olası değildir. Dolayısı ile 1950 -1952 yılları arası basın haberlerine geçmeden önce, 1945 – 1950 yılları arasında olup bitenleri bu bölümde kısaca özetlemeye çalışacağız.

Genelde Truman Doktrini'ne sebep olarak Yunanistan'daki iç çatışmalar ve Türkiye'nin SSCB tarafindan tehdit edilmesi gösterilmektedir. Ancak birçok araştırmacının sonradan kanıtladığı gibi, Yunanistan'daki iç çatışmalar tam anlamı ile bir Sovyet saldırganlığı sayılamayacak niteliktedir[2]. Türkiye'deki gelişmeler ise o dönemde hak ettiği ilgiden çok daha azını görmüştür.

Aslında Amerikalı yetkililer, 1945 – 1952 yılları arasını daha sonra derinlemesine inceleyen Melvyn P. Leffler'e göre, 2. Dünya Savaşı sonrası Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye karşı saldırganlaşmasını hiçbir zaman için beklememişlerdir. Leffler, Sovyetler Birliği'nin Montrö Sözleşmesi'ni değiştirmek istemesini, Boğazlardan üs talep etmesini ve Kars ve Ardahan bölgesini kendi sınırları içerisine dâhil etmek istemesini inkâr etmez. Ancak bu düşüncelerini gerçekleştirmek için Sovyetler Birliği'nin kaba kuvvete başvurmayacağının Amerikalı yetkililer tarafından bilindiğini iddia eder.

---

[1] Melvyn P. Leffler, "Strategy, Diplomacy, and the Cold War: The United States, Turkey, and NATO, 1945-1952", *The Journal of American History*, C.71, S.4, Mart 1985, s.807-808.
[2] Michael Schaller, Robert D. Schulzinger, Karen Anderson, *Present Tense*, Houghton Mifflin Company, Boston, 2004, s.63.

George F. Kenan, Elbridge Durbrow ve General George A. Lincoln gibi uzmanlar, o günlerde, Sovyet yetkililerin kendilerini çok zayıf hissettiklerini, dolayısı ile savaşa sebebiyet verebilecek herhangi bir saldırganlıktan kaçındıklarını bildirmektedirler. Dolayısı ile üzerinde daha çok yoğunlaşılan aslında Sovyet taleplerinin uzun vadede İngiliz ve Amerikan çıkarlarını ne ölçüde tehdit edeceğidir.

Belki Sovyet Dışişleri Bakanı Vyacheslav M. Molotov, Türk Büyükelçisi'ne aralarındaki dostluk antlaşmasını yenilemeden önce Boğazlar ve sınırlar üzerinde bazı talepleri olduğunu belirtmiştir. Ancak ABD Yakın Doğu ve Afrika İlişkileri Masası Başkanı Loy W. Henderson da bu olayın hemen ardından Sovyet taleplerinin "*resmi*" olmadığını açıklamıştır. Loy Henderson ki çok katı ve hiç ödün vermeyen bir dış yetkili olarak tanınmaktadır. 1980'lerdeki araştırmalarına göre Melvyn P. Leffler, Amerikan resmi belgelerine dayanarak olayların daha sonraki gelişimini şu şekilde özetler.

Öncelikle Sovyetler Birliği, o dönemde talep ettiği üs ve topraklar konusunda Henderson'a göre oldukça sakin ve ölçülü davranmıştı. Sovyetler Birliği ayrıca konunun tartışmaya açık olduğunu da her zaman için hatırlatmıştı. Stalin aynı konuyu daha sonra Potsdam'da Winston S. Churchill ve Truman ile tartışmak istemiş ve orada da uzlaşmacı ve sakin tavrını korumuştu. Sovyet talepleri, Nisan 1946'da, Amerikalı General Walter Bedel Smith'in Moskova büyükelçiliği döneminde yeniden dile getirilmiş, Stalin burada da yine sakin ve uzlaşmacı konuşmuştu. Sovyet diplomatlar her seferinde, özellikle de sınır değişiklikleri konusunda esnek olduklarını ve konunun önemsiz bir mesele olduğunu ifade etmişlerdi. Konu böylelikle bir süre içerisinde uluslararası sahnedeki önemini yitirmişti.

ABD'li yetkililer aslında Sovyetler Birliği'nin, Türkiye ile olan ilişkisinde asıl olarak Boğazların ve dolayısı ile Karadeniz'in güvenliğine önem verdiğini biliyorlardı. Hatta birçok ABD'li yetkili bu konuda Sovyetler Birliği'ne hak da veriyordu. Öyle ki Rusların 2. Dünya Savaşı sonrası Montrö Sözleşmesi'ni yeniden ele almak istemesi yerinde bir istekti. Stalin Potsdam'da Montrö Sözleşmesi'ni elden geçirmeyi teklif ettiğinde, Churchill ve Truman bu teklife itiraz etmemişlerdi. Sadece değişikliklerin Potsdam'da değil de bir başka toplantıda ele alınmasını talep etmişlerdi. Yani Montrö Sözleşmesi'nin yeniden ele alınacak olması taraflar arasında bir sorun yaratmıyordu. Sorun, Sovyetler Birliği'nin Boğazlarda üs edinmek istemesiydi. Amerikalı yetkililerin kabul etmek istemedikleri buydu.

Sonuç olarak Ruslar, 1945 ve 1946 yılları içerisinde Boğazların ve Karadeniz'in güvenliğinin kendileri için olan önemini ve yine güvenliğin arttırılması gerektiğini çeşitli kereler uygun bir üslupla dile getirmeye çalıştı. Ruslar bu konuda tam olarak ne istediklerini açıkça belirtmemiş olabilirlerdi; ama konuyu tartışmaya açmaya çalışmışlardı. Hatta Ruslar bazı kereler Boğazlarda daimi üsler edinmek zorunda olmadıklarının işaretlerini dahi vermişlerdi.

Boğazların güvenliği konusu, 1945 ve 1946 yılları içerisinde Sovyetler Birliği'nin istediği gibi tartışmaya açılmayınca, konu en son Ağustos 1946'da Sovyetler Birliği tarafından resmi bir nota ile gündeme getirildi. Bu nota üzerine ise Washington'da büyük bir gümbürtü koptu. Gümbürtü, olayın geçmişi ve diplomatik değeri göz önünde bulundurulduğunda aslında oldukça orantısızdı. Öyle ki, ABD'nin Türkiye Büyükelçisi Edwin C. Wilson, o günlerde Rus teklifini "*Sovyetler Birliği, Türkiye'nin bağımsızlığını*

yok etmek istiyor." diye yorumlamış; ancak Rus notasının tehditkâr bir tarzı olmadığını daha sonra kendisi de kabul etmek zorunda kalmıştı.

Diğer taraftan Türk yetkililer de aslında bu notadan fazla rahatsız olmamışlardı. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye saldırması Türk yetkililerin beklediği bir şey değildi. Hatta Türkler, Sovyetler Birliği'nden daha saldırgan bir nota beklemekteydiler. Eylül ayında Boğazlarla ilgili gelen ikinci Sovyet notası ise ilkinden de yumuşak ve temkinliydi.

Bu arada bazı Amerikalılar, Sovyetler Birliği'nin bu dönemde Boğazlar üzerinde üs talep etmesini, kendilerinin İzlanda, Grönland, Panama, Asor Adaları ya da Batı Pasifik'te üs edinme çabalarıyla benzer tutuyordu. Hatta Sovyet notasından birkaç ay önce Henderson, bu benzerlikten yola çıkarak Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den talep ettiklerine fazla karşı çıkılmaması tavsiyesinde bulunmuştu.

Bir diğer tartışma konusu da dönemin diplomatları ve tarihçilerinin, Sovyet Ordusu'ndaki hareketliliğe bakarak Rusların ne zaman, nereye saldıracağını tahmin etme alışkanlığı üzerineydi. Bu alışkanlıktan yola çıkarak Büyükelçi Wilson'un 18 Mart 1946'da Sovyet Orduları'ndaki hareketliliği haber verişi de o günlerin ilginç bir diğer gelişmesi oldu. Kimi Amerikalı yetkililer bu hareketlilikten yola çıkarak Türkiye'nin bir saldırıya uğrayacağı beklentisine girmişlerdi. Ancak Sovyet Ordusu'nun o dönemki hareketliliğine başka türlü açıklamalar getirebilmek de mümkündü. 1945 yılı sonu ve 1946 yılı boyunca, Amerikan istihbarat birimleri, Rus askerlerinin Doğu ve Güneydoğu Avrupa'dan ciddi şekilde geri çekilmekte olduğunu haber veriyorlardı. Bazı noktalarda Sovyet Orduları'nın geri çektikleri askerlerin yerine yenilerini gönderdiği ya da bazı manevralar yaptığı doğruydu. Ama bunlar tamamen olağandı. 1945 yılı Ekim ayında,

Londra'daki Birleşik İstihbarat Birimi de Bulgaristan'daki asker ve uçak sayısının normal seviyede olduğunu, bu seviyelerle Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye bir saldırıda bulunamayacağını onaylıyordu.

Aslında 1945 yılı sonu ve 1946 yılı başında, Bulgaristan'daki Sovyet askeri yoğunluğunu Amerikan Ordusu İstihbaratı da bir ara için, az da olsa endişe verici bulmuştu. Ancak yine de bu hareketliliğin Sovyet Birliği'nin Türkiye'ye bir saldırı hazırlığı olamayacağı kabul edildi. Türk yetkililer de bu konuda Amerikalılarla hemfikirdi. Öyle ki Büyükelçi Wilson'un 18 Mart uyarısını yaptığı tarihte bile Türk Başbakanı ve Başbakan yardımcıları, Sovyetler Birliği'nden herhangi bir saldırı beklememekteydiler. Mayıs 1946'dan Eylül 1946'ya kadar, Amerikan istihbaratına göre, Avrupa'daki Sovyet askeri yoğunluğu 2 milyondan 1.5 milyona gerilemiş; aynı tarihlerde Sovyetler Birliği'nin genel asker sayısı ise 5 milyondan 2.7 milyona düşmüştü.

Eğer dikkat edilecek olursa, Sovyet notaları tam da bu tarihlere denk gelmektedir. Olayların en yoğun yaşandığı Ağustos ayı içerisinde, Amerikan İstihbarat Birliği Başkanı General Hoyt S. Vandenberg, Başkan Truman'a, Sovyet askerlerinin sayısında, yoğunluğunda ya da mühimmatında herhangi bir tuhaflık olmadığına dair güvence vermiştir.

Yani Amerikalı yetkililer bu dönemde Rusların Türkiye'ye ya da herhangi bir yere saldırmasını beklemiyorlardı. Sadece Rusların Boğazlardan üs isteyerek bir kurnazlık yapmasından çekiniliyordu. Belki de Ruslar bu sayede, aşama aşama Doğu Akdeniz'e ve Yakın Doğu'ya inmeye çalışıyorlardı.

Amerikalı uzmanlar, çağdaş savaş aletleri ve teknikleri ile Boğazları sadece Boğazlarda konuşlanarak deniz ve hava trafiğine kapatmanın artık mümkün olmadığını biliyorlardı. Eğer Ruslar gerçekten Boğazların güvenliğini sağlamak istiyorlarsa ki görünüşe göre istiyorlardı, Ruslar ileride Ege'de ve Doğu Akdeniz'de de haklı olarak üsler edinmek isteyeceklerdi. Bu ise Rusların Akdeniz'de etkinleşmesi anlamına gelecekti. Ruslar, Doğu Akdeniz'de etkinleşerek Britanya için hayati önem taşıyan petrol kaynakları ve kıtalar arası deniz iletişimini tehlikeye sokabilirdi. Rusların İngilizlere bu bölgede üstünlük sağlaması, tüm Avrasya'nın kontrolünü sağlamaları için bir ön adım olabilirdi. Bu durum ise ABD'yi ileride kendi kıtasında kırılgan ve tehlikeye açık bırakabilirdi.

15 Ağustos 1946'da Başkan ile yaptıkları toplantıda, geçici Dışişleri Bakanı Acheson, Donanma Bakanı James V. Forrestal, Savaş Bakanı Yardımcısı Kenneth C. Royall ve diğer üst düzey askeri yetkililer, Truman'a işte tam da bu varsayımları ilettiler. Acheson, Forrestal ve diğerleri, Truman'dan Sovyetler Birliği'nin Boğazlar talebini bu şekilde görmesini ve Ruslara boyun eğmemesini tavsiye ettiler. Truman da bu tavsiyeye sonuna kadar uyma kararı aldı.

Truman, zaten Franklin D. Roosevelt'ten boşalan başkanlık koltuğunu doldurmakta zorlanıyordu. Kendisi, içte ve dışta, her konuda en sert eleştirilerin hedefi halindeydi. Dolayısı ile Truman'ın, bu eleştirilere Sovyetler Birliği'ne Boğazlarda üs vererek yenilerini katmaya hiç niyeti yoktu. Truman böylece George F. Kennan'ın da teşvik ve taktikleri ile Sovyet taleplerine karşı çıkma dönemini başlattı.

Amerikalılar özellikle 1946 yılı baharına denk gelen İran Krizi'nde, eğer Ruslara karşı sert davranırlarsa Rusların geri adım atmaya meyilli olduğunu tecrübe etmişlerdi. Bu

tecrübenin üzerine denk gelen Rusların Boğazlardan üs talebi, biraz da bu yüzden Washington tarafından sert bir şekilde reddedilebildi.

O yaz Başkan Truman, yardımcılarından Clark M. Clifford'dan, Rusların uluslararası anlaşmaları ihlalleri ile ilgili bir çalışma yapmasını istedi. Clifford yanına George M. Elsey'i de alarak yönetimdeki tüm askeri ve siyasi yetkililerle görüştü. Ortaya çıkan raporda, tüm yetkililer hep bir ağızdan Sovyet taleplerine karşı Türk mukavemetinin arttırılmasını tavsiye etmekteydi. ABD kendisi için hayati önem taşıyan bölgelerdeki etkinliğini, 2. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan firsattan yararlanarak arttırmalıydı.

Amerikan yüksek yetkililerinin aralarında bu kararı almaları zor olmadı. Ancak bu kararın ülke kamuoyuna nasıl kabul ettirileceği bir soru işaretiydi. Amerikan halkından Türkiye'nin stratejik önemini algılayabilmesi beklenmiyordu. Royall ve Forrestal ise Ağustos'taki toplantıda Truman'a basının bu konuda özellikle bilgilendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdi. Daha sonra, ilginç bir şekilde Royall, Savaş Bakanı Robert P. Patterson'a, Acheson'un "*kamuoyu algısını şekillendirme*" yöntemlerini tartışmak istediğini açıkladı.

Bundan sonra tam olarak atılan adımlar bilinmemekle birlikte, basındaki "*Boğazlar konusunda Ruslarla anlaşmazlık*" haberleri birden bire artmaya başladı. Basın, Amerikan – Rus çekişmesindeki en önemli konunun bu olduğunu yazıyordu. Örneğin Time dergisi, Rusların Boğazlardan üs talep etmesini, Bulgaristan'ın Trakya'dan daha fazla toprak talep etmesi ile birleştirerek durumu Sovyetler Birliği'nin Ege Denizi'ne inmek istemesi olarak değerlendiriyordu. Aynı günlerde Saturday Evening Post dergisi, Sovyetler Birliği'nin Karadeniz'i diğer ülkelerin gemilerine kapatmak istediğini açıklıyor ve sol kesimi, izolasyon savunucularını ve tarafsız kalmak isteyenleri bu konuda uyarıyordu. U.S.

News ise yöneticilerin bazı yorumlarından alıntılar yaparak, Rusların Doğu Akdeniz'i kontrol etmeyi, Ortadoğu petrollerine el koymayı ve böylece Hindistan ve Çin'e daha çok yanaşmayı hedeflediğini yazdı.

Yüksek yetkililerin basına tam olarak açıklamadığı ve basının da kendi başına algılayamadığı, ABD'nin bu vesile ile Yakın Doğu'daki Sovyet etkisini kontrol altına almak için harekete geçmiş olmasıydı. Öyle ki 15 Ağustos'ta Acheson, Forrestal ve Royall, Başkan'a bilgi verirken, Birleşik Askeri Planlama Teşkilatı, "*Griddle*", yani "*elek*" anlamına gelen stratejik çalışmasını neredeyse bitirmek üzereydi. Bu çalışma Türkiye'nin bir üs olarak Sovyetler Birliği'ne karşı nasıl kullanılabileceği ile ilgiliydi. Başkan ile yapılan toplantıya katılan Amiral Chester W. Nimitz, General Carl Spaatz ve General Thomas T Handy, Sovyetler Birliği ile ansızın bir savaşa girilmesi halinde Türkiye'nin Batılı Müttefiklere sağlayabileceği faydalar hakkında oldukça bilgiliydi.

Diğer yandan, basında yer alan "*Ruslar güneye doğru yayılıyor*" iddialarının aksine, Amerikalı yetkililer aslında Sovyetler Birliği'nin Türkiye taleplerinin savunma amaçlı olduğunu biliyorlardı. Amerikan Genelkurmay Başkanlığı, Mart 1946'da yaptığı araştırma sonrası, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu baskılarının kendisi için hayati önem taşıyan Ploesti, Kharkov ve Bakü bölgesini koruma amaçlı olduğunu anlamıştı. Üç ay sonra ise İngiliz İstihbaratı, yaptığı geniş çaplı araştırmada, Rusların sanayi girişimlerini doğuya doğru kaydırdığını saptamıştı. Ruslar, sanayi girişimlerini Kafkas petrol yatakları ve diğer Sovyet yeraltı kaynaklarına yakınlaştırarak kendi güvenliklerini arttırmaya çalışıyorlardı. Bu sebepten dolayı da Ortadoğu'nun güvenliği Sovyetler Birliği için her zamankinden daha önemli bir hal alıyordu.

Amerikalı askeri yetkililer, Kasım 1946'da yayınladıkları ayrıntılı raporda, Rusların bu yüzden Doğu Akdeniz'in ve İran Körfezi'nin güvenliğini daha fazla önemsediğini yazdı. Yani Ruslar, özellikle Doğu Akdeniz ve İran Körfezi'nden yapılabilecek saldırılara karşı, kendi sanayi bölgelerine ve petrol kaynaklarını koruyabilmenin yollarını arıyordu.

Amerikalı yetkililerin faydalanmak istediği ise işte tam da bu kırılganlıktı. Amerikan savaş stratejisi, Eylül 1945'ten beri, olası bir düşmanı kendisinden olabildiğince uzakta tutma, dolayısı ile kendi topraklarından çok uzak noktalarda üsler edinme taktiğini benimsemişti. 1946 yılı başlarında zayıflamaya başlayan Amerikan – Rus ilişkileri dolayısı ile de uzmanlar, Türkiye üzerine çalışmaya koyulmuşlardı.

Amerikan stratejisinin, Rusları durdurmak için Sovyetler Birliği'ni istila etmek gibi bir düşüncesi yoktu. Önemli olan Rusların savaş potansiyelini olabildiğince uzaktan yok etmekti. Buradan yola çıkılarak 1945 sonbaharında Sovyetler Birliği için stratejik açıdan önemi olan sanayi ve kent merkezleri Amerikalılar tarafından belirlenmeye başladı. Sovyetler Birliği için hayati önem taşıyan, Kafkasya'daki ve Romanya'daki petrol yatakları Amerikalılar için öncelikli hedefti. Daha sonra da Ural Dağları'ndaki, Ukrayna'daki, Yukarı Silezya ve Çekoslovakya'daki, Moskova'daki ve Mukden bölgesindeki sanayi merkezleri geliyordu. Bu noktaların havadan vurulması, Sovyetler Birliği'nin savaş potansiyelini yok edeceği için olası bir Sovyet saldırısını da engelleyici hedefler olarak kabul edildi.

Türkiye'ye biçilmekte olan özel görev, İngiltere ile Sovyetler Birliği arasındaki İran Krizi sırasında, Mart 1946'da belirmeye başladı. 2. Dünya Savaşı sonrası, Amerikan

askeri birlikleri Avrupa'dan çekilirken, Batı Avrupa açıkça askeri bir zayıflık içerisine düşmekteydi. Özellikle Amerikalı dışişleri yetkilileri, bu dönemde askeri yetkililerden Türkiye'nin stratejik önemi üzerine daha fazla araştırma yapmalarını istemişlerdi.

Amerikan askerlerinin Avrupa'dan çekilmesi ile Rusların tüm Avrupa'yı kolayca işgal edebileceği ortadaydı. Dolayısı ile stratejik hava saldırıları ile bu işgali engelleme, her zamankinden daha da fazla önem kazanmıştı. Türkiye ise bu stratejik hava saldırılarının etkin olabilmesi için anahtar ülke olarak belirmekteydi.

1946 yılı baharı ve yazında, yani Sovyetler Birliği Boğazlar için nota vermeden önce, Amerikalı uzmanlar, yeryüzünde Sovyetler Birliği'ne karşı hava saldırısı düzenlemek için en iyi noktanın önce Büyük Britanya, Britanya'dan sonra da Kahire – Süveyş bölgesi olduğuna karar verdiler. Türkiye, olası bir savaş halinde, ilk Sovyet saldırılarını emecek ve Kahire – Süveyş bölgesini saldırıdan koruyacaktı. Yani Türkiye, Kahire – Süveyş bölgesinin tampon bölgesi olacaktı. Türkiye, ilk saldırıları emerken, ABD de Kahire – Süveyş bölgesinden başlatacağı karşı saldırılara hazırlanmak için zaman kazanacaktı.

Nisan 1946'da General Lincoln, bu stratejiyi Dışişleri Bakanı James F. Byrnes'in en yakın yardımcısı Benjamin V. Cohen'e defalarca anlattı. Temmuz'da ise Amerikan Donanması Doğu Atlantik ve Akdeniz Kumandanı Amiral Richard L. Conolly, Paris Barış Konferansı'ndaki görevi sırasında aynı stratejiyi Dışişleri Bakanı Byrnes ve diğer yetkililerle defalarca paylaştı. Aynı ay, Savaş Bakanı Patterson, stratejiyi Başkan Truman'a açıkladı. Yani Rusların Ağustos ayına denk gelen notası öncesi, Türkiye'nin bu Ortadoğu stratejisi dolayısı ile Sovyetler Birliği'ne bırakılamayacağı hemen hemen tüm Amerikalı yetkililer tarafından bilinmekteydi. Hatta Amerikalı yetkililer için Türkiye o

kadar önemliydi ki eğer Türkiye, Sovyetler Birliği'ne bırakılırsa, Batı Avrupa ve Uzakdoğu da birer domino taşı gibi ardı ardına düşebilirdi.

Dolayısı ile Amerikan dışişleri yetkilileri, Sovyet notasına cevap hazırlarken, askeri yetkililer de Türkiye'nin sağladığı stratejik çıkarları yeniden hesaplıyor ve Türkiye'nin ne pahasına olursa olsun korunması gerektiğini herkese hatırlatıyordu. Türkiye, Sovyetler Birliği ile girişilecek olası bir savaşta Süveyş bölgesini Rus akınlarından koruyabilir, Sovyet petrol yataklarına saldırabilir, Moskova'ya giden savaş uçaklarına koruma sağlayabilir, Sovyet denizaltılarını Karadeniz'e hapsedebilir, Sovyet gemilerini vurabilir hatta Sovyetler Birliği'nin göbeğine bir kara harekâtı bile düzenleyebilirdi. Dolayısı ile Türkiye, gerek savaş, gerekse barış zamanı olsun, Batılı Müttefiklerin vazgeçmemesi gereken bir ülkeydi.

Askeri yetkililer, bu sebeplerden dolayı Türkiye'ye derhal askeri yardımda bulunulmasını savunuyordu. Türkiye'ye silah ve cephanenin yanı sıra savaş uçakları da verilmeliydi. Sovyet Orduları hakkındaki önceki değerlendirmelerin biraz abartılı olduğu da göz önünde bulundurulursa, Türkiye, yeterli askeri yardımla olası bir Rus saldırısından tahmin edilenden çok daha fazla koruma sağlayabilir, hatta karşı saldırıya bile geçebilirdi.

Türkiye'ye yapılacak yardımlar ve Kahire – Süveyş bölgesine gönderilecek üç ağır bombardıman uçağı birliği ile olası bir Rus saldırısının durdurulabileceği hesaplanmaktaydı. Üç birlik ağır bombardıman uçağının da yaklaşık 120 gün içerisinde bölgeye yetiştirilebileceği hesaplanıyordu. Amiral Forrest Sherman, 14 Ocak 1947'de yaptığı ayrıntılı bir sunumla bu geliştirilmiş stratejiyi Başkan Truman'a aktardı.

Bundan sonraki aşamada, Türkiye'ye yapılması gereken askeri yardımın, İngiltere tarafından mı yoksa ABD tarafından mı gerçekleştirileceğine karar verilmeliydi. 1946 yılı sonbaharında, Henderson, bizzat Amerikan Hükümeti tarafından kurulan Export – İmport Bankası'nın, Türkiye'ye büyük çapta borç verilmesine karşı olduğunu hatırlattı. Ancak Henderson dâhil herkes, uygun bir anda, gerekli hamlenin yapılması taraftarıydı[3]. Nitekim İngiltere'nin, Şubat 1947'de, Yunanistan'dan çekileceğini ve Türkiye'ye de daha fazla yardımda bulunamayacağını açıklamasından bir ay sonra, Amerikan Hükümeti Truman Doktrini'ni ilan etti[4].

Türkiye'ye yapılacak olan yardımları, Amerikan yasama organlarından geçirmek kolay olmadı. Türkiye kötü bir iktisadi durum içerisinde değildi. Ülkede Yunanistan'daki gibi iç karışıklıklar da yaşanmıyordu. Sovyetler Birliği belki Türkiye'ye biraz baskı uyguluyordu ancak onun da çok ciddi olmadığı ortadaydı. Dolayısı ile Amerikalı siyasetçiler Türkiye'ye yapılacak olan yardımları savunurken, Türkiye'nin askeri masraflarının ekonomisini zayıflattığını, bunun ise Türk Hükümeti'ni Sovyet etkisi altında bırakabileceğini iddia ettiler. Bu şekilde Türkiye'ye yapılan Amerikan askeri yatırımları haklı çıkarılmaya çalışıldı.

Özellikle Dış İlişkiler Komitesi'nde yapılan toplantılarda senatörler, Türkiye'ye yapılacak yardımlar konusunda Acheson'ı soru yağmuruna tutmuşlardı. Acheson da sorulara cevap verirken Kahire – Süveyş stratejik planını ayrıntılarıyla senatörlere açıklamak zorunda kalmıştı. Benzer şekilde Büyükelçi Wilson'a da öyle sorular sorulmuştu ki büyükelçinin verdiği bazı yanıtlar sonradan bir şekilde gizlenmek zorunda

---

[3] Melvyn P. Leffler, *a.g.m.*, C.71, S.4, s.808-816.
[4] Melvyn P. Leffler, *The Specter of Communism*, Hill and Wang, New York, 1994, s.56.

kalmıştı. Joseph M. Jones ise dönem ile ilgili anılarını anlattığı kitabında şöyle diyordu: "*Türkiye'nin stratejik önemi yüksek yetkililerin tartışmalarında önemli bir yere sahipti. Ancak Başkan'ın mesajında ve 'ulusa seslenişi'nde bu konudan bilinçli bir şekilde çok az bahsedilmişti.*"

Türkiye üzerine kurulan Ortadoğu stratejisinin ve Türkiye'ye yapılan yardımların kısa vadedeki Sovyet tehdidine karşı değil de gerçek bir uzun vadeli stratejik yatırım olduğu, Amerikalı yetkililerin birkaç ay içerisinde Türk Ordusu'nda kısmi terhis öngörmesi ile belli oldu. Amerikalı yetkililer, yakın gelecekte bir tehlike olmadığını iddia ederek 1946 yılı sonu, 1947 yılı başı itibarı ile Türk yetkililerden askeri hazırlıkları yavaşlatmalarını istediler.

Belki Türkiye'ye yakın gelecekte bir Rus saldırısı görünmüyordu ama Türkiye'ye Truman Doktrini içerisinde öyle geniş çaplı bir askeri yatırım yapıldı ki Sovyetler Birliği bu durumdan çok ciddi anlamda rahatsız oldu. 1947 yılı ve sonrasında Türkiye'ye yapılan Amerikan askeri yardımları bu yüzden taraflar arasında çok ciddi anlaşmazlıklara sebep oldu. Bu anlaşmazlıkların askeri çatışmaya dönüşeceğinden ise hep korkuldu.

Amerikalı uzmanlar, Türk Ordusu'nun savaşma yeteneğini her yönüyle geliştirmeyi tasarlamıştı. Türkiye'nin Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri, ulaşım ve iletişim altyapısı, yedek cephane mevcudu, hemen hepsi tamamen geliştirilecekti. Uzmanlar tabii ki de en çok Kara Kuvvetleri ile ilgiliydiler. Çünkü Türkiye'nin asıl görevi Sovyet Ordusu'nun karadan Ortadoğu'ya ulaşmasını geciktirmek ve ABD ve İngiltere'ye Kahire – Süveyş bölgesindeki saldırı hazırlıklarını tamamlamaları için zaman kazandırabilmekti.

Amerikalılar, Türk Ordusu'nu yeniden yapılandırarak birimlere daha fazla hareketlilik kazandırdılar. Bu birimlere en son teknoloji, ateş gücü yüksek silahlar dağıtıldı. Türk Ordusu'na üç kanatlı bir Sovyet saldırısına karşı koyabilecek kadar silah ve mühimmat verildi. Rusların saldıracağı üç yön, Boğazlar, Karadeniz ve Kafkaslar olarak belirlendi. Amerikan tasarılarına göre Türkler bu üç cephede Ruslara karşı çarpışacak ve yenilerek yavaş yavaş İskenderun'a doğru geri çekilecekti. Türk Ordusu bir yandan geri çekilecek, bir yandan da Sovyet Ordusu'na arkadan gerilla saldırıları düzenleyecekti. Son karşı koyuş "*İskenderun cebi*"nden yapılacaktı.

Amerika'nın Türkiye'ye sağladığı tüm mühimmat, Amerikan paralarıyla yapılan tüm yollar ve diğer altyapı çalışmaları bu plana göre yapılmıştı. Amerikan askeri görüşüne göre, Ortadoğu petrollerini ve hayati Süveyş iletişim kanalını koruyabilmek için İskenderun bölgesinde yoğunlaşmış bir Türk savunmasına ihtiyaç vardı. Süveyş'i ve petrolleri Rus saldırısından koruyabilmenin yegâne yolu buydu.

Amerikalı askeri uzmanlar, Türkiye'de, Kara Kuvvetleri'nden sonra en çok ilgiyi Hava Kuvvetleri'ne gösterdiler. Türk Hava Kuvvetleri, Kara Kuvvetleri'nden sonra en çok Amerikan yardımı alan kurum oldu. Türkiye'deki hava üslerinden kalkacak uçakların Kara Kuvvetleri'ne yardımcı olması ve daha sonra da İran'a ve İran Körfezi'ne doğru ilerleyen Sovyet Kara Orduları'na saldırması öngörülüyordu. Amerika'dan gönderilen uçaklar bu amaca yönelik uçaklardı. Bandırma ve Diyarbakır Havaalanı da bu amaca yönelik tamir edildi. ABD 1948 yılında Türkiye'ye 180 adet F-47, 30 adet B-26 ve 86 adet C-47 gönderdi. Jet savaş uçakları, 1950 – 51 yılları gibi Türkiye'ye verilecekti.

Bandırma ve Diyarbakır Havaalanı'nın hizmete girmesi ile bu noktalardan Romanya'daki ve Kafkasya'daki Sovyet petrol yatakları vurulabilecekti. Ploesti ve Bakü, Bandırma ve Diyarbakır'dan kalkacak olan F-47 ve B-26'ların menzili içerisindeydi. Ama daha da önemlisi Adana'da inşa edilen yeni havaalanı ve benzerleriydi. Örneğin Adana'ya ABD herhangi bir tehlike ya da çatışma anında kendi B-29'larını getirebilecek ve Sovyetler Birliği'ni bu uzun menzilli uçaklarıyla vurabilecekti.

Türk Deniz Kuvvetleri'ne yapılan Amerikan yardımları ise genel olarak Boğazların kapatılması ve Sovyet denizaltılarının Akdeniz'e geçişinin engellenmesi odaklıydı. İkinci aşamada ise Karadeniz'deki Sovyet gemilerinin vurulması vardı. Ancak öncelikli olan Boğazların sıkı sıkıya kapatılmasıydı. Çünkü Karadeniz'deki Sovyet gemilerini Akdeniz'deki Amerikan gemilerinden kalkan uçaklar da vurabilirdi. Amerikan gemilerinden kalkan uçaklar, Türk havalimanlarına inecek, yakıt ikmali yapacak ve Karadeniz'de yakıt taşıyan Sovyet gemilerini vuracaktı. Amiral Conolly, sırf bu iş için Savunma Bakanlığı'nın da desteği ile Türkiye'de uçak yakıtı depolamanın yollarını arıyordu.

1947 – 1950 yılları arasında Amerikalı askeri uzmanlar hiçbir masraftan kaçınmayarak Türk savunma planlarını Amerikan planları ile uyumlu hale getirmeye çalıştılar. Amerikalıların en çok korktuğu, Türklerin tüm askeri gücünü Boğazları korumak için harcamasıydı. Eğer Türk yetkililer, Amerikalıların planladığı gibi yavaş yavaş İskenderun'a doğru geri çekilmek yerine, Boğazları karadan korumaya kalkışırsa büyük kayıplar vermiş olacaklardı. Ortadoğu petrolleri ve Süveyş Kanalı da savunmasız kalacaktı. Bu kesinlikle Amerikalıların arzu etmediği bir şeydi.

Amerikan Donanması yetkilileri de Türk Donanması'nın ilkel bir plan olan Karadeniz kıyı şeridini korumaya kalkmasından çekiniyordu. Türk Donanması'nın elindeki, 1. Dünya Savaşı öncesi gemilerle Karadeniz kıyılarını korumaya kalkması, Amerikalılara ve onların stratejilerine hiç uygun değildi.

Amerikan Hava Kuvvetleri yetkilileri ise Türkiye'nin elindeki malzemeyi sadece ve sadece kendi topraklarını savunmak için kullanmasına karşı çıkıyordu. Türk komutanlar, Amerikan uçakları ile Bulgaristan, Romanya ve Kafkasya'daki düşman havaalanlarını, petrol rafinerilerini, ulaşım ve iletişim hatlarını havadan vurabilecek duruma getirilmişti. Amerikan planlarının sekteye uğramaması için Türk komutanlarının bu saldırıları gerçekleştirmeleri gerekiyordu.

Amerikalı uzmanların hazırladığı planlar böyleyken, Türk yetkililerin kendi havaalanlarını çekinmeden paylaşıp paylaşmayacağı bile belirsizdi. Dolayısı ile Amerikan hedeflerinin ve planlarının aksaklığa uğramaması için iki ülke arasındaki bazı askeri konulara hemen resmiyet kazandırmak gerekiyordu. Amiral Conolly, Amerikan Donanması Operasyon Şefi Yardımcısı Arthur W. Radford ve bazı diğer askeri uzmanlar, Türkiye ile derhal bu stratejik uzlaşmaların imzalanması taraftarıydı. Ancak Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, bu tür askeri uzlaşılarda acele edilmemesi taraftarıydı.

Derken 1948 – 1949 yılları arasında ABD'nin ilgisi bir anda Kuzey Atlantik Birliği'ne ve Batı Avrupa'ya dönüverdi. Nasıl olduysa, Amerikan stratejisi bir anda beklenmedik bir dönüş yaptı. Temmuz 1948'de Amerikan Dışişleri Bakanı Yardımcısı Robert A. Lovett, Türk Büyükelçisi'ne, Amerika'nın elindeki sınırlı kaynakları dikkatli harcaması gerektiğini ve Avrupa'nın iktisadi ve askeri ihtiyaçlarının kendileri için öncelikli

olduğunu söylemeye başladı. Kendisinden sonra bakan olan Acheson'da aynı söylemi devam ettirdi. Acheson, 1949 yılı içerisinde Türk yetkililerin NATO'ya dâhil olma isteklerini tekrar tekrar reddetti.

Amerikan Genelkurmay Başkanlığı, Acheson'un kaynak kısıtlılığından kaynaklanan bu kararına destek verdi. Genelkurmay Başkanlığı'na göre de önceliğin sanayisi gelişmiş Batı Avrupa'ya verilmesi daha mantıklıydı ve askeri uzmanların kafası Batı Avrupa'yı nasıl savunacakları konusunda oldukça karışıktı. Bu dönemde acil savaş planları birden Doğu Akdeniz'in savunulmasından Batı Akdeniz'in savunulmasına kaydı. Stratejik hava saldırılarının da daha çok İngiltere üzerinden yapılması fikrine dönüldü.

Gerçekten de 1949 – 1950 yılları arasında bir savaş çıkacak olsa, ABD'nin, değil Türkiye'ye yardım etmesi, Kahire – Süveyş bölgesinin güvenliğini sağlaması bile mümkün olmayacaktı. O yıllarda Ortadoğu'nun savunması tam anlamı ile Büyük Britanya'ya bırakılmıştı.

Ancak Amerikalı askeri uzmanlar, Türkiye'nin jeopolitik konumundan, bu ülkede yaptıkları harcamalardan ve yatırımlardan vazgeçme taraftarı da değillerdi. James Forrestal, 1949 yılında hala Kahire – Süveyş bölgesinde üsler kurabilmek için kaynak arayışı içerisindeydi. Amerikan Genelkurmay Başkanlığı, Yunanistan, Türkiye ve İran ile ilgili stratejik planlamaları ve eşgüdümlemeleri kendisinin yapacağı kararını ancak 1951 yılı içerisinde alabildi ve bu kararını 1951 yılı içerisinde resmen İngiltere'ye bildirmeye başladı. Ortadoğu'nun geri kalanı İngiltere'nin sorumluluğuna bırakılacaktı. Ancak ABD, Yunanistan, Türkiye ve İran'ın askeri savunmasını 1951 yılı itibarı ile yeniden üzerine alacaktı.

Bu arada Türk yetkililer NATO tekliflerinin reddedilmesine ve kendilerinin talep ettikleri sınır güvencelerinin verilmemesine oldukça alınmışlardı. Türk Hükümeti, kendilerine önceki gibi önem verilmemesinden ötürü daha tarafsız bir tutum sergileme kararı almıştı. Amerikan istihbaratı, bu kararı ve Türkiye'nin kendisini savunmasız ve kırılgan hissettiğini doğruluyordu.

O dönem için en büyük endişe, Türkiye'nin kendi sınırları dışında herhangi bir yerdeki Sovyet saldırısına nasıl bir tepki göstereceği üzerineydi. Türkiye'deki yerleşik Amerikalı uzmanlar, Türk Hükümeti'nin sadece kendi topraklarına saldırılması halinde savaşacağını; Türkiye sınırları dışındaki bir Rus saldırısına ise kayıtsız kalacağını tahmin ediyorlardı.

Mart 1950'de Amiral Conolly, Donanma Operasyonları Şefi Amiral Sherman'ı bu konuda uyararak, Amerikan Genelkurmay Başkanlığı'nın Türkiye'yi NATO'ya dâhil etmesi gerektiğini söyledi. Conolly, Türkiye'ye yapılan yatırımlardan dolayı, bu ülke ile karşılıklı savunma antlaşması imzalamanın Amerikan milli çıkarlarına daha uygun olacağını söylüyordu. Resmi antlaşma yapılırsa, Türkiye'ye yapılan yatırımlar, Türkiye toprakları saldırıya uğrasın ya da uğramasın kullanılabilecekti. Ve ABD için asıl önemli olan da buydu; Türkiye'yi Amerikan askeri stratejisi için kullanabilmek. Türkiye'nin ise bir resmiyet olmadığı sürece Amerikan istekleri karşısında ne yapacağı hep belirsiz kalacaktı. Ruslar ise bunu bildikleri için özellikle Türkiye'ye hemen saldırmayacaklardı.

1950 yılı baharında, hem Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, hem de Amerikan Genelkurmay Başkanlığı uzmanları, ellerindeki kaynakların hala hem Avrupa'yı hem de Ortadoğu'yu korumaya yetmeyeceği görüşündeydi. ABD kararlı bir şekilde Avrupa'nın

güvenliği istenilen seviyeye çıkmadığı sürece diğer bölgelerin güvenliği ile ilgilenemeyeceğini açıklıyordu. Bu sırada Kore Savaşı'nın çıkması ABD'nin bu görüşünü pekiştirdi. Ayrıca Uzakdoğu'da çıkan çatışmalar, Avrupa savunması için daha da fazla endişeye yol açtı. ABD o dönem için kesinlikle farklı farklı yerlerde aynı anda çatışmaya girmemesi gerektiğini; kendi gücünü parçalara bölemeyeceğini anladı.

Bu arada ABD belki Türkiye'ye istediği savunma güvencelerini sunamıyordu ama Türkiye'nin sunduğu stratejik çıkarlardan ve bu ülkeye yaptığı yatırımlardan da vazgeçmek istemiyordu. Amerikalı yetkililer, 1950 yılı yazı boyunca bu iş için bir tür ara yol bulmaya çalıştılar. Bu noktada Türkiye ve Yunanistan'a NATO'ya ikincil üyelik teklif edildi.

Amerikan Genelkurmay Başkanlığı, Batı Avrupa'daki NATO kuvvetleri tam belirmeye başlarken, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO ikincil üyelikleri ile Sovyetler Birliği'nin aklını karıştırmayı da hedeflemişti. Ayrıca Türkiye'nin NATO üyeliğinin yeniden reddedilmesi, bu ülkenin tamamen kaybedilmesine de yol açabilirdi.

Türkiye, NATO'ya ikincil üyelik teklifini hemen kabul etti. Ancak tam üye olamamaktan da şikâyetçi oldu. Şubat 1951'de Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Türkiye'yi ziyaret etmekte olan Amerikan Dışişleri Bakanı Yardımcısı George C. McGhee ile bir araya geldi ve ülkesinin Kore'ye asker göndermesine rağmen NATO'ya tam üye olarak kabul edilmemesinden şikâyetçi oldu.

Türkiye böylece tarafsızlık kartını yeniden oynayarak, kendi topraklarının da resmen NATO güvencesi altına alınmasını, daha azı ile yetinemeyeceğini belirtti. McGhee de bu bilgiyi gerekli kurumlara iletti.

Yeniden bir durum değerlendirmesi yapan Amerikan makamları, eğer Türkiye'ye talep ettiği resmi garantileri vermezlerse bu ülkenin kendisi bir saldırıya uğramadıkça tarafsız kalacağını iyice anladılar. 1951 yılının Mayıs ayında, Amerikalı yetkililer, kaynaklarının Türkiye'ye istediği garantileri verebilecek seviyeye ulaştığını söylemeye başladılar.

Bu noktadan sonra Türkiye'nin NATO üyeliğinde en çok Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın çabası olduğunu görüyoruz. McGhee ve bölgeye ilgisi olan tüm uzmanlar, Türkiye'ye talep ettiği güvencelerin verilmesini savundu. Türkiye, konumu, askeri gücü ve bu ülkeye yapılan yatırımlar dolayısı ile ABD'nin ne zaman isterse Sovyetler Birliği'ne karşı kullanabileceği bir üs olarak elinin altında bulundurulmalıydı.

McGhee Ortadoğu'dan ülkesine döndüğünde, elindeki verileri önce Dışişleri Bakanlığı, daha sonra da Amerikan Genelkurmay Başkanlığı ile paylaştı. Aynı günlerde Acheson da Savunma Bakanlığı'ndan Türkiye'nin durumunu yeniden gözden geçirmesini talep etti. Bu arada hem NATO hem de CIA, Türkiye de ayrı ayrı kamuoyu yoklamaları yaparak tarafsız kalma görüşünün yüksek olduğunu pekiştirdi.

Amerikan Genelkurmay Başkanlığı böylece Mayıs 1951'de NATO genişlemesine yeşil ışık yaktı. Türkiye ve Yunanistan'ın üyeliği olmadan, Boğazların olası bir savaş halinde Sovyet denizaltılarına kapatılamayacağı anlaşılmıştı. Boğazlardan geçecek olan Sovyet denizaltıları, Batı Akdeniz'i ve Güney Avrupa'yı tehlikeye sokabilirdi. Ayrıca milyonlarca dolar harcanarak Türkiye'de inşa edilmiş havaalanlarından da vazgeçilemezdi.

Mayıs 1951'de önce Amerikan Genelkurmay Başkanlığı, ardından da Amerikan Milli Savunma Kurulu, Türkiye'nin NATO'ya dâhil edilmesini kabul etti. 1951 yılının yazı ve sonbaharı ise diğer NATO üyelerine bu genişleme kararını kabul ettirmekle geçti[5].

Şimdi bu bilgiler ışığında 1950 – 1952 yılları arası Amerikan gazetelerinde çıkan, Türkiye'nin ki belki de Türkiye ve Yunanistan'ın demeliyiz, NATO'ya kabul ediliş süreci ile ilgili haberlere dönüyoruz.

---

[5] Melvyn P. Leffler, *a.g.m.*, C.71, S.4, s.816-825.

I- TÜRKİYE İLE KUZEY ATLANTİK BİRLİĞİ'NİN YAKINLAŞMASI

A- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN DÜNYA BARIŞINI SAĞLAMADAKİ YETERSİZLİĞİ

1- Birleşmiş Milletlere Olan Güvensizlik

1950 yılı itibarıyla Birleşmiş Milletler'in yetersizliğini ilk dile getirenlerden biri, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk günlerindeki "*mektup*" olayından da adını hatırlayacağımız, İsmaili Tarikatı Lideri Ağa Han oldu. Ağa Han, 1937 yılında Milletler Cemiyeti'ne başkanlık ettiği için, kendisinin Birleşmiş Milletler ile ilgili görüşleri Amerikan basınında ister istemez yer buldu. Ağa Han'a göre Birleşmiş Milletler mekanizması fazla ayrıntılı, dolayısı ile karmaşıktı. Kurum bu yüzden etkili olamıyordu.

Barışsever ülkeler, Amerika liderliğinde, NATO çizgilerini daha fazla andıran bir birlikteliğe yönelmeliydi. Kuzey Atlantik güçleri, Güney Amerika ülkeleri, İngiliz Milletler Topluluğu, Afganistan, Burma, Tayland, Endonesya, İran, Arap ülkeleri, Türkiye

ve Portekiz bu yeni "*barış ligi*" içerisinde yer almaya çalışmalıydı. Aksi takdirde uluslararası ilişkilerdeki sorunlar Ağa Han'a göre sürüp gidecekti[6].

Ağa Han, Batı dünyasındaki saygınlığını Hindistan'da 1887'de Müslümanların İngiliz yönetimine karşı çıkardığı ayaklanmada İngiltere'den yana tavır alarak kazanmıştı[7]. Ağa Han'ın, Emir Ali ile birlikte 1923 yılı sonunda Başbakan İnönü'ye gönderdiği mektupta ise halifelik, papalığa eşdeğer koşulmuştu[8]. İsmaili tarikatı, Müslüman dünyası içerisinde, çeşitli aykırı yaklaşımları dolayısı ile "*batıniyye*", "*ta'limiyye*" ve "*seb'iyye*" gibi isimlerle de tanımlanmaktaydı[9].

Ancak başkalarının Ağa Han ya da onun tarikatı hakkındaki görüş ve düşünceleri ne olursa olsun, onun da söylediklerinde haklı olma payı elbette ki yok değildi. Öyle ki, konu Birleşmiş Milletler'in yetersizliği olduğunda Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson'un dahi bu durumu farkında olmadan ima ettiği konuşmaları vardı. Acheson, 1950 yılı Mart ayı başlarında ABD – Sovyetler Birliği ilişkileri üzerine bir konuşma yaparken Ruslardan Birleşmiş Milletler örgütüne sadece sözleri ile değil eylemleri ile destek olmaları ricasında bulunmuştu.

Acheson'un böyle bir ricada bulunması, Amerikan basınını, Birleşmiş Milletler'in yaptırım gücünü sorgulamaya itti. Eğer Amerikan Dışişleri Bakanı bile böyle bir şey diyebiliyorsa, demek ki Birleşmiş Milletler'i tasarlayan kişiler de bu kurumun barışı sağlamaktaki etkinliğine şüphe ile bakıyorlardı. Kaldı ki, NATO adında bir savunma paktının önce tasarlanıp daha sonra hayata geçirilmesi bu şüphenin en açık belirtisiydi.

---

[6] *New York Times*, 1 Şubat 1950.
[7] *Encyclopedia Wikipedia*, Aga Khan.
[8] Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, Zeus Kitabevi Yay., İzmir, 2006, s.143-144.
[9] Reşat Genç, *Türkiye'yi Laikleştiren Yasalar*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005, s.81.

Amerikan kamuoyu, savaş sonrası geçen yıllarda Rusların, bir kez bile eski müttefiklerine yaklaşma eğilimi göstermediği kanaatindeydi. Öyle ki, her seferinde Amerika ve Batı rica eden taraf olmuştu. Amerikan kamuoyu artık Sovyetler Birliği'ne karşı bu tavrın sürdürülmesini istemiyordu. Hatta Sovyetler Birliği'ni alttan almak ve Moskova ile yeniden yakınlaşmaya çalışmak, bazı Amerikalılara göre tehlikeli bile bulunuyordu. Bu kesim, Amerika'nın ahlaki, siyasi, iktisadi ve askeri gücü ve hoşnutsuz olduğu durumlarda güç kullanma olasılığının Ruslara karşı biraz ima edilmesinden yanaydı[10].

Durum Birleşmiş Milletler'in kurucusu olan büyük devletler için böyle iken, Türkiye gibi Sovyetler Birliği ile sınır paylaşan, göreceli olarak küçük ve yeni kurulmuş bir ülke için daha da zordu. Dönemin Türk Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, 23 Mart 1950'de İtalya'ya resmi bir ziyarette bulundu. 24 Mart akşamı Chigi Sarayı'nda iki ülke arasında bir çeşit dostluk antlaşması imzalanacaktı. Daha sonra da Türk heyeti, İtalyan Başbakan Alcide de Gasperi ve diğer İtalyan üst düzey yetkililer tarafından Saray'da ağırlanacaktı.

Necmettin Sadak, bu ziyareti, Ortadoğu'nun siyasi durumunu tartışmak açısından bir fırsat olarak değerlendirdi ve Ankara'dan yola çıkmadan önce, Türkiye ve NATO ile ilgili düşüncelerini açıkladı. Amerikan basınında yer bulan bu görüşler, Türkiye'nin o dönemki uluslararası devinimlere nasıl baktığını ve ne yapmak istediğini işaret etmesi açısından oldukça önemliydi.

---

[10] *Los Angeles Times*, 19 Mart 1950.

Sadak ısrarla, NATO'nun Avrupa savunması için çok faydalı olduğunu, ancak Akdeniz gibi çok önemli ve kırılgan bir bölgeyi tam olarak kapsamadığı için yetersiz olduğunu dile getirdi. Türk Dışişleri Bakanı'na göre Akdeniz, NATO'ya ek bölgesel bir pakt ile güvence altına alınmalıydı. Böyle bir ortaklıkta ABD ve stratejik önemi dolayısı ile Türkiye mutlaka bir araya gelmeliydi. Türkiye'nin 1939'dan beri resmen beraber hareket ettiği İngiltere ve Fransa da ortaklığın bir parçası olmalıydı.

Sadak, "*Başka hangi Akdeniz ülkelerinin bu olası Akdeniz paktına dâhil edilmesi gerekir?*" sorusunu yanıtlamaktan kaçındı. Ancak Türk Dışişleri Bakanı her ne kadar soruyu yanıtlamaktan kaçınsa da Türk hükümetinin Arap ülkelerini böyle bir ortaklık için çok zayıf bulduğu Amerikalı yetkililerce biliniyordu. İran, Akdeniz'e uzak ve savunulması güç bir coğrafya olduğu için pakt dışı tutulmalıydı. İspanya ise siyasi tutumu yüzünden "*karışık*" olarak tanımlanıyordu. Öbür taraftan Yunanistan böyle bir ittifakın esas üyelerinden olmalıydı. İtalya ise stratejik açıdan değerli bir konumdaydı; ancak onu da 2. Dünya Savaşı sonrası imzalattırılan silahsızlanma antlaşmaları zayıf bırakmaktaydı. Bunlar Necmettin Sadak'ın söylemeye kaçındığı, ancak, Amerikan kamuoyunun tahminince, Türk yetkililerin diğer Akdeniz ülkeleri hakkındaki düşünceleriydi.

Sadak sözlerine şöyle devam etti: "*Batı Akdeniz'in savunması, bölgesel olarak, Kuzey Atlantik Paktı üyelerince sağlanmakta. Fakat Batı Akdeniz'in güvenliğini, Doğu Akdeniz'i ihmal ederek sağlamak mümkün olamaz. Doğu Akdeniz'in güvenliği ise Türkiye olmadan sağlanamaz.*" Sadak, bunun aksine bir yaklaşımın mantıksız ve stratejik açıdan yanlış olacağını iddia etti ve kendisinin devamlı tekrar ettiği bu gerçeği, Amerikalı yetkililerin de zamanla anlayacağını belirtti.

Sadak, diğer taraftan, Türkiye'nin doğu komşuları olan Irak, İran ve Afganistan ile 8 Temmuz 1937'de imzaladığı Sadabat Paktı'nın askeri bir yanı bulunmadığını söyledi. Bu antlaşma Türk Dışişleri Bakanı'na göre sadece kültürel ve iktisadi alanları içermekteydi. Sadak, Türkiye'nin, doğu komşuları ile olan bağlarını, şimdi ya da daha sonra kuvvetlendirmek gibi bir amacı olmadığına değindi. Amerikalılara göre, Sadak'ın tam olarak dile getiremediği, Türkiye'nin bu yönde bir çabası olsa bile, Sovyetler Birliği'nin Orta Asya sınırlarında bu gibi hareketleri zaten hoş karşılamayacağı gerçeği idi.

Aynı tarihte, yani 23 Mart 1950'de Türk Ordusu komutanları, Türk askeri güçlerinin eriştiği yeni yetkinlik seviyesi hakkında açıklamalarda bulundu. Türk çarpışma birimleri 24 saat içerisinde savaşa hazır duruma geçebilecek seviyeye gelmişti. Türk Genelkurmay Başkanı, General Abdurrahman Hafiz Gürman, ülke üretiminin, on gün içerisinde, tüm kadın, erkek, çocuk, fabrika ve evleriyle savaş durumu alabileceğini söyledi.

Türk Ordusu'nun mevcudu, Amerikalı danışmanların tavsiyeleri ile 700.000 kişiden 300.000 kişiye düşürülmüştü. Türkiye'ye yapılan askeri yardımlardan sorumlu Amerikalı Tümgeneral Horace L. McBride, Türk Ordusu'nun Amerikan Ordusu tarzında yeniden yapılandırıldığını ve "*göreceli olarak*" daha yeni silahlara kavuşturulduğunu bildirdi. Amerikan tarzı demek; "*daha küçük ancak daha hareketli ve daha etkin birimler*" demekti. Devlet bütçesinin hala %40'ını kullanmakta olan Türk Ordusu, Amerikalı yetkililerin de yönlendirmesi ile ve de böylesine açık bir şekilde çatışma olasılığı hesapları yapmaktaydı[11].

[11] *New York Times*, 24 Mart 1950.

Türkiye kendisini ABD'ye ve NATO'ya bu kadar yakın hissederken, Batılı Müttefiklerin söylemleri de Türkiye'nin hissettiklerini boşa çıkartmayacak nitelikteydi. 15 Mayıs 1950'de NATO ülkeleri dışişleri bakanları Londra'da üç günlüğüne bir araya gelmiş ve Batı Avrupa'nın savunmasını irdelemişlerdi. Yunanistan ve Türkiye, Almanya ve diğer bazı ülkelerin durumları da Avrupa savunması tartışmaları içerisinde yer bulmuştu.

Birçok iktisatçıya göre, ülkelerin genel ekonomilerinde olumsuz bir takım etkiler yaratmadan Avrupa'yı yeniden silahlandırmak pek mümkün değildi. Diğer taraftan ise eğer bu yeniden silahlanma akımı Avrupa ülkelerinin yaşam şartlarını olumsuz etkileyecek olursa, bu ülkelerdeki komünist düşünce sahipleri, firsatı kesinlikle değerlendirmeye çalışacaklardı. Dolayısı ile siyasi ve iktisadi birliktelik ve kaynak paylaşımı, askeri birliktelik ile el ele yürütülmeliydi[12].

Bu dönemde Avrupa'da belli başlı uluslararası sorunların yine uluslararası bir birliktelik oluşturmadan çözülemeyeceğine olan inanç artmaktaydı. Kuzey Atlantik Birliği'ne bu yüzden gitgide daha fazla Avrupalı destek vermekteydi. Ayrıca Avrupalılar başarılı bir uluslararası ticaret ağı kurmanın ortak bir savunma oluşturmaktan geçtiğini de hatırlamaya başlamışlardı[13].

ABD'nin hesaplarına göre, Avrupa bölgesindeki siyasi birlikteliği NATO aracılığı ile arttırmak, savunma masraflarının bu ülkeler arasında paylaşımını kolaylaştıracaktı. Böylece Avrupa Kıtası yaşam şartları, savunma masraflarından fazla etkilenmemiş olacaktı.

Buna benzer geniş siyasi tabanlı bir birliktelik kurma önerisi daha önceden Fransa Başbakanı Georges Bidault tarafından dile getirilmişti. Fransız Dışişleri Bakanı Robert

[12] *New York Times*, 15 Mayıs 1950.
[13] *New York Times*, 1 Haziran 1950.

Schuman ise son konuşmasında, adına “*Atlantik Kurulu*” denilen, “*birlik*” fikrini genişletme taraftarı olduklarını açıklamıştı. Böyle bir birliktelik, Schuman’a göre, Türkiye, İsveç, İsviçre, İrlanda ve buna benzer, yani Avrupa’nın parçası olan ancak NATO üyesi olmayan ülkeleri de kapsamalıydı[14].

Fransızlar, Avrupa’da daha geniş bir coğrafyaya yayılan, Atlantik ötesinde ABD ve Kanada ile bağlantılı bir savunma planından bahsederken, Amerikan Dışişleri Bakanı da Hükümeti’nin Atlantik Birliği dışında kalan yerlerin güvenliği ile ilgilendiğini yeniden uluslararası kamuoyuna hatırlattı. Londra toplantısında bu gibi ülkelerin durumlarını yeniden inceleme fırsatı bulan ABD için, güvenlikleri kaygı konusu olan ülkelerin başında Yunanistan, Türkiye ve İran geliyordu.

Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson, Londra toplantısı sonrası ülkesine dönerken basına verdiği demeçte, Yunanistan, Türkiye ve İran’ın durumu üzerinde özellikle durdu. Bakan, Kuzey Atlantik Paktı’nın ilan edildiği 1949 yılından 1950 yazına kadar geçen süre zarfında bu üç ülkede cesaret verici gelişmelerin gerçekleştiğine dikkat çekti. Yunanistan’ın durumu gerilla savaşının sona erdirilebilmesi ile iyileşmeye başlamıştı. Türkiye ise savunma birliklerinin güçlendirilmesi konusunda oldukça yol kat etmişti.

İktisadi denge ile güvenlik arasındaki sıkı ilişki göz önünde bulundurulduğunda, her iki ülkenin de ağır savunma harcamaları yaparken iktisadi dengelerini, hatta gelişmelerini sağlamaları sevindiriciydi. Ve elbette ki bu duruma erişilirken Avrupa’yı İyileştirme Programı’ndan sağlanan katkılar yadsınamazdı.

---

[14] *New York Times*, 15 Mayıs 1950.

İran'da ise ABD'nin desteği ile bir takım yapısal yenilikler, derinlemesine bir toplumsal programla insanların yaşam şartlarını geliştirmek için kullanılmıştı. Böylece Kuzey Atlantik Antlaşması, öngörüldüğü gibi etki alanının çok daha ötesindeki bölgelerde dahi barışçı bir hava yaratılmasına yardımcı olmuştu. ABD, Yunanistan, Türkiye ve İran savunma hattı güçlendirildikçe de barış hissinin etkisini arttırmasını bekliyordu. Dolayısı ile bu üç ülkenin ABD için olan derin önemi aynen devam etmekteydi. Bu ülkelerin siyaseten desteklenmesi ve bu konudaki kararlılık da bu tarihte, konu hakkında en yetkili kişilerden birisi, Dışişleri Bakanı Dean Acheson tarafından tekrarlanmış oldu.

Aynı tarihlerde, İngiliz Dışişleri Bakanı Ernest Bevin de Acheson'ı takiben, Yunanistan, Türkiye ve İran hakkında benzer bir açıklamada bulundu. Bevin'in konu hakkında söyledikleri neredeyse kelimesi kelimesine Acheson'ınki ile aynıydı. Sadece son bölümde bölgenin güvenliğinin önemini belirtirken, Bevin "*hayati*" kelimesini kullanmıştı. Ve böylece bu üç ülkenin "*bağımsızlığı, bütünlüğü ve güvenliği*"nin, Birleşik Krallık Hükümeti için "*hayati*" önem taşıdığı yeniden ilan edilmiş oldu[15].

Londra toplantısının ana hedefi, Batı Avrupa savunmasına gereken askeri desteği daha geniş bir siyasi taban ve daha yakın iktisadi bağlar kurarak oluşturmanın yollarını aramak olarak özetlenmekteydi. Bu hedefin altında yatan iki temel sorun ise bir taraftan savunma programı için gereken paranın bulunması, öbür taraftan ise olası bir Sovyet saldırısında gerekecek askeri harekât planını kararlaştırmaktı[16].

Amerikan basını bu konuda Londra'da ulaşılan bazı sonuçları toplantı sonrası "*tarihi*" olarak nitelendirdi. Batılı devletler, BM, Marshall Yardımları ve NATO gibi

[15] *New York Times*, 20 Mayıs 1950.
[16] *New York Times*, 15 Mayıs 1950.

gelişmelerin ardından, Londra toplantısı ile artık bir "birlik" olduklarının farkına iyice varmışlardı. Müttefik ülkeler artık varlıklarını tek başlarına sürdüremeyeceklerini; kendileri için tek olasılığın birlik içerisinde hareket etmek olduğunu anlamışlardı. Öyle ki, Batılı devletler, aralarından herhangi birinin işgal edilmesi ve "*köle durumuna düşmesi*" halinde, diğerlerinin "*özgürlük ve barış*" içinde yaşayamayacağı bilincine Londra toplantısı itibarı ile ulaşmışlardı. Bu, Amerikalılara göre Avrupa'daki en önemli gelişmeydi.

İkinci olarak, Avrupa kıtasında çatışmayı devamlı körükleyen yeraltı kaynaklarının paylaşımı, Fransızların teklif ettiği kömür ve çelik yataklarının ortak kullanımı ile sorun olmaktan çıkmak üzereydi. Üstelik bu heyecan verici teklif, eğer gerçekleşirse, Batı Almanya'nın Avrupa ile bütünleşme süreci de bundan olumlu etkilenmiş olacaktı. Dolayısı ile Amerika'nın yeni dış siyasi gelişmeleri tarihi bulması doğaldı[17].

Bakan Acheson, İngiltere'den dönerken yaptığı açıklamada ülkesi adına önemli bir ayrıntıya daha yer verdi. Acheson'un belirttiğine göre, ABD'nin Avrupa'ya olan ilgisi yakın zaman içerisinde tükenmeyecek, aksine uzun vadede devam edecekti. Amerikan Hükümeti, Londra toplantısında Avrupalı devletlere bu kararını bildirme fırsatı bulmuştu. Yani 1952'de sona erecek olan Avrupa'yı İyileştirme Programı'nın bitmesi ile ABD'nin Avrupa'ya olan desteği sona ermeyecekti.

ABD ve Kanada, özellikle iktisadi alanda Avrupa ülkeleri ile işbirliği içine girmeye hazır olduklarını belirtmekteydiler. Acheson'a göre, ülkelerin savunma gereksinimlerinden doğmuş olan birliktelik, ilerleyen zaman içerisinde, Kanada, ABD ve

---

[17] *New York Times*, 20 Mayıs 1950.

Avrupa Ekonomik Topluluğu Kurumu'na iktisadi sorunlara beraberce yaklaşma olanağı da sağlayacaktı.

ABD bu aşamaların Almanya ile Batı'nın demokratik milletlerinin bütünleşmesini hızlandıracağını da ümit ediyordu. Bu açıdan, Fransız Hükümeti adına Schuman'ın yapmış olduğu yaratıcı ve cesur teklif, daha iyi bir zamanlama ile yapılamazdı. "*Ortak Pazar*" uygulamasının temelini oluşturacak olan bu düşünce, Avrupa'nın ortasında devamlı karşı karşıya gelen Fransa ve Almanya arasındaki ilişkileri düzenlemekle kalmayacak, aynı zamanda Avrupa ekonomisinin büyümesine de katkı sağlayacaktı.

ABD 2. Dünya Savaşı itibarı ile dünya ilişkilerinde ciddi anlamda önderliği hedeflediğini artık gizlemiyordu. Dönemin Amerikan iktidarı, 1. Dünya Savaşı sonrası tarafsız dış siyasete geri dönüşü bir hata olarak değerlendiriyor ve tekrar tarafsızlık siyasetine geri dönüşün bir üçüncü Dünya savaşına sebep olacağını iddia ediyordu. Dolayısı ile iktidar, Monroe Doktrini olarak da bilinen, "*Avrupa'nın siyasi ve askeri ilişkilerine karışmama*" siyasetini Truman Doktrini ile değiştirebilmek adına bilinçli bir şekilde çaba sarf ediyordu.

İktidara göre, tarafsızlık siyaseti, hem birçok insanın hayatına mal olmuş; hem de ABD'yi o dönemde elde edebileceği dünya önderliğinden mahrum bırakmıştı. 1919'da Woodrow Wilson'a ve Milletler Cemiyeti'ne karşı çıkarak yüksek gümrük duvarları ve tarafsızlık ilkesine geri dönmek, ABD'yi dünya ilişkilerinden yeniden yalıtmış; Almanya, İtalya ve Japonya bu sayede aşırı kuvvetlenerek insanlığa karşı ciddi suçlar işlemeye eğilim göstermişti. ABD tarafsızlık ilkesine bağlı kalarak, Hitler'in, Mussolini'nin, Franco'nun ve savaşçı siyaset izleyen Japonların karşısındaki güçlere silah satmayı reddetmiş; Japonya'ya

da hurda demir satışını sürdürmekte bir sakınca görmemişti. Bunun sonucunda ise Japonya'ya satılan o demirler, Pearl Harbor'da Amerikan Donanması'nın üzerine bomba olarak yağmıştı.

Amerikalı yetkililer, toplumlarının savaş sonrası geçen beş yılı, BM'yi ve NATO'yu bu şekilde algılamalarını istiyordu ve başarılı da oluyorlardı. Dışişleri Bakanı Acheson'ın, Avrupa'ya ilgilerinin devam edeceğini söylemesi bir anlamda da bu sebeptendi. Hem toplumda yeni dış siyasete bağlılık pekiştiriliyor, hem de bu yeni siyasetin süreceğinin işaretleri veriliyordu. Yine bu bağlamda Türkiye de Yunanistan ve İran gibi, yeni Amerikan dış siyasetinin "*derin ilgi*" duyduğu bir coğrafya üzerindeydi ve bu ilgi sadece askeri değil; iktisadi, siyasi, toplumsal, hatta kültürel ve hatta ruhsaldı[18].

2- Dış Yardımlar

Amerikan senatosu üyeleri, temsilciler meclisi üyeleri ile birlikte, 31 Mayıs 1950'de Kongre Kütüphanesi Coolidge Salonu'nda toplanarak İngiltere'den yeni dönen Dışişleri Bakanı Dean Acheson'ın Londra izlenimlerini dinledi. Gayrı resmi olarak gerçekleşen toplantıya Alt ve Üst Meclis'ten toplam 250'ye yakın vekil katıldı ki bu sayı toplam 532 üyeli Amerikan Meclisi'nde normal bir yasama gününde toplanan üye sayısından daha fazlaydı. Acheson'ın konuşmasını hararetli bir soru-cevap bölümü izledi.

[18] *New York Times*, 21 Mayıs 1950.

Bakan konuşmasına özgür Batı'nın "*dingin ve uygulanabilir*" bir birliktelik içerisinde, Sovyetler Birliği'nin hali hazırdaki tehditlerine nasıl sakince karşı koymayı öğrenmiş olduğunu söyleyerek başladı. Bu birliktelik, sade ve iş dünyasını andırırcasına, Batı savunması için gerekli askeri ve iktisadi konuların önce ortaklarca algılanması ile başlamaktaydı. Aslında önemli olan böyle bir karşılıklı anlayışı oluşturmaktı. Londra toplantısı, Amerikan heyeti üzerinde bu karşılıklı anlayışın pekiştiği izlenimini daha önce de belirttiğimiz gibi yaratabilmişti.

Coolidge Salonu'ndaki oturumda Acheson'a uluslararası ilişkiler protokolünden değil de siyasi protokolden bazı kimseler eşlik etti. Yani Bakan'a eşlik edenler parti önderleriydi; meclisin uluslararası ilişkiler önderleri değildi. Acheson'ın yanında Senato ve Temsilciler Meclisi'nde Demokrat Parti'ye önderlik eden İllinoisli Senatör Scott W. Lucas ve Massachusettsli Temsilci John W. McCormack vardı. Cumhuriyetçi Parti'den İllinoisli Cumhuriyetçi Temsilci Leslie Arends de oturum yöneticileri arasındaydı. Cumhuriyetçi Parti'ye Senato'da başkanlık eden Nebraskalı Senatör Kenneth S. Wherry ise toplantıya başkanlık ediyordu. Toplantıyı Başkan Yardımcısı Alben W. Barkley ve İkinci Dışişleri Bakanı James E. Webb ön sıradan yan yana izliyorlardı.

Amerikan Hükümeti, Londra'da edindiği izlenimlere de dayanarak, Batı Avrupa Askeri Yardım Programı'nı 1951 yılında da sürdürmek istiyordu. Ancak bütçenin resmileşmesi için Amerikan Meclisi'nin onayına ihtiyaç vardı. Dolayısı ile Dışişleri Bakanı Acheson, meclis üyelerine bir yandan Londra izlenimlerini aktarıyor; bir yandan da Batı birlikteliğinin ABD'nin istediği yönde geliştiğini ve pekiştiğini anlatmaya çabalıyordu

ki ilerleyen günlerde askeri yardım bütçesi meclisten sorunsuzca geçsin. Acheson konuyu Başkan Truman'ın da onayı ile bir süre içinde meclis kurullarına taşıyacaktı.

Sorular bölümüne çoğunlukla yüksek bir ruh hali hâkimdi. Ancak bazı sorular oldukça muhalifti. Son zamanlarda özellikle Çin siyaseti ve sol kesime gösterilen sözde gevşeklik, Hükümet'i cumhuriyetçilerin sert ve öfkeli saldırılarına maruz bırakıyordu. Acheson'ın konuşması, başında ve sonundaki ayağa kalkmalar haricinde fazla tezahürat görmemişti.

Bakan ise konuşmasına gösterilen bu tepkileri adeta görmezlikten geldi. Soruların çoğunu çevik ve resmi bir nezaketle yanıtladı. Bazı yanıtlar donuk ve açık bir hoşnutsuzlukla geldi. Bazı sorular Bakan tarafından dikkate bile alınmadı. Acheson, konuşma esnasında da önündeki metni sakin, hatta zaman zaman kuru bir sesle okumuştu. İngilizvariliği ile tanınan Dışişleri Bakanı Acheson'ın konuşması, tarz olarak dinleyicilerin fikrine başvurur gibi değil de sanki kendilerine bir açıklama yapıyormuş gibiydi[19].

Milletvekilleri, Acheson'un alınan bu uluslar arası kararları kendilerine aktarışını sessizce dinlediler. Acheson sadece güçlü bir ABD savunmasının gereksinimi üzerinde dururken vekillerden alkış aldı. Konuşmayı izleyen soru cevap bölümünde ise milletvekilleri, Acheson'un ağırlık verdiği ana konularla ilgili değil de başka konularla ilgili sorular sordular. Hemen hemen bir düzine soru daha çok uluslararası ilişkilerle ilgisi sınırlı bulunan cumhuriyetçi ve güneyli demokratlardan geldi. Uluslararası ilişkilerde gruplara önderlik eden vekiller ise çarpıcı bir şekilde sessiz kaldı[20].

[19] *New York Times*, 1 Haziran 1950.
[20] *New York Times*, 4 Haziran 1950.

Kütüphane toplantısının en can alıcı noktalarından birisi Bakan Acheson'ın İspanya ve Türkiye'nin neden Kuzey Atlantik Antlaşması'na dâhil edilmediğini tartışmaktan kaçınır bir tutum sergilemesiydi. Çin konusunda ise ABD'nin Birleşmiş Milletler'de komünist rejim karşıtı oy kullanacağı Bakan tarafından açıklandı. Ancak komünist Çin'in BM üyeliği, Genel Kurul'da çoğunluk tarafından kabul edilir ise Amerikalı delegeler kararı veto etmeyeceklerdi. Oturumdaki birçok cumhuriyetçinin, Çin hakkındaki bu karara karşı çıkması ile tartışmalar ilerledi.

Californialı Cumhuriyetçi Senatör William F. Knowland, Acheson'a, Çin komünist rejiminin Birleşmiş Milletler'e girişinin ne kadar olası olduğunu sordu. Acheson soruya yanıt olarak bu konu ile ilgili kabul edilmiş herhangi bir anlaşma olmadığını söyledi. Yanıtı pek tatmin edici bulmayan Minnesotalı Cumhuriyetçi Temsilci Walter H. Judd araya girdi ve Bakan'dan BM kurucularından biri olan Çin Cumhuriyeti'nin birlikten çıkarak yerine komünist bir rejimin girmesini, Amerikan diplomasisi ve Amerika'nın veto yetkisi boyutları ile değerlendirmesini istedi. Bu ikinci soruya karşılık Acheson, ABD'nin, BM'de milliyetçi Çin'in temsilcilerinin bulunmasını tercih ettiğini, ancak aksini ise veto edilmeye değer görmediklerini açıkladı. Dolayısı ile çoğunluğun ABD gibi düşünmemesi halinde ABD bu seferlik çoğunluğun fikrine uyma kararı almıştı.

İspanya ve Türkiye ile ilgili soruyu Washingtonlu Cumhuriyetçi Senatör Harry P. Cain sordu. Senatör, Bakan Acheson'a, bir uçta Türkiye'yi, diğer uçta İspanya'yı Atlantik Birliği'ne kabul etmeden, dengelenmiş ortak savunma gücünün nasıl mümkün olabileceğini sordu. Acheson soruya karşılık NATO'ya başka bir ülkeyi kabul edip etmemek ile dengelenmiş ortak güç oluşturmaya çalışmanın iki ayrı konu olduğunu söyledi.

Dengelenmiş ortak güç oluşturmak, esas olarak, her bir ülkenin en iyi olduğu konuda ortak güce dâhil olurken, bir diğerinde yapılanı tekrarlayarak verim düşüklüğüne sebep olmaması anlamına geliyordu. Dolayısı ile Acheson'a göre başka ülkelerin ortak savunmaya katılması, fayda sağlayabileceği gibi zarar da sağlayabilecek bir unsurdu.

Nebraskalı Cumhuriyetçi Temsilci A. L. Miller ise silahlanmanın azaltılması ve atom enerjisinin denetlenmesi konularında Amerikan Hükümeti'nin herhangi bir sınırlandırma teklifi hazırlayıp hazırlamadığını sordu. Acheson, konu ile ilgili yeni bir çalışma bulunmadığını; ancak geçmiş çalışmalara ağırlık verilmeye çalışıldığını söyledi. Konu, BM'nin ilgili kolunda da Amerikalıların dediğine göre "*Sovyet temsilciler toplantıları terk edinceye kadar*" tartışılmıştı. BM'deki görüşmelerden bir sonuç çıkmayınca, Amerikan tarafı, çözüm getirecek bir başka seçeneği tartışmaya hazır olduklarını uluslararası kamuoyuna duyurarak kendilerinin barış taraftarı olduğunu ispatlamaya çalışmıştı.

Uluslararası ilişkilerin kapalı kapılar ardında tartışılması konusu ise bu toplantının gayrı resmiliğinden de faydalanılarak bir vekil tarafından toplantı gündemine getirildi. Bu durum Amerikan siyasetinde neredeyse bir ilkti. Meclis ile Dışişleri Bakanlığı'nı birbirine daha fazla yakınlaştıracağı tahmin edilen bu yeni yaklaşım, herkes tarafından olumlu karşılanmaktaydı. Fakat tartışmalar esnasında anlaşıldı ki Meclis ve Bakanlık henüz kaynaşmaya pek de hazır değildi.

Bazı vekillere göre Acheson soruları aşırı sert bir üslupla cevaplamaktaydı. Bazı konular ise ateşli tartışmalara dönüşmekteydi ki oturumu yöneten Massachusettsli

Demokrat Temsilci John W. McCormack araya girdi. McCormack "*Son soruyu alalım…*" dediğinde vekiller çoktan kapıya doğru yönelmeye başlamıştı bile.

Cevaplardaki genellemeler kimi dış ilişkiler yetkililerine göre gerekliydi ve ortamın daha fazla gerilmesini bir anlamda önlemişti. Ancak diğer taraftan da kimi vekillere göre bu tutum, Bakanlığın yaptığı siyaseti gerçek anlamda tartışmaya açmak istemiyor oluşunun göstergesiydi[21].

Aslında Hükümet, yeni Amerikan dış siyasetini halkın ve Meclis'in onaylamasına ihtiyaç duyuyordu. Kamuoyunun bu konuyu kabul etmesi çok önemliydi. Kongre kütüphanesindeki konuşma ile halkı ve Meclis'i yeni Amerikan dış siyaseti hakkında bilgilendirme çabaları da aslında bu yüzdendi. Hatta kütüphane konuşması, Meclis'in bu konu üzerinde ne kadar hayati bir role sahip olduğunun, Dışişleri Bakanlığı tarafından kabulünün bir işaretiydi.

Meclis ile Dışişleri Bakanlığı'nın yeni dış siyasetin verimli olabilmesi için birbirleri ile iyi ilişkiler içerisinde olması gerekiyordu. İlişkilerin ise iyi olduğu pek söylenemezdi. Meclis, Dışişleri Bakanı Dean Acheson'un hayli yetenekli ve zeki olduğunu kabul ediyordu. Yetkililer sadece bakanın biraz daha az kibirli olmasını dilemekteydi. Bir grup, Acheson'u sol düşünürlere karşı fazla yumuşak buluyordu. Gerçi Bakan'ın solcu olmadığı, bu grupça bilinmekteydi.

Bir diğer grup ise Acheson'u fazla tanımamakla birlikte Bakan'ın giyimi ve konuşmasındaki kısmi İngilizlikten rahatsızdı. Son grup, izolasyonistler, milliyetçiler ve

---

[21] *New York Times*, 1 Haziran 1950.

tepkisellerden oluşmakta olup; Acheson'ın komünistler yararına çalıştığına inanıyordu. Bu son öbek Çin'de yaşananların Acheson'un komünistliğini kanıtladığını iddia ediyordu.

Buna karşın, Dışişleri Bakanı Acheson da meclisin kendisine verilen bazı yönetimsel erkleri suistimal ederek Başkan'ın anayasal sorumluluğu olan dış siyaseti belirleme görevine karıştığını düşünüyordu. Dışişleri Bakanlığı, genellikle kendisi ile ilgili yapılan yerinde eleştirileri kabul ediyordu. Ancak Bakanlığa göre de milletvekilleri dış ilişkilere yaklaşırken siyasi kimliklerinden kurtulamıyordu ve dolayısı ile bu durum Dışişleri Bakanlığı ile milletvekillerini zaman zaman karşı karşıya bırakıyordu[22].

Diğer taraftan Bakan Acheson Londra'da Avrupalılara bazı güvenceler verirken Meclis'in bazı yetkilerini bir miktar gasp etmişti. Batı Avrupa'ya yapılacak iktisadi ya da askeri yardımlara yasal olarak önce Meclis'in onay vermesi gerekiyordu. Bütçe konusunda oldukça hassas olan vekiller vardı. Bu vekillerin Avrupa'ya daha fazla yardım gönderilmesini onaylayıp onaylamayacağı tam olarak belli değildi. Belki sadece iktisadi yardım olarak Amerikan gümrüklerinde Batı Avrupa mallarına bazı indirimler yapma kararı alınacak ve bu şekilde Batı Avrupa'nın kalkınmasına yardımcı olunmaya çalışılacaktı. Kaldı ki böyle bir yaklaşım da Meclis'te hala birçok destekçisi olan "*korumacı*" geleneği ile ters düşmekteydi.

Öte yandan, askeri anlamda "*ortak savunma*"nın, her bir ülkenin farklı bir alanda yoğunlaşması anlamına geldiğine değinmiştik. Örneğin Fransa kara kuvvetlerinde, İngiltere deniz kuvvetleri ve taktiksel hava kuvvetlerinde, ABD ise stratejik hava

[22] *New York Times*, 4 Haziran 1950.

kuvvetlerinde ve deniz kuvvetlerinde uzmanlaşmaya gidecekti. Bu ise Amerikan Ordusu'nu kendi sınırlarını savunmada zora koşabilecek bir durum yaratabilirdi.

Bu "*ortak savunma*", kavramsal olarak her hangi bir saldırıya karşı Atlantik Antlaşması'nın ima ettiğinden daha derin bir ortaklığa bağlılığı beraberinde getiriyordu. Kuzey Atlantik Paktı'na göre bir saldırı anında her bir üye gerekli olduğuna inandığı şekilde hareket etmekte özgürdü. Ancak ortak savunma anlayışı bundan daha öte bir bağlılığı ima etmekteydi. Örneğin Fransa'ya yapılan bir saldırıya ABD Hava ve Deniz Kuvvetlerini gönderme yükümlülüğü hissedecekti; çünkü Fransız kara kuvvetlerinde uzmanlaşmış; hava ve deniz kuvvetlerini bir miktar boşlamış olacaktı. Bu durumda ortak savunmanın gerekleri, Amerikan Meclisi'nin savaş ilan etme yetkisi ile bile çakışır gözükmekteydi.

Acheson, özellikle ortak savunma konusunda eğer hemen harekete geçilmezse ileride saldırganlıkla karşılaşma olasılığının yüksek olduğunu söylemekteydi. Hâlbuki diğer ülkelerin Dışişleri Bakanları, Londra'daki toplantıda görüş bildirirken; yakın gelecek için varlığını hissettiren herhangi bir savaş tehdidinden bahsetmiş değillerdi. Bakan Acheson'a göre ise asıl tehlike buradan kaynaklanıyordu. Eğer ortak savunma hazırlıklarına hemen başlanmazsa var olan boşluk saldırgan düşünceleri kışkırtacak ve tehdit yaratacaktı. Topluluk, kimin en iyi şekilde ne gibi bir katkı sağlayacağına derhal karar verip, ortak bir plan hazırlamalı ve herkes bu plana sadık kalarak ortak savunmanın en verimli şekilde kurulmasını sağlamalıydı. Bu durumda ABD'nin baş görevlerinden birisi bu gücün dengelenmesi olacaktı[23].

---

[23] *New York Times*, 4 Haziran 1950.

Acheson'un kütüphane konuşması, Amerikan basınına göre, ülkenin yüksek siyasetinde büyük bir yeniliğe ya da bir değişikliğe sebep olmadı[24]. Ancak toplantı Meclis ile Bakanlık arasındaki gerginliği bir miktar da olsa azaltabilmişti. Yeni siyasi anlayışın çizgileri belirdikçe anlaşılmaktaydı ki bakan ve milletvekilleri bundan böyle birbirlerini daha fazla göreceklerdi. Buna ek olarak Hükümet yeni siyasetini halka tanıtmak için çaba harcayacaktı. Başkan Truman'ın bir hafta içinde Missouri'de dış siyaset hakkında bir bildiri sunacak olması bu sebepten dolayı idi. Acheson da Başkan'ın konuşmasını takip eden beş hafta boyunca beş ayrı yerde konuşma yapacaktı.

Bazı gözlemcilere göre hükümetin kendi görüşlerini halka benimsetmeyi amaçladığı bu çalışmalar sorun yaratacaktı. Bu gözlemciler Hükümet'in çalışmalarını halka kabul ettirmek için eksik bilgilendirme yapmasından korkuyordu. Böyle bir eksik bilgilendirme Avrupalıları ürkütebilirdi. Eğer Avrupalılar, Amerikan siyasetinin savaşın önlenemeyeceği varsayımı ile hareket ettiğini zannederlerse; Amerika ve Rusya arasında dengeleyici üçüncü bir güç olarak Batı Avrupa gücü yaratmak gibi yeni bir yol tutabilirlerdi. Bu da ABD'nin istemediği bir şeydi.

Dolayısı ile Amerikalılar birbiri ile çelişen açıklamalardan kaçınmaya çalışmalıydı. Ancak bu pek de kolay değildi. Başkan Truman dahi geçen hafta içerisinde yaptığı konuşmalarda, önce saldırı tehdidinin dünyanın her köşesi için var olduğunu; ardından ise dünyanın barışa beş yıldır hiç bu kadar yakın olmadığını söylemişti.

Hükümet'in halkı kendi siyasetinin yanına çekme çabalarının doğurabileceği bir diğer sorun ise dış siyaset ile iç siyasetin birbirine karışmasıydı. Meclis seçimlerinin

---

[24] *New York Times*, 1 Haziran 1950.

yaklaşmakta olduğu günlerde cumhuriyetçiler, Hükümet'i eleştirmek için yakalayacakları her fırsattan yararlanacaklarını açıklamışlardı ve Senatör McCarthy'nin, dış siyaset seçimleri dolayısı ile Bakan Acheson'a yaptığı sert eleştiriler bilinmekteydi[25].

Kuzey Atlantik Birliği ve Batı Avrupa'nın savunması söz konusu olduğunda ise Batılı Müttefikler, asıl amaçları olan "*ortak savunma için gerçekçi bir birlikteliğin sağlanması*" üzerine ciddi adımlarla ilerlemekteydi. ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson'a göre, Kuzey Atlantik Konseyi toplantılarında yapılan en önemli şey, üye ülkelerin bireysel savunma ihtiyaçları ile ortak savunma ihtiyaçlarını en mantıklı şekilde uzlaştırmaktı. Bunun için, bazı ülkelerin ortak savunma adına kendi yerel savunmalarında birtakım fedakârlıklarda bulunmaları bazen icap ediyordu. Ülkelerin bu sayede hem savunma masraflarından tasarruf edeceği; hem de herhangi bir saldırı karşısında Müttefik kuvvetler gücünü toparlayıncaya kadar düşmanı oyalayabilecek güçte olacağı iddia ediliyordu.

ABD'ye göre bu şartlar altında kendisine silah temininde "*zorunlu olarak*" başrolü oynamak düşüyordu. Acheson konuşmasında, anlaşılır bir biçimde, Başkan'ın kendisini ve Savunma Bakanı Johnson'u "*dengelenmiş ortak savunma gücünün oluşturulması*" konusunda desteklediğini dile getirmişti. Yani Beyaz Saray, Askeri Yardım Programı adı altında Avrupalı müttefiklerine silah ve malzeme göndermeyi 1951 yılında da sürdürmek istiyordu.

Beyaz Saray'ın 1951 yılı "*Dış Askeri Yardım Programı*" için 1.225.000.000 dolar isteyeceği anlaşılmaktaydı. Bu miktar 1950 yılı için istenmiş olan 1.314.000.000 dolardan

---

[25] *New York Times*, 4 Haziran 1950.

azdı. Ancak 1951 yılında istenileceği tahmin edilen yardım miktarından 100.000.000 dolar daha fazlaydı. Yardımla ilgili görüşmeler Senato Dış İlişkiler Komitesi'nde birkaç gün içinde başlayacaktı. İlk açıklamayı Bakan Acheson yapacaktı[26].

Bir gün içerisinde Başkan Truman, Yardım Programı'nın ikinci yılı için hesaplanan 1.225.500.000 dolarlık paketi onaylaması için Meclis'e sundu. Yardım, Atlantik Paktı ülkeleri dışında, Yunanistan, Türkiye, İran, Filipinler, Kore ve genel anlamda Çin'i de kapsamaktaydı. Bu ülkeleri ortak kılan ve buralara Amerikan yardımlarını gerektiren genel unsur ise hepsinin Sovyet baskısı altında olması olarak tanımlanıyordu. Ancak yine de yardımın büyük kısmı, yani 1 milyar dolar, özgür dünyanın güç merkezi, Kuzey Atlantik Birliği üyelerine silah ve malzeme sağlamak amacı ile isteniyordu[27].

Başkan Truman'ın Meclis'e gönderdiği ilerleme raporuna göre, İran hariç yardım programına katılmak isteyen tüm ülkelerle gerekli anlaşmalar imzalanmıştı. Kuzey Atlantik bölgesi için ayrıntılı silah gereksinimleri kaydedilmiş; birleşik savunma planı oluşturulmuştu. O güne kadar ABD'den 20 milyon tonluk malzeme çıkışı yapılmıştı ve malzeme üretimi ve nakliyesi hala sürmekteydi. Yaklaşık 3 bin Avrupalı subay ve asker Amerika'daki ya da Almanya'daki askeri okullarda eğitim almıştı. Avrupa ülkelerinin kendi askeri malzeme üretimlerini arttırmaları için ise harekete geçilmişti[28].

Resmi adı Ortak Savunma Yardım Programı olan, kamuoyunca "*askeri yardım programı*" olarak bilinen program; 1950 yılı Haziran ayından yaklaşık sekiz ay önce

[26] *New York Times*, 1 Haziran 1950.
[27] *New York Times*, 2 Haziran 1950.
[28] *New York Times*, 1 Haziran 1950.

başlamıştı. Başkan Truman yardımı oluşturan yasayı 1949 yılında 6 Ekim'de imzalamıştı. Bu tarihten üç hafta sonra da Meclis, Yardım'ın 30 Haziran 1950'ye kadar sürecek olan ilk ödemesini onaylamıştı.

İlk ödeneğin toplam 1.314.010.000 dolar olduğuna değinmiştik. Bu paranın 1 milyar doları Belçika, Danimarka, Lüksemburg, Fransa, İtalya, Hollanda, Norveç ve İngiltere içindi. Diğer Antlaşma ülkeleri o tarihte silah yardımı istememişti. Yine o sene için Yunanistan ve Türkiye'ye 211.370.000 dolar; İran, Kore ve Filipinler'e 27.640.000 dolar ve Çin ve çevresine de 75.000.000 dolar kaynak ayrılmıştı[29].

Başkan Truman, Meclis'e, 1 Temmuz 1950'de ikinci yılı başlayacak olan askeri yardım programı için tıpkı birinci yıldaki gibi bir ihtiyaç listesi sundu. Truman, Kuzey Atlantik bölgesi için ve Çin için bir yıl öncesiyle aynı miktarda ödenek isterken; Yunanistan ve Türkiye için ayrılacak ödeneğin 120 milyon dolara düşürülmesi öneriliyordu. Buna sebep olarak da Yunanistan'daki iç savaşın sona ermiş olması gösteriliyordu. İran, Kore ve Filipinlere ayrılan ödenek de 140 bin dolar azaltılarak 27.640.000 dolardan 27.500.000 dolara düşmüştü[30].

Başkan Truman, Meclis'ten bu yardımları onaylamasını talep ederken; ABD'nin tüm dış askeri yardımlarının savaş değil, barış amaçlı olduğuna dikkat çekti. ABD ve Truman Hükümeti, söylediklerine göre, barışı hedeflemekteydi. Ancak hedeflenmekte olan "*barış*", geçici bir alttan alma ya da kimileri gibi ümitsiz bir teslimiyet hali değil; özgürce fakat barış içinde yaşamak olarak niteleniyordu. Truman'a göre komünist Rusya bu tarz bir

[29] Lyman L. Lemnitzer, "The Foreign Military Aid Program", *Proceedings of the Academy of Political Science*, C.23, S.4, Ocak 1950, s.436.
[30] *New York Times*, 1 Haziran 1950.

barış için tehditti. Sovyetler Birliği, yine Başkan Truman'a göre, "*…özgürlüğü ve demokrasiyi yok edip tüm dünyayı köle etmek için dünyanın her yerine sinsice sokulmakta*" idi.

2. Dünya Savaşı sonrası bazı ülkelerde ortaya çıkan yeni totaliter rejimler, yani yeni tek particilik anlayışı, zayıflığa merhameti olmayan, zayıflıktan tahrik olup saldırganlaşan, sadece güce saygı duyan bir olguydu. Truman'a göre Sovyetler Birliği de bu tarz bir tek particilik anlayışı içerisindeydi. Dolayısı ile Amerikan Hükümeti'ne göre, onu bu şekilde düşünmekten caydırmanın ve denetim altında tutabilmenin tek yolu, hem manevi hem de askeri açıdan güçlü bir "*hür dünya*" oluşturmaktı.

Bu yönde çaba sarf etme taraftarı olan Truman, ülkesi içerisindeki ve dışarısındaki farklı seslere, hiçbir özgür ülkenin tarafsız kalmaya kalkışmaması yönündeki tavsiyelerini ısrarla hatırlatıyordu. Çünkü Truman'a göre dünyanın herhangi bir yerinde patlak verecek olan bir çatışma, kaçınılmaz olarak tüm ülkeleri etkisi altına alacaktı. Bu kuram özellikle de ABD'nin güvenliği için geçerliydi. Çünkü Truman ve Truman gibi düşünenlere göre Sovyetler Birliği'nin ana hedefi ABD idi. Dolayısı ile teklif edilmekte olan dış askeri yardım, Amerikan dış siyasetinin bütünsel anlamda önemli bir parçası olduğu gibi bir yandan da ülkenin milli güvenliği için vazgeçilemez bir yatırımdı[31].

Dışişleri Bakanı Dean Acheson, 2 Haziran 1950'de Senato Dış İlişkiler Kurulu ve Silahlı Hizmetler Kurulu'nun birlikte düzenlediği birleşik oturuma katıldı. Acheson, Askeri Yardım Programı ile ilgili kendisine yöneltilen soruları yanıtladı. Acheson'a göre,

---

[31] *New York Times*, 2 Haziran 1950.

Atlantik Birliği ülkeleri, ABD'nin öngördüğü hedefler doğrultusunda hareket ettiği sürece, ABD bu ülkelere olan askeri yardımlara mutlaka devam etmeliydi.

New Jerseyli Cumhuriyetçi Senatör H. Alexander Smith, Bakan Acheson'a Kuzey Atlantik bölgesi için yapılan masrafların gelecekte azalıp azalmayacağını sordu. Yoksa bölgeye her yıl ortalama 1 milyar dolar harcama yapılmaya devam mı edilecekti.(?) Acheson, bölgenin daha az Amerikan yardımına gerek duyacağı günleri Bakanlığın da beklediğini, ancak yakın gelecek için böyle bir ihtimalin düşük olduğunu, hatta dürüst olmak gerekirse yakın gelecekte bu miktarın artacağını belirtti.

Gerek ABD'nin, gerekse diğer NATO ülkelerinin ödeme güçlükleri çektikleri savaş sonrası dönemde, "*astronomik*" dış yardımların yeniden gündeme gelmesi Washington'u bir miktar karıştırdı. Her ne kadar Dış İşleri Basın Sözcüsü, Bakan Acheson'un söylediklerini sonradan yumuşatmaya çalışsa da başkent bir kez karışmıştı.

Diğer taraftan Başkan Truman bir gün önce yaptığı basın açıklamasında dünyanın barışa beş yıldan beri ilk defa bu kadar yakın olduğuna değinmişti. Acheson'da konuşmalarında çoğunlukla olumlu konulara yoğunlaşıyordu. Bakan, Yunanistan'daki gibi komünist gerilla saldırılarını askeri yardımlar aracılığı ile nasıl önleyebileceklerini öğrenmiş olduklarını senatörlere hatırlattı[32]. Bu tecrübe gelecekteki benzer tehlikeleri aşabilmek için oldukça önemliydi[33].

Yunanistan'daki gerilla harekâtı zamanında önlenemeseydi; komünist bir Yunanistan, Akdeniz ve Ortadoğu'daki diğer ülkelerin hükümetlerini düşürmeye

---

[32] *New York Times*, 3 Haziran 1950.

[33] Bu konuda daha fazla ayrıntı için bkz. D. George Kousoulas, "The Success of the Truman Doctrine was not Accidental", *Military Affairs*, C.29, S.2, 1965, s.88-92.

yeltenebilir ya da bu ülkelere saldırı için bir üs durumuna dönüşebilir ve tüm Batı dünyası için büyük bir tehdit oluşturabilirdi. Bu yüzden Yunanistan tecrübesi çok önemliydi. Türkiye'ye yapılan yardımlar da benzer sebeplerden ötürü önemliydi ve bu yüzden yardımlara devam edilmeliydi. Türkiye, askeri bakımdan son derece stratejik bir nokta kabul edilen Boğazların bulunduğu coğrafyadaydı. Bu hayati bölge komünizme karşı direncini hep korumalıydı.

Tüm bu yardımların "*çevreleme*" stratejisi ile eş güdümlü gerçekleştiğini söylemek ise herhalde yanlış olmazdı. Fakat Uzakdoğu insanı hakkında Batı'nın göz önünde bulundurması gereken özel bir durum vardı. Bu insanlar o kadar yoksul, bıkkın ve haraptılar ki; güvenlik arayışları içerisinde komünizmin kesin fikirliliğini pek algılayamıyorlardı. Acheson'a göre, hür insanların farkında olduğu komünizm tehlikesi, bu insanlarca, içinde bulundukları acı ve çaresizlikten ötürü tam olarak değerlendirilemiyordu.

A.B.D. Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamalarına göre Uzakdoğu'da hassasiyetin sürdüğü ülkeler arasında Filipinler, Kore, Hindi Çin, Burma, Tayland, Malaya ve yeni kurulan Endonezya Birleşik Devletleri vardı. 1.225.500.000 dolarlık yardım paketinde, Kuzey Atlantik ülkeleri gibi bu ülkelerin de yer alması Amerikan Hükümeti'ne göre bu sebeptendi.

New Jerseyli Senatör Smith'in ikinci sorusu, Avrupa hükümetleri ile yardımlar arasındaki ilişkiyi sorguluyordu. Amerikan yardımlarını kabul eden hükümetler yarı yolda siyaset değiştirebilir miydi? Ya da hükümet değişikliği yaşayan ülkeler ortak savunma tasarılarına ne kadar bağlılık gösterirdi?

Acheson, soruya cevaben, söz konusu ülkelerde komünist parti haricindeki tüm partilerin, Ortak Savunma Yardım Programı adındaki Amerikan yardımlarını onaylar durumda olduğunu açıkladı.

Konu bu soru ile birlikte söz konusu ülkelerin ortak savunma için üzerlerine düşeni ne kadar gerçekleştirdiğine geldi. Kaliforniyalı Cumhuriyetçi Senatör William F. Knowland katılımcı ülkelerden en azından birinin son verilere göre milli bütçesinin sadece %5'ini askeri hazırlıklara ayırmış olduğuna dikkat çekti ve her ülkenin bir bir askeri harcamaları ile bütçelerinin oranlarını öğrenmek istedi. Acheson bu verileri bir süre sonra kurula sunabileceğini söyledi.

Bakan diğer yandan da meclisin bu programı başlatarak savaştan aşırı zarar görmüş Atlantik Paktı ülkelerinin iktisadi iyileşmelerini nasıl kolaylaştırdığını hatırlattı. Aslında program başından beri bu ülkelere sınırlı olan kaynaklarını verimli kullandırtmayı amaçlıyordu. Ülkeler sanayi ve iktisadi düzenlerini kurmayı, askeri harcamalara ve silah yapımına yeğleyecekler; ABD de buna karşın bu ülkelere gerektiğinde askeri malzeme edinme konusunda yardımcı olacaktı.

Senatör Knowland ayrıca Çin ve çevresi için istenen 75 milyon dolarlık kaynağın kullanımı hakkında ayrıntı öğrenmek istedi. Acheson bu bilginin gizli olduğunu ancak Dış İlişkiler Kurulu'na kapalı bir oturumda yeterli bilgi verebileceğini söyledi. Wisconsinli Cumhuriyetçi Senatör Alexander Wiley, Sovyetler Birliği'ni içinden parçalama çalışmaları konusunda Dışişleri Bakanlığı'nın ne bildiğini sordu. Bakan Acheson bu soruya yanıt verebilecek yeterli derecede gözleme kendisinin sahip olmadığını söyledi.

Son olarak Dış İlişkiler Kurulu Başkanı Teksaslı Demokrat Senatör Tom Connally, Batı Avrupa'nın Ortak Savunma Yardım Programı'na kendi isteği ile mi yoksa ABD'nin baskısı dolayısı ile mi girdiğini Dışişleri Bakanı Acheson'dan öğrenmek istedi. Dean Acheson kendisine böyle bir soru sorulmasına biraz şaşırmakla birlikte, Batı Avrupa'nın programa katılımının Amerikan baskısı yüzünden olmadığı yanıtını verdi[34].

1.222.500.000 dolarlık askeri yardım paketi, haziran ayı sonunda Amerikan Senatosu'nda hazır bulunan 66 senatörün tamamının onayını alarak kabul edildi. 34 demokrat, 32 cumhuriyetçi senatörün üzerinde tamamen anlaştıkları yardım paketinin kabulü ile bir hafta önce çıkan Kore Krizi arasında ciddi bir bağ bulunduğu ise oldukça açıktı. Öyle ki New York Times gazetesi, haberi aktarırken, "*Kore Krizi, programı eleştirenleri hizaya getirdi*" cümlesini başlık olarak kullanmaktan kendini alıkoyamamıştı.

30 Haziran günü Amerikan Senatosu'nda gerçekleşen oylamaya, Senato'da bulunamayan 20 demokrat, 4 cumhuriyetçi senatör de çeşitli iletişim kanalları ile desteklerini göndermişti. Programa önceden karşı çıkan ve eleştiren siyasetçiler, Kore'den gelen son haberler doğrultusunda, programı kabul edeceklerini daha oylama başlamadan önce açıkladılar. Ohiolu Cumhuriyetçi Senatör Robert A. Taft, programı, geçen sene reddetmiş olmasına rağmen, bu sefer Güney Kore'ye yardım sağlayacak olmasından dolayı kabul edeceğini söyledi. Senatör, programın dayandığı genel siyaseti, yani tüm komünizm karşıtı ülkelerin silahlandırılması düşüncesini hala onaylamadığını; ancak Amerikan Meclisi'nden çıkan kararın bu olduğuna değindi. Senatör, fikirlerini, "*bu siyasetin daha*

---

[34] *New York Times*, 3 Haziran 1950.

fazla tehlike yaratmadan, mevcut tehlikeyi önleyeceğine inanmıyorum" diyerek pekiştirmeye çalıştı.

Böylece ikinci yılına girmekte olan Askeri Yardım Programı, salondaki tüm senatörlerin onayını alarak kabul edilmiş oldu. Eleştiriler de daha çok Program'ın işleyiş yöntemlerine ve Kore saldırısına nasıl böyle habersiz yakalanıldığı gibi konulara kaydı.

Öbür taraftan Senato, Programı öyle bir günde onaylamıştı ki Program'ın Temsilciler Meclisi'nce görüşülmesi neredeyse on gün sonra gerçekleşebilecekti. Eğer Senato bir haftadır tartışmakta olduğu Askeri Yardım Programı'nı bir gün erken, yani perşembe günü onaylamış olsaydı; Temsilciler Meclisi, programı araya 4 Temmuz kutlamaları girmeden kabul edebilecek ve en kısa zamanda Başkan Truman'a imzalaması için göndermiş olacaktı. Fakat Program üzerindeki tartışmaların uzaması ve oylamanın cuma gününe kalması, Program'ın Temsilciler Meclisi'ne gönderimini en az on gün ileri attı.

Tartışmalar sırasında Washingtonlu Cumhuriyetçi Senatör Harry P. Cain, Güney Kore'ye yapılacak silah yardımının Ortak Savunma Yardımı Programı dışında tutulması talebinde bulundu. Cain herhalde Kore'ye yapılacak olan yardımlar ile diğer dış yardımlar arasında bazı farklılıklar olduğuna inanarak böyle bir düşünceyi dile getirdi. Hatta Senatör Cain'e göre Kore hesabı diğer tüm hesaplardan ayrı tutulmalı ve Kore'ye ne kadar yardım yapılacağına Senato değil, Ödeme Kurulu karar vermeliydi.

Senato, Cain'in bu teklifini kabul etmedi. Ancak konu bir başka ilginç tartışmanın başlamasına sebep oldu. Programa göre Kore'ye sadece 16.000.000 dolar ayrılmış gözüküyordu. Fakat Kore'ye sadece 16.000.000 dolar yardım yapılmayacağı

açıktı. Çıkan kriz sonrası, Amerikan Hava, Kara ve Deniz Kuvvetleri'nin Kore'deki çabaları üzerinde herhangi bir sınırlama yapılamayacağı da açıklık kazandı. Bazı kaynaklara göre Güney Kore'ye 460.000.000 dolarlık silah ve mühimmat gerekliydi.

Dış İlişkiler Kurulu Başkanı Teksaslı Demokrat Senatör Tom Connally, Senatör Cain'in teklifine itiraz ederken, Kore'ye program dâhilinde nasıl kaynak aktarılabileceğini de Senato'ya açıkladı. Kore ve Filipinler için sadece 16.000.000 dolar kaynak gözükmesine karşın, Kore, Çin ve çevresi için ayrılan 75.000.000 dolarlık dilimden de pay alabilirdi. Çünkü senatöre ve diğer yetkililere göre, Kore'yi Çin genel bölgesi içinde saymak mümkündü. Ayrıca Program, Başkan Truman'a gerekli raporları sunması halinde her bölge için ayrılan yardım miktarının %10'unu değiştirebilme yetkisi veriyordu. Buradan da Güney Kore savunmasına 113.150.000 dolar aktarılabilirdi.

Kaliforniyalı Cumhuriyetçi Senatör William F. Knowland'in hatırlatmasına göre de Kore, Program dâhilinde, "*doğrudan silah yardımı*" adı altında, fazlalık olarak elde bulunan 250.000.000 dolar değerindeki askeri malzemeden de faydalanabilirdi[35].

Bunun yanı sıra, geçen yılki 1.314.010.000 dolarlık dış askeri yardım paketten de arda kalan 214.000.000 dolar vardı. Bu miktar 1951 yılı askeri yardımlarına aktarılabilir ve Kore için harcanabilirdi. Daha önceden onaylanmış bir başka 450.000.000 dolarlık yardım paketinden de 150.000.000 dolar artmıştı. Bu parayı da Amerikan Hükümeti herhangi bir yabancı ülkeyi desteklemek için kullanabilirdi. Ayrıca son yardım paketi, Amerikan

---

[35] *New York Times*, 1 Temmuz 1950.

savunma tasarıları dâhilinde silaha ihtiyaç duyan ülkelere toplam 100.000.000 dolarlık bir kredi dilimi de sağlamaktaydı[36].

Senato, dış yardım programı ile ilgili sadece bir değişikliği kabul etti. O da Lousianalı Demokrat Senatör Allen J. Ellender tarafından teklif edilmiş; Dış İlişkiler Kurulu Başkanı Senatör Tom Connally tarafından da kabul edilmiş olan; silah yardımı yapılan dış ülkelerin, kendi savunmaları için ellerinden gelen tüm çabayı sarf etmemeleri halinde, ABD Başkanı'na, o ülke ya da ülkelere yapılan yardımları kesme hakkıydı.

Amerikan Başkanı'nın, gerekli raporları sunduğu takdirde, her bir kaynak öbeğinin %10'unu bir diğer öbeğe kaydırma yetkisi olduğuna değinmiştik. Yasa aynı zamanda yabancı ülkelere silah satışını da var olan yasalara oranla, ciddi şekilde kolaylaştırıyordu. Yeni düzenleme ile neredeyse her ülke, ödeme gücünün yettiği kadar Amerikan savaş malzemesi alabilecekti. ABD'nin dikkat ettiği sadece iki ayrıntı vardı. Malzeme alan ülke, aldığı malzemeleri sadece komünizme karşı ve ABD'nin güvenliğini ilgilendiren noktalarda kullanıyor olmalıydı.

Teklifi kabul edilmeyen Senatör Harry P. Cain, tartışmalar esnasında çok ilginç bir diğer ayrıntıyı daha Senato gündemine taşıdı. Senatör Cain önce, Silah Yardımı Programı'nın Senato'da kabul edilişinden tam bir hafta önce, Senatör Connally'nin programı savunurken; "*bu program sayesinde ABD Başkanı'nın Kore'de ihtiyaç duyulan askeri yardımı sağlayabileceğini ve bu bütünlüğün Kore'ye kuzeyden gelebilecek herhangi bir saldırganlığı engelleyebileceğini*" söylediğini hatırlattı. Bundan bir gün sonra ise yine Senatör Cain'in belirttiğine göre, Kore'de savaş çıkmıştı. Bu iki olayın birbirine bu kadar

---

[36] *New York Times*, 27 Temmuz 1950.

yakın yaşanmasından doğal olarak tedirgin olmuş olan senatör, bu durumdan istihbarat servisinin mi, yoksa raporlara dikkat etmeyen yetkililerin mi sorumlu olduğunu öğrenmek istedi. Ancak konu tam bir sonuca bağlanamadan ilgi tekrar Kore'deki sıcak çatışmalara kaydı.

Öbür taraftan bir diğer Cumhuriyetçi Senatör, Massachusettsli Henry Cabot Lodge Jr. Amerikan Meclisi'ni, Uzakdoğu'ya takılıp Avrupa'yı unutmak konusunda uyardı. Senatör Lodge'a göre onaylanmakta olan yardım programındaki toplam tutar yeterli değildi. Özellikle Avrupa'nın savunma ihtiyaçları yeniden gözden geçirilmeli ve yardım miktarı arttırılmalıydı[37].

Gerçekten de Amerikalı yetkililer Kore ile ilgilenmekteyken, Avrupalılar tedirginlik belirtileri veriyordu. Kore dolayısı ile Uzakdoğu'nun öneminin artması ve Amerikan kaynaklarının Uzakdoğu'ya kayacak olması Avrupalıları endişelendiriyordu. Batı Avrupa savunmasındaki eksiklikler Washington'a rapor edilerek; savunmadaki zayıflıkların ortadan kalkması için kararlaştırılan Amerikan yardımlarının öne çekilmesi Avrupalılar tarafından istendi. Amerikan Hükümeti ise Batı Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu kaynakların Uzakdoğu'ya kaydırılmasının imkânsız olduğunu, aksine Avrupa'nın gereksinimlerinin Kore'de başlayan çatışmalar sonucu gündemlerinde daha fazla yer kapladığını söyledi. Bu açıklama İngiliz ve Fransız yetkilileri bu konuda bir miktar rahatlattı[38].

Başkan Truman'ın 19 Temmuz'da Meclis'te yaptığı iki saatlik konuşmanın ardından, Temsilciler Meclisi 1.222.500.000 dolarlık Askeri Yardım Paketi yasasını 361'e

---

[37] *New York Times*, 1 Temmuz 1950.
[38] *New York Times*, 18 Temmuz 1950.

1 kabul etti. Böylece Amerikan yanlısı ülkelere yapılacak askeri yardım hem Senato, hem de Temsilciler Meclisi tarafından onaylanmış oldu. Yardımların resmen başlaması için geriye sadece Başkan'ın yasayı imzalaması kaldı.

Amerikan Meclisi'nin 1.222.500.000 dolarlık dış askeri yardımı onayladığı günlerde, Başkan Truman'ın yabancı müttefikler için 5.000.000.000 dolar daha ek askeri yardım talep edeceği, Meclis çevrelerinde duyulmaya başladı. Başkan Meclis'te yaptığı konuşmada, Amerikan müttefikleri için gerekecek ek yardım miktarının, Avrupa ile yapılacak görüşmeler sonrasında kesinlik kazanacağını bildiriyordu. Bununla birlikte, Amerikan Ordusu için de 10.000.000.000 dolarlık ek bir bütçe yoldaydı[39].

Truman, 26 Temmuz 1950'de 1.222.500.000 dolarlık Askeri Yardım Paketi'ni törenle imzaladı. İmza töreninde Dışişleri Bakanı Dean Acheson, Senato Dış İlişkiler Kurulu Başkanı Senatör Tom Connally, Senato Silahlı Hizmetler Kurulu Başkanı Senatör Millard E. Tydings ve diğer yetkililer hazır bulundu. Böylece komünizm karşıtı ülkelere askeri yardım öngören düzenlemenin 1950 yılında olduğu gibi 1951 yılında da devam edeceği resmen yürürlüğe girmiş oldu.

Truman, Askeri Yardım Programı'nın, Senato'dan ve Temsilciler Meclisi'nden ezici çoğunluğun onayıyla geçmesinden cesaretlenerek, "*özgürlük karşıtı, şiddet yanlıları*"na uyarıda bulundu. Truman bu seferki uyarısında SSCB karşıtı belirgin bir yorum yapmadı. Başkan genel olarak tüm şiddet yanlılarına karşı tavır aldı ve Amerikan halkındaki ve Meclisi'ndeki birliği kimsenin bozamayacağını söyledi.

---

[39] *New York Times*, 20 Temmuz 1950.

Gerçekten de Senato'nun 30 Haziran'da 66'ya 0 onayladığı yabancılara askeri yardım paketini, Temsilciler Meclisi de 19 Temmuz'da 361'e 1 kabul etmişti. Pakete karşı oy kullanan tek temsilci New York'tan Amerikan İşçi Partisi üyesi Vito Marcantonio olmuştu[40].

Oysa ki bir sene önce, ilk Askeri Yardım Paketi, 238'e karşı 122 oy ile Temsilciler Meclisi'nden geçmişti. 18 Ağustos 1949'daki oylamada olumsuz oy kullanan 122 milletvekilinden 104'ü bu yıl olumlu oy kullanmıştı. Geçen sene olumsuz oy kullanan 14 vekil, bu seneki oylamaya katılmadı. İki vekil ise hayatını kaybettiği için oylamada yer almadı. Bir önceki sene, "*Dünyayı silahlandırarak barışı sağlayamazsınız*." diyen Pennsylvanialı Cumhuriyetçi Temsilcisi Robert F. Rich dahi bu sene silahlanma taraftarı oy kullandı[41]. Görünüşe göre New York Times yazarları bir süre önce yaptıkları yorumda büyük bir olasılıkla haklıydı. Kore Krizi gerçekten de Meclis'i hizaya getirmişe benziyordu.

3- Kore Savaşı ve ABD

Şimdi ABD Başkanı Truman'ın, 19 Temmuz'da Meclis'te yaptığı konuşmaya geri dönüyoruz. Truman'ın söyledikleri, olayları Amerikan bakış açısına göre, hem de en yetkili ağızdan aktardığı için hala önemini korumaktadır. ABD Başkanı, konuşması için yaptığı kısa girişten sonra şunları söyledi:

[40] *New York Times*, 27 Temmuz 1950.
[41] *New York Times*, 20 Temmuz 1950.

"25 Haziran Pazar günü, yerel saat ile sabaha karşı saat dörtte, Kore Cumhuriyeti, 38. Paralel'in kuzeyindeki silahlı güçler tarafından işgal edilmiştir.

"Kore Cumhuriyeti, Ağustos 1948'de Birleşmiş Milletler koruması altında yapılan serbest seçimler sonrası kurulmuş bağımsız bir devlet idi. Aslında bu seçimlerin tüm Kore yarımadasını kapsaması hedeflenmiş, ancak 38. Paralel'in kuzeyi Sovyet Hükümeti işgali altında olduğu için o bölgede seçimler gerçekleştirilememişti. Sovyet Hükümeti o dönem için kendi kontrolü altındaki bölgede seçim yapılmasına izin vermemişti.

"ABD ve birçok Birleşmiş Milletler üyesi ülke, yeni kurulan Kore Cumhuriyeti'ni kabul etmiş; fakat bu ülkenin BM üyeliği Sovyetler Birliği'nin veto etmesi dolayısı ile gerçekleşmemişti.

"1948 yılının Aralık ayında, Sovyet Hükümeti, Kuzey Kore'den çekildiğini ve bölgede yerel bir yönetimin kurulduğunu ilan etti. Fakat kuzeyde kurulan yeni yerel yönetim, BM gözlemcilerinin 38. Paralel'in kuzeyine geçmelerine izin vermedi. Bu yüzden Kuzey Kore'de yapılan seçimler ya da Sovyetler Birliği'nin bölgeden çekilip çekilmediği BM gözlemcileri tarafından incelenemedi.

"Her şeye rağmen BM, Kore'nin tamamına hükümet edecek bir yönetimin, serbest seçimler sonucunda başa geçmesi için elinden gelen tüm çabayı sarf etti. Hatta kuzeyden saldırının başladığı anda, yedi BM'ye bağlı ülke temsilcisinden oluşan bir heyet Kore Cumhuriyeti'nde bulunuyordu. Bu BM heyetini, Avustralya, Çin, El Salvador, Fransa, Hindistan, Filipinler ve Türkiye'den gelen temsilciler oluşturmaktaydı.

"25 Haziran'daki saldırıdan bir gün önce, BM heyetine bağlı gözlemciler, 38. Paralel'in güneyindeki askeri durumu incelemek için düzenli olarak çıktıkları iki haftalık bir geziden yeni dönmüştü. Gözlemcilerin son bildirisine göre Kore Cumhuriyeti Ordusu, sınır bölgesinde tamamen savunma düzenindeydi. Sınır, küçük ve dağınık asker öbekleri ve arada dolaşan gezici ekipler tarafından korunmaktaydı. Kore Cumhuriyeti tarafında sınır ötesine saldırı düzenleyebilecek yoğunlukta asker bulunmuyordu. Aynı şekilde, zırhlı birlikler, ağır silahlar, askeri cephane ve hava desteğinin sınırın güneyinde bulunmayışı, Kore Cumhuriyeti'nin herhangi bir saldırı hazırlığı içinde olmadığı sonucunu ortaya koyuyordu.

"25 Haziran günü, kuzeyden saldırı başladıktan birkaç saat sonra, aynı heyet, saldırının uyarısız başladığını ve güneyden yapılmış herhangi bir kışkırtma sonucu olmadığını Birleşmiş Milletler'e bildirdi.

"Kore'deki heyetin bildirilerine dayanarak, yapılan saldırının açık ve bilinçli olduğunu ve böyle bir saldırıyı haklı çıkaracak hiçbir sebebin olmadığını söyleyebiliriz.

"BM sözleşmesini hiçe sayarak, barış çabalarını böylesine açık bir şekilde zedelemek, kuşkusuz tüm diğer ülkelerin güvenliği açısından da ciddi bir tehlike oluşturmaktaydı. Bu saldırı aynı zamanda BM'nin barışçıl yöntemlerle çözmeye çalıştığı bir soruna, barışçıl olmayan, yani askeri güç ve saldırganlık ile karşılık vermek olduğu için BM'ye de karşıtlığın bir örneğiydi.

"Dolayısı ile Kore Cumhuriyeti'ne yapılmış olan saldırı, aslında BM sözleşmesinin özüne ve BM'nin Kore'deki çalışmalarına karşı açık bir meydan okumaydı. Eğer bu meydan okuma gerektiği gibi cevaplandırılmasaydı, BM etkinliğini kaybetmiş

olacaktı. BM, dünya üzerinde düzeni sağlayan, insanlığa umut veren kurum olmaktan çıkacaktı.

"Duruma derhal müdahale etmek, dolayısı ile bir zorunluluktu. BM Güvenlik Kurulu, ABD'nin çağrısı üzerine, 25 Haziran Pazar günü, New York'ta, yerel saatle öğleden sonra 2'de toplandı. New York ile Kore arasındaki 14 saatlik fark da hesaba katılırsa, Güvenlik Kurulu, saldırının başlamasından 24 saat sonra toplanmış oluyordu.

"Güvenlik Kurulu bu toplantısında çarpışmalara derhal son verilmesini ve işgalci güçlerin 38. Paralel'in kuzeyine geri çekilmelerini talep eden bir önerge çıkardı. Önerge aynı zamanda tüm BM üye ülkelerine, kuzeyli saldırganlara yardımda bulunmaktan kaçınmalarını ve bu önergenin yaptırıma dönüşmesine yardımcı olmalarını bildiriyordu. Sovyetler Birliği'nin Güvenlik Kurulu temsilcisi bu toplantıya katılmadı. Daha sonra ise Sovyet Hükümeti bu önergeyi desteklemediğini açıkladı.

"25 Haziran'da başlayan saldırı çok hızlı gelişti. Ani saldırının yarattığı şaşkınlık ve kuzeylilerin uçak, tank ve top üstünlükleri karşısında hafif silahlarla donatılmış Kore Kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldı. Kuzey'den yapılan saldırının hızı, boyutları ve düzenliliği, saldırıya çok önceden hazırlanıldığına şüphe bırakmıyordu.

"Saldırı başladığında Kore Büyükelçisi, John J. Muccio, tehlike bölgesindeki Amerikan kadın ve çocuklarını hemen tahliyeye başladı. Bu tahliye işlemine, ABD Uzakdoğu Orduları Komutanı Mareşal MacArthur tarafından, hava ve deniz desteği sağlandı. Kore Hükümeti'nin acil başvurusu üzerine, kendilerine savunma için gerekli askeri malzeme, yine Mareşal MacArthur tarafından hava yoluyla gönderildi. Malzeme

uçaklarına, Amerikan savaş uçakları, koruma sağladı. 7. Filo da olası bir gereksinimde bölgede olabilmek için Filipinler'den kuzeye doğru yola çıktı.

"26 Haziran Pazartesi günü, saldırılar tüm hızıyla, BM Güvenlik Kurulu önergesi dikkate alınmadan, sürdü. Bunun üzerine, BM önergesini desteklemek amacıyla, tüm sivil ve askeri yetkililerimizin onayını da alaraktan, Amerikan Hava ve Deniz Kuvvetlerine, Kore Hükümeti askerlerine destek vermelerini emrettim.

"27 Haziran Salı günü, Kore'deki BM Denetleme Kurulu, kuzeyli güçlerin saldırıyı durdurmadığını ve geri çekilmediğini bildirdi. Bunun üzerine BM Güvenlik Kurulu yeniden toplandı ve ikinci bir önerge yayınladı. İkinci önerge, tüm BM üyesi ülkelerini Kore Cumhuriyeti'ni maruz kaldığı işgalden kurtaracak ve bölgedeki uluslararası barış ve güvenliği yeniden sağlayacak adımlar atmaya çağırıyordu. Sovyetler Birliği temsilcisi bu toplantıya da katılmadı. Sovyet Hükümeti, bu önergeyi de desteklemeyi reddetti.

"...1930'larda yaşanan olaylar henüz belleklerde tazeydi. Saldırganlığı, kaderci yaklaşımlarla karşılıksız bırakmak, daha fazla saldırganlığa ve en sonunda kaçınılmaz olarak savaşa sebep olmuştu.

"BM'ye üye 59 ülkeden 52'si Kore'de tekrar barışı sağlama çağrısına destek vereceklerini bildirdiler.

"Birkaç üye ülke askeri destek, diğerleri de çeşitli şekillerde yardımda bulunmayı önerdi. 7 Temmuz'da yayınlanan 3. Güvenlik Kurulu önergesi ile, BM, üye ülke askerlerinden kurulacak güce kimin kumanda edeceğine ABD'nin karar vermesini istedi. Kore'deki harekâta katılacak birliklere, BM bayrağı taşıma yetkisi verildi. ABD önergeye

uyarak, Mareşal MacArthur'u Kore harekâtına kumanda etmekle görevlendirdi. Bu adımlar, ileride BM'nin ortak bir savunma düzeni kurabilmesini kolaylaştıracak, önemli adımlardı. Harekâtta kullanılması için Avustralya ve İngiltere uçaklarını; Kanada, Hollanda, Yeni Zelanda ve yine Avustralya ve İngiltere de gemilerini Mareşal MacArthur'un komutasına sundu. Benzer yardım teklifleri, Kore'ye en verimli desteğin sağlanabilmesi adına, BM ve birleşik komutanlık tarafından yönlendirilecektir.

"Güvenlik Kurulu'nun endişesini paylaşan tüm BM üyeleri, atılmakta olan adımların öneminin farkındaydı. Bu kararlı birliktelik, haksız saldırganlığa bir son vermek ve uluslararası düzeni hukuksal temellere oturtmada bir mihenk taşı niteliğindedir.

"Barışı yeniden sağlamak adına kurulan bu ortak harekete destek vermeyen sadece birkaç ülke bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Sovyetler Birliği'dir. Kore hakkındaki Güvenlik Kurulu toplantılarına Sovyet temsilci katılmadığı için, ABD konuyu doğrudan Moskova'daki Sovyet Hükümeti'nin dikkatine getirdi. 27 Haziran'da Moskova'nın Kuzey Kore ile olan yakın ilişkileri göz önünde bulundurularak, kendilerinden işgalcileri geri çekilmeye ikna etmesi istendi.

"Sovyet Hükümeti bu talebe 29 Haziran'da verdiği karşılıkta, Kuzey Kore güçlerini saldırıya Kore Cumhuriyeti güçlerinin teşvik ettiğini ve BM Güvenlik Kurulu'nun yaptıklarının yasal olmadığını söyledi.

"Bu Sovyet iddiaları gerçeklerle taban tabana zıttır.

"Sovyet Hükümeti'nin Kore Cumhuriyeti'ne yapılan saldırı karşısında takındığı tavır, kendisinin çoğu zaman ifade ettiği, Dünya barışı için diğer ülkelerle birlikte çalışma hedefi ile de örtüşmemektedir.

"Bizler ise BM'nin Kore bölgesinde tekrardan barışı sağlama çabalarına destek vermeye devam edeceğiz. Olaylar gelişirken, benim şahsen alınmasını istediğim bazı önlemler oldu. Çatışmanın başladığı ilk hafta, Mareşal MacArthur cepheleri gezdikten sonra Kuzeylilerin ilerlemeye devam ettiğini, dolayısı ile Kore Cumhuriyeti'nin daha fazla desteğe ihtiyacı olduğunu bildirdi. Bunun üzerine Mareşal MacArthur'a Kore'de Amerikan Kara Kuvvetleri'ni kullanma yetkisi verildi. Mareşal MacArthur aynı zamanda Amerikan Hava ve Deniz Kuvvetleri'ne bağlı uçaklarla, BM önergesi gereği, 38. Paralel'in kuzeyine hava saldırıları düzenleyebilecekti. Bunlara ek olarak Mareşal MacArthur'a Kore kıyı şeridini kuşatması emredildi.

"Kuzeyden yapılan saldırılar, biraz hız kesmekle beraber, ilerlemelerini devam ettiriyorlardı. Yorgun düşmüş ve karşılaştıkları ağır tank ve top ateşi altında şaşırmış Kore Cumhuriyeti güçleri, yeniden düzenlendiler ve şu anda cesurca savaşmaya devam ediyorlar.

"ABD güçleri de bölgeye vardıklarından beri kahramanca savaşmayı sürdürmekte. Sayıca eksik ve ağır tank ateşi altında olmalarına rağmen, Amerikan askerleri, çok becerikli ve kararlı bir şekilde saldırıların hızını kesmiş bulunuyor. Yağmurlu mevsimin yarattığı kötü hava şartlarına rağmen, ABD Hava ve Deniz Kuvvetleri de ABD Kara Kuvvetleri'ne hava desteği sağlamayı sürdürmekte.

"Bu bağlamda Kore'deki askeri girişimlerimizin doğası çok iyi anlaşılmalı diye düşünüyorum. Çok iyi anlaşılmalıdır ki bu harekât, bazı temel ahlaki ilkeler yüzünden üstlenilmiştir. ABD, BM tarafından kurularak desteklenmiş ve daha sonra da haksız yere dışarıdan askeri saldırıya uğramış bir ülkenin yardımına gitmektedir. Sonuç itibarıyla,

saldıran güçlerin göreceli olarak üstün durumda bulunması ya da Amerikan kaynaklarının 5000 mil uzakta veya malzeme temininin çok kötü şartlardaki limanlardan yapılacak olması, bizleri yıldırmamıştır.

"Cepheye daha çok asker ve silah getirebilmek ve hava ve deniz üstünlüğümüzü arttırabilmek için olabildiğince çabuk hareket etmekteyiz. Fakat saldırıları yavaşlatabilmek, durdurabilmek ve geriye püskürtebilmek için daha çok zaman, asker ve kaynağa ihtiyacımız var.

"Her şeye rağmen, Kore Cumhuriyeti'ne sağlamış olduğumuz yardım, işgalcilerin hesapladıkları gibi birkaç günde ülkeyi ezip geçmelerini engelledi. Bizler BM'yi ve onun Kore'de barışı ve güvenliği yeniden sağlama çabalarını desteklemeye kararlıyız. Bu çabalar, 14 Kasım 1947 ve 12 Aralık 1948 tarihlerinde kabul edilen BM önergesindeki gibi, Kore halkına, baskısız bir ortamda kendi hükümetlerini seçme fırsatı vermeyi de içerir.

"Bizlerin ve diğer BM üyelerinin Kore'deki askeri çabalarına rağmen, Kore'de patlak veren saldırganlığın, dünyanın diğer yerlerindeki barışa etkilerini yine bizlerin göz önünde bulundurması gerekir. Kore Cumhuriyeti'ne yapılan saldırı, hiç şüpheye yer bırakmaksızın ortaya koyuyor ki uluslararası komünizm hareketi, silahlı işgallerle bağımsız ülkeleri fethetmeye hazırlanmış bulunuyor. Bu yüzden bizler, diğer bölgelerde de silahlı saldırganlıklar olabileceğini kabul etmek zorundayız.

"Bu bakış açısıyla, hemen Filipinler'deki ABD kuvvetlerinin güçlendirilmesini ve Filipin Hükümetine yapılan askeri yardımın hızlandırılmasını emrettim. Aynı şekilde Çin Hindi eyaletlerine ve Çin Hindi'ndeki Fransız kuvvetlerine de yapılan askeri yardımların

hızlandırılmasını söyledim. Bundan başka, 7. Filo'ya Formosa'ya yapılacak olası bir saldırıya engel olmalarını emrettim. Formosa'daki Çin hükümetinden de Çin anakarasına yaptıkları hava ve deniz harekâtlarını durdurmalarını istedim. Tüm bu adımlar BM Güvenlik Kurulu ile haberleşerek atıldı.

"Formosa için aldığımız önlemler aslında basit güvenlik önlemleriydi. Pasifik'teki barış ve istikrar ortamı, Kore saldırısıyla çok ciddi sarsılmıştı. Pasifik'te başka herhangi bir noktaya saldırı, Kore Krizi'ni büyütür; böylece ABD'nin BM'ye karşı Kore'de üstlendiği sorumluluğu zora koşabilirdi.

"Formosa ile ilgili hedeflerimizin hiçbir yerde yanlış anlaşılmaması için, burada tekrar belirtmek isterim ki ABD'nin adadaki sınırlar hakkında herhangi bir ihtirası yoktur. Formosa'da kendimiz için herhangi bir özel durum ya da ayrıcalık da kazanmaya çalışmıyoruz. Formosa'nın şu anki askeri tarafsızlığı sadece kendisini etkilemektedir. Bizim arzumuz, adanın, Pasifik'teki barış ortamını etkileyecek türde saldırılara maruz kalmamasıdır. Formosa'yı etkileyecek tüm sorunların, BM bildirgesine uyularak, barış içinde çözülmesini arzu etmekteyiz.

"Barışın yeniden sağlanması ile en karışık siyasi sorunlar bile çözüme kavuşturulabilir. Zalim ve sebepsiz saldırganlığın bulunduğu bir ortamda ise bazı sorunları, genel güvenlik esasları adına askıya almak gerekebilir.

"Uzakdoğu'da patlak veren saldırganlık, dünyanın diğer yerlerindeki hür milletlerin ve bu ülkelerin ortak gücünün önemini azaltmak yerine arttırmaktadır. Kore Cumhuriyeti'ne yapılan saldırı, hür milletlere, olası bir saldırganı yıldırmak için, güçlerini birleştirme ve oluşan ortak gücü arttırma yönündeki aciliyeti göstermiş oldu.

“Bu amaca ulaşabilmek için, hür milletler mutlaka yeterli bir askeri savunma gücü ve daha da önemlisi, acil durumlarda hemen harekete geçebilecek sıkı bir iktisadi güç oluşturmalılar.

“2. Dünya Savaşı’nın sonundan beri ABD ve diğer hür milletlerin ortak çabaları, Avrupa’ya ve dünyanın diğer yerlerine iktisadi canlılıklarını yeniden kazandırmak oldu. Ve bizlerin, az gelişmiş ülkelerin üretimlerini arttırmak için, giriştiği bu ortak çabalar, tüm hür milletlerin, büyümekte olan iktisadi güçlerini daha da arttırmaya çok önemli katkılar sağladı. Tüm bunlar, ileride çok daha büyük öneme sahip olacak.

“Bizler, ortak savunma gücümüzü, BM bildirgesine uygun olan, Rio de Janeiro Antlaşması ve Kuzey Atlantik Antlaşması ile arttırmış bulunuyoruz. Yunanistan, Türkiye ve İran gibi hür milletlerin ise bireysel askeri savunmalarını desteklemekteyiz.

“Kuzey Atlantik Antlaşması dâhilindeki bölgenin savunması, bu ilkbaharda Londra’da toplanacak olan Kuzey Atlantik Kurulu tarafından çok önemli bir konu olarak kabul ediliyordu. Son olaylar bu savunma konularını eskisinden daha da önemli hale getirmiştir.

“Tüm bu koşullar altında ABD’nin askeri gücünü ve hazırlıklı olma durumunu, sadece Kore’deki saldırganlıktan dolayı değil, daha başka saldırganlıklara karşı diğer hür milletlerle olan ortak savunma gereksinimlerinden dolayı da arttırmak zorundayız.

“Gereksinim duyulan güç artışı üç bölüme ayrılır:

“İlk olarak, Kore için Mareşal MacArthur’a en kısa zamanda daha fazla asker ve malzeme göndermeliyiz.

“İkinci olarak, dünyanın bu yeni hali dolayısıyla askeri malzeme ve asker mevcudumuzu, Kore’de gereksinim duyulandan da fazla arttırmalıyız.

“Üçüncü olarak da ortak savunmada bizimle bağlantılı olan diğer hür milletlerin askeri gücünü arttırmalıyız.

“Saydığım bu üç bölümden ilk ikisi, bizim kendi asker sayımız ve onların ihtiyaç duyacağı mühimmatın arttırılması ile ilgili.

“Asker sayımızı arttırmak için ABD Savunma Bakanı’na kendisine bu iş için ayrılan bütçeyi aşma ve gerektiği ölçüde zorunlu askerlik sistemini kullanma izni verdim. Savunma Bakanı’na, asker ihtiyacımızı karşılamak adına, mümkün olduğunca fazla Ulusal Koruma ve ABD Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri’ne de olabildiğince fazla yedek alma yetkisi verdim.

“Savunma Bakanı’na ve ABD Genelkurmay Başkanlığı’na asker sayımızı devamlı denetlemelerini ve gerek görüldükçe arttırmalarını söyledim. Şu anda askeri malzeme ve asker sayımızı sınırlandıran kısıtlamalar var. Bu sınırları aşmamız gerekli olabileceğinden, bunların kaldırılmasını talep ediyorum.

“Askeri gücümüzü arttırmak için fazladan askeri donanıma ve malzemeye de ihtiyacımız olacaktır. Birçok malzemenin üretimi şimdiden hızlandırıldı. Bunların bir kısmı Kore’de kullanılmak için, bir kısmı Kore’ye gönderileceklerin yerine yedek olarak, bir kısmı ise Amerikan Ordusu’nun genel hazırlıklılığını arttırmak için temin ediliyor. Daha fazla askeri malzeme tedarikine, dolayısı ile bu ürünlerin daha çabuk üretilmesine ihtiyaç olacaktır.

"Asker sayısında ve onlara gereken donanım miktarındaki artış, daha fazla ödenek gerektirecektir. Birkaç gün içerisinde Meclis'e, nerelere harcanacağını özel olarak belirteceğim, 10 milyar dolar tutarında bir ek ödenek ileteceğim.

"Bu ödenek bizim kendi ordumuzun ihtiyaçları için harcanacaktır. Daha önce, ortak savunma anlayışımız içerisinde, diğer hür milletleri de güçlendirmemiz gerektiğine değinmiştim. Üzerimize düşen ve başarmamız gereken bu görev, en az kendi gücümüzü arttırmamız kadar önemlidir.

"Şu anda ABD Temsilciler Meclisi'nde bulunan, 1951 yılı Ortak Savunma Yardım Programı tasarısı, ortak güvenliğimizi güçlendirme adına atılan önemli ve acil bir adımdır. Bu tasarı hiç geciktirilmeden çıkartılmalıdır.

"Dünyanın hür ülkeleri, kendi ortak güvenlik programlarını mutlaka arttırmalıdır. Bu oldukça açıktır. Ortak Savunma Yardımı aracılığı ile bizimle ilişki içerisinde olan diğer ülkeler, bizler gibi, daha fazla iktisadi kaynağı, savunma amaçlarına kaydırmalıdır. Bizimle bağlantılı olan bu ülkelerin ortak savunmaya olabildiğince fazla katkı sağlayabilmesi için bizler tarafından da daha fazla yardım görmeleri gerekir. Özellikle güvenlikleri bizim için hayati önem taşıyan bazı hür milletlere ek yardım gerekebilir.

"Atlantik bölgesinin gereksinimleri, diğer Kuzey Atlantik üyesi milletlerle şu anda yapılmakta olan görüşmelere yansıyacak. Her bir milletin ne yapması gerektiği anlaşılır anlaşılmaz, ortak gücümüzün belirli bir seviyeye getirilmesi ve o seviyede tutulması için gerekli kaynak miktarını Meclis'e sunacağım.

"Birleşmiş Milletler'in Kore'deki etkinliğini desteklemek, kendi gücümüzü ve özgür dünyanın ortak savunmasını arttırmak için atmamız gereken adımlar elbette ki yurtiçi piyasalarında tepkimelere yol açacaktır.

"Birçok gencimiz şu anda savaşta ya da çok yakında savaşta olacak. İhtiyaç duyacakları malzeme ve gerekli olacak yedek malzeme mutlaka üretilmelidir. Bu gereksinimler, iktisadi düzen bozulmadan, masraflar uygun tutularak derhal hazır edilmelidir.

"Bizler gücümüzün sadece askeri alanda olmadığını anlamaya devam etmeliyiz. Gücümüz, barışı sağlamak adına katıldığımız ortak savunma ile beraber, aslen insanlarımızın üretim gücüne ve verimliliğine bağlıdır. Dolayısı ile ne yaparsak yapalım, güvenliğimizin temelini oluşturan iktisadi gücümüzün, sekteye uğramadan, büyümeye devam ettiğinden emin olmalıyız.

"Ülkemiz muazzam bir üretim gücüne sahip. Yıllık toplam mal ve hizmet üretimimiz şu anda yaklaşık 270 milyar dolar civarında. Yani 1939'dan 100 milyar dolar daha fazla. Bu üretim geçen yılkinden 13 milyar dolar, 1948'deki rekor üretimden ise 8 milyar dolar daha fazla. Bu rakamlar fiyatlardaki değişiklikler hesaba katılarak elde edildiler. Dolayısı ile üretimimizdeki gerçek artış miktarını göstermekteler. Sanayi üretim endeksi, şu anda 197'yi gösteriyor; yani geçen yıldan %12, 1939'dan ise %81 daha fazla.

"61.5 milyon sivil insanımız iş sahibi. Üretim sahalarında 1939'a göre 16 milyon daha fazla insan çalışmakta. Yıllık çelik üretimimiz, 1944'deki en yüksek savaş üretiminden 11 milyon ton daha fazla. Elektrik üretimimiz, 1939'da 128 milyar kilovat saat iken 1944'de 228 milyar kilovat saate, şimdi ise 317 milyar kilovat saate çıkmış durumda.

Yiyecek üretimimiz, savaş öncesi yıllardan yaklaşık %33 daha fazla; savaş yılları ile neredeyse aynı seviyede ki o zaman yurtdışına şimdikinden çok daha fazla yiyecek ihraç ediyorduk.

"Ülkemizin gizil üretim gücü bundan daha da fazladır. Tam olarak kullanılmayan tesisleri ve insan gücümüzü istihdam ederek üretimde hemen bir artış sağlayabiliriz. Tesislerimizi büyüterek, yeni buluşlar ve daha verimli üretim yolları icat ederek, artan nüfusumuz ve yeteneklerimizi de kullanarak, yıllık toplam üretimimizi her yıl arttırmaya devam edebiliriz.

"Şu anda önereceğim yeni ve gerekli programlara, bu devasa iktisadi güç sayesinde, bazı zorluklar söz konusu olsa da güvenle girişilebilir. Ancak yine de çok yüksek seviyede işlemekte olan iktisadi düzenimize rağmen, askeri amaçlı taleplerin artmasına bağlı olarak ki şu anda bu açıdan önümüzü tahminen görebilmekteyiz; bazı önemli kaynak yönlendirmeleri gerekecektir.

"Yukarıda özetlediğim, askeri gücü arttırma adına yapılması gerekenlerden, askeri ve benzeri malzeme üretimi, diğer üretimlerden daha hızlı bir şekilde genişlemek zorundadır. Bazı malzemeler Kore'deki durum baş göstermeden önce bile eksikti. Örnek olarak, çelik sanayi, tam verimlilikle çalışıyordu ve yine de piyasadaki talebe yetişemiyordu. Bazı inşaat malzemeleri ve diğer birtakım ürünlerde de Kore çatışmalarından önce talep baskısı hissediliyor ve bu ürünlerin fiyatları artıyordu.

"Askeri malzeme üretimindeki hızlanma, bu tür ürünleri iyice bulunmaz hale getirecektir. Milli savunma için gereken ürünlerin gecikmemesi için mutlaka bir şeyler yapılmalı ve hammadde eksikliklerinin üretimi etkilemediğinden emin olunmalıdır.

"Şu anda askeri amaçlarla harcanan paralar, ileride sivil vatandaşların bütçelerine karışarak piyasadaki genel talebi arttıracak, bu da toplamda ekonomiyi genişletecektir. Bu baskılar, eğer önemsenmezse, bizi genel bir enflasyona sürükleyebilir. Buna en iyi örnek, askeri harcamaların artacağı beklentisinden doğan son hammadde fiyat artışı ve hayat pahalılığıdır…"[42].

Truman, bu noktadan sonra enflasyonla mücadele yollarını anlatmaya koyuldu. Truman'a göre enflasyonla başa çıkabilmek için gerek işçi ve işverenler, gerekse çiftçiler ve tüketiciler mutlaka duyarlı olmalıydılar. Vatandaşların konunun önemini bildiklerinden ötürü, şartlara uygun davranmaları beklenmekteydi. Ancak Truman, fiyatların aniden yükselmesi halinde, fiyat sınırlamalarına gitmekten çekinmeyeceklerini de belirtti.

ABD Başkanı, Kore'de barışı tekrardan sağlamak için kendilerini ve diğer BM üyelerini zorlu ve masraflı bir askeri harekât beklediğini bu konuşması ile özetlemiş oldu. Hatta Başkan, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için, olası başka saldırılara hazırlıklı bulunmak gerektiğini söylemişti.

Bundan başka, hür dünya, hukuk dışı bir saldırıya, Birleşmiş Milletler aracılığıyla, güç kullanarak karşı koyacağını Kore'de göstermiş oldu. Kore'deki olaylardan önemle anlaşılması gereken, en açık haliyle buydu.

ABD Başkanı sözlerini şöyle bitirdi: *"Amerikan halkı, diğer özgür halklarla birlikte, dünya ilişkilerinde yeni bir dönemin peşindedir. Bizler, tüm insanların, özgürce seçtikleri hükümetlerin yönetiminde, hayat şartlarının düzenli olarak geliştiği, barış ve özgürlük içinde yaşanılacak bir dünya istiyoruz.*

---

[42] *New York Ti*mes, 20 Temmuz 1950.

"Kendimiz için toprak ya da diğerleri üzerinde egemenlik kurmak istemiyoruz. Amerikalıların şimdi ve gelecekte, kişisel özgürlük, iktisadi firsat ve siyasi eşitliğin tadını çıkarabilmesi için demokratik kurumlarımızı korumakta kararlıyız.

"Sağlığımızı, mutluluğumuzu ve zenginliğimizi milletçe arttırmakla ilgiliyiz. Ancak biliyoruz ki geleceğimiz, diğer hür milletlerin geleceğine, ayrılmaz bir bağ ile bağlıdır.

"Seçtiğimiz yolda cesaret ve inançla ilerlemeye devam edeceğiz; çünkü kalplerimizde özgürlük ateşi taşıyoruz. Özgürlük ve barış için savaşıyoruz. Ve tanrının kutsamasıyla başaracağız"[43].

4- Ek Askeri Bütçe

2. Dünya Savaşı sonrası Amerikan dış siyaseti bir takım evrimsel süreçlerden geçti. Önce askeri anlamda geri çekilme ve aralarında Sovyetler Birliği'nin de bulunduğu "*Büyük Devletler*" ile işbirliği dönemi geldi. Bunu Birleşmiş Milletler'e güvenme dönemi izledi. 1947 yılının başlarında, Batı dünyası, Sovyet tehdidinin arttığı iddiaları ile yeniden silahlanma kararı aldı. Truman Doktrini, Marshal Planı ve Kuzey Atlantik Antlaşması, bu kararın doğal ardılları oldu. Batı kendi içerisinde bir anlamda bütünleşmeye çalışırken diğer uçta da bir çeşit "*Komünist Doğu Bloğu*"nun oluşmasın sebep olmuştu. Gelinen son

[43] *New York Times*, 20 Temmuz 1950.

noktada kesin tarihli hedefler yoktu. Ancak yapılan açıklamalara göre Soğuk Savaş kalıcıydı.

Amerikan Hükümeti, Sovyet tehdidinin arttığını hissettiği dönemlerde, bir takım önemli dış siyasi kararları Meclis'ten geçirmek için kendince bazı "*şok taktikler*" uygulamaya başladı. Hükümet ya da Meclis önderleri oturum aralarında vekillerle ikili görüşmeler yapıyorlar; vekillerin görüşlerini Hükümetinkiler ile eş güdümlemeye çalışıyorlardı. Başkan Truman'ın da aynı günlere denk gelen bazı özel bildirileri ve konuşmaları vardı. Hatta bu bildiriler tam da Rusların ani uyarılarının kamuoyunda kriz etkisi yarattığı günlere denk geliyordu.

Bu yeni yöntemlere karşı çıkan yetkililer yok değildi. Bu yöntemlerin Amerikan önderliği hakkında endişelere yol açacağı tahmin ediliyordu. Fakat her şeye rağmen bu yöntemlere devam ediliyor ve "*şok taktikler*" de işe yarıyordu.

Meclis aslında Hükümet'in hemen hemen tüm istediklerini fazla karşı çıkmadan yerine getiriyordu. Bundan on gün önce Marshal Planı'nın üçüncü yılda da devam etmesi ve "*Dört Nokta Programı*"nın başlaması onaylanmıştı[44]. Bir süre önce de "*Askeri Yardım Programı*"nın bir yıl daha devam etmesi Meclisçe kabul edilmişti[45].

Fakat "*şok taktikler*" Meclis üzerinde kötü etkiler bırakmış gibiydi. Meclis'in tadı kaçmıştı. Bir gözlemciye göre Meclis artık "*çekiç ve orak*" ile tehdit edilmeden harekete geçemiyordu[46].

---

[44] *New York Times*, 4 Haziran 1950.
[45] *New York Times*, 27 Temmuz 1950.
[46] *New York Times*, 4 Haziran 1950.

Truman, Askeri Yardım Programına yaklaşık 5 milyar dolar kadar ek bütçe; Amerikan Ordusu'na da yaklaşık 10 milyar dolar değerinde ek teçhizat isteyeceğini 19 Temmuz'daki Meclis konuşmasında açıklamıştı[47]. Bu açıklamanın yankıları neredeyse bir haftadır sürmekteydi. Basın ise Amerikalı üreticilerin, NATO üyesi ülkelerden, daha şimdiden 200 ile 300 milyon dolar arası askeri malzeme siparişi aldığı haberlerine yer veriyordu[48].

Temmuz ayı sonunda Amerikan Dışişleri Bakanı Acheson, Senato Dış İlişkiler Kurulu'nun düzenlediği özel bir toplantıya katıldı ve kendilerine bazı dikkat edilmesi gereken konuları hatırlattı. Bakan özellikle, ülkenin potansiyel askeri gücü ile var olan askeri gücünün birbirine karıştırılmaması tavsiyesinde bulunuyordu. Amerikan askeri potansiyeli, ne kadar büyük olursa olsun, dış ilişkilerde bu olağan üstü potansiyel değil, ülkenin o an için elindeki gerçek askeri güç dikkate alınmalıydı. Eğer bu ikisi birbirinden ayırt edilemez ve gereksiz yere büyük sözler sarf edilirse, ülke çok büyük tehlikelerle burun buruna gelebilirdi.

Kore çatışmalarından anlaşıldığı kadarıyla, ABD'nin varolan gücü ile dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir çatışmaya istediği gibi müdahale etme potansiyeli tahmin edilenden daha azdı. Bu konunun Amerikan Meclisi tarafından çok iyi anlaşılması gerekiyordu.

Bakanın uyarısı aslında daha çok Amerikan kamuoyunun kafasındaki kavram karışıklığınaydı. Bazı kamuoyu önderleri, para ile gücü birbirine karıştırmaktaydı. Amerika, elindeki parasal güç ile askeri güç elde edebilirdi. Ancak bunun için zamana ve

---

[47] *New York Times*, 20 Temmuz 1950.
[48] *New York Times*, 27 Temmuz 1950.

çabaya ihtiyaç vardı. Para sadece güç elde etmenin bir aracı olarak kabul edilmeliydi; güç ile karıştırılmamalıydı.

Diğer yandan bazı siyasetçiler atom bombası tekeli Amerika'nın elinde olduğu için Ruslara istediklerini söyleyebileceklerini, nasıl isterlerse öyle davranabileceklerini zannediyorlardı. Neyse ki tüm siyasiler bu fikri paylaşmıyordu. Bazı yetkililer, Sovyetler Birliği'ne atılacak bir atom bombasının, en açık şekliyle Avrupa'nın bölünmesine, işgal edilmesine ve mahvolmasına sebep olacağının farkındaydı.

Kore'de yaşananlar bu açıdan Amerikalılara ve diğer komünizm karşıtı ülkelerin yetkililerine gerçek askeri ve siyasi durumları hakkında, ne yapıp ne yapamayacaklarını anlamada oldukça yardımcı olmuştu. Batı Avrupa'nın savunması için daha çok çaba, daha süratli sarf edilmeliydi. Bu gerçek Kore Savaşı ile iyice pekişti. Bazı diğer komünist uyduları, Kore'deki gibi çıkarcı hareketlere girişebilirdi. Bu olasılığa karşı Batı dünyası, belirli noktalarda bir takım birlikler bulundurma fikrini tartışmaktaydı.

Askeri yeniden yapılanma süreci devam ederken dünyanın her yerinin tam olarak savunulamayacağı artık iyice idrak edilmişti. Bazı noktalarda, ne atom bombasının varlığı, ne de Batı Avrupa, Ortadoğu, Uzakdoğu veya Japonya'daki gibi ikili müttefiklikler işe yarayacaktı. Dolayısı ile ABD yeterli askeri güce kavuşuncaya kadar, Rusya'nın ve uydularının savaş gücünü dengeleyecek bazı farklı "*siyasi ve diplomatik*" yöntemler geliştirmek zorundaydı.

Rus orduları, 2. Dünya Savaşı sonrası çekilmekte olan Amerikan ve İngiliz güçleri karşısında çoğu zaman için üstünlük sahibi olmuştu. Ancak Ruslar, karşılarındaki birliklere, ne kadar küçük ya da güçsüz olurlarsa olsunlar, hiçbir zaman için saldırmamıştı.

Belki zamanında Amerikan güçleri Berlin dışında tutulmaya çalışılmıştı. Fakat bunun için dahi tam olarak askeri güç kullanılmamıştı. Ruslar, Berlin hava nakliyelerini kolayca engelleyebilecekleri halde engellememişlerdi. Japonya'daki, Avusturya'daki ve Trieste'deki küçük Müttefik birimleri, hiçbir zaman için Sovyetler Birliği tarafından tehdit edilmemişti. Ve Kore'deki komünistlere de Müttefikler Kore'den çekilmeden saldırı teşvikinde bulunulmuş değildi.

Bu duruma mantıklı bakılacak olursa tüm bu noktalarda SSCB'yi sınırlayan, bu noktalardaki Müttefik kuvvetleri değil; yapılacak saldırının bir dünya savaşına dönüşebilme olasılığıydı. Müttefik güçlerinin bu noktalardaki varlığı, Kore'deki boşluk döneminin aksine, çabuk ve ucuz bir kazanım olasılığını, ABD ile savaşmak zorunda kalmaya dönüştürmüştü. Böylece de saldırganlık önlenmişti.

Amerikalı yetkililer bu ayrıntıdan yola çıkarak, kendileri için önemli bazı belli başlı noktalara komünizm karşıtı ülke askerlerinden oluşan ufak garnizonlar kurmak fikrini geliştirdiler. Hatta bu ufak güvenlik birimlerinin BM çatısı altında yer alması dahi tasarlanıyordu.

Bu küçük BM karakolları, Rusları ve onların uydularını, karakolların bulunduğu ülkelere yapılacak saldırılara karşı varlıklarıyla uyarıyor olacaktı. Bu karakollar, Batı Almanya'daki ABD 1. Tümeni ya da Trieste'deki İngiliz ve Amerikan güçleri gibi, bulundukları ülkenin tümünü koruyabilecek büyüklükte olmayacaktı. Sadece karşı tarafı bu ülkelere düzenlenecek herhangi bir saldırının BM'ye karşı da bir saldırı olduğunu hatırlatacak büyüklükte olacaktı.

Bu şekilde Sovyet baskısı altındaki bölgelerin güvenliği, yeniden silahlanma tamamlanıncaya kadar sağlanmış olacaktı. Güvenliği diplomatik yöntemlerle arttırmaktan kasıt bir anlamda buydu. Üstelik bu yolla hem Amerikan Ordusu'nun kendini toparlaması için gereken zaman yaratılmış, hem de başka ülkelerin askeri güçleri kullanılarak kaynak tasarrufuna gidilmiş olacaktı.

Ancak bu fikir henüz tasarı aşamasındaydı. ABD bu fikri Birleşmiş Milletler'e taşıyıp taşımama kararını henüz vermemişti.

Bazı Amerikalı yetkililer doğal olarak bu fikre karşıydı. Bu kişilere göre bu yaklaşım gereksiz ve tehlikeliydi. Gereksizdi çünkü ABD Sovyetler Birliği'nin saldırganlaşarak Birleşmiş Milletler kararlarını çiğnemesine tepkisiz kalmayacağını zaten Kore'de göstermişti. Tehlikeliydi çünkü Amerikan sorumluluğu gücünün çok üstünde genişlemiş oluyordu.

ABD kendi güvenliği için hayati kabul etmediği bir nokta olan Kore'de bile BM kurulumunu tehdit edecek bir gelişmeyi tepkisiz bırakmayacağını ortaya koymuştu. Ancak yine de Kore'deki gelişmeler, Amerikan kamuoyunda bir farkındalığa sebep olmuştu. Bu farkındalığa göre eğer 25 Haziran'da Kore'de içlerinde Amerikan askerlerinin de bulunduğu ince bir BM askeri hattı bulunsaydı, Moskova, Kuzey Korelileri saldırıya ikna etmekte bu kadar başarılı olamayacaktı.

Diğer taraftan Kore'deki sorunun bir parçası da bu ülkenin bağımsızlığını nasıl tekrardan kazanıp onu koruyacağıydı. Üstelik önemli olan bunu Amerikan askeri birliklerini Kore'de uzun bir işgale gönderip Amerikan askeri bütünlüğünü bozmadan yapmaktı. Amerikalılar, Kore'de büyük çaplı ve kalıcı bir işgalin altından

kalkamayacaklarını biliyorlardı. Dolayısı ile güvenlik karakolu fikri çok da mantıksız değildi.

Kore'de komünist askeri güçler etkili iken genel seçime gitmek olmazdı; çünkü seçim komünistlerin lehine çıkardı. Bu durumda Ruslar saldırganlıkla elde edemediklerini diplomatik yollarla elde etmiş olurdu. Öte yandan komünistlerin Müttefiklerce 38. Paralel'in kuzeyine sürülmesi ve bölgeden çekilmesi de saldırganlığın tam olarak sona ermesini sağlamayabilirdi; çünkü bölge boş kalırsa komünist güçler tekrar aşağıya inebilirdi.

BM Güvenlik Kurulu Sovyet Delegesi bilinmeyen bir nedenle tam da bu dönemde Rusya'ya geri çağrılmıştı. Fakat birkaç gün içerisinde geri dönecekti. Ancak elbette ki hiçbir Amerikalı Sovyet Delege'den Güvenlik Kurulu'ndaki işleri kolaylaştırmasını beklemiyordu. Sovyet Delege Mr. Malik'in Kore içinde BM'ye bağlı bir askeri garnizon fikrini Güvenlik Kurulu'nda büyük bir olasılıkla reddedeceği tahmin ediliyordu.

Belki BM'nin yaptırım sahibi olan organı Güvenlik Kurulu'ndan bazı kararlar Sovyet vetosu dolayısı ile geçirilemiyordu. Ama bu aynı karar BM Genel Kurulu'ndan tavsiye niteliğinde çıkartılamayacak anlamına gelmiyordu. Belki ABD'nin önderliğinde bir Genel Kurul kararı ile üye ülkeler kendileri için "*hayati*" buldukları bölgelere, "*dünya barışı*" adına, gönüllü birlikler göndermeyi kabul ederdi. ABD bu fikri Genel Kurul'a taşıyıp taşımama konusunda hala karar aşamasındaydı.

ABD'nin bu konudaki kararı her ne olursa olsun yeniden silahlanma en hızlı ve en ciddi şekilde devam etmeliydi. Amerikan askeri potansiyelinin varolan sorunları çözümlemedeki yetersizliği açıktı. Kore'de barış hemen yarın dahi sağlansa Amerikan

askeri gücü mutlaka arttırılmalıydı. Amerikalı diplomatlara düşen görev, bu konuda askerlere yardımcı olmaktı. Yani askerlerin güç kazanmak için ihtiyaç duyduğu zaman dilimi bir şekilde diplomatik müdahalelerle yaratılmaya çalışılmalıydı[49].

16 Ağustos 1950'de ABD'nin ve müttefiklerinin acilen yeniden silahlanmasına yardımcı olacak ek bütçe tasarısı ABD Temsilciler Meclisi'nce kabul edildi. Meclisin 310'a 1 kabul ettiği tasarı, onaylanmak üzere Senato'ya gönderildi. Acil silahlanma için talep edilen miktar 16.771.384.479 dolardı. Ek bütçeye karşı çıkan tek vekil Pennsylvanialı Cumhuriyetçi Rich oldu. Rich'in ısrarla açıklık getirilmesini istediği ayrıntı, bu paranın nereden temin edileceğiydi. Bu ekle birlikte ABD'nin 1950 yılına ait askeri harcamaları 30 milyar doları geçecekti. Bundan bir gün önce ise Askeri Bütçe Alt Komisyonu Başkanı Teksaslı Demokrat Vekil Mahon, ABD Savunma Bakanlığı'nın 10 milyar dolar daha isteyebileceğini Meclis'e hatırlattı[50].

Bu arada Başkan Truman, 3 Ağustos'ta Amerikan Silahlı Kuvvetleri üzerindeki sınırlamaları azaltan bir yasa tasarısı imzaladı. Bu tasarıya göre Amerikan Ordusu daha fazla askeri bünyesine dâhil edebilecekti. Aynı gün Senato, askeri ya da dış ilişkilerle ilgisi olmayan kaynakları %10 azaltacak kapsamlı bir yasa tasarısına da onay verdi. Amerikan Sendikalar Federasyonu ise aynı günlerde Senato Maliye Kurulu'na artan şirket vergileri ile ilgili şikâyetlerini iletiyordu. Temsilciler Meclisi ise işçi ücretlerine ve mal fiyatlarına sınırlama getirecek "*iktisadi seferberlik*" yasa tasarısını bu dönemde birkaç oy farkla kabul etti[51].

---

[49] *New York Times*, 30 Temmuz 1950.
[50] *New York Times*, 27 Ağustos 1950.
[51] *New York Times*, 4 Ağustos 1950.

Acil ek bütçe ile Amerikan Ordusu birçok savaş malzemesi ve 5333 savaş uçağı temin edecekti. Komünist saldırganlığına karşı silahlı gücünü arttırmaya çalışan müttefik ülkelere bu bütçeden 4 milyar dolar pay ayrılmıştı. Amerikan Hava Kuvvetleri'nin payı 4.535.400.000 dolar; Deniz Kuvvetleri'nin payı 2.648.029.000 dolar; Kara Kuvvetleri'nin payı ise 3.063.547.000 dolardı. Bunun yanı sıra 260.000.000 dolar hidrojen ve atom bombalarının geliştirilmesine; 598.637.370 dolar yedek malzeme stoklamasına; 62.655.850 dolar Dışişleri Bakanlığı'nın "*Amerika'nın Sesi*" programına; 190.000.000 dolar da askeri araştırma ve geliştirmeye harcanacaktı. Başkan Truman'a acil durumlar için 10.000.000 dolarlık bir ödenek bırakıldı. 19.360.000 dolar askere alma hizmetleri; 18.000.000 dolar da atıl ticaret gemilerini yenileme ve olası bir duruma hazırlamak için bütçeye dâhil edildi.

Amerikan Deniz Kuvvetleri, kendine ayrılan payın 185.000.000 dolarını gemi yapımları ve onarımları için harcayacaktı[52]. 3 Ağustos'ta yedekte bekletilen 46 yük gemisi tekrardan hizmete sokuldu[53].

Deniz Kuvvetleri eline geçecek 1.596.269.000 dolar ile yeni savaş uçakları alacaktı. Alınacak yeni 2377 uçakla Deniz Kuvvetleri'nin uçak sayısı 7335'i bulacaktı. Hava Kuvvetleri de parasının 2.672.570.000 dolarını uçaklara harcayarak, 2956 yeni uçakla toplam uçak sayısını 4428'e çıkaracaktı.

Yabancı ülkeler için ayrılan 4 milyar doların 3.504.000.000 doları Kuzey Atlantik bölgesi; 303.000.000 doları ise Filipinler ve Güney ve Doğu Asya içindi. Kalan

---

[52] *New York Times*, 27 Ağustos 1950.
[53] *New York Times*, 4 Ağustos 1950.

193.000.000 dolar Yunanistan, Türkiye ve İran içindi. Yani neredeyse 17 milyar dolarlık ek bütçenin aşağı yukarı %1'i ülkemizin de içinde olduğu bölge için düşünülmüştü[54].

30 Ağustos 1950'de Dışişleri Bakanı Dean Acheson ve Savunma Bakanı Louis Johnson, Meclis'e ek bütçenin önemini ve aciliyetini hatırlattı. Acheson ve Johnson, Avrupalı devletler için tasarlanan 4 milyar dolarlık ek askeri yardımın en kısa zamanda onaylanmasını istedi.

Acheson ve Johnson, dört saat süren kapalı ve sert bir oturumu da Senato Ödenek Kurulu ile gerçekleştirdi. Çoğunlukla gergin geçen, masaların dövüldüğü toplantıda, cumhuriyetçilerin, Bakan Acheson'a olan karşıtlığı ve öfkesi zaman zaman toplantı odasının dışına taştı. Toplantıda bulunan bir kişinin belirttiğine göre ise Bakan Johnson, ilginç bir şekilde, cumhuriyetçilerin öfkesine doğrudan maruz kalmamıştı.

Acheson ve Johnson'un çabaları ile Ortak Savunma Yardım Programı dâhilindeki 1.225.000.000 dolara yapılan 4.000.000.000 dolarlık Ek Yardım Bütçesi, Meclis'ten en kısa zamanda geçecek gibiydi. Ödenek Kurulu üyelerinin karşı çıkışları, aslında bütçeye ya da miktarına değildi. Daha çok Acheson'un uyguladığı genel siyaset, gerek Uzakdoğu gerekse Avrupa için olsun, eleştirilmekteydi.

Acheson, bu toplantıda Cumhuriyetçi Parti Salon Başkanı Nebraskalı Senatör Kenneth S. Wherry önderliğindeki cumhuriyetçilerin şiddetli saldırılarına maruz kaldı. Bu arada Kore Savaşı'nın başlamasından beri, uzun süredir aralarında siyasi görüş ayrılıkları dedikodu edilen Acheson ve Johnson ilk defa Senato Kurulu karşısında bir araya gelmişti.

---

[54] *New York Times*, 27 Ağustos 1950.

Acheson ve Johnson'un Senato Ödeme Kurulu ile yaptığı görüşme resmen gizli olduğu için, olup bitenler güvenilir bir kaynağın gazetecilerle paylaştıkları ile sınırlı kaldı. Kaynaktan öğrenildiğine göre, her iki Bakanlık da Kurul'a Kore'de yaşanan komünist istilaya karşı hazırlıkları bulunmadığını açıkladı. Hem Dışişleri Bakanlığı, hem de Savunma Bakanlığı, kendilerine iletilen CIA raporlarında komünistlerin Güney Kore'ye saldıracağını öngören bir bilgi bulunmadığını iddia ediyordu. Yani ne Acheson, ne de Johnson, birçok üst düzey yetkili ile birlikte, Sovyetler Birliği'nin, bir başka uydu ordu aracılığı ile dahi olsa, Kore'ye saldırmasını beklemiyordu.

Yine toplantıda bulunan bir kişinin belirttiğine göre Bakan Johnson, özellikle Çin'in ulusal kalesi olarak bilinen bugünkü Tayvan, yani Formosa ve bazı diğer konularda Acheson ile fikir farklılıkları içerisindeydi. Johnson bunları, kayıt dışı tutulması şartıyla Kurul ile paylaşmak istediğini söyledi. Fakat Kurul böyle bir kayıt dışılığı kabul etmedi.

Senatör Wherry de bu arada Acheson'ı sıkıştırarak, Almanya'nın yeniden silahlandırılması konusunda daha fazla acele edilmesi gerektiğini kızgın bir şekilde ifade ediyordu. Acheson ise bu konunun Batı Avrupa ile uzlaşı içinde ele alınacak bir sorun olduğu cevabını verdi.

Kaliforniyalı Cumhuriyetçi Senatör William F. Knowland ise Bakan Acheson'dan Tuğgeneral Albert Wedemeyer'in önceden hazırladığı Kore raporunu kamuoyuna açıklamasını talep etti. Acheson, bu rapor üzerinde Başkan Truman'ın sorumluluk sahibi olduğunu ve kendisinin bildiği kadarıyla da raporun öyle kalmaya devam edeceğini; yani yayınlanmayacağını açıkladı.

Batı Avrupa'ya yapılacak 4 milyar dolarlık Ek Yardım hakkında öğrenilebildiği kadarı ile fazla bir tartışma çıkmamıştı. Ödenek Kurulu yönetimindeki şahitler arasında, Marshall Planı yöneticilerinden Paul G. Hoffman da bulunmaktaydı. Fakat Hoffman tartışmalara fazla katılmamış; sadece raporunu dosyaya eklerken birkaç dakika kadar konuşmuştu. Hoffman, Kurula, Batı Avrupa'nın savunmasında Alman kaynaklarının kullanılmaması halinde Batı Avrupa'nın, kıta olarak, ortak savunma için üzerine düşen sorumluluğu yerine getiremeyeceğini söyledi. Eğer olaylar öyle gelişir de Batı Avrupa, Almanya olmadan yüksek askeri masrafların altından kalkmaya çalışırsa, kendi ticari gelişimini baltalamış olurdu.

Avrupa kasalarındaki dolar miktarının, yeni askeri ihtiyaçlar dolayısı ile iyice azalması bekleniyordu. Bu ise Avrupa'nın borçlarını zamanından daha geç ödemesine ve kendi ayakları üzerinde durabilmek için daha fazla zamana ihtiyaç duymasına sebep olacaktı. Ancak Avrupa'nın yeniden silahlanması elbette ki ihmal edilemezdi. ABD açısından Avrupa'nın yeniden silahlanması bir zorunluluktu. Bu yatırım gelecekte barış ve bolluk içerisinde bir dünyanın var olabilmesi için gerekliydi.

Acheson, komünistlerin bundan böyle başarı ihtimalini yüksek görmeleri halinde saldırmaya tereddüt etmeyeceğini; bunun Kore deneyimi ile artık açıklık kazandığını söylüyordu. Acheson ayrıca Batı Avrupa ülkelerinin Kore işgalinden beri ortak savunma konusunda tatmin edici bir istekliliğe büründüğünü ve ihtiyaç duyulan şeylerin daha hızlı yerine getirmeye başladıklarını ekledi. Ama yine de Avrupalılar ortak savunma için gereken insan gücünü daha çabuk oluşturmaları konusunda Amerikalıların uyarılarına maruz kalıyorlardı. Sonuç olarak Amerikalılar Avrupalılara savaş malzemesi

sağlayabilirdi; ancak bu malzemeyi kullanacak olan insan gücüne ihtiyaç vardı. Amerikalılar, Avrupa'ya gönderecekleri silahları kullanacak, silahlar hakkında eğitim almayı bekleyen birlikleri görmek istiyordu. Bu birlikler oluşturulmadan silahların Avrupa'ya gönderilmesi ABD tarafından pek de olumlu karşılanmamaktaydı.

Avrupa için tasarlanan 4 milyar dolarlık Ek Yardım'ın büyük bir bölümü tank, top ve mekanize saldırıya dayanma gücü yüksek uçaklar için harcanacaktı. 4 milyar doların neredeyse yarısından fazlası bu araçlara gidecekti. Bundan başka Başkan Truman, 16.7 milyar dolarlık ek savunma bütçesini 13.740.000 dolar daha arttırmak istiyordu. Bu para Washington'un biraz dışında 44 bin yeni savunma çalışanı için yapılacak merkez içindi[55].

Yaklaşık on gün içerisinde Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson, Columbia yayıncılığa bir demeç verdi. Acheson yaptığı açıklamalar ile Hükümeti'nin dış siyaset anlayışına bir miktar daha açıklık getirmeye çalıştı. Temmuz sonunda, Amerikan kamuoyuna, potansiyel askeri güç ile var olan askeri gücün birbirine karıştırılmaması gerektiğini hatırlatan Bakan, bu seferde, askeri gücü sadece asker sayısı olarak düşünmenin artık çok doğru olmadığını söylüyordu. "*Modern silahlar*" ve "*şeffaflık*" artık türlü saldırganlıklara ve zorlamalara karşı durabilme şansı sunuyordu.

Acheson, komünist Çin Hükümeti'nin Kore Savaşı'na Dünya'nın hür uluslarını karşısına alarak girmesini de tam anlamı ile bir "*delilik*" olarak nitelendirdi. Çin'in kuzeyindeki Dış Moğolistan, Mançurya ve Sinkiang'dan oluşan bölge, Acheson'a göre, sadece şu an için Çin'e aitti. Zaman içerisinde kuzeyden inecek olan Rusların bu bölgeyi kendi kontrolüne katacağı, Amerikalılara göre çok açıktı. Bu durumu Çinlilerin

[55] *New York Times*, 31 Ağustos 1950.

anlamaması ve hala Rus emperyalizminin yanında yer alması Amerikalılar için oldukça düşündürücüydü.

Uzakdoğu'da durum böyle iken Amerikan Hükümeti, başta Başkan Truman ve Dışişleri Bakanı Acheson olmak üzere, asli görevinin Kuzey Atlantik'in ve Batı Avrupa'nın güvenliğini sağlamak olduğunun farkındaydı. Truman, Avrupa'daki Amerikan askeri gücünü arttırmaya onay vermiş; diğer Kuzey Atlantik ülkelerinin de benzer şekilde üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmelerini dilemişti. Acheson da öncelikli görev olan Kuzey Atlantik savunmasını en iyi şekilde kurmanın, yaşanan sorunların önünü alabilmek için en uygun yöntem olduğunu söylüyordu. Sadece kendi başına güçlü bir Kuzey Atlantik; Yunanistan, Türkiye ve Yugoslavya'daki sorunları ve Ortadoğu'nun ve hatta Uzakdoğu'nun sorunlarını dahi, Acheson'a göre hafifletecekti.

Kuzey Atlantik savunmasının Kore çatışmaları esnasında en verimli şekilde kurulması, Amerikan tarafına göre kesinlikle Almanya'nın katkısını gerektiriyor demiştik. Truman'ın gelecek Birleşmiş Milletler toplantısında ABD'yi temsil etmesi için seçtiği Alabamalı Demokrat Senatör John J. Sparkman, Doğu Almanya'daki Rus güçlerine karşı Batı Almanya'nın silahlandırılması taraftarıydı. Diğer bir Amerikalı Birleşmiş Milletler Delegesi, Massachusettsli Cumhuriyetçi Senatör Henry Cabot Lodge da farklı fikirde değildi.

Bakan Acheson, Amerika'nın bu düşüncesini destekleyici açıklamalar yapacaktı. Daha sonraki günlerde de Acheson, Almanya'nın yeniden silahlandırılmasını İngiliz ve Fransız meslektaşları ile tartışacaktı. Bu arada Batı Avrupa savunması için oluşturulacak

uluslararası gücün başına Amerikalı komutan Dwight D. Eisenhower'ın getirilmesi neredeyse kesinlik kazanmıştı.

Diğer taraftan Bakan Acheson'a, Colombia yayıncılıktaki görüşmelerde, Sovyetler Birliği'nin son tahminlere göre 200'ün üzerindeki birlik sayısı hatırlatıldı ve buna karşı Batı Avrupa'nın ABD güçleri dâhil 12 birliğinin bulunması hakkında ne düşündüğü soruldu. Bakan, Roma İmparatorluğu dönemine atıfta bulunarak, güçlü bir organizasyon ve üstün silahlarla sayılara bakılmaksızın başarılı bir savunma yapılabileceğini söyledi. Bakan, aynı zamanda asker sayıları arasında çok büyük bir fark bulunmadığı görüşündeydi. Bu arada, Acheson'un üstün silahtan kastı herhalde, sadece ABD'nin sahip olduğu, benzeri şu ana kadar görülmemiş olan atom bombasıydı.

Bazı bildirilerde zaman zaman dile getirildiği gibi, Asya'da ya da dünyanın diğer herhangi bir yerinde olup bitenlerden %100 ABD sorumlu tutulmamalıydı. Bir takım şeyler Amerika'nın kontrolü altındaydı. Ancak bir takım şeyler de değildi. Amerikalı dış ilişkiler uzmanları, Uzakdoğu'da yaşanan son karışıklıkları bu bağlamda irdelemeye çalışmış ve çok ilginç iki şey fark etmişlerdi. Uzakdoğu ulusları artık yabancı güçlerin himayesi altında yaşamak istemiyor; özgürlüklerini elde etmek, özgürlüklerini kendileri korumak istiyorlardı. Bu insanlar aynı zamanda artık yaşadıkları sefaletin kader olmadığını, daha iyi şartlar altında yaşamanın mümkün olduğunu anlamaya başlamışlardı.

Bu gerçeği Amerikalılar kadar komünistler de çok iyi kavramışlardı. Dolayısı ile Asya uluslarına her iki taraf da bu yeni bilinçle yaklaşmaktaydı.

Amerikalılar, Uzakdoğuluların komünizmin kötülüklerini fark edip, sonunda ulusal benliklerine sahip çıkacağı beklentisi içerisindeydi. Bu varsayım ile Çin Hindi,

Filipinler, Endonezya, Japonya ve Kore ile olan ilişkiler geliştirilmeye çalışılıyor; bu ülkelere yardımlar gönderiliyordu. Bu ülkelerin Sovyet emperyalizmine karşı özgürleşme çabaları genel olarak destekleniyordu.

Dünyanın hiçbir köşesi, 2. Dünya Savaşı sonrası yaşanmakta olan bu kutuplaşmadan ve kutuplaşmanın yarattığı gerginlikten bağımsız değildi. Fakat her şeye rağmen, en büyük hedef, sağlıklı bir şekilde Kuzey Atlantik ülkelerinin savunma gücünü oluşturmaktı. Bu amaca ulaşmak iki büyük aşamanın kaydedilmesi gerekiyordu. İlk aşama Kuzey Atlantik ülkelerinin varolan büyük sanayi gücünü savunma araçlarının üretimi konusunda düzenleyebilmek; ikinci aşama ise Batının güvenliğini sağlamak adına bu silahları kullanacak kişileri bulmak ve yetiştirmek idi[56].

Birkaç gün içerisinde New York'un ünlü Waldorf Astoria Oteli'nde bir araya gelen İngiltere, Fransa ve ABD Dışişleri Bakanı, bu bağlamda Batı Almanya'nın daha fazla silahlı güç edinip edinememesini tartışmaya başladı. Üçlü bir yandan da yaklaşmakta olan Kuzey Atlantik Kurulu toplantısında hangi başlıklar üzerinde duracaklarını kararlaştırmaya çalışıyordu. İlginç bir şekilde, İngiltere, Fransa ve ABD Dışişleri Bakanı, Batı Avrupa ve Uzakdoğu'nun haricinde, Türkiye'nin NATO'ya üyelik başvurusunu da bu toplantı esnasında aralarında kısaca görüştü.

Bir süre sonra diğer dokuz Kuzey Atlantik ülkesinin de katılımıyla Kuzey Atlantik Kurulu, New York'ta toplanmış oldu. Kurul için önde gelen tartışma konusu, Batı Almanya idi. Her ne kadar İngiltere ve Fransa, Batı Almanya'nın silahlanmasına karşı çıkıyor olsa da ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson bu konuda bastırıyordu. Acheson'un

---

[56] *New York Times*, 11 Eylül 1950.

telkinleri sonucu, Batı Almanya'nın federal polis gücünün arttırılmasını üç büyük devlet aralarında kabul etmiş oldu.

Görüşmeler esnasında edinilen duyumlara göre, sayıları arttırılmak istenen Batı Alman Federal Polisi'nin, sadece ülke iç güvenliğinde mi yoksa Batı Avrupa'ya karşı komünist bir saldırıya karşı da mı sorumlu olacağı açıklık kazanmamıştı. Dean Acheson, Ernest Bevin ve Robert Schuman ile yaptığı konuşmada "*Batı Alman silahlı güçleri*"nin kurulumundan acil bir gereksinim olarak bahsetti. İngiliz ve Fransızlar ise iki gün boyunca, Batı Almanya'ya, sadece iç güvenlik konularında yetkili bir polis gücü artırımı için izin verilmesinde ısrar ettiler. İngiltere ve Fransa, durumun Amerika'nın istediği doğrultuda gelişip, Batı Almanya'da silahlı bir güç oluşsa bile, adının "*polis gücü*" olarak kalmasını savundular.

O dönem için Batı Alman federal polis gücü 10 bin kişiden oluşmaktaydı. Bu 10 bin kişi, özel olarak eğitilip, sadece iç güvenliği sağlamak üzere örgütlendirilmiş ve silahlandırılmıştı. Bunun yanında, farklı eyaletlerde 100 bin kadar farklı eğitim almış ve federallerden farklı bir yönetime bağlı yerel polis memurları vardı.

Ön görüşmelerde, üç büyük devlet, Alman polis gücünün arttırılmasını kabul etti. Ancak sayılarının ne kadar artacağı belirlenemedi. Görüşmeler başlamadan önce Fransa'nın, Alman polis gücünde, en fazla 25 bine ya da 30 bine kadar bir artışa sesini çıkarmayacağı tahmin ediliyordu. Üç büyük Müttefik, ayrıca, iç sorunları çözebilmek için Alman eyalet polisinin genişleyerek, federal polisle iletişim kurması ve ona yardımcı olmasına izin vermeyi de aralarında kabul ettiler. Geriye kalan ayrıntılar için bir alt kurul görevlendirildi.

Almanya'nın silahlandırılması meselesinin yanı sıra Kuzey Atlantik ülkeleri Dışişleri Bakanları, yani Kuzey Atlantik Kurulu, ABD'den Charles Spofford, Britanya'dan Sir Frederick Hoyer-Millar ve Fransa'dan Herve Alphand'dan oluşan üç delegeye Batı Avrupa'nın savaş sanayi potansiyeli üzerine bir rapor hazırlatmaktaydı. Delegeler bir süre önce Londra'da bir araya gelmiş, bu konu üzerine çalışmış ve raporlarını hazırlamışlardı. Ancak üç büyükler görüşmeleri Almanya'nın silahlanması meselesi üzerine öyle fazla yoğunlaşmıştı ki bu raporun sunumu dahi daha ileri bir tarihe bırakılmıştı. Bundan başka, yine Almanya'nın silahlandırılması meselesi, NATO örgütsel işleyişinde görülen bir takım aksaklıkları gidermek için gerekli değişikliklerin tartışılmasını da geriye itmişti.

Diyebiliriz ki ana sorun olan Batı Avrupa için ek askeri güç sağlamak, Kurul'un gündemindeki yerini başka konulara bırakmamıştı. ABD, Batı Almanya'daki işgal birliklerine takviye yapacağını planladığını açıklamakla beraber, diğer Kuzey Atlantik Antlaşması üyelerinden askeri hazırlıklarını arttırmalarını talep etti. Britanya bu talebe uyarak askeri harcamalarını arttırma kararı aldığını ve Batı Almanya'ya bir takviye birim de kendilerinin göndereceğini açıkladı.

Amerikalılar, Güney Kore'de yaşanmakta olan komünist istilasının gücüne bakarak, Batı Avrupa'ya yaptıkları takviyelerin, o bölgeyi olası bir Sovyet saldırısından koruyamayacağı görüşündeydi. Bu bakış açısıyla, ABD Dışişleri Bakanı Acheson, oluşturulacak Batı Alman askeri birliklerinin Kuzey Atlantik Yüksek Kumandası'na verilmesini istedi. Ancak Fransız Dışişleri Bakanı Schuman gelir gelmez, İngiltere Dışişleri Bakanı ise geldikten bir gün sonra bu teklife karşı çıktıklarını açıkladılar.

Fransızlar elde bulunan askeri malzemenin bir gereksinim olması durumunda tüm Batılı Müttefikler için yetersiz kalacağı iddiası ile bu teklife şiddetle karşı çıktı[57].

Almanya'nın iç güvenlik güçlerinin silahlandırılması dahi Batılı orduların yeniden silahlanması tamamlandıktan sonra düşünülmeliydi[58]. Örneğin olarak Fransa, birlik sayısını yediden yirmiye çıkartmayı planlıyordu. Dolayısı ile sadece kendisi birçok askeri malzeme edinmek zorundaydı. Fransız bakış açısına göre ABD'nin Batı Almanya'yı yeniden silahlandırmak istemesi ancak bir şartla kabul edilebilirdi. O da ABD'nin silah kaynaklarını dağıtırken Batılı müttefiklerine öncelik vereceğini garanti etmesiydi.

İngilizler de aynı bakış açısına katılarak, eldeki silah kaynaklarının sınırsız olmadığı hatırlatmasını yapıyorlardı. Dolayısı ile Batı Almanya'nın silahlandırılması konusunda İngiltere'nin de tereddütleri vardı. Batı Almanya'nın savunması için Batı Almanya'nın kaynakları kullanılmalıydı. Fransızlar gibi İngilizler de silahlanma konusunda her türlü önceliğin Almanlardan önce Müttefiklerde olması kanaatindeydi[59]. Ayrıca, Batı Avrupa'nın savunmasında gerçekten Almanlara ihtiyaç varsa, bu ancak Almanların Müttefik güçler komutası altına girmesi halinde kabul edilebilirdi. Alman güçlerinin, Batı Avrupa'dan bağımsız, kendi kendilerini komuta ettikleri bir ordu kurmaları, İngiltere tarafından kabul edilemezdi[60].

8 Ekim 1950'de "*Freedom House*" adlı Hükümet destekli sivil toplum kuruluşu, Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson'ı özgürlük ve demokrasi çabalarından ötürü ödüllendirdi. Acheson, ödülü kabul ederken söyledikleri ile ülkesinin yeni dış siyaset

---

[57] *New York Times*, 14 Eylül 1950.
[58] *Los Angeles Times*, 12 Eylül 1950.
[59] *New York Times*, 14 Eylül 1950.
[60] *Los Angeles Times*, 12 Eylül 1950.

anlayışına biraz daha açıklık getirmeye çalıştı. Çok tehlikeli bir dönemden geçildiğini belirten Acheson, yapılacak ufak bir hatanın dahi ölümcül sonuçlar doğurabileceğine inanmaktaydı. Acheson'a göre bu durumdan Sovyet yönetimi sorumluydu. Kremlin'in nihai hedefinin dünyayı kontrol etmek olduğunu, Sovyetler Birliği'nin yetkisi altındaki insan ve toprakları arttırmak için yakaladığı her boşluğu değerlendireceğini düşünen Acheson, Amerika'nın bu saldırganlıkla baş edebilmek üzere iki siyasi savunma yöntemi geliştirdiğini açıkladı.

Tarihinde ilk kez özgür dünyanın liderliğine soyunan ABD olağanüstü gücünün yanı sıra, "*barış ve demokrasi*"ye yatırım yaparak bu görevi yerine getirmeye çalışacaktı. ABD önce barış ve güvenliği sağlamak adına her türlü saldırganlığa cephe alacaktı. Kore örneğinden de anlaşılması gerektiği gibi, artık SSCB'nin daha başka ülkeleri kontrolü altına almasına izin verilmeyecekti. Bu arada Amerikalıların saldırganlıktan anladıkları neredeyse Sovyet komünizmine dönüşmüştü.

ABD'nin barışı ve güvenliği koruma çabaları, her hür ulusun kendi askeri gücünü oluşturması ve güvenlik için örgütsel anlamda bir araya gelinmesi üzerineydi. Ancak örgütlenmek, ABD'nin bakış açısına göre, ülkelerin bu konudaki istekliliğine bağlıydı. 2. Dünya Savaşı sonrası Amerika'nın başı çektiği "*barış ve güvenlik*" kavramsal olarak bu temellere sahipti.

Kore çatışmaları, 2. Dünya Savaşı sonrası oluşmakta olan yeni düzen için bir anlamda mihenk taşı niteliğindeydi. Bu dönemde, ortak güvenliği sağlama sorumluluğunu taşıyan Birleşmiş Milletler, Amerikalıların önerisiyle, daha güçlü bir Genel Kurul

oluşturma yolunu tuttu. Bu tutum, NATO benzeri bir düşünce tarzı ile Birleşmiş Milletler'in emrine askeri birlikler bağlamayı da içeriyordu.

Acheson'un sözlerine göre, yeniden silahlanma akımının tamamen güvenlik sebebi ile olduğu dikkate alınmalıydı. Eğer bu ayrıntı gözden kaçarsa yine çok tehlikeli sonuçlar doğabilirdi. Hiç kimse, yaratılmakta olan askeri gücü, zorunlu olmadıkça kullanma taraftarı değildi.

Diğer yandan, önü alınamayacak bir savaş ya da savaşı önleyici bir çatışma söylentileri, Amerikalı yetkililere göre bir miktar asılsızdı. Üstelik, "*ortak güvenlik*" adına küçük sorunları dert etmeden, ana gereksinim doğrultusunda hareket edildiği sürece, savaş çıkma olasılığı hep düşük kalacaktı.

Birlikteliğin korunması, önderlerin ciddi ve sorumluluk sahibi olmalarıyla da yakından ilişkiliydi. Dolayısı ile Batı dünyasının önderliğine soyunan ABD diğer uluslara dikte eder bir üslupla yaklaşmaktan kaçınmalıydı. Amerikan dış politikası barış ve güvenliğin yanı sıra demokrasi anlayışının da düzen sağlama konusunda kendilerine yardımcı olacağı kanısındaydı. Bu konuda öncelikle Amerikan demokrasisinin insanın ve insanlığın gerçek ihtiyaçlarını karşılamak konusundaki üstünlüğü dış dünyaya kanıtlanmalıydı.

Dışişleri Bakanı Acheson'a göre diğer ülkelerin demokratikleşme ümitleri belki birinci derecede önem taşımıyordu. Ancak "*demokratikleşme*" bu ülkelerde hala devrimsel boyutlardaydı. İnsanlar bir takım hak ve özgürlükler bir tarafa, henüz günlük yaşamsal ihtiyaçları olan yiyecek, su ve toprak gibi temel maddelerden yoksundular. Milyonlarca insandan oluşan bu grup, özellikle Asya halklarını içermekteydi ve bu insanların hayattaki

tüm uğraşları bu ihtiyaçlarını karşılamaktan ibaretti. Dolayısı ile kendilerine tanınacak bir takım haklarla demokratikleşecek olmaları bu insanlar için bir anlam ifade etmiyordu. İnsanların aynı zamanda karınlarının da doyurulması gerekmekteydi. Ancak demokratikleşme ile bu yaşamsal ihtiyaçların karşılanması arasında bir bağ kurulabilirse "*demokratikleşme*" bu insanlar üzerinde Amerika'nın beklediği etkiyi bırakabilirdi.

Sanırım bu açıdan bakıldığında, dönemin milyarlarca dolarlık Amerikan yardımlarını, "karın doyuran demokrasi" anlayışı ile ilişkilendirmek pek de yanlış olmaz. "*Demokratikleşm*e" ve "*demokratikleşme söylemleri*", bu bağlamda, savaş sonrası yeni dünya düzeni içerisindeki yerini almaya başlamış oldu.

Kore, bu taslağın ortaya konması açısından önemli bir denemeydi. Truman Doktrini, Marshal Yardımları gibi önceki dolaylı Amerikan müdahalelerinin aksine, Kore'de komünist vaatleri ile batı dünyasının vaatleri gerçek anlamda bir karşı karşıya gelecekti. Ve ABD ve Birleşmiş Milletler, eğer dikkatli olursa, kendilerininkine karşın komünist vaatlerinin ne kadar hayal ürünü olduğunu bu vesile ile tüm dünyaya gösterebilecekti[61].

B- TÜRKİYE'NİN NATO BAŞVURUSU

1- Türkiye'nin NATO'ya Katılma Talebi

[61] *New York Times*, 9 Ekim 1950.

Kore çatışmalarının başlamasının ardından, ülkemizin Kuzey Atlantik Paktı'na veya Akdeniz odaklı benzer bir toplu savunma anlaşmasına katılmaya istekli olduğunu ilk olarak Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Temsilcisi Selim Sarper, 27 Temmuz 1950'de dile getirdi. Bir aylık bir Türkiye ziyareti sonrası, Birleşmiş Milletler'in Lake Success'teki geçici binasından bu açıklamayı yapan Sarper, Türk halkının ve yetkililerinin, Batı ile bir müttefiklik, bir savunma birliği kurulmadığı sürece ülke güvenliği için kaygı duymaya devam edeceklerini söyledi[62].

Selim Sarper'in bu açıklamayı yaptığı Lake Success'teki geçici toplantı binası, yani Birleşmiş Milletler'in 28 Ağustos 1946'dan 1951 Mayıs sonuna kadar kullandığı, 8266 toplantının gerçekleştiği, 15.500.000 sözcüğün işitildiği, 1.600.000 ziyaretçiye ev sahipliği etmiş olan bina, aslında Sperry Jiroskop Fabrikası'nın arazisi içinde yer alıyordu. Sperry ise "*askeri amaçlı hassas malzemeler*" üreten bir Amerikan şirketiydi. Birleşmiş Milletler, New York, Manhattan'daki bugünkü daimi binasına 1951 yılının Ağustos ayında ancak taşınabilmişti[63]. New York'taki binanın arazisi için gereken 8.5 milyon dolar ise John D. Rockefeller, Jr. bağışlamıştı[64].

Türk delege konuşmasına, ABD'ne, Türkiye'ye sağladığı yardımlardan ötürü teşekkür ederek başladı. Ardından, yardımların daha etkin bir şekilde sürmesi, ülkemiz adına delegemiz tarafından talep edildi. Sarper, Kore'ye asker gönderen 5 BM üyesi ülkeden birinin temsilcisi olarak, Kore saldırısına, bu ülkenin kendi zayıflığının ve

---

[62] *New York Times*, 28 Temmuz 1950.
[63] *New York Times*, 20 Mayıs 1951.
[64] *Encyclopedia Wikipedia*, United Nations Headquarters. *N.Y. Times* – "F.Y.I.: Rockefellers' Gift".

hazırlıksızlığının sebep olduğunu söylüyordu. Bu düşünce, bilindik bir Amerikan tartışması olmasına rağmen Sarper tarafından yine de dile getirilmişti.

Sarper, yeni Türk Hükümeti'nin kendisine Batı savunmasına katılım ile ilgili özel bir talimatı olmadığını; fakat Hükümet'in açık bir şekilde "*dost ülkeler*" ile bir ittifak arayışı içinde olduğunu söyledi. Sarper, Türkiye'nin bir savunma müttefikliğinin parçası olma fikrini de yine bilindik bir Amerikan tartışması olan, "*dünyanın bir noktasında ortaya çıkan sorun, diğer yerlere de yayılacaktır; dolayısı ile barış bölümlere ayrılamaz*" cümlesi ile açıklamaya çalıştı.

Delegemiz, Sovyetler Birliği ile ilgili olarak, Ankara'nın Moskova ile olan ilişkilerinde herhangi bir değişiklik olmadığını söyledi. Sarper, 7 Haziran 1945'te Türk Büyükelçisi olarak Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov'un Boğazlar ve sınırlar üzerindeki taleplerini Hükümet'e danışmadan derhal reddeden diplomattı[65]. Sarper'in Türkiye'de görüştüğü hemen herkes, Sovyetler Birliği ile saldırmazlık antlaşması imzalayarak ülkenin güvenliğinin sağlanamayacağı görüşündeydi.

Bunun yanı sıra, Türkiye'nin Kore Cumhuriyeti'ne yardım gönderme kararı, Sarper'e göre en kısa sürede yürürlüğe sokulacaktı. Kore'ye gidecek 4500 kişilik Türk piyade alayı, ağır silahlarla donanmış olacaktı.

Bundan başka, Sarper, Türkiye'nin BM Güvenlik Kurulu'nda Mısır'dan boşalacak yer için aday olduğu söylentilerini doğruluyordu. Kurul'un boşalan üç koltuğuna, yeni sonbahar dönemi için hangi ülkelerin temsilcilerinin oturacağı, 19 Eylül'de toplanacak olan genel kurulda belli olacaktı. Türkiye'nin adaylığı ilk aşamada şu anda kurulun Ortadoğu

---

[65] George C. McGhee, "Turkey Joins the West", *Foreign Affairs; an American Quarterly Review*, C.32, S.1, 1953-1954, s.621.

koltuğunu ellerinde bulunduran Arap ligi ülkelerine bildirilecekti. Türkiye, 1948'deki Güvenlik Kurulu seçimleri çalışmalarına geç başladığı için oylamada Mısır'ın gerisinde kaldığına inanıyordu. Dolayısı ile bu sefer çalışmalara önceden başlanacaktı.

Ortadoğu'daki altı "*Arap olmayan ülke*", Güvenlik Kurulu için Türkiye'yi desteklediklerini hemen açıkladılar. Arap ülkelerinden henüz bir ses çıkmamasına rağmen, Selim Sarper onların da Türkiye'yi destekleyeceğine inanıyordu[66].

3 Ağustos 1950'de Amerikan Dışişleri Bakanı Basın Sözcüsü Michael J. McDermott, Türkiye'nin NATO'ya dâhil olmak için kendilerine yeniden başvurduğunu bir basın toplantısı ile açıkladı. McDermott'un açıklamasına göre Amerikan Hükümeti, Ankara'daki Amerikan Büyükelçiliği'nden yapılan bu başvuruya derhal yanıt verecek durumda değildi. Türkiye, NATO başvurusunu ABD ile aynı anda İngiliz yetkililere de iletmişti. Türkiye'nin ilk olmayan bu NATO başvurusu, yine McDermott'ın bildirdiğine göre Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nca incelenmekteydi.

McDermott konuşmasında Yunanistan'ın da zaman zaman NATO'ya katılmada istekli olduğuna yer verdi ve buradan yola çıkarak, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 10. maddesini hatırlattı. 10. maddeye göre; üye ülkeler, oybirliği ile Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliği için Birliğe herhangi bir Avrupalı devleti davet edebilirdi. McDermott, sözlerinin sonunda, ABD Dışişleri Bakanlığı Basın Sözcüsü sıfatıyla, Türkiye'nin de küçük bir bölümünün Avrupa'da olduğuna dikkat çekti[67].

Kore'deki belirsizlik durumuna karşın, Türkiye'nin gittikçe daha ciddi bir şekilde "*demokratik*" tarafta yer almak istemesi Batı tarafından olumlu bir gelişme olarak kabul

---

[66] *New York Times*, 28 Temmuz 1950.
[67] *New York Times*, 4 Ağustos 1950.

ediliyordu. Türkiye, coğrafi olarak çok kırılgan, ama bir o kadar da önemli bir noktada yer alıyordu. Üstelik Türkiye, batısında Bulgaristan, doğusunda ise tüm Kafkaslar'ı ve Karadeniz kıyılarını elinde bulunduran Sovyetler Birliği karşısında, Batı için, komünizme karşı bir "*sur*", bir tür "*siper*" görevi üstlenmeye talipti.

Türkiye'nin bundan önceki NATO başvurusu, Amerikan basınına göre, "*teknik sebepler*" dolayısı ile kabul görmemişti. Ancak daha sonra İtalya'nın birliğe kabul edilişi, Türk yetkililer tarafından "*mantıksızlık*" olarak eleştirilmişti. Dolayısı ile İtalya Kuzey Atlantik Birliği içerisindeyken, Yunanistan ve Türkiye'yi birlik dışı bırakan "*teknik sebepler*", artık geçerliliğini pek koruyamayacağa benziyordu.

Amerikalılara göre, Türkiye, aslında Batı dünyasının "*anahtar savunma kalesi*" idi. 2. Dünya Savaşı'ndaki tarafsızlığının tersine, Türkiye'nin Batı ile aynı tarafta yer almak istemesi büyük bir şans olarak kabul edilmekteydi.

Elinde resmi olarak sadece 1939 İngiltere, Fransa ve Türkiye Yardımlaşma Antlaşması bulunan Türkiye için, Truman Doktrini askeri yardımları, oldukça değerli ve işlevseldi. Fakat bu, resmi bir Amerikan yükümlülüğü sağlamıyordu. Buna rağmen Türkiye, Kore'ye asker göndermeyi kabul eden ilk Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerinden biri olmuştu.

Amerikalılar, Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı boyunca izlediği "*tarafsız*" dış siyaseti de sebepsiz bulmuyordu. Türkiye, anlaşılır bir biçimde, savaş zamanı, milli çıkarlarının gerektirdiği gibi hareket etmişti. Yine ülke çıkarları dolayısı ile Türkiye – Sovyetler Birliği ilişkileri, Atatürk zamanında her zaman için dostça olmuştu.

Ancak 2. Dünya Savaşı sonrası durum farklıydı. Amerikan basınına göre Ruslar, Türkiye ile aralarındaki saldırmazlık antlaşmasını, daha savaş bitmeden, 1945'te feshetmişti. 1946'da ise Ruslar, Boğazlar üzerinde "*hâkimiyet*" talebinde bulundu. Ruslar aynı zamanda Türkiye'nin doğusunda, Kars ve Ardahan illerini de kapsayan bir toprak dilimi üzerinde hak iddia ediyordu.

Bu şartlar altında Türkiye, Batılı devletler ile olan bağını kuvvetlendirmeyi seçti. Ve Türkiye, Batı'ya yöneldikçe; Sovyet basın yayını, Türkiye'yi şiddetle kötülemeye başladı. Son birkaç ay içinde ise Türkiye'de bulunan tüm üst düzey Sovyet diplomatlar, ilişkileri askıya alarak, Ankara'dan bir bir ayrıldı.

Kore'deki son gelişmeler de Türkiye'nin ve Menderes Hükümeti'nin, Batı ile olan ilişkileri kuvvetlendirmede yeniden harekete geçmesini sağladı. Böylece, Türkiye'nin Atlantik Paktı üyeliği, daha güçlü bir dille, yeniden gündeme gelmiş oldu. Türkiye'nin, BM Güvenlik Kurulu'nda kendisine yer bulmaya çalışması da yine Batı ile yakınlaşma çabalarının bir parçasıydı.

Amerikan basını, Türkiye – Sovyetler Birliği ilişkilerini bu şekilde algılıyor ve Türkiye'nin Batı ittifakına sunduğu fırsat çok değerli bulunuyordu. Türkiye'ye müttefik olarak duyulan ihtiyaç, Amerikan Hükümetince de inkâr edilemiyordu. Üstelik Türkiye, ikili ilişkilerde açıkça tarafını belli ediyor ve bunda içten olduğu, çift taraflı oynamadığı da belli oluyordu. Dolayısı ile Türkiye'nin taleplerini karşılamak konusunda, ABD'yi ikna edecek, yeterince sağlam sebepler vardı[68].

[68] *New York Times*, 12 Ağustos 1950.

İki hafta sonra, Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson ile Türkiye'nin Amerika Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin bir saat kadar görüştü. Türk Büyükelçi, görüşme sonrası, Bakan Acheson'un, Türkiye'nin NATO üyeliğine ABD'den destek gelip gelmeyeceğinin kısa bir süre sonra belli olacağını ve kararın Türkiye'ye de bildirileceğini kendisine ilettiğini belirtti. Hatta Acheson, pek yakında bir karar alacaklarına dair Büyükelçi'ye "*söz*" vermişti[69]. Ancak o dönem Acheson'un yardımcısı olan ve daha sonra ülkemize büyükelçi olarak atanacak olan George Mcghee, daha sonra yayınladığı anılarında bu "*kısa süre*"nin "*en az 12 ya da 16 aylık bir süre*" olduğunu yazıyordu[70].

Erkin'in açıklaması ise "*Bakan Acheson, Türkiye'nin sergilediği duruşu çok hoş bulduğunu belirtti.*" diye devam etti. Türk Büyükelçi konuşmasını, Kuzey Atlantik Paktı'nın, Orta Akdeniz'i içine alacak şekilde genişlemiş olduğunu, fakat bunun, Doğu Akdeniz'i de içine alıp, tüm Akdeniz'i kapsarsa "*ancak mantıklı*" olabileceği görüşünü dile getirerek bitirdi. Feridun Cemal Erkin de Selim Sarper gibi beş haftalık bir Ankara ziyaretinden yeni dönmüştü. Dolayısı ile büyükelçinin sözleri ve eylemleri, o an için, Türk Hükümeti'nin en son yaklaşımlarını ifade ediyordu[71].

Erkin, 7 Ağustos 1946'da, yani Sovyetler Birliği Türkiye'ye Boğazlar ile ilgili nota verdiğinde Türk Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterliği görevindeydi. Selim Sarper gibi, Feridun C. Erkin de "Sovyetler Birliği – Türkiye – ABD" ilişkilerinde tecrübe sahibi bir diplomattı[72].

---

[69] *New York Times*, 26 Ağustos 1950.
[70] George McGhee, *ABD – Türkiye – NATO – Ortadoğu…*, Bilgi Yay., Ankara, 1992, s.137.
[71] *New York Times*, 26 Ağustos 1950.
[72] George C. McGhee, *a.g.m.*, C.32, S.1, s.617.

Acheson – Erkin görüşmesinden birkaç gün önce, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Temsilcisi Selim Sarper, "*United - or Not*" isimli radyo programına katıldı. Sarper programda Türkiye'nin NATO'ya girmeyi ümit ettiğini söyledi. Türkiye, NATO'ya kabul edilsin ya da edilmesin, herhangi bir saldırı karşısında kendisini sonuna kadar savunacaktı. Türk Ordusu, mevcut herhangi bir Batı Avrupa ülkesi ordusundan daha kalabalıktı ve tehlike anında asker sayısını 2 milyona çıkarabilecek güçteydi.

Sarper ile görüşmeyi yapan radyo programının destekçileri, Birleşmiş Milletler ve Amerikan Yayıncılık Şirketi (ABC) idi. Görüşme yine Birleşmiş Milletler'in o zamanki geçici merkezi Lake Success'de gerçekleşmişti.

Kendisine Sovyetler Birliği'nin dünyayı ele geçirmek istediğine inanıp inanmadığı sorulduğunda, Sarper, "*büyük bir olasılıkla öyle gözüküyor*" dedi. Sarper daha sonra da böyle olmamasını ümit ettiğini ekledi. Birleşmiş Milletler temsilcimiz, Türkiye'nin kendini savunmak için sonuna kadar direneceğini belirttikten sonra, bu direncin dışarıdan alınacak destekle doğrusal bir ilişki içerisinde olacağını da hatırlattı. Sarper ayrıca, Sovyetler Birliği'nin, kendisinden böyle şüphe duyan ülkelerle daha fazla işbirliği yapmasını ve amacının bu olmadığını bu gibi ülkelere göstermesini diledi. Gelinen noktada, Sarper'e göre, Türkiye ve Sovyetler Birliği ilişkilerinin iyileşmesi, Sovyet dış siyasetinin değişmesine bağlıydı.

Kore'ye asker gönderen bir ülkenin temsilcisi olarak Sarper, Kore'deki BM gücünün daha etkili olabileceği yorumlarına katılmadı. Sarper'e göre BM Kore'de yeterli

ve çatışmalarla orantılı bir güce sahipti. Sarper, komünist Çin'in BM'ye kabulü konusunda yorum yapmaktansa kaçındı[73].

Türk Hükümeti, bir yandan da Avrupalı devletler, Türkiye'nin son NATO başvurusunu desteklesin diye çabalıyordu. Türk Dışişleri Bakanı Prof. Fuad Köprülü, bu desteği güçlendirmek amacıyla, Strazburg'da toplanan Avrupa Konseyi'ne katıldı. Köprülü, Türkiye ile ittifak içerisinde bulunan İngiltere, Fransa ve İtalya'nın temsilcileri ile Türkiye'nin NATO'ya üyeliğini tartışacak ve bu ülkelerden daha fazla destek talep edecekti. Köprülü, sırasıyla, İngiltere, Fransa ve İtalya Dışişleri Bakanı; Ernest Bevin, Robert Schuman ve Carlo Sforza ile görüşecekti.

Türkiye, kendisi ile ittifak içinde olan bu üç Avrupa ülkesinin, Türkiye'nin NATO üyeliğine sıcak baktığını düşünüyordu. Türkiye'nin Kore'de kendisi ile aynı tarafta yer alması, ABD'yi Türkiye'nin NATO üyeliği fikrine biraz daha ısındırmıştı. Ancak ABD bu konuda hala resmi olarak kararını vermemişti.

Diğer taraftan bazı Amerikalılar Türkiye'yi bireysel olarak destekliyorlardı. Washingtonlu Cumhuriyetçi Senatör Harry P. Cain, bir süre önce Ankara'yı ziyaret etmiş ve Türkiye'ye destek vereceğine söz vermişti. Türkiye, bu dört ülkenin, yani ABD İngiltere, Fransa ve İtalya'nın desteği ile Belçika, Hollanda, Norveç ve Danimarka gibi ülkelerin kendisinin NATO üyeliğine karşıtlığını aşmayı tasarlıyordu.

Bu arada Türkiye elbette ki sadece kendi üyeliği için çaba sarf ediyordu. Ancak Batı, Türkiye ve Yunanistan'ı bir bütün olarak algılamaktaydı. Bu iki ülke, Batılılar açısından coğrafi bir bütünlük teşkil ettiği için, NATO'ya ayrı ayrı girmeleri olası değildi.

---

[73] *New York Times*, 22 Ağustos 1950.

NATO eğer bir genişlemeye gidecekse bu hem Türkiye'yi hem de Yunanistan'ı kapsayacaktı.

Batıyı endişelendiren ve bir anlamda Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya kabulüne engel olan, daha çok Yunanistan'daki komünist eğilimlerdi. NATO antlaşmasının 6. maddesine göre Yunanistan'daki iç karışıklıklar savaş sebebi oluşturabilecek düzeydeydi. Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmeme sebeplerinden biri de bu olarak gösteriliyordu[74].

Türkiye'nin NATO başvurusu, Kuzey Atlantik Kurulu New York toplantısı öncesi bir araya gelen İngiltere, Fransa ve ABD Dışişleri Bakanı tarafından kabaca değerlendirildi. Türkiye'nin Pakt'a katılımı o dönem için tavsiye edilmemekteydi. O tarihte bu tarz bir karar alınması çok da beklenmedik bir gelişme olmadı[75]. Çünkü bir hafta kadar önce İngiltere Dışişleri Bakanı Bevin, İngiltere Büyükelçimiz Cevat Açıkalın ile görüşmüş ve İngiltere'nin NATO ortaklığının genişletilmesine karşı olduğunun işaretlerini vermişti[76].

Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile komşu olması ve hatta Sovyetler Birliği'nin ilgi duyduğu, saldırmayı düşünebileceği bir noktada bulunmasından kaynaklanan tereddütler vardı. Dolayısı ile Batılılar, Kuzey Atlantik bölgesini ve bu bölgenin savunmasını esas alan bir bölgesel birlikteliğe Türkiye'yi sokmanın o dönemde fazla savunulabilecek bir yanını bulamamışlardı[77].

Zira Türkiye, Danimarka ya da Norveç gibi bir "*Kuzey Atlantik*" ülkesi değildi. Antlaşma tüzüğünde yeni üye kabulüne dair belki bir miktar esneklik vardı ama

---

[74] *New York Times*, 2 Ağustos 1950.
[75] *New York Times*, 14 Eylül 1950.
[76] *Los Angeles Times*, 5 Eylül 1950.
[77] *New York Times*, 14 Eylül 1950.

NATO'daki küçük ülkeler İtalya'nın Pakt'a kabulüne dahi büyük tepki göstermişlerdi. Küçük Avrupa ülkelerinin, Türkiye ya da Yunanistan'ın üyeliğini kolay kabul etmeyecekleri biliniyordu[78].

Aslında Kuzey Atlantik Birliği'nin Akdeniz'den tamamen bağımsız olduğu tartışması da yersizdi. Birliğin büyük ülkelerinden Fransa'nın, İtalya gibi, Akdeniz'e kıyısı vardı[79]. Dolayısı ile bazı kimselerin, "*Türkiye ve Kuzey Atlantik*", "*Türkiye ve Avrupa*" ve "*Türkiye ve Akdeniz*" gibi coğrafi tanımları üzerinden bazı isteklerini ya da isteksizliklerini dile getirdiği tahmin ediliyordu.

Türkiye'nin NATO'ya üyelik başvurusu New York toplantısında kabul görmeyince, Yunanistan Başbakanı Sophocles Venizelos, 3 Ekim'de yaptığı basın açıklamasında Akdeniz için bölgesel bir savunma paktı fikrini yeniden ortaya attı. Bölgesel pakt tabii ki Kuzey Atlantik savunma birliğini tamamlayıcı nitelikte olacak ve Batılı Müttefiklerin desteği ile gerçekleştirilecekti[80].

Venizelos, bundan altı ay önceki genel seçimler öncesinde, eğer hükümete gelirse uluslararası ilişkilerde Batılı Müttefiklerle, özellikle de ABD ile yakın temas halinde olacağının işaretlerini zaten vermişti. Venizelos, ABD'nin Marshall Planı'nın ve Truman Doktrini'nin destekçisiydi. Yunan Başbakanı, tıpkı Türkiye'deki meslektaşları gibi ABD ile askeri bir ittifak içinde bulunmayı arzu ediyordu. Bir Akdeniz ülkesi olan İtalya, NATO üyesi olduğuna göre, Yunanistan ve Türkiye de Venizelos'a göre Pakt'a dâhil edilebilirdi. 2. Dünya Savaşı'nı yaşamış bir Yunan siyaset adamı olarak Venizelos, Avrupa'daki

---

[78] *New York Times*, 20 Mayıs 1951.
[79] *New York Times*, 2 Mayıs 1951.
[80] *New York Times*, 4 Ekim 1950.

federasyon girişimlerini her zaman için olumlu karşılamış; bu çabaların ilerde "*Avrupa Birleşik Devletleri*"nin kurulmasında önemli bir payı olacağına inanmıştı[81].

Venizelos, Akdeniz için ilk adımın ikili güvenlik antlaşmaları imzalayarak atılabileceğini öngörmekteydi. İlk ikili antlaşmanın da Yunanistan ile Türkiye arasında yapılması en uygunuydu. Daha sonra İtalya ve "*diğer komşu ülkeler*" ile anlaşmaya varılabilirdi.

Venizelos, "*diğer komşu ülkeler*" diyerek Yugoslavya'yı kast ediyordu. Yugoslavya'nın Sovyetler Birliği ve uyduları ile arasının iyi olmadığı biliniyordu. Ancak Yugoslavya'nın, Batı demokrasilerine ve onların müttefiklerine de bir yakınlık gösterdiği söylenemezdi. Yugoslavya'nın arası özellikle Yunanistan ile oldukça açıktı. Fakat yine de Venizelos konuşmalarında Yugoslavya ile olan dostluk ilişkilerine kaldıkları yerden devam etmek istediklerini söylüyordu. Tabii önce komünizm eğilimli Yunan gerillaların, kaçırarak Yugoslavya'da alıkoydukları Yunan çocukları ve diğer tutsaklar Yunanistan'a iade edilmeliydi[82].

Yunan Başbakanı, daha önce Yugoslav yetkililer ile ABD'de bir araya gelmiş ve Yugoslavların da aradaki ilişkileri iyileştirmeye istekli olduğuna kanaat getirmişti. Sophocles Venizelos, bu niyetle, babası Elefterios Venizelos zamanında imzalanan, Yugoslavya'ya, Selanik Limanı'nı serbestçe kullanma hakkı veren antlaşmanın canlandırılmasını uluslararası gündeme taşımaya çalışıyordu. Bu şekilde Yugoslavya ile olan ilişkiler belki bir miktar düzeltilebilir ve yine bu şekilde, belki Yugoslav Hükümeti,

[81] *New York Times*, 8 Mart 1950.
[82] *New York Times*, 4 Ekim 1950.

kendi sınırları içerisindeki Yunan vatandaşlarını Yunanistan'a iade etmeye ikna edilebilirdi[83].

Aynı gün, yani 3 Ekim günü, Başbakan Venizelos, Yunanistan'daki Amerikan Büyükelçisi ile de bir görüşme yaptı. Venizelos, akşam saatlerinde, görüşmede Amerikalı yetkililerle Yunan Ordusu'nun gücünün arttırılması konusunu tartıştığını açıkladı. Yunan Hükümeti'ne göre o an 122.000 olan ordu mevcudu, Kore'deki savaş hali de göz önünde bulundurularak 150.000'e çıkartılmalıydı.

ABD daha önceden, Yunanistan'ın sanayisini ve iktisadını daha iyi yapılandırabilmesi için ordu mevcudunu 1951 yılı sonuna kadar 80.000'e düşürmesini önermişti[84]. Mart ayında başa gelen yeni Yunan Hükümeti'nin iktidar ortağı, İstiklal Harbi'nden de hatırlayacağımız ünlü Yunan General Nikolaos Plastiras da Kore çatışmaları öncesi, iktisadi sebeplerden dolayı, ordu mevcudunun zaman içinde 50.000'e kadar düşürülmesini savunanlar arasındaydı[85]. Fakat bu iktisadi önlemler, Kore Savaşı patlak verince maalesef suya düştü.

Bu arada güvenilir bir kaynak, Venizelos'un Amerikan Büyükelçisi'ne Akdeniz ile ilgili fikirlerinden bahsetmediğini, konuyu tartışmaya açamadığını basına sızdırdı. Daha sonra da ne ABD Büyükelçiliği, ne de İngiltere Büyükelçiliği kendilerine Venizelos tarafından Akdeniz ile ilgili olası bir savunma paktı fikri iletilmediğini doğruladı ve bu fikirden haberdar olmadıklarını açıkladılar. Sadece bir büyükelçilik yetkilisi, Yunanistan ve Türkiye'nin içinde bulunulan zaman dilimi nedeniyle böyle bir ortak savunma içerisinde

---

[83] *New York Times*, 8 Mart 1950.
[84] *New York Times*, 4 Ekim 1950.
[85] *New York Times*, 8 Mart 1950.

hareket etmek isteyebileceğini söyledi. Ancak yine bu kişiye göre İtalya'nın bu iki ülkenin savunma birliğine katılması olası değildi[86].

2- NATO'nun Türkiye ve Yunanistan'a İkincil Üyelik Teklifi

5 Ekim 1950 itibarıyla Atlantik birlikteliğinin stratejik açıdan "*hayati*" bulduğu alana, Doğu Akdeniz'i de katmaktaki gönülsüzlüğü yavaş yavaş kırılıyordu. Bunu Kuzey Atlantik Kurulu'nun Yunanistan ve Türkiye'yi NATO ile ilişkilendirme çalışmalarında düğmeye basmış olmasından anlıyoruz. Türkiye, NATO'ya ikinci dereceli ortaklığı bu günlerde kabul etti. Yunanistan'ın da bu konuda Türkiye'yi takip edeceğine neredeyse hiç şüphe yoktu.

Türkiye, kendisine 19 Eylül'de yapılan NATO'ya danışmanlık etme teklifini 4 Ekim'de kabul etti. Böylece Türkiye, Atlantik Birliği Akdeniz Savunma Stratejileri'nin bir parçası olmayı kabul etmiş oluyordu[87]. Bu karar, Kuzey Atlantik Kurulu Başkanı görevini üstlenmekte olan Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson ile Türkiye Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin'in, 5 Ekim günü karşılıklı nota değiş tokuşu ile onaylandı. Sonrasında da karar hem Washington'da, hem de Ankara'da notaların basına açıklanmasıyla kamuoyuna duyuruldu[88].

---

86 *New York Times*, 4 Ekim 1950.
87 *New York Times*, 5 Ekim 1950.
88 *Los Angeles Times*, 5 Ekim 1950.

NATO tarafından Türkiye'ye sunulan teklif şöyle başlıyordu: "*Kuzey Atlantik Kurulu'nun görüşüne göre, Türk Hükümeti'nin, uygun görülen aşamalarda, NATO Akdeniz savunma tasarıları içinde yer alması, bu bölgenin savunmasına ciddi ölçüde katkı sağlayacaktır.*" Yazının devamında ise Türkiye'ye tam üyelik teklifi yapılmadığının altı çiziliyor ve Türk Hükümeti'ne sadece, "*eğer isterse, NATO'nun Akdeniz savunması ile ilgili askeri planlama çalışmalarına katılabileceği teklif edilir*" deniyordu.

Konu ile ilgili basın açıklaması yapan Amerikan Dış İşler Basın Sözcüsü McDermott'a, bahsi geçen "*ilgili çalışmaların*" neler olduğu soruldu. Hangi konular ya da durumlarda Türkiye'nin NATO ile birlikte çalışacağı Amerikan basını tarafından öğrenilmek isteniyordu. McDermott, bu soruya yanıt olarak, NATO devletleri Savunma Bakanları'nın Türkiye ile tam anlamı ile iletişim halinde olacağını ve gereken her konuda görüşeceklerini açıkladı. McDermott'a Boğazlar konusunda bir fikre varılıp varılmadığı da soruldu. Sözcü bu konudan bahsedildiğini duymadığını söyledi.

Türkiye böylece, kısıtlı da olsa, Kuzey Atlantik Kurulu'nun kendisine teklif ettiği görevi kabul etmiş oldu. Amerikan basınına göre, Türkiye kendisine teklif edilen görevi sevinçle kabul etti. Türkiye bu görevi, "*barışı korumak ve güvenliğe en etkin katkıyı sağlamak adına*" üstlendiğini açıkladı.

Türk yetkililer, NATO ile kurulan bu bağı, tam olmasa da hedeflenen NATO tam üyeliğine yaklaşmak olarak nitelendirdiler. Türkiye'nin ABD'den asıl adını koymasını istediği, Türkiye'ye yapılacak herhangi bir saldırıda ABD'nin Türkiye'ye yardım edeceğini bir antlaşma ile resmileştirmesiydi. Dolayısı ile NATO'dan gelen bu teklif, bu yolda olumlu bir ilerleme olarak algılandı.

İşlevsel açıdan Türkiye, bu teklifi kabul ederek ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya gibi devletlerin Doğu Akdeniz savunma planları ile kendi savunma planlarını birleştirmeyi kabul etmiş oluyordu. Bu daha açık bir dille şu demekti. Türkiye askeri yapısını, ABD'den alınacak askeri yardımlar doğrultusunda, daha belirgin amaçlara doğru yönlendirecekti. Türk yetkililer, herhangi bir sakınca görmedikleri bu durumun, ileride, Yunanistan'ı ve diğer bazı bölge devletlerini de kapsayan bir Akdeniz paktına dönüşmesini dahi arzuluyorlardı.

Başbakan Adnan Menderes'e göre, bu son gelişme, doğrudan doğruya Mayıs ayında kurulan yeni Demokrat Parti Hükümeti'nin başarısıydı. Aslında Türkiye'ye yapılan bu NATO teklifinin, Türkiye'nin Kore'ye asker gönderme kararı ile bağlantılı olduğunu varsayarsak, Menderes bu konuda çok da haksız sayılmazdı.

Türkiye'nin NATO'ya ikincil üyeliği kabul ettiği gün, Tuğgeneral Yusuf Egeli, Kore'ye gönderilen Türk Tugayı'nın başında bulunabilmek için Tokyo'ya oradan da Kore'ye doğru yola çıktı. Yalnız Egeli, Uzakdoğu'ya Washington üzerinden gidecekti. Tuğgeneral Yusuf Egeli, Mareşal MacArthur komutasındaki BM karargâhına ulaşmadan önce, Washington'a uğrayacak ve oradaki askeri yetkililerle Akdeniz savunması hakkında fikir alışverişinde bulunacaktı[89].

Bu gelişmeler yaşanırken, Amerikan kamuoyuna, Türkiye'nin bu anlaşma sonrası edindiği konumun NATO'ya tam üyelik olmadığı yeniden hatırlatıldı. ABD'nin ve diğer Batılı güçlerin Türkiye'yi hiçbir şekilde bir Atlantik gücü olarak görmediği, basında çıkan haberlerde tekrarlandı. Bu arada bazı kimseler, Türkiye'nin Batı savunma ortaklığına tam

[89] *New York Times*, 5 Ekim 1950.

üye olarak kabul edilmemesi gerektiğini; aksi halde bazı diğer Asya ülkelerinin de Birliğe girmek isteyebileceğini; bunun ise Batılı güçlerin kapasitelerinden fazla sorumluluk kabul etmesi olacağı için tehlikeli olduğunu vesile ile yeniden dile getirdiler[90].

Türkiye'nin NATO savunma tasarılarına adım atması ile Yunanistan ve Türkiye'nin kendi aralarında bir ortaklık için anlaşmaya çalıştığı günler ilginç bir şekilde birbiri ile çakışmaktaydı. Bu gelişmelerin aynı günlere denk gelmesi şaşırtıcıydı. Açıklamalara göre bu gelişmeler, Amerikalı yetkilileri de hazırlıksız yakalamıştı. Dışişleri Basın Sözcüsü Michael McDermott, Yunan basınında konu ile ilgili pek haber çıkmadığı için, kendilerinin bu konuda fazla bilgiye sahip olmadığını, dolayısı ile bir açıklama yapamayacağını söyledi. McDermott, NATO Kurulu'nun, Yunanistan'a da NATO savunma tasarılarında, Türkiye ile eşit seviyede görev alması için davet götürdüğünü hatırlattı. Yunanistan da Türkiye gibi N.A.T.O. üyeliği için talepte bulunan bir ülkeydi[91].

Yunan Hükümeti'nden NATO'nun danışmanlık talebine resmi bir yanıt gelmeden, Venizelos, ülkesinin NATO'ya Akdeniz savunması için danışmanlık yapmaktan "*zevk ve gurur*" duyacağını açıkladı. Yunanistan'ın uluslararası güvenlik sorunlarına karşı üzerine düşen görevi yerine getireceği, Venizelos'a göre, ülkesinin Kore'ye asker göndermesinden zaten belliydi. Özellikle bunun anlaşılmış olması ve devamında Yunanistan'a NATO'da Türkiye ile birlikte bir görev teklif edilmesi, Yunan Başbakanı Venizelos için sevindiriciydi.

[90] *Los Angeles Times*, 5 Ekim 1950.
[91] *Los Angeles Times*, 5 Ekim 1950.

Amerikalı yetkililere göre Yunanistan pek yakında danışmanlık teklifini kabul edecekti. Sadece, birkaç gün önce başlattıkları Akdeniz savunması için seçenek üretme çabaları dolayısı ile Yunanlılar, NATO teklifine hemen cevap veremiyordu[92].

Türkiye'den bir gün sonra, yani 6 Ekim'de, Yunanistan, kendisinden beklendiği gibi, Amerika'da bulunan Yunan Büyükelçisi Athanasious Politis aracılığı ile NATO'nun ikinci dereceden ortaklık teklifini kabul ettiğini yazılı olarak Amerikalı yetkililere bildirdi. Yunan Hükümeti'nin kararı hemen Amerikan Dışişleri Bakanlığı'ndaki Yunan, Türk ve İran İlişkileri başında bulunan William Rountree'ye iletildi. Böylece Yunanistan, Türkiye ile birlikte resmen NATO'nun Akdeniz danışmanlığına soyunmuş oldu[93].

Atlantik Paktı ülkeleri Dışişleri Bakanları, son New York toplantısında Türkiye'nin NATO başvurusunu değerlendirmiş ve reddetmişlerdi. Fakat bu kararı takip eden birkaç hafta içinde Kuzey Atlantik Kurulu Başkanı, ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson, hem Türkiye'ye hem de Yunanistan'a ikinci dereceli ortaklık teklif etmişti.

NATO'ya ikinci dereceden ortaklık, tam ortaklıkla kıyas bile kabul edilemeyecek olmasına rağmen, Türkiye'nin Batı ile beraber olma talepleri açısından önemli bir aşamaydı. Bundan böyle, NATO Akdeniz ile ilgili güvenlik sorunlarına çözüm ararken, Türk ve Yunan savunma yetkililerinin fikirlerine başvuracaktı. Duruma ABD açısından ayrıca tesadüfî bir sevinç ve önem katan ise böyle bir anlaşmanın Kore'ye gidecek olan Türk piyade tugayı yola çıkmak üzereyken varılmış olmasıydı.

Diğer bazı Ortadoğu ülkelerine tezat, Türkiye'nin Batı ülkelerine olan sıkı bağlılığı Amerikan kamuoyunca hoş karşılanmaktaydı. O gün için Hindistan'ın başı çektiği

---

[92] *New York Times*, 5 Ekim 1950.
[93] *New York Times*, 6 Ekim 1950.

tarafsız kalarak güvenliği sağlama siyaseti, Batılılara göre, çekici fakat gerçek dışıydı. Amerikalılara göre Türkler, Kore işgal altındayken, "*Batıda korku ve yenilgiyi kabullenme duyguları hat safhaya ulaşmışken konuşmuş ve bu karanlık dönemde yardım ellerini uzatmıştı*".

Ancak Türkiye'nin böyle bir karar alarak Batı saflarına katılmak istemesinin ardında kendisi için de iyi bir sebep yok değildi. Çarlık zamanında olduğu kadar, komünizm dönemi boyunca da Rusya'nın Boğazlar üzerindeki tarihsel emelleri kendisini hissettirmekteydi. Bu ise Türklerin, 2. Dünya Savaşı sonrası tarafsızlığı seçmemesinde belki de en önemli sebepti.

Hâlbuki o dönemde Türkiye'ye karşı en saldırgan davranışları, Sovyetler Birliği değil, Bulgaristan sergiliyordu. Bulgarlar, sınırları içerisindeki 250 bin Müslüman Türk'ü sınır dışı etme işleminin tam ortasındaydı. Kaldı ki Sovyet uydularının Yugoslavya'yı tehdit ediyor olması, Türkiye için de bir tehditti. Hatta aslında bu durum Yunanistan için daha büyük bir tehditti.

Dolayısı ile Yunanistan'ın gelişmelere dâhil olması oldukça doğaldı. Yunanistan, Truman Doktrini kapsamında bir ülkeydi ve Amerikan yardımları ile ordusunu gerek malzeme, gerekse diğer konularda yeniden yapılandırmış bulunuyordu. Bundan bir gün önce Yunanistan Başbakanı Venizelos, Yunanistan ve Türkiye arasında ortak savunma için görüşmelere başladıklarını açıklamıştı.

Bu ülkelerden hiçbirisi, yani ne Türkiye, ne Yunanistan ne de Yugoslavya, olası bir Rus saldırısı karşısında, ABD'nin gücünü toplaması için gerekecek zamanı yaratmak adına harcanabilir bir ileri karakol durumuna düşmek istemiyordu. Her ülke kendi

ordusunun güçlü olmasını; ancak bunun yanında Rusları kendilerinden uzak tutabilecek, güçlü bir ortaklığın parçası olmayı istiyordu.

Bundan da öte, gerek Türkiye, gerekse Yunanistan, kendisini demokratik Batı'nın bir parçası gibi hissediyordu. Fakat Türkiye için böyle bir "*demokrasi*", Amerikan bakış açısına göre, karşılaştırmalı olarak yeni bir gelişme sayılırdı.

Batı kamuoyuna göre, Türkiye'nin Müttefik devletlerle aynı safta bulunması, yeni bir döneme girilmiş olduğunun işaretiydi. Yeni dönem, Osmanlı Devleti'nin Viyana kapılarına dayanışından, "*Avrupa'nın hasta adamı*"nın zayıf düşmesinden ya da yası tutulmayan ölümünden ve hatta 2. Dünya Savaşı'ndaki tarafsızlık siyasetinden oldukça farklıydı. Batı'nın "*yeni dönem*" algısında Türkiye, komünizme karşı dik bir sur gibi ve kesin bir şekilde kendileri ile aynı taraftaydı[94].

Bu arada Londra'dan bir süre içerisinde Yunanistan'ın "*Akdeniz Savunma Paktı*" tasarısına soğuk bir tepki geldi. Yunanistan'ın getirdiği teklifi, coğrafi açıdan İngilizlerin olmasını istediği ya da olabilecek bir Akdeniz savunma alanından çok daha fazlasını kapsadığı için tepki görmüştü.

Akdeniz'deki ülkelerin birbiri ile yakın ilişki içerisinde olması, NATO güçlerinin her zaman için hoşuna gidiyordu. İtalya, Fransa ve Britanya, birer NATO üyesi olarak zaten Akdeniz'in durumu ile doğrudan ilgiliydiler. Ancak olası bir Akdeniz birliğinin, NATO'nun örgütlenme biçimi ve kuruluş ilkeleri ile ters düşebileceği de bir olasılıktı. İngiltere, Yunan Hükümeti'nin bölgesel bir Akdeniz savunma anlaşması ile 1939 Türkiye, Fransa ve Britanya Antlaşması benzeri bir antlaşma elde etmek istediğini tahmin ediyordu.

---

94 *New York Times*, 5 Ekim 1950.

Yunanistan da Türkiye gibi 1947'den beri Truman Doktrini dâhilinde ABD'den para ve silah yardımı alıyordu. Fakat Yunanistan'da eline geçen Amerikan yardımlarını yeteri kadar bağlayıcı bulmuyordu. Her iki ülke de amaç bildirimi niteliğinden öte, Müttefiklerle bağlayıcı bir antlaşma yapma peşindeydi. NATO ile son kurulan bağ fena bir gelişme değildi. Ancak her iki ülke de daha fazla taahhüde ihtiyaç duyuyordu.

Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5. ve 6. maddeleri açıkça hangi bölgelerde hangi ülkelere yapılacak bir saldırının nasıl tüm üye ülkelere yapılmış bir saldırı gibi varsayılacağını açıklamaktaydı. Buna göre belirlenmiş bölgeler Avrupa ve Kuzey Amerika, "*Fransız Cezayir'i*", Kuzey Atlantik adaları ve Almanya, Avusturya ve Trieste'de Müttefiklerce işgal altında bulundurulan yerleri kapsıyordu. Yani Türkiye, Yunanistan veya Doğu Akdeniz'e yapılacak bir saldırının Kuzey Atlantik güçleri üzerinde nasıl bir tepki doğuracağı belirsizdi.

Diğer taraftan, Doğu Akdeniz'de olup bitenlerin en az Kore'de olanlar kadar ya da belki de daha hayati olduğunu hiçbir Kuzey Atlantik devleti inkâr edemiyordu. Takviye İngiliz askeri birliklerinin Süveyş Kanalı'nda ve Rodos Adası'nda konuşlanmış olması, bu durumun bir göstergesiydi. Fransa, İtalya, Britanya ve Birleşik Devletler, belli başlı donanma güçleri ile Akdeniz'de idi. Akdeniz hala Britanya'yı Hindistan ve diğer "*Ortak Varlık*" ülkelerine, yani sömürgelerine bağlayan hayat yoluydu. Buna karşılık Benelux ülkeleri, Norveç ve Danimarka gibi NATO üyesi ülkeler, Bulgaristan'ın Moskova tarafından kışkırtıldığını ve Yunanistan'a ve Türkiye'ye bir saldırı düzenleyebileceğini kabul ediyor; fakat yine de Akdeniz'de sorumluluk almamak için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Dolayısı ile içerisinde bulunulan durumda, İngiltere açısından Akdeniz havzasındaki tüm ülkeleri kapsayacak bir pakt, savunma ağırlıklı olsa dahi mantıken birçok sorun içeriyordu. Böyle bir oluşumun Yunanistan'ın dışında İsrail'i, Arap ülkelerini, İtalya ve Yugoslavya'yı da içine alması gerekecekti. Bu ülkelerin her birindeki askeri zayıflıklar ise bir oluşum, bir birliktelik yaratmaktansa birçok farklı boyutta ayrışmayı beraberinde getirirdi.

İngilizlere göre Akdeniz ülkelerinin hemen hemen hepsinde, Yunanistan ve Türkiye gibi, NATO'ya bir şekilde bağlı olma isteği mevcuttu. Daha geniş bir örgütün içinde bulunmak, bölge ülkelerinin birbirine olan kin ve düşmanlıklarını azaltarak bu ülkelere iyi gelebilirdi. Fakat yeterince geniş olmayan bölgesel bir pakt içerisinde, bu ülkelerin arasında var olan kin ve nefret duyguları büyük bir olasılıkla bu ülkeleri birleştirmekten çok onları birbirine düşürmeye yarardı. Bölge hakkında oldukça tecrübeli olan İngiltere'nin konuyla ilgili genel kanısı buydu.

Diğer yandan, NATO'nun genişleyerek Doğu Akdeniz'i de kapsaması, örgütün adındaki Kuzey Atlantik vurgusuna ters düşeceği gibi örgütün işleyiş yapısına temel oluşturmuş "*Kuzey Atlantik bölgesine ait olmaktan gelen birliktelik*" felsefesini de ikileme sokabildi. Bu tarihte NATO ülkeleri arasından bir tek ABD Doğu Akdeniz ile Kuzey Atlantik'in birbirini tamamladığına inanıyordu. Fakat o da üzerine karşılayabileceğinden fazla sorumluluk almama konusunda hassastı.

Basına göre ABD sadece o dönem için Kore'deki savaşa biraz daha fazla ilgi göstermek mecburiyetindeydi. Truman Doktrini'ne sadık bir biçimde, saldırganlığa karşı özgürlüğünü koruma çabasında olan ülkelere yardım etme düşüncesi, Amerika'nın dış

dünya ile olan ilişkilerinde hala ağırlığını korumaktaydı. Dolayısı ile eğer bir Akdeniz askeri birlikteliği söz konusu olur ise ABD hiç şüphesiz bu topluluğun da istekli bir destekçisi ve üyesi olmak isteyecekti.

İşte İngiltere ve ABD'nin üzerinde tam olarak anlaşamadığı konulardan birisi de buydu. İngiltere, Ortadoğu ile ilgili engin tecrübelerine dayanarak, birbirinden çok farklı ve birbirine karşı ülkelerin bir çatı altında toplanabilmesi için şu anda var olandan çok daha ciddi bir durumla karşı karşıya olunması gerektiğini düşünüyordu. Sovyetler Birliği'nin Akdeniz ülkelerine olan baskısı, son aylarda, 2. Dünya Savaşı ve NATO'nun kurulumu arasındaki dönemle karşılaştırıldığında, eskisi kadar tehdit edici gözükmüyordu. Türk – Rus sınırında bulunan Sovyet askeri birlik yoğunluğu, son aylarda var ile yok arasıydı. Rusların Kafkaslar'da bulunan birlikleri tabii ki hala Türkiye'nin güvenliği için sürekli bir tehditti. Ancak Yunanistan ve Türkiye için son zamanlardaki baş baskı unsuru Sovyetler Birliği değil Bulgaristan idi.

Trakya'dan Makedonya'ya 350 millik Bulgaristan – Yunanistan sınırı Yunan komünist gerillaları için bir sığınak oluşturmaktaydı. Yunanistan'ın Arnavutluk sınırı da aynı işlevi görmüyor değildi. Bulgaristan – Türkiye ilişkileri ise daha önce bahsi geçen 250 bin Türk'ün Bulgar sınırları dışına atılmak istenmesinden dolayı bozuktu.

Bu dönemde Batı dünyasının elbette birçok zayıf ve kırılgan noktası vardı ve bunların hepsini aynı mükemmellikte koruyabilmek olanaksızdı. Batılılar için, Akdeniz'de büyük donanma gücü bulundurulduğu ve Türkiye ve Yunanistan'ın 375 bin ve 120 bin kişilik orduları korunduğu takdirde, bölge iyi korunuyor anlamına geliyordu.

Yine de Yunanistan'ın bölgesel Akdeniz paktı fikri, İngiltere için, açıkça Yunanlıların kendi manevi güçlerini toparlayabilmek, uluslararası sahnedeki konumlarını iyileştirebilmek adına attıkları bir adımdı. Ya da Yunanlılar, buna eşdeğer olabilecek, ABD'nin veya diğer önde gelen Batılı güçlerden birinin yazılı olarak "*Yunanistan'a saldırı, bizlere saldırıdır!*" garantisi vermesini istemiş olabilirdi[95].

Yunan Ordusu'nun, mevcudunu 1951 yılı sonuna kadar 80 bine düşürmeye çalıştığına; ancak Kore'deki çatışmalar dolayısı ile bu kararın yeniden değerlendirmeye alındığına önceden de değinmiştik. Bu bağlamda Yunan askeri yetkililer, Ekim 1950 itibarıyla, yayın organları Stratiotika Nea'da, ordu mevcudunun azaltılmasına karşı olduklarını açıklamaya başladılar.

Yunan Genelkurmay Başkanı Mareşal Alexander Papagos'un önderlik ettiği bu akım, aslında, Yunanistan'ın Kore Cumhuriyeti'ndeki gibi bir saldırıya uğramasını az bir olasılık olarak kabul ediyordu. En son, Hükümet Savaş Kurulu'nun gizli toplantısında da bu olasılığın düşüklüğü dile getirilmişti. Ancak komşu demir perde ülkelerine sığınmış binlerce asi Yunan komünist, Yunanistan için tehlike teşkil etmekteydi. Bu komünist çetelerin önderleri, Yunanistan'da gerilla savaşı açmayı hedeflediklerini açıkça duyuruyorlardı.

Mareşal Papagos'un verdiği rakamlara göre, "*geleneksel düşman*" Bulgaristan'ın 200 bin, Sovyet uydusu Arnavutluk'un ise 55 bin askeri vardı ve bu askerlerin iyi silahlandırıldığı iddia edilmekteydi. Diğer Sovyet uyduları; Çekoslovakya'nın 150 bin, Romanya'nın 200 bin ve Polonya'nın 250 bin kişilik orduları mevcuttu. Yugoslavya'nın

---

[95] *New York Times*, 8 Ekim 1950.

Sovyetler Birliği ile anlaşmazlık içerisinde olduğu biliniyordu. Fakat Yugoslavya'nın Yunanistan ile arasının iyi olduğu da söylenemezdi. Yugoslavya'nın 600 bin askeri olduğu söylenmekteydi.

Yunan yetkililer kendilerine bölgede destek verebilecek tek ülkenin Türkiye olduğunu kabul ediyorlardı. Fakat Türkiye'ye de gereğinden fazla güvenmek çok da doğru değildi. Stratiotika Nea'nın Mareşal Papagos'tan yaptığı alıntıya göre, Türkiye'nin sadece 300 bin askeri vardı ve bu 300 bin askerin koruması gereken Asya toprakları hiç de küçük değildi. Ayrıca Yunanistan, 2. Dünya Savaşı sırasında, aralarındaki antlaşmaya rağmen Türkiye'nin kendilerine karşı sorumluluklarını tam olarak yerine getirmediğini düşünüyordu.

Dolayısı ile Yunanistan'ın, NATO'nun Akdeniz kanadında, Türkiye ile birlikte, ikincil de olsa söz sahibi olması, bu ülkenin daha güçlü bir orduya sahip olmasını gerektiriyordu. En son Başbakan Yardımcısı Constantin Tsaldaris de "*Anexartisia*" gazetesine verdiği demeçte bu durumdan ötürü, yurtdışından daha fazla parasal yardım talep ediyordu[96].

3- Brüksel Toplantısı ve Sonrasında Ortadoğu'da Yaşanan Gelişmeler

NATO ülkeleri 1950 yılının son ayında Brüksel'de bir araya geldi ve Avrupa savunması için oluşturulacak silahlı güç hakkında bazı kararlar almaya çalıştılar.

[96] *New York Times*, 9 Ekim 1950.

Yunanistan ve Türkiye'nin "*associate*" tanımı ile NATO bünyesine kabul edilmesi de bu toplantının başlıkları arasındaydı. Ancak delegeleri meşgul eden asıl mesele Batı Almanya'nın hangi ölçüde ve ne şekilde silahlandırılacağı oldu.

Sabah 10:30'da Amerikan Ordu Bakanı Frank Pace tarafından açılan toplantıya, Washington'un resmi kararlarını bildirecek olan Dışişleri Bakanı Acheson sonradan katıldı. Acheson gelinceye kadar Batı Avrupa savunma gücünün birleşerek tek bir yüksek komuta altında toplanması tartışıldı. Varolan savunma birlikleri yeni yapıya uydurulmaya çalışılıyordu. Yeni yapılanma; Kuzey Avrupa, Merkez ve Akdeniz olarak üç coğrafi bölgeden oluşacaktı.

Sovyetler Birliği'nin Avrupa'ya doğru yayılacağından korkmakta olan Avrupa devletleri, ABD'den Atlantik Paktı çerçevesinde savunmalarına yardımcı olacağı onayını almışlardı. Ancak ABD, Batı Almanya'daki komisyon yetkilisi John J. McCloy aracılığı ile Avrupa'ya yapılacak askeri desteğin Batı Almanya'nın silahlandırılması konusunun açıklığa kavuşmasını bekliyor olduğunu da hatırlatmaktaydı. Neyse ki Fransa'nın başı çektiği bazı Pakt ülkeleri, Batı Almanya hakkında bir fikir birliğine Brüksel toplantısı öncesi varmak üzereydiler.

Sovyetler Birliği, NATO üyelerinin Batı Almanya'nın silahlandırılmasını karara bağlaması halinde, İngiltere ve Fransa ile olan ikili antlaşmalarını bozacağını açıkladı. Brüksel'deki delegeler Sovyetler Birliği'nden böyle bir tepki beklediklerini, ancak bunun alacakları kararlar üzerinde bir etki yaratmayacağı karşılığını verdiler. Batılı ülkeler, Sovyetler Birliği'nin bu yaklaşımını, uluslararası ilişkileri germek için atılmış boş bir tehdit olarak algılıyordu.

Amerikalı yetkililerin defalarca belirttikleri şey, oluşturulmaya çalışılan askeri gücün asla Sovyetler Birliği'ne ya da onun Doğu Avrupa uydu devletlerine saldırabilme kapasitesinin olmayacağıydı. Brüksel toplantısına katılan delegeler, Kuzey Atlantik Birliği'nin tamamen savunma amacı taşıdığının üstüne basarak dillendirilmesi gereğini yineledi. Toplantı sonunda verilecek mesajlarda bu ayrıntının belirtilmesi çok önemliydi. Zira o dönemde Sovyet birliklerinin sayısı 175 olarak biliniyordu. Dolayısı ile Moskova'nın bu durumdan ürkmesi veya şikâyetçi olması Batı ülkelerine göre anlamsızdı.

Batı Almanya Şansölyesi Konrad Adenauer'in bu toplantıda temsil edildiği bir söylentiden ibaretti. Brüksel'de alınan kararları Batı Almanya'ya üç büyük Batılı devlet sonradan iletecekti. ABD acilen Batı Almanya'nın silahlandırılmasına başlamak istiyordu. Batı Almanya'nın gerekli yasal değişikleri yapması için ise en az birkaç ay gerekliydi. Önemli bir aşama olarak kabul edilmesi gereken, Fransa'nın "*Avrupa ordusu*" taslağını görüşmek üzere ileriki günlerde Paris'te düzenleyeceği toplantıya Alman temsilcileri de davet edecek olmasıydı. Avrupa ordusu fikri Fransız Başbakan Rene Pleven'e aitti.

Bu arada topluluk içerisindeki küçük ülkeler, askeri bakımdan en üst yetkili kurulda sadece ABD, İngiltere ve Fransa temsilcilerinin bulunmasından rahatsızdılar. Avrupa savunmasının başına getirilecek olan komutan, raporlarını Washington'daki bu Üst Kurul'a verecekti. Küçük devletler Almanya'nın silahlanması konusundaki endişelerini de benzer şekilde Brüksel'e taşıdı. Bu konuda Almanya'nın Avrupa savunması toplam gücünün %20'sinden fazlasını elinde bulunduramaması için yasal sınırlandırma getirilmesi talep edildi.

Bunun üzerine ABD Avrupa savunma tasarısını sadece askeri olarak düşünmemek gerektiğini; Almanya'nın iktisadi, sanayi ve parasal açılardan bu gücün içerisinde yer almasını planladıklarını açıkladı. Ek olarak Amerikalılar Avrupa savunması için nasıl kendileri daha fazla çaba göstermekteyse Avrupa devletlerinin de aynı ölçüde kendi güvenlikleri için daha fazla gelişme kaydetmeleri gerektiğini ortaya koydular. Buradan şöyle bir ima çıkarmak da yanlış sayılmazdı; eğer Almanya'nın savunmaya katılmasını azaltmak istiyorsanız kendiniz üzerinize daha fazla sorumluluk alın.

Mareşal Eisenhower'in Avrupa güçlerine komuta edeceği hemen hemen kesindi. Geçici Komuta Merkezi'nin ise Paris'te mi yoksa Fontainebleu'da mı olacağı verilmesi gereken kararlardan biriydi. Fontainebleu, NATO öncesi, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından kurulan "*Batı Birliği*"ne merkezlik ediyordu. Bu yüzden kent NATO Avrupa Orduları'nın da merkezliği için adaydı.

Aslında bu toplantıda kaydedilmeye çalışılan bir önemli aşama da beş ülkeden oluşmakta olan Batı Birliği'nin devamını on iki üyeli Kuzey Atlantik Paktı'nda sağlamaktı. Öyle ki; başında Viscount Montgomery'nin bulunduğu Batı Birliği'nin Fontainebleu Merkezi'ne bundan böyle bir gereksinim olmasın[97].

Bundan birkaç gün sonra Mareşal Eisenhower'in NATO Avrupa Orduları Komutanlığı kesinlik kazanmış olacak ki New York Times gazetesinde Eisonhower'a övgüler dizen bir yazı çıktı. Yazı, Eisenhower'ın yanında, Fransa'yı da öve öve bitiremiyordu. Bir cümlede Fransız kültürü Amerikan kültürünün kaynağı olarak gösteriliyordu.

---

[97] *New York Times*, 18 Aralık 1950.

Brüksel toplantısından Türkiye ve Yunanistan'ın ikincil üyelikleri sorunsuz geçince, New York Times bu konu ile ilgili de ufak bir yorum yaptı. Yazı, NATO bölgesini, "*Norveç'in buzullarla kaplı kuzey ucundan İtalya'nın ayağının ucu*" olarak tanımladı ve Yunanistan ve Türkiye için "*ileri karakol*" yakıştırmasını uygun gördü. Yazıda ayrıca Fransız ihtilalinden beri çekinilen Rusların Avrupa'nın içlerine doğru ilerlemesi; Moğolların Çanakkale Boğazı'na kadar ya da Haçlı seferleri sırasında Müslüman Fatımilerin Fransa içlerine kadar ilerlemesi gibi Türklerin Viyana'ya kadar ilerlemesi ile de benzer tutulmuştu[98].

Bu tarihlerde Mısır Hükümeti, olası bir Ortadoğu savunma paktına katılabileceği ya da NATO'ya ikincil üyeliği kabul edebileceği teklifi ile İngiliz Hükümeti'ne başvurdu. Yapılan teklif, Mısır'ın Süveyş Kanalı ve etrafındaki İngiliz askerlerinin bölgeden çekilmesi taleplerine ek olarak yapılmaktaydı. Mısır Dışişleri Bakanı Salah el-Din, bu konuyu İngiliz meslektaşı Ernest Bevin ile konuşmak üzere Londra'ya bir ziyarette bulunmuştu. İngilizler, Mısırlılara yılbaşından sonra cevap verecekti.

İngiltere'nin Mısır'ın taleplerine karşı olduğu ve konunun bu boyuta taşınmasından hiç hoşlanmadığı biliniyordu. Her ne kadar Mısır Başbakanı Mustafa Nahas Paşa, bir gün önce Kahire'de Reuters'e verdiği demeçte İngilizlerle ana başlıklarda anlaştıklarını söylese de İngilizler görüşmelerde bir anlaşmaya varılmadığını, dolayısı ile sorumluluklarda değişen bir şey olmadığını, ancak Mısır ile görüşmelerin devam edeceğini dışişleri aracılığı ile bir gün sonra açıkladı. Bu arada Salah el-Din son görüşmeleri hükümeti ile paylaşmak üzere Kahire'ye dönüyordu. Bakan, ülkesine dönmeden önce

---

[98] *New York Times*, 20 Aralık 1950.

Fransa'ya uğrayacaktı. Ocak'ta ise görüşmeleri sürdürmek üzere tekrar Londra'ya dönecekti.

Mısır Dışişleri Bakanı, yabancı askeri birliklerin ülkesini terk etmesi konusunda oldukça ısrarlıydı. Ancak Mısır bu durumdan dolayı Ortadoğu'da oluşacak askeri boşluğun da farkındaydı. Dolayısı ile İngilizlerin ülkeyi terk etmesinin ardından NATO'ya Yunanistan ve Türkiye gibi ikincil üye olmayı ya da komşularıyla askeri bir ittifak kurmayı Batılı devletlere teklif ediyordu. Ancak Mısır, bu önerilerden herhangi birinin kabul görmesi halinde dahi kendi topraklarındaki yabancı askeri varlığına karşı çıkıyordu. Mısırlı yetkililer kendi güvenliklerini ve kanalın güvenliğini tek başlarına sağlayabileceklerini söylüyorlardı. Hâlbuki o dönemde İngiltere ve Fransa bile kendi güvenliğini sağlama konusunda bu kadar özgüvene sahip değildi. Her iki büyük devlet de ABD'nin kendi sınırları içerisindeki askeri üsleri kullanmasına izin veriyordu.

Mısır'ın bu teklifi, İngilizlerin Süveyş Kanalı ile ilgili genel tavrında tabii ki bir değişiklik yaratmadı. İngiliz Hükümeti, Kanal'ın güvenliğini Mısırlıların tek başına sağlayabileceğini zannetmiyordu ve bölgeden askerlerini çekmeyi de kabul etmiyordu. İngilizler, Mısır Hükümeti'nin talep ettiği gibi Sudan'ı Mısırlılara bırakmayı da düşünmüyordu.

Kahire'den alınan diğer haberlere göre, Arap dünyasının bazı üyeleri Batı ülkelerinin savunma sistemi içerisinde yer alma fikrini yeniden benimsemeye çalışmaktaydı. Ancak bu fikir daha çok bu ülkelerin hükümetlerine aitti. Hükümetlerin meclisler ya da halklarına bu fikri benimsetip benimsetemeyeceği ise belirsizdi.

Mısır Dışişleri Bakanı Saleh el-Din ülke dışındayken onun yerine bakan İbrahim Faraq, Mısır'ın Yunanistan ve Türkiye gibi NATO ile ilişkilendirilmesini desteklediğini açıkladı. Şam'da yayınlanan Al Inchaa gazetesi ise "*Arap Ligi*"nin 20 Haziran'daki toplantısında ana konunun "*demokratik ülkeler ile bütünleşmek*" olacağını yazdı. Gazete aslında tüm Arap Ligi ülkeleri hükümetlerinin bu katılımı kabul ettiğini yazıyor ve asıl sorunun Arap halkını kızdırmadan bu işin nasıl becerilebileceği olduğunu tekrar ediyordu.

Suriye Başbakanı Nazem el-Kudsi bu dönemde belli başlı Arap başkentlerini içeren bir ziyaret zincirinden ülkesine yeni dönmüştü ve bu gezi sonrasında Arap kamuoyu "*Kudsi planı*" adı altında bir plan tartışmaya başlamıştı. El-Kudsi, komünizm tehdidine karşı demokratik birlikteliği savunan bir siyasetçiydi ve birçok kere Arap devletleri ile Batılı güçlerin yeniden işbirliği yapmasının gereğine konuşmalarında değinmişti.

El-Kudsi'nin görüşleri böyle iken, Suriye Meclisi, Başbakan'a neden hala gezisi ile ilgili bir kamuoyu açıklaması yapmadığını sordu. Başbakan, böyle bir açıklamayı yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermemek ve projesini tehlikeye atmamak için ertelediğini söyledi. Bunun üzerine Ralf Melki, Başbakan'ı İsrail ile barış hazırlığı içerisinde olmakla ya da en azından Araplarla İsrail devletini bir araya getirecek bir tasarı üzerinde çalışmakla suçladı. Söz alan eski savunma bakanı Akram Hourani, İsrail ile barışmayı teklif etmenin dahi vatana ihanet olduğunu söyledi. Başbakan, bu sözler karşısında, kendisinin, hiçbir Suriyeli gibi, İsrail ile barışı hayal bile etmeye cesareti olmadığını açıkladı.

Amerikalılara göre Araplar arasında Batı ile müttefiklik karşıtlarının en çok kullandığı tartışma, "*İsrail ile barış*" ya da "*İsrail ile müttefiklik*" üzerinden sürdürülüyordu. Ve asıl sorun Arap hükümetlerini Ortadoğu'yu tehdit eden tehlikeler

konusunda ikna etmekten çok, toplumdaki batı karşıtlığını kırabilmekti. Bu karşıtlığı kırabilmek için ise toplumda belirli bir çeşit duyarlılığın oluşturulması gerekmekteydi[99].

İsrail'in Ortadoğu savunması konusundaki çekincesi ise ABD'nin bu bölgeyi İngiltere'ye bırakmasıydı. Böyle bir karar henüz kesinleşmiş sayılmazdı. Elbette ki İngiltere bu bölgedeki etkinliğini kaybetmek istemiyordu. Fakat İngiltere'nin kaynakları artık bölgenin güvenliğini tek başına sağlamasına yetmeyecek gibiydi. Bu yüzden Birleşik Krallık Ortak Zenginlik Ülkeleri'nin Londra'da gerçekleştireceği toplantı, konuya açıklık getirilmesi açısından önemliydi. İsrail, Birleşik Krallığın özellikle Avustralya ve Yeni Zelanda gibi "*Ortak Zenginlik*" ülkelerinden sağlayacağı insan gücü ve kaynak aktarımına göre Ortadoğu'daki sorumluluğunu devam ettirme kararı alacağını tahmin ediyordu. İngiltere Krallığı'nın gücünün yetmemesi halinde herhalde ABD bölgenin güvenliğine daha fazla müdahil olacaktı.

İsrail, resmi dış siyaset olarak tarafsız kalmaya çalışıyor ve Doğu – Batı kutuplaşmasının bir tarafi olmamaya çabalıyordu. Fakat bazı İsrailliler, Batı savunması tasarıları içerisinde ne kadar yer alabileceklerini de merak ediyorlardı. İsrail'in Britanya ile anlaşma sağlayıp sağlayamayacağı ise bir diğer tartışma konusuydu. Britanya ile ters düşen bir İsrail'in Batı ittifakında ne kadar yer alabileceği de bu tartışmanın bir başka boyutuydu. Bu gayrı resmi tartışmalar, İsrail'in, Türkiye gibi, NATO ile bağ kurmasına kadar varıyordu. Türk ve İsrail dışişleri yetkilileri bu dönemde oldukça iyi anlaşmaktaydı. Hatta bazı resmi karşı çıkışlara rağmen, her iki ülkenin işbirliği ile oluşturulabilecek bir Doğu Akdeniz paktı bahis konusuydu.

---

[99] *New York Times*, 22 Aralık 1950.

Ancak yine de Britanya ile sağlanacak bir işbirliği, İsrailli yetkililer tarafından daha mantıklı ve işlevsel kabul ediliyordu. İngiliz yetkililer de kendi aralarında İsrail ile savunma işbirliğine girip girmemeyi tartışıyorlardı. İngiltere Savaş Bakanlığı böyle bir işbirliğine olumlu yaklaşırken, dış siyaset yetkilileri Mısır'ı kışkırtmamak adına bu işbirliğinden çekinmekteydi.

Bazı İngilizlerin gayrı resmi olarak İsrail'e taşıdığı haberlere göre, İngiltere, Mısır ile olan anlaşmazlıklarını çözümleyemezse Ürdün'de büyük bir askeri üs kurarak Mısır'daki varlığını Ürdün'ün Akabe Körfezi'ne kaydıracaktı. Böyle bir hamle için İngiltere'nin İsrail ile kesin bir anlaşma içerisinde olması gerekiyordu. Çünkü Güney Ürdün'e kurulacak İngiliz üssünün beklenen verimi sağlayabilmesi, İsrail'in Necef bölgesinden İngiliz askerlerine sevk izni vermesine bağlıydı.

Bir sene öncesinin aksine, İsrail, Ürdün'de olası bir İngiliz üssüne sıcak bakıyordu. Bu üssün Ürdün'deki Filistinli göçmenlere iş imkânı sağlayacağı, dolayısı ile ülkenin güvenliğini olumlu etkileyeceği ümit ediliyordu. İsrail'e göre barış görüşmelerinin başlaması için böyle olumlu gelişmelerin yaşanması gerekliydi. Ayrıca bu üs ile İsrail kendisini Mısır karşısında daha güvende hissedecekti. İsrail'i bölgede en çok tedirgin eden ülke Mısır idi. Mısır'ı Suriye takip ediyordu. Dolayısı ile Mısır ile Suriye arasında barış taraftarı bir Ürdün İsrail'in işine gelmekteydi[100].

6 Ocak 1951'de Mareşal Eisenhower yeni görevi, Avrupa Orduları Komutanlığı'nı devralmak için Paris'e doğru yola çıktı. Mareşal, daha önce benzerine rastlanmamış derecede önemli ve belirleyici görevine, önceki Avrupa tecrübelerinin, hatta

---

[100] *New York Times,* 6 Ocak 1951.

zaferlerinin verdiği özgüvenle ve en yüksek askeri yetkilerle donatılmış olarak gidiyordu. Ancak Mareşal'in bu seferki görevi, savaşmak değil, mecbur kalmadıkça savaşmamaktı.

Mareşal, tarihte bir ilki gerçekleştirerek barış zamanı uluslararası bir ordu kuracak ve savaşa engel olmaya çalışacaktı. Dolayısı ile oluşturulacak güç asla savaşabilecek nitelikte olmayacaktı. Hedeflenen, Avrupa'da güçler dengesini koruyabilecek bir uluslararası ordu kurmak ve bölgeyi elde etmek isteyecek güçleri bu emellerinden caydırmaktı.

Mareşal Eisenhower'a verilen Avrupa görevi, Amerikan kamuoyunda oluşan iki önemli farkındalığı simgelemekteydi. İlk farkındalık, Batı dünyasının barış ve güvenliği, silahlarını bırakarak ya da masa başında antlaşmalar imzalayarak değil de tüm olumsuzluklarına ve tehlikelerine rağmen, güç dengelerini gözeterek sağlayabileceğini anlamasıydı.

Her iki dünya savaşından sonra da Avrupalı galip devletler, yüksek beklentilerle silahsızlanmaya çalışmıştı. Ancak en son Kore'de tecrübe edildiği üzere, bir tarafın askeri zayıflığı, diğer tarafı saldırmaya kışkırtmakta, neredeyse saldırganlığa davetiye çıkartmaktaydı. Bu yüzden, 2. Dünya Savaşı sonrasındaki yeniden silahlanma akımı, Batılı devletler tarafından hayatta kalmanın tek yolu olarak benimsenmekteydi.

Batı dünyasının farkına vardığı ikinci unsur ise hiçbir "*özgür*" ülkenin, ABD dâhil, bundan böyle, yeni bir saldırgan karşısında tek başına bir şansı olmadığı idi. Bu ülkeler için tek kurtuluş birlik olmak, hep birlikte ortak bir savunma düzeni kurmaktı. Batı'nın önce Birleşmiş Milletler tüzüğüne koyduğu, daha sonra da Kuzey Atlantik Paktı'na taşıdığı ana fikir işte buydu. Eisenhower'a düşen görev de bu ortak savunma

düzenini kurmaktı. Mareşal'e göre söz konusu düzende kilit nokta, herkesin sadece fedakârlıkta bulunması değil; ortakların fedakârlıklarının birbiri ile dengelenmesiydi.

Atlantik Kurulu'nda Amerikan delegelerine başkanlık eden Bay Spofford ise Eisenhower'ın Avrupa'ya duyduğu güveninin aksine, Avrupalıların Amerikan fedakârlıklarına yetişmelerinin oldukça uzun zaman alabileceği görüşündeydi. Spofford'a göre, Batı Avrupa ülkeleri hayal kırıklığı yaratacak kadar yavaş hareket etmekteydi. ABD ise gösterdiği her çabaya karşılık Avrupalı müttefiklerinden de benzer derecede bir çabalama görmek istiyordu.

Elbette ki bu çabalamaların ülkelerin iktisadi yapılanmalarını baltalaması istenilen bir şey değildi. Fakat alaycı bir tezat oluştururcasına Avrupa kıtasındaki en güçlü ordular küçük devletlerin ordularıydı. Amerikan kamuoyunca güçlü ordulara sahip olduğu düşünülen İsveç, İsviçre, Yugoslavya, Yunanistan, Türkiye ve İspanya gibi ülkeler, Kuzey Atlantik Paktı dışındaki ülkelerdi. Pakta üye Avrupa ülkeleri ise göreceli olarak bu ülkelerden daha zayıf ordulara sahipti ve bu eksikliklerini tamamlama konusunda çok yavaş hareket ediyorlardı.

Avrupa ülkelerinin, konu yeniden silahlanmaya gelince kapıldıkları rehavet; Amerikan kamuoyunda hala eski "*izolasyon*" düşüncesinin gölgesinde olanları tedirgin ediyordu. Kore'de çıkan çatışmalar, komünist tehlikenin boş bulduğu bölgeye müdahale etmek isteyeceğinin kanıtıyken, Avrupalıların güvenlikleri için gerekli yeniden silahlanmayı ağırdan almaları, cumhuriyetçi kesimce sert bir şekilde eleştiriliyordu. Cumhuriyetçiler artık Avrupa'ya yardım ya da asker gönderme karşıtı değillerdi; özellikle de iki dünya savaşı tecrübe ettikten sonra. Ancak Avrupalılar olup bitenleri doğru

değerlendirerek kendi güvenlikleri konusunda baş etken olmalıydılar. Avrupa kıtasının güvenliğinin ABD'den bekleniyor olması cumhuriyetçilere göre kabul edilemezdi.

Diğer taraftan ise Avrupa'nın kendi savunmasını kendi eline almasını beklemek zaten fazla gerçekçi değildi. Amerikan yardımları olmadan Batı Avrupa'nın yeniden silahlanabilmesi mümkün değildi. Fakat, eğer Batı Avrupa, Amerika'nın ve Mareşal Eisenhower'in çabalarını takip edemez ise Amerikan kamuoyu tekrardan izolasyon düşüncesine geri dönmek isteyebilirdi. Bu ise mevcut Amerikan Hükümeti'ne göre, sadece Avrupa için değil, tüm "*özgür*" ülkeler için hayati bir tehlike anlamına gelirdi[101].

2 Şubat 1951'de Amerikan Hava Kuvvetleri Sekreteri, Thomas K. Finletter, Türkiye'nin davetine iştirak ederek ülkemizi ziyaret edeceğini Amerikan kamuoyuna açıkladı. Türk Hükümeti, Finletter'ın gelip, ABD askeri yardımları ile yapılmakta olan savunma çalışmalarını bizzat denetlemesini istemişti. Finletter birkaç gün içinde yola çıkacak ve 12 Şubat gibi Türkiye'de olacaktı. Amerikalı yetkililer, Finletter'ın, hazır bölgedeyken Akdeniz'deki diğer Amerikan kuvvetlerinin genel durumunu da gözden geçirmek isteyebileceğini; dolayısı ile Türkiye'ye varmadan önce bazı noktalara uğrayabileceğini bildirdi[102]. Nitekim Finletter, Türkiye'den başka, Londra, Paris, Atina ve Trablus'u ziyaret etti[103].

Finletter'ın Türkiye temasları birkaç gün sürecekti. Yetkililerle yapılacak görüşmelerden sonra sekreter, bazı bölgeleri ziyaret edecekti. Finletter'a ziyaretinde ABD Ordu Personel Başkan Yardımcısı Tuğgeneral Edward H. Brooks eşlik edecekti. Hükümet

---

[101] *New York Times*, 6 Ocak 1951.
[102] *New York Times*, 3 Şubat 1951.
[103] *New York Times*, 2 Mart 1951.

yetkilileri, Finletter'a bu gezisinde herhangi bir özel görev verilmediğini olabilecek en açık şekilde belirtiyorlardı. Bu gezi sadece ve sadece Amerikalı bir yüksek yetkilinin Türkiye'ye yapılan yardımları değerlendirmek üzere gerçekleştirdiği bir ziyaretti.

Bu dönemde Türkiye, komünizmin uluslararası alanda yayılmasını kontrol altında tutma konusunda, ABD'nin en etkili müttefiklerinden birisi olarak kabul ediliyordu. Türkiye, Sovyetler Birliği'ne karşı kendi savunmasını kendisi kurmuş; ABD'yi Birleşmiş Milletler'de her konuda desteklemiş ve Kore'ye en etkin askeri birimlerden birini göndermişti. Tüm bunlara rağmen, "*Bu gezinin ABD'nin gelecek sene Türkiye'ye yapacağı yardımları belirlemek veya arttırmak gibi bir amacı yoktur.*" deniyordu.

Türkiye ise büyük bir olasılıkla Amerikalı yetkililerle yardım konularını görüşmek isteyecekti. Amerikalı yetkililer, Türkiye'nin gelecek yıl ABD'den daha geniş bir askeri yardım paketi talep etmesini bekliyorlardı. Amerikalılara göre böyle bir istek çok da doğaldı. Hatta Amerikan Hükümeti, Amerikan yardımlarını Türkiye'den daha fazla hak eden bir ülkenin neredeyse olmadığını düşünüyordu.

Türkiye'nin NATO ile olan bağlarını daha da kuvvetlendirme konusundaki istekliliği Amerikan kamuoyunca iyi bilinmekteydi. Finletter'in Türkiye'nin davetini kabul ettiği gün, Türk Hükümeti de Kore'de Birleşmiş Milletler'e bağlı görev yapan askeri birliğine 600 asker daha takviye gönderme kararını açıkladı. Ek kuvvet 16 Şubat'ta yola çıkacaktı. Bu kuvvetle beraber Kore'deki Türk asker sayısı yaklaşık 6 bine ulaşacaktı[104].

Finletter'in gezisi gerçekleşmeden önce Amerikan basınında, Londra'daki İngiliz ve Amerikalı yetkililerin Ortadoğu'ya bakışını özetleyen bir haber yer aldı. Uzakdoğu'da

[104] *New York Times*, 3 Şubat 1951.

çatışmalar, Avrupa'da ise gerginlikler sürerken, Rus Orduları'nın, olası bir savaş halinde güneye doğru ilerleyerek Ortadoğu'ya girebileceği ve böylece "*demokratik dünya*"yı ikiye ayırabileceği artık Batılı yetkililerin resmen gündemindeydi. Ruslar, aynı zamanda, böyle bir harekâtla, Ortadoğu petrollerinin yaklaşık %20'sine de rahatça el koymuş olacaktı.

Moskova'nın böyle bir harekâta girişmesine en büyük engel, Türkiye, İran, ABD ve Büyük Britanya'nın diplomatik dirençliliği ve de Rusların bazı kendi özel sorunları olarak sıralanıyordu. Ancak böyle bir olasılığı asıl engelleyenin askeri üstünlük veya bölgedeki siyasi ve iktisadi istikrarlılık olmaması Batılıları endişelendiriyordu. Bölgede Ankara'dan Karaçi'ye kadar bir tek güçlü, oturaklı hükümet yoktu. İsrail dahi yeni kurulmuş olmasının verdiği enerjikliğe rağmen iktisadi açıdan yeterince güven uyandırmıyordu.

Fakat yine de Ortadoğu savunması çok da kötü durumda değildi. Bardağın dolu tarafına bakmak gerekirse, bölge savunmasının en azından bir iskeleti vardı. O dönem için Ortadoğu savunmasında İngiltere baş sorumlu olarak kabul görmekteydi. İngiltere'den sonra ikinci sırada Türkiye geliyordu. Son olarak ise Amerikan Deniz ve Hava Kuvvetleri'nin destekleri ile belki Pakistan sayılabilirdi.

İngiltere'nin bölgedeki varlığı gerçekten de azımsanacak gibi değildi. İngiliz Ortadoğu Kara Kuvvetleri, Süveyş Kanalı'nı merkez alarak tüm bölgeye yayılmıştı. İngiliz ileri karakolları ve askeri üsleri, Kuzey Afrika'da Trablusgarb'tan Irak'ta Habbanniah hava üssüne, Kıbrıs'tan Hint Okyanusu'nda Mauritius'a kadar uzanmaktaydı. İngiliz Kraliyet Donanması, Malta'da büyük bir deniz üssüne sahipti. Amerikan Donanması zırhlı birlikleri gibi İngiliz Kraliyet Donanması da Akdeniz'de devamlı devriye gezmekteydi.

Bu dönemde Ortadoğu'daki İngiliz askeri varlığı öyle yoğundu ki Amerikan askeri varlığı bunun yanında pek dikkat çekmiyordu. ABD o dönem için Libya'da Trablusgarb'da ve Suudi Arabistan'da Dahran'da olmak üzere bölgede iki önemli hava üssüne sahipti. Ancak bu iki hava üssü de komünist bloğun vuruş menzili içindeydi. Amerikan basını devamlı olarak bunu hatırlatmaktaydı.

Batı birliğinin doğudaki en güçlü "*üyesi*", 1951 yılı başı itibarıyla Türkiye olarak kabul ediliyordu. Türk Ordusu, Atlantik Birliği üyesi Avrupa ülkeleri ordularının her birinden daha büyüktü. O dönem için yaklaşık 400 bin askerden oluşmakta olan ordumuz, iki milyon eğitilmiş askere çıkabilme potansiyeline sahipti.

Türk Ordusu'ndan sonra bölgede dikkat çeken ikinci ordu İsrail'e aitti. İsrail, 2. Dünya Savaşı'nda da kanıtladığı gibi, Doğu Akdeniz'de boyutlarına oranla en ciddi askeri potansiyele sahipti. İsrailli askerler, Arap komşularına kıyasla hem daha yetenekli, hem de daha eğitimliydiler. İsrail ayrıca Türkiye ile Süveyş Kanalı arasındaki iletişim hattı göz önünde bulundurulduğunda, konum olarak "*hayati*" bir noktadaydı. Bu coğrafya, 2. Dünya Savaşı sırasında da İngiliz Kara ve Hava Kuvvetleri'nin eğitim için kullandığı bölgeydi.

İsrail, zaman içerisinde kendi kara, hava ve deniz kuvvetleri'ni kurup geliştirmeyi tasarlıyordu. Kimseye de kuracağı askeri gücün boyutundan bahsetmiyordu. Dünya kamuoyu, İsrail'in bu bölgede kuracağı ordunun Ortadoğu savunmasında ana etken olmayacağı görüşündeydi. Fakat bu gücün önemli bir değer teşkil edeceği de yadsınmamaktaydı.

Batılı devletlerin Ortadoğu savunması için İsrail'e yükledikleri ya da İsrail'in kabul etmiş olduğu herhangi bir sorumluluk yoktu. Doğu – Batı kutuplaşması bağlamında,

İsrail'in "*Batı*"dan yana taraf alacağı, Batılı devletlere göre, neredeyse kesindi. Ancak içinde bulunulan zaman itibarıyla İsrail, Batı'nın askeri bloğuna resmen katılmış değildi.

Bölgenin diğer sakinleri olan Arapların ise İsrail kuvvetlerine bir alternatif oluşturması fazla söz konusu değildi. Araplar, son Filistin bozgunundan sonra, Batılıların gözünü askeri anlamda pek doldurmuyordu.

Batı dünyası Ortadoğu savunması söz konusu olduğunda bir miktar da Pakistan'dan ümitliydi. Amerikan Hava ve Deniz Kuvvetleri'nin desteği ile bu ülkenin olası bir savaşta bölgenin karadan savunulmasında faydalı olabileceği varsayılmaktaydı.

Oysa ki Pakistan'ın hem Hindistan, hem de Afganistan ile sınır anlaşmazlıkları vardı. Hindistan ve Pakistan, Keşmir bölgesi yüzünden ciddi bir gerginlik içerisindeydi. Dolayısı ile her iki ülke de ordu mevcutlarının neredeyse yarısını bu bölgede tutmaya çalışıyordu.

Pakistan, bir yandan da Afganların sınır ihlalleri ile uğraşıyordu. Afganistan, Sovyetler Birliği'nin kışkırtması ile ve Pakistan – Hindistan gerginliğini fırsat bilerek, Pakistan sınırları içerisinde kalan fakat Afganların daha yoğun yaşadığı sınır bölgelerinde zaman zaman çatışmalar çıkartıyordu. Pakistan doğal olarak bu durumla da baş etmeye çalışıyordu. Dolayısı ile Pakistan'ın komşuları ile yaşadığı bu sorunların yanı sıra bir de Ortadoğu savunmasında sorumluluk alması aslında pek olası değildi.

Bu dönemde Batı kamuoyu Ortadoğu'nun nasıl savunulacağını ciddi anlamda tartışmaya başladı demiştik. Ama gerçek anlamda eyleme yönelik adımlar, henüz tam olarak atılmamaktaydı, atılamamaktaydı. Çünkü İngiltere bu konuda tam bir kararlılık gösteremiyordu. İngiltere, Ortadoğu'daki etkinliğini ve yatırımlarını kaybetmek

istemiyordu. Ancak konu bölgenin savunmasına geldiğinde İngiltere'nin öz kaynakları bu iş için artık yetersiz kalıyordu. İngiltere, kendisine "*Bağlı Devletler*"in Ortadoğu savunması hakkındaki fikirlerine başvurmak zorunda kalıyordu.

Avustralya ve Yeni Zelanda, artık 2. Dünya Savaşı zamanı ve öncesindeki gibi Japon tehdidi ile ilgilenmek zorunda değildi. Dolayısı ile kendilerinin Ortadoğu'ya daha çok asker takviyesi yapması belki mümkün olabilirdi. Güney Afrika da komünizme, sadece kendi sınırları içerisinde değil, tüm Afrika'da ve Süveyş Kanalı çevresinde karşı koymaya kararlı olduğunu söylüyordu. Fakat bunlar sözden öteye geçemiyordu. Londra'da yaklaşık bir buçuk ay önce gerçekleşen son "*Ortak Zenginlik Milletleri*" toplantısından maalesef icraata yönelik sonuçlar çıkmamıştı.

Ortadoğu'daki sorunlar ise artarak kendilerini göstermeye devam ediyordu. Mısırlı yetkililer, İngiliz askerlerinin Süveyş bölgesini ve Mısır'ı terk etmeleri için girişimlerde bulunmayı sürdürüyordu. İran, yakın zamanda Sovyetler Birliği ile bir ticaret antlaşması imzalamıştı ve İngiliz ve Amerikan radyosunun Tahran'dan yaptığı propaganda yayınlarını iptal etmişti. Yine İran ve Irak'ta petrol çıkarma izinleri anlaşmazlık konusuydu. Pakistan, Afganistan ve Hindistan'ın ilişkileri de yukarıda değinildiği gibiydi. Son olarak da stratejik önemi günden güne daha ciddi fark edilmekte olan Ortadoğu ve Doğu Akdeniz, NATO'ya ve İngiltere ve ABD'ye sadece dolaylı olarak Yunanistan ve Türkiye üzerinden bağlıydı. Daha kuvvetli bir Batı – Ortadoğu bağı henüz mevcut değildi[105].

---

[105] *New York Times*, 4 Şubat 1951.

14 Şubat 1951'de ABD'nin Yakın ve Ortadoğu bölgesi Diplomatik Misyon Şefleri İstanbul'da önemli bir toplantı gerçekleştirdiler. Bir hafta boyunca her gün sabah ve öğleden sonra olmak üzere günde iki oturumun yapılacağı toplantıya, dönemin Dışişleri Bakanı yardımcılarından, daha sonra Türkiye Büyükelçiliği görevine getirilecek olan George McGhee başkanlık etti. Toplantı büyük güvenlik önlemleri içerisinde sürdürüldü. Öyle ki Amerikan Donanması güvenlik görevlileri, oturumların toplanacağı tüm binaların girişlerini tuttu ve gelen tüm konuklar kimlik kontrolünden geçirildi.

Amerika Birleşik Devletleri Akdeniz Filosu Kumandanı Amiral Robert B. Carney, aynı gün özel bir uçakla İstanbul'a geldi. Amiral, yerel basına verdiği demeçte Dışişleri Bakanlığı'nın daveti üzerine, toplantıya askeri danışman olarak katıldığını söyledi. Kendisine 14 ay önce yine İstanbul'da yapılmış olan büyükelçiler düzeyindeki toplantıya herhangi bir askeri danışmanın katılmadığı hatırlatıldığında, Amiral, "*Belki böyle bir danışmana ihtiyaç duyulmuştur.*" yanıtını verdi. Amiral Carney, bir süre önce bazı Ortadoğu ülkelerini ziyaret etmiş ve ardından da Malta'da toplanan Müttefikler savunma toplantısına katılmıştı. Kendisine bu bölgenin stratejisi konusunda yetkili kişi olarak bakılmaktaydı. Anlaşılan o ki, toplantının o günü Amiral'in görüş ve olası tavsiyelerine ayrılmıştı.

ABD'nin yaklaşık yirmi kadar önemli diplomatının varlığı ve kapalı kapılar ardında bir araya gelmeleri, Türkiye'de ve bölgede şiddetli bir meraka sebep oldu. Yerel basın ise sadece bir konunun ısrarla üstüne gitti; o da Türkiye'nin Kuzey Atlantik Paktı'na alınmasıydı[106].

---

[106] *New York Times*, 15 Şubat 1951.

İstanbul'daki toplantıdan birkaç gün sonra, Yunan Başbakanı Venizelos, ani bir açıklama ile Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye'nin baharda saldırıya uğrayabileceğini dile getirdi. Venizelos, özellikle Britanya ve ABD'nin kendilerine güvenlik konusunda yardımcı olmalarını talep ediyordu. Venizelos'a göre, Britanya ve ABD bu konuda derhal harekete geçmeliydi. İstanbul'daki toplantı ile Venizelos'un bu ani heyecanının aynı günlere denk gelmesinden ne anlaşılması gerektiği pek açık olmamakla birlikte, durum gerçekten de dikkat çekiciydi.

Atina'daki Daily Mail'e göre, Venizelos, bu son tedirginliklerden yola çıkarak Yunan topraklarında vuruş gücü yüksek bir müttefik ordusu kurulmasını öneriyordu. Batı Almanya'ya gönderilecek yeni İngiliz birlikleri, Venizelos'a göre aslında Yunanistan'a gönderilmeliydi. Yunanistan, Türkiye ve Yugoslavya'nın da daha sıkı bağlarla Kuzey Atlantik güçlerine ve Mareşal Eisenhower'in komutasına bağlanması gerekmekteydi[107].

Bu arada Amerikan Meclisi, 1951 yılı Şubat ayı sonunda Avrupa'ya bir miktar daha asker gönderip göndermemeyi yeniden tartışmaya açtı. Birçok belirti Meclis'in bu asker yollama işini onaylayacağını gösteriyordu. Amerikalı yetkililerin, yeni bir dünya savaşını engellemek adına, Avrupa ile Sovyetler Birliği arasında bir tür denge oluşturmaya çalıştıklarına değinmiştik. Avrupa'ya asker gönderme fikrinin de kaynağı buydu. Dolayısı ile Meclis'in ve Amerikan kamuoyunun, Avrupa'ya dört kara birliği daha göndermeyi kabul edeceği tahmin ediliyordu[108]. Kuzey Atlantik ülkeleri, Almanya'da yaz sonuna kadar

[107] *New York Times*, 19 Şubat 1951.
[108] *New York Times,* 1 Mart 1951.

toplam 13 bölük, 6 tugaydan oluşan bir askeri güç yaratmayı hedefliyorlardı. Yaz sonu, Avrupa'ya olası bir Rus saldırısının en yoğun beklenmekte olduğu zamandı[109].

Mart ayı başında ise Amerikan Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin kendilerini Britanya, Fransa ve Türkiye arasındaki 1939 yardımlaşma antlaşmasına davet ettiğini açıkladı. Bakanlık ilk önce bu davete verilecek yanıtı belirtmekten kaçındı ve konunun yetkililer tarafından ele alınacağını söylemekle yetindi. ABD, bölge güvenliği ile yakından ilgilendiğini ve bir uzlaşma sağlansa da sağlanmasa da ABD'nin bölgeye olan ilgisinin süreceğini fırsattan istifade yeniden hatırlattı.

Yunanistan, Türkiye ve İran hattının güvenliği gerçekten de ABD'nin çok ciddi takip ettiği bir konuydu. Dolayısı ile Türkiye'nin çekincelerini anlamak Amerikalılar için zor değildi. Türk Hükümeti'nin, Washington Büyükelçisi Feridun C. Erkin ile Amerikan Hükümeti'ne böyle bir teklif göndermesi, Amerikan kamuoyunda, "*Türkiye güvenlik konusunda A.B.D. ile daha kesin bir anlaşma yapmak istiyor*" yorumlarını arttırdı.

ABD, 1939 Yardımlaşma Antlaşması'nın, komünist devletlerle mücadele için kendilerinin istediği verimlilikte olmadığı kanaatindeydi. Antlaşma genel olarak, tarafların, herhangi bir diğer Avrupalı devletçe saldırıya uğraması halinde birbirleri ile mümkün olan her şekilde yardımlaşmalarından ibaretti. Yani İngiltere ve Fransa, Türkiye'ye bir diğer Avrupalı devlet saldıracak olursa, elinden gelen her türlü yardımı Türkiye'ye sağlayacaktı. Aynı şekilde, Türkiye de İngiltere ve Fransa'ya Akdeniz'de girecekleri olası bir savaşta, her türlü kolaylığı, karşılık olarak sağlama sözü veriyordu.

---

[109] *New York Times,* 2 Mart 1951.

Bu antlaşma ayrıca Türkiye'nin özellikle SSCB ile bir savaşa girmesini engelleyici bir maddeye de sahipti. Bu madde; "...*antlaşmanın Türkiye'ye yükleyeceği sorumluluklar, Türkiye'yi, ister sebep isterse sonuç itibarı ile olsun, Sovyetler Birliği ile silahlı bir çatışmaya girmek zorunda bırakmamalı*…" diyordu. Dolayısı ile eğer ABD bu antlaşmaya dâhil olmaya karar verirse, antlaşma üzerindeki bu tarz sınırlamalara tabi kalacaktı.

Türkiye'nin temel kaygısı, ABD ile siyasi bağlayıcılığı daha fazla bir düzenlemeye erişmekti. Bu düzenleme, Washington'un uygun gördüğü herhangi bir işlem türünde olabilirdi. Son tekliften Amerikalıların anladığı buydu. Türkiye, NATO'ya yaptığı başvurular aracılığı ile ABD ile istediği somutlukta bir bağ kuramayınca, böyle bir teklif yapmaya karar vermiş olmalıydı.

ABD diğer taraftan Türkiye'ye vereceği böyle açık bir güvence ile yanlış anlaşılabilirdi. ABD'nin Yunanistan ve İran'ın güvenliği ile ilgilenmediği zannedilebilirdi ki durum öyle değildi. ABD, Yunanistan ve İran'ın güvenliği ile en az Türkiye'ninki kadar ilgiliydi. Büyükelçi Erkin'e de anlatıldığı gibi, ABD askeri gücü arttıkça ve Türkiye kendi kendine yetecek ve hatta ABD ile karşılıklı yardımlaşacak seviyeye geldiğinde Ankara ile olan ilişkisini yeniden ele alacaktı.

Bu arada Hava Kuvvetleri Sekreteri Thomas K. Finletter, Türkiye gezisinden olumlu intibalarla dönmüştü. Finletter, Hükümet'e verdiği raporda Türkiye ile girişilecek ikili güvenlik ilişkilerinde daha dolaysız davranılabileceği tavsiyesinde bulunuyordu. Dışişleri Bakanı Yardımcıları'ndan George C. McGhee de ay sonuna doğru son Türkiye gezisinde yaptığı görüşmeleri Bakan Acheson'a rapor edecekti. Ayrıca İsrail Hükümeti de

Doğu Akdeniz'in istikrarı ve güvenliği için, ABD'nin daha hızlı hareket etmesi konusunda ısrar ediyordu.

ABD'nin dikkati, her ne kadar, dönem itibarı ile Avrupa'nın ve Asya'nın savunmasına kaymışsa da Yakın Doğu'nun önemi de tartışmasız "*hayati*" idi. Türkiye ise özellikle bu bölgenin savunmasında kilit öneme sahipti. Finletter, Pentagon'daki basın açıklamasında, Türklerin Rus sınırında bulunmalarına rağmen pek itilip kakılmaya gelmeyecek olduğuna değindi. Finletter ayrıca, "*Türkler bizim tarafımızdalar. Umarım öyle kalırlar ve sanıyorum kalacaklar.*" dedi.

Finletter, Türk Hava Kuvvetleri'nin maneviyatını çok yüksek bulmuştu. Kara Kuvvetleri ise kararlı bir ruh hali içerisindeydi. Türk Ordusu, genel anlamda, önceki cüssesinden kurtulmuş; biraz küçülerek daha yoğun ve etkin bir hal almıştı. Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 3. başlığına dayanarak ABD Türkiye'ye yapacağı yardımları arttırarak devam ettirecekti. Türklere yakında Amerikan yapımı savaş uçakları teslim edilecekti[110].

NATO bu dönemde kendi işleyişi ile ilgili bazı ciddi değişikliklere ihtiyaç duymaktaydı. Öncelikle Birliğin karmaşık işleyiş yapısının basitleştirilmesi gündemdeydi. Avrupa Yüksek Komuta Merkezi gibi yeni komuta merkezleri kurulmalı ve Birliğin Akdeniz stratejisi artık bir çizgiye oturtulmalıydı.

Birliğin işleyişindeki karmaşıklık uzun süredir yanlış anlaşılmalara ve gecikmelere sebep oluyordu. Basitleştirme, Mareşal Eisenhower'ın komutaya geçmesi ile birlikte ele alınacaktı. İlk olarak Avrupa'daki beş ana bölgesel komutanlık, yetki ve

---

[110] *New York Times,* 2 Mart 1951.

görevlerini Yüksek Komuta Merkezi'ne devredecekti. Fakat bu beş bölgesel komutanlık, alt komutanlıklar olarak varlıklarını sürdürecekti. Bu beş bölge, İskandinavya'dan Trieste'ye; İskandinavya, Kuzey Avrupa, Batı Avrupa, Orta Avrupa ve İtalya, Avusturya, Trieste bölgeleriydi. Benzer şekilde "*Batı Avrupa Birliği Komutanlığı*"nın da önceden değinildiği gibi, NATO Yüksek Komutanlığı bünyesine dâhil edilmesi gündemdeydi.

Avrupa'da durum böyleydi. Ancak NATO'nun bir de Atlantik Okyanusu Deniz Komutanlığı'na ihtiyacı vardı. Bu komutanlık Avrupa'dan ve Eisenhower'ın komutasından ayrı olacak; ancak neredeyse aynı derecede önem taşıyacaktı. O an için bu komutanlığa ABD Atlantik Filosu Başkumandanı William M. Fechteler gelecekmiş gibi gözükse de İngilizler buna itiraz etmekteydi.

NATO'yu asıl zorlayan konu ise bilindiği gibi Akdeniz idi. Bu durum diğer Atlantik Birliği ülkeleri ile Amerikan askeri komuta katının Akdeniz'e verdiği önem farklılığından kaynaklanıyordu. Mareşal Eisenhower, Avrupa Orduları Komutanı olarak, Akdeniz ile ilgili tam fikrini henüz kamuoyu ile paylaşmış da değildi. Ancak öğrenildiğine göre, Eisenhower, Akdeniz'in savunmasını Batı Avrupa'nın güvenliği için "*zaruri*" buluyordu. Dolayısı ile Avrupa'yı savunmak, Akdeniz'i de savunmayı gerektiriyordu.

Amerikan ve İngiliz Donanması'nın Akdeniz hakkındaki geleneksel bakış açılarında bir değişiklik yoktu. Her iki donanma da Akdeniz'i sade bir deniz yolundan öte, adeta Rusya'nın "*kalbine*" açılan bir geçit olarak kabul ediyordu. Bu yüzden Akdeniz stratejisinin sabit değil de değişken olması şarttı. Dolayısı ile her iki donanmanın yetkilileri

de Akdeniz stratejisinin Avrupa stratejisinden ve Eisenhower'ın komutasından ayrı tutulmasını savunuyordu[111].

Tüm bunların altında herhalde Rusya'yı kışkırtmama çabaları da vardı. Ancak ilerleyen zaman içerisinde, Akdeniz hakkındaki bu geleneksel bakış açısının gölgede kalacağına dair işaretler de yok değildi. ABD'nin üstün deniz gücü ile Akdeniz havzasını Rusya'nın güney cephesine bir kapı gibi kullanması daha verimli bir Akdeniz stratejisi yaratabilirdi. Hatta Türkiye, Yunanistan ve diğer Yakın Doğu ülkeleri, belki de Yugoslavya ve İspanya dahi, Atlantik Birliği içinde ya da dışında bu strateji ile ilişkilendirilebilirdi.

Batı Avrupa'nın dikkati, bu dönemde, Türkiye ve Yunanistan'ı kendilerinden koparan ana etkenin coğrafi oluşu üzerine gittikçe daha fazla yoğunlaşmıştı. Her iki ülkeyi de Batı Avrupa'ya karadan bağlayan topraklar komünizm idaresi altındaydı. Dolayısı ile her iki ülkeye de ancak deniz yolu ile yani Akdeniz'den ulaşmak mümkündü; ya da hava yolu ile. Coğrafi açıdan kısmen yalıtılmış bu iki ülke için özel bir yaklaşıma gereksinim vardı. Bu ülkelerin hem kendi başlarına yeterli, hem de Atlantik Birliği genel stratejisi ile uyum içerisinde olması üzerinde önemle duruluyordu.

İspanya ve Yugoslavya ise coğrafi değil de siyasi nedenlerden dolayı NATO stratejisi ile uyumsuzluk içerisindeydi. İspanya, kalabalık bir orduya sahip, faşist bir ülkeydi. İspanyol Ordusu kalabalık olmasına kalabalıktı ama moralsizdi ve iyi silahlandırılmış değildi. Konum itibarıyla İspanya, Akdeniz'in girişinde, önemli bir noktadaydı. Fakat İspanyol Ordusu, bir şekilde güzelce silahlandırılsa dahi, General

[111] *New York Times*, 26 Şubat 1951.

Franco'nun ordusunu ülke dışında, olası bir Batı Almanya ya da Kuzey Fransa savunma hattında, Avrupa savunması için görevlendirmesi adeta bir hayaldi. Dolayısı ile İspanya'nın Avrupa savunmasına katkısı ancak İber Yarımadası için söz konusu olabilirdi. Bu ise Avrupa savunmasındaki son hat olduğu için pek fazla önem taşımamaktaydı.

Diğer yandan, olur da İspanya ve Müttefik güçler bir anlaşmazlığa düşerse, İspanya, Müttefik devletler ordularını Cebelitarık Boğazı'nda durdurabilecek güce sahip değildi. İspanya'nın var olan askeri gücü ile komşularına saldırı düzenlemesi de mümkün değildi.

Tüm bu verilere dayanarak, Amerikalı yetkililer, İspanya'ya çok da fazla askeri yardımda bulunmamaları gerektiğine kanaat getiriyorlardı. Sadece bir miktar yardım yapılarak, Pirene hattının delinmesi halinde önem kazanacak ikincil bir hat için yatırım yapılabilirdi. Ayrıca, İspanya'yı NATO ile veya olası bir Akdeniz birliği ile ilişkilendirme çabaları, elde edilecek askeri üstünlüklerin fazla olmaması nedeniyle pek tutulmamaktaydı.

Yugoslavya ise komünist bir ülkeydi. Stalin karşıtıydı; ancak yine de komünistti. Yugoslavya da kalabalık ve güçlü bir orduya sahipti ve coğrafi açıdan komünist uydu devletler ile İtalya'nın arasında bulunduğu için ciddi stratejik öneme sahipti. Stalin'e karşı olmasına rağmen, Yugoslavya'nın olası bir savaş halinde ABD'ye müttefiklik etmeyeceği tahmin ediliyordu. Ancak yine de Yugoslavya'nın kabul ettiği bazı Amerikan yardımları yok değildi. Tito ve Yugoslav vatandaşlar, hem bu yardımları kabul ediyor, hem de yardımlardan tedirgin oluyorlardı. Yardımların Sovyetler Birliği'ni ya da uydularını kışkırtarak, Yugoslavya'ya saldırı isteklerini pekiştirmesinden korkuyorlardı.

ABD Yugoslavya ile olan ilişkisini sessizce sürdürme taraftarıydı. Öyle ki Stalin karşıtı bu ülkenin bir savaş anında silahsız bırakılmaması gerekiyordu. Hatta Yugoslavya ile diğer Stalin karşıtı Avrupa ülkeleri bir şekilde bir araya getirilmeliydi. Bir kez daha Avrupa'nın kaderi Akdeniz'e bağlıydı[112].

Müttefik kuvvetler subayları, Akdeniz'e hâkim olmanın, olası bir Avrupa savaşını kazanabilmek için başlıca unsur olduğunun farkındaydılar. Akdeniz, Kuzey Atlantik Paktı Orduları'nın sağ kanadında bulunuyordu; dolayısı ile güvenliğe kavuşturulmalı ve strateji ve komuta düzeni açısından Avrupa Orduları'nın bir parçasıymış gibi ele alınması gerekiyordu.

Doğu ve Batı kutupları arasında bir saldırganlık başlaması halinde, Atlantik güçlerini ve onların müttefiklerini Akdeniz ve Ortadoğu'da bekleyen dört ana sorun mevcuttu. İlk sorun İtalya, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye'nin bağımsızlığı ve güvenliği idi. Daha sonra Atlantik ile Hint Okyanusu arasındaki iletişim ve Müttefik güçlerin bölgedeki üslerine olan hava ve deniz yollarını açık tutma geliyordu. İletişim yollarının güvenliği, gerekli bölgelere gerekli zamanlarda takviye yapabilmek açısından önemliydi. Bundan başka, Batı çıkarları için çok büyük önem taşıyan, geniş Ortadoğu petrol kaynakları savunulmalıydı. Son olarak da Sovyet bölgelerine hava saldırılarını mümkün kılacak hava üslerine ihtiyaç vardı. Olan üslerde en iyi şekilde korunmalıydı.

Aslında uzunca bir süredir ABD Deniz Kuvvetleri yetkilileri ile İngiliz, İtalyan, Yunan ve Türk Deniz Kuvvetleri Akdeniz konusunda işbirliği içerisindeydi. Amerikan gemileri Pire ve Malta limanları da dâhil olmak üzere müttefiklerinin deniz üslerini

---

[112] *New York Times*, 26 Şubat 1951.

serbestçe kullanmaktaydı. Konu ile ilgili Müttefikler arası askeri toplantılar yapılmıştı ve yapılmaktaydı. Fransa ve ABD birlikte Amerikan güçleri için Fas'ta yeni stratejik hava üsleri inşa etme, olanları da genişletme işine soyunmuştu. Bunun yanı sıra zaten tüm Akdeniz boyunca ikincil askeri üsler İngiliz ve Amerikan güçlerine açıktı.

Akdeniz için NATO'ya bağlı bir Müttefikler Yüksek Komutası tasarısı yakında kamuoyuna açıklanacaktı. Artık Yunanistan ve Türkiye, NATO'ya ikincil üye oldukları için ellerindeki liman ve hava üslerini daha da fazla Müttefik güçlerinin kullanımına açacaklardı. Aslında Türkiye bu kararı alırken biraz çekinmişti çünkü Sovyetler Birliği'nin karşı misilleme yapmasından korkmuştu. Ancak yine de bu iki ülke artık NATO ile ilişki içerisindeydi ve savunma konusunda Birlik ile işbirliği yapacaklardı.

Bu arada ABD Yugoslavya'nın bağımsız komünist hükümeti ile siyasi ilişkilerini iyice geliştirdi. Ayrıca ABD Avrupalı müttefiklerinden bağımsız olarak İspanya'ya yanaşmakta ve ona da bazı teklifler götürmekteydi. İspanya coğrafi konumu, bazı hava üssü olabilecek bölgeleri ve güçlü askeri yapısı dolayısı ile ABD'nin yakınlaşmaya çalıştığı ülkeler arasında yer alıyordu.

Ortadoğu'nun ileri ucundaki İran hakkında ise bazı tedirginlikler vardı. Amerikalılara göre İran zayıf düşmüş, anlaşmazlıklarla parçalara bölünmüştü. Ülke "*ahlaksızlık, rüşvetçilik ve beceriksizlik*" içindeydi. İngiliz ve Amerikalıların son yılların en iyi İran Başbakanı olarak kabul ettikleri General Ali Razmara, bir hafta önce suikast sonucu öldürülmüştü. Bazı İranlı askeri yetkililer, İngiliz gazetelerine Sovyet Ordusu'nun olası bir saldırısında tüm ülkeyi dört ya da beş günde bir uçtan öbür uca geçebileceklerini ve güneydeki İngiliz petrol kuyularına ulaşabileceklerini açıkladı. Batılı yetkililere göre,

Sovyet güçleri başka bir noktayla, yani tahminen Kore ile aşırı derecede meşgul olmasalardı herhalde böyle bir fırsatı ne yapar eder değerlendirirdiler.

Böyle bir Sovyet saldırısının Ortadoğu'nun ne kadar içerisine girebileceği İngilizlerin mevcut Ortadoğu güçlerinin durumuna bağlıydı demiştik. İngilizlerin Ortadoğu güçleri ise kesinlikle böyle bir saldırıya karşı koyabilecek güçte değildi. Harekât hangi noktadan yapılırsa yapılsın, Müttefik Deniz Kuvvetleri gerekli noktalara ek asker ve malzeme sevk edebilmek için deniz yollarını açık tutmalıydı. Kalabalık Sovyet denizaltı donanmasının İstanbul ve Cebelitarık Boğazı'ndan Akdeniz'e girmesi mutlaka önlenmeliydi. Bölgedeki tüm deniz ve kara kuvvetlerine havadan destek sağlanmalıydı. Bu iş için ise özellikle Akdeniz'in iki ucundaki Malta ve Kıbrıs hava üsleri kullanılmalıydı. Zaten İngilizlerin Trablus'tan Bağdat'a, Bağdat'tan Aden'e mevcut hava üsleri böyle bir olası duruma karşı kurulmuştu.

Bu bağlamda ABD bir süre önce İngiltere'ye başvurarak gittikçe dünyayı sarmakta olan Amerikan Hava Kuvvetleri'nin İngiliz üslerinden faydalanabilmelerini ve İngiliz üslerinin bu istek doğrultusunda geliştirilmesini talep etmişti. Amerikan Hava Kuvvetleri'nin savaşı çatışma hattının ilerisine, düşman sahasının içlerine doğru yaymayı sağlayan müthiş hava gücünden haberdar olan İngiltere ise bu teklifi kabul etmişti.

Aslında Akdeniz kıyısında ya da Ortadoğu'nun iç bölgelerinde bu tür hava veya deniz üsleri kurmak, ABD'nin hedeflediği ilk strateji değildi. Bu üsler Amerikan ana karasına uzaklıklarından ötürü kolay takviye edilebilecek noktalar değildi. Olası bir Sovyet yayılması halinde bu üslerin Rus istilasına karşı koyabilmesi de neredeyse imkânsızdı.

Hâlbuki 4000 millik yarıçap içerisinde tam vuruş gücüne sahip Amerikan savaş uçakları, "*Demir Perde*" içerisindeki herhangi bir hedefi rahatlıkla İngiltere'den ya da Fas'tan kalkarak vurabilirdi. Gerek İngiltere'deki gerekse Fas'taki üsler hem yeteri kadar Sovyetler Birliği'ne yakın, hem de Atlantik Okyanusu'ndan kolayca takviye edilebilecek noktalardı.

Ancak Avrasya'nın bir noktasını bombalamak için İngiltere'den ya da Fas'tan kalkan bu uçaklara havalandıkları üslere geri dönemedikleri takdirde hizmet verebilecek bazı seçenekler sunmak gerekiyordu; özellikle de Avrupa'nın güneyinde. Tabii bu noktaların bir şekilde takviye edilebilme özelliklerinin olması gerektiği hala bir gerçekti. O yüzden Akdeniz kıyısındaki hava üsleri ön plana çıkmaktaydı.

Bu arada İngiltere açısından Amerikan Hava Kuvvetleri'ne İngiliz üslerinde hizmet vermek sorun yaratacak bir durum değildi. Ancak Akdeniz havzasında sadece Kıbrıs ve Malta'daki üsler tam olarak İngilizlere aitti. Diğer üsler Mısır, Ürdün ve Irak gibi başka ülkelerin toprakları üzerinde kuruluydu. Bu üslerin hangi şartlarda, nasıl kullanılacağı ikili antlaşmalarla belirlenmişti.

Bu açıdan bakıldığında, Ortadoğu savunmasındaki en ciddi boşluk, İngiltere ya da diğer Atlantik ülkeleriyle işbirliğinden kaçınan, Mısır ve Irak'tan kaynaklanmaktaydı. Bu iki ülke, kendi güvenliklerini tehlikeye sokan sebeplerin artmasına rağmen, İngiliz güçlerinin topraklarından çekilmesini ısrarla talep ediyordu. İki ülke de tarafsız bir dış siyaset izlemekten yanaydı.

Atlantik yetkililerince, Mısır'daki devlet adamları, içerisinde bulundukları tehlikeli dönemde İngiliz güçlerinin Mısır'ı terk etmek zorunda bırakılmasının

mantıksızlığını yavaş yavaş anlamaktaydılar. Ancak halk arasında daha önce kendilerinin başlattığı bu İngiltere karşıtlığını nasıl durduracaklarını tam olarak bilemiyorlardı[113].

İranlı milliyetçiler ise bu dönemde Amerikalılar tarafından işletilmekte olan bağımsız Arap eyaleti, Bahreyn'deki petrol yataklarına el koymayı talep etmeye başlamıştı[114]. Ve Washington, bu şartlar altında Yunanistan ve Türkiye'nin N.A.T.O.'ya tam üyeliğini daha ciddi bir şekilde düşünmeye başladı[115].

---

[113] *New York Times*, 11 Mart 1951.
[114] *New York Times*, 18 Mart 1951.
[115] Ekavi Athanassopoulou, *Turkey – Anglo-American Security Interests 1945-1952*, Frank Cass Publishers, Portland, 1999, s.209

II- TÜRKİYE'NİN YUNANİSTAN İLE BİRLİKTE KUZEY ATLANTİK BİRLİĞİ'NE KABUL EDİLME SÜRECİ

A- ABD'DEKİ TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'IN NATO ÜYELİĞİ LEHİNE GELİŞMELER

1- Gazete Haberleri

Amerikan basını, 1951 yılı Mart ayı ortalarında, kamuoyuna, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO tam üyeliği için ABD'nin oldukça istekli olduğunu hatırlattı. Açıklamalarda bu iki ülkenin Birliğe katılımının mantıklı olduğu ve bu genişlemenin yapılması gerektiği belirtiliyordu. NATO'da ise genişlemeyi engelleyen bazı kuralların yanı sıra bir takım zorlu diplomatik pazarlıklar var gibiydi. Genişleme konusunda Birliğin kurulum amacı ile çakışan ya da genişlemenin önünü tıkayacak bir engel, Amerikalılara göre yoktu.

Gelinen nokta itibarı ile gerek Yunanistan, gerekse Türkiye, Batı'ya olan bağlılığını, yeterince açık ifade etmiş iki ülke olarak kabul görmekteydi. Truman

Doktrini'nin ilk uygulama alanının Yunanistan ve Türkiye olduğu hemen göze çarpmaktaydı.

NATO elbette ki daha geniş bir tasarım olmakla beraber, aynı düşünce tarzından yola çıkılarak oluşturulmuştu. Yani NATO, Truman Doktrini'nin Yunanistan'daki baskıcı ortamı önleyişinden, Türkiye'yi hedef alan dış tehdidi dengeleyişinden esinlenilerek kurulmuştu. Dolayısı ile Amerikan mantığına göre "*ilk tehdit edilmiş bölge*" olan Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesinde herhangi bir yanlışlık yoktu.

Atlantik Okyanusu'nun, çevre deniz yolları ile olan bağlantıları olmadan verimli kullanılması ya da savunulabilmesi, Britanya'nın ısrarla hatırlattığı gibi pek mümkün değildi. Diğer yandan da Ortadoğu'nun zengin yeraltı kaynakları Batılıların olduğu kadar Kremlin'in de gözünü kamaştırmaktaydı. Özellikle Sovyetler Birliği için Ortadoğu'ya giriş noktası olabilecek İran'da yaşanan son gelişmeler yukarıda belirtildiği gibi tedirgin vericiydi. Büyük bir olasılıkla İran Hükümeti'nin, son zamanlardaki bu iki taraflı ilgiden dolayı kafası karışmıştı. Bu da tüm Ortadoğu bölgesine yansıyordu ve İran'da yaşananlar bölgenin stratejik önemini daha da perçinliyordu.

Batı dünyası, takınacağı tutum ile İran Hükümeti'nin ileriki kararlarında mutlaka bir miktar etki sahibi olmak istiyordu. Bu yüzden özellikle Türkiye'nin NATO aracılığı ile kurmak istediği müttefiklik çok önemliydi. Türkiye'nin Ortadoğu dünyası ile iletişimde bir çeşit köprü görevi üstlenebilecek olması, Batılı yetkililerin göz ardı edemeyecekleri bir fırsattı.

Hem Yunanlılar hem de Türkler o yıllarda Amerikalılar tarafından olağanüstü değerlere sahip milletler olarak kabul görmekteydi. Yunanlılar, içişlerinde komünizm

destekçisi kesimi cesurca bertaraf ederek Amerikalıların gözünde bu konuma erişmişlerdi. Türkler ise Kore'de üstün bir askeri varlık gösteriyorlardı ve müttefiklerine olan bağlılıkları Amerikalıları oldukça etkiliyordu. Amerikalı yetkililere göre, böyle değerlere sahip iki dost ve müttefik ülke ile kurulan bağlar hiçbir şekilde zedelenmemeliydi. Yunanistan ve Türkiye'nin ABD'den ya da NATO'dan şu veya bu şekilde isteyeceği ek yardım taleplerine karşılık, bu iki ülkenin stratejik açıdan sunduğu imkânlar, isteyebilecekleri her türlü yardımdan daha değerliydi.

NATO yönetimindeki uygulama sorunları belki de Yunanistan ve Türkiye'nin tam üye yapılması karşısında bir engel teşkil etmekteydi. Ancak bu uygulama sorunları, bir yandan giderilmeye de çalışılıyordu. Amerikalılar için asıl önemli olan, taraflar arasında, düşünsel boyutta bir paralellik, bir açıklık olmasıydı. Yunanistan ve Türkiye ile Batı arasında bu vardı[116].

Bir gün önce, yani 18 Mart 1951 tarihli N.Y. Times gazetesinde ise Amerikan resmi hissiyatı, Yunanistan ve Türkiye'yi NATO'ya tam üye olarak kabul etme yönünde artıyor diye bir haber çıkmıştı. Bazı kaynaklar tam üyelik teklifinin bahara doğru yapılmasını bekliyordu. Atlantik Paktı'nın Doğu Akdeniz'de böyle bir genişlemeye gitmesi, özellikle Amerikan askeri ve dış ilişkiler kademelerince onaylanmış gibi gözüküyordu.

Her iki ülke de NATO'ya danışmanlıktan öte bir bağ ile bağlanmayı arzu ediyordu. Son olarak Türkiye, ABD'yi İngiltere, Fransa ve Türkiye arasındaki 1939 Yardımlaşma Antlaşması'na katılmaya çağırmış; ABD ise bu teklifi hem kendi güncel

---

[116] *New York Times,* 19 Mart 1951.

gereksinimlerini karşılamadığı, hem de Yunanistan'ın olmadığı bir Doğu Akdeniz savunmasına inanmadığı için kabul etmemişti.

Ancak Türkiye'nin Batı saflarında daha fazla sorumluluk almak istemesi ve bu konuda girişimlerde bulunması, Amerikalılar tarafından beğeni ile karşılanmıştı. Amerikalı yetkililer, Türkiye'nin bu tutkusunu, iki konuda kendi yararlarına bulmaktaydılar. İlk olarak Türk Ordusu, Atlantik Paktı üyelerinin de desteği ile Doğu Akdeniz'deki stratejik boşluğu doldurabilirdi. İkinci olarak ise Atlantik savunması ile Türkiye arasında elle tutulur bir bağ kurulamazsa; Türkiye, "*tarafsızlık*" siyaseti izlemek isteyebilirdi. Coğrafi açıdan Türkiye ve Sovyetler Birliği birbirine komşu iki ülkeydi. Bu yüzden Türkiye rahatça tarafsızlığa geçmeyi düşünebilirdi ve ABD'nin istediği bir şey değildi.

Stratejik açıdan Amerikan Hava Kuvvetleri ile Deniz Kuvvetleri, Doğu Akdeniz'in güvenliğinin Atlantik güvenliği için zorunlu olduğunda hemfikirdi. Amerikan Kara Kuvvetleri ise sorumluluk alanının daha da genişleyecek olmasından dolayı genişlemeye Hava ve Deniz Kuvvetleri kadar sıcak bakmıyordu.

Bundan başka, ister Yunanistan ve Türkiye için olsun, ister bir başka ülke için, NATO'da olası bir genişleme, aslında Amerikan Hükümeti üst düzey yetkilileri ve onların özel çabaları ile doğrudan ilişkiliydi. NATO ülkelerinin, şu durumda Yunanistan ve Türkiye'yi, oybirliği ile Pakta kabul edip etmemesi, Amerikan Senatosu'nun Amerikan kaynaklarının buna yetip yetmeyeceğini belirlemesini gerektiriyordu. Yani Yunanistan ve Türkiye'ye, "*Ortak Savunma Yardımları*" adı altında aktarılacak Amerikan kaynaklarının Amerikan çıkarlarına uygunluğu ve kaynak aktarımının mümkün olup olmadığı Senato

tarafından karara bağlanmalıydı ki bu iki ülkenin NATO'ya tam üyelikleri bundan sonra tartışılmaya başlansın.

Küçük Avrupa ülkeleri, NATO genişlemesine karşı her zaman için Amerikan kaynaklarının yetersizliğini öne sürerek karşı çıkmışlardı. Dolayısı ile eğer Amerikan kaynaklarının Yunanistan ve Türkiye'yi de içine alan bölgeyi savunmaya yeteceği, Senato tarafından açıklanır ise bu küçük ülkeler genişleme karşıtı ana tartışmalarını kaybetmiş olacaklardı. İşte bu da Amerikan üst düzey yetkililerinin, Senato'yu, artan ABD ve Müttefik devletler üretimi ile tüm NATO bölgesinin, Yunanistan ve Türkiye dâhil, savunma ihtiyaçlarının karşılanabileceğine ikna etmesine bağlıydı.

Türkiye'nin askeri yetkinliği, Amerikalı gözlemcilere göre, oldukça açıktı. Amerikalı askeri ve dış ilişkiler görevlilerinin, son Türkiye gezisinden edindikleri izlenimler böyleydi. Türk Ordusu yeterli büyüklükte ve güçte; Ordu'nun maneviyatı ise yerindeydi. Türk Hava Kuvvetleri, henüz küçük olmasına rağmen düzenli olarak kendini geliştiriyordu. Pek yakında Türk Hava Kuvvetleri, Amerikan yapımı savaş uçakları kullanmaya başlayacaktı.

Dahası Türkiye'nin, almış olduğu Amerikan yardımlarını, yerli yerinde kullandığı yetkililer tarafından tescillenmişti. Dolayısı ile Türkiye ile daha geniş anlamda bir askeri müttefiklik kurulması teklif edilebilirdi[117].

Bu iki haberin üzerine Yunanistan ve Türkiye, uzun süredir talep ettikleri NATO tam üyeliğinin beklenilenden önce onaylanacağını düşünmeye başladılar. Özellikle İran'da ve Mısır'da kendini hissettiren Doğu – Batı gerginliğindeki artış, Batı'nın, Yunanistan ve

---

[117] *New York Times,* 18 Mart 1951.

Türkiye gibi, kendisi ile aynı safta olan iki bölge ülkesine olan yaklaşımını etkiliyordu. Yunanistan ve Türkiye, Akdeniz'de olası bir çatışmaya, beraberce bir milyon asker sağlayabilecek yegâne iki ülkeydi. Dolayısı ile savaş sonrası Avrupa ordularındaki eksiklikler de göz önünde bulundurulduğunda, Yunan ve Türk yetkililerinin tam üyelik için olan inançlarının bu dönemde artması çok da yersiz değildi.

Bu iki ülke, ayrıca, NATO ile aralarındaki ikincil üyelik ilişkisine rağmen, Akdeniz ile ilgili konularda kendilerine fazla danışılmamasından şikâyetçiydiler. Yunanistan ve Türkiye, göreceli olarak kalabalık ordularına rağmen, Batılı Müttefikler için yetkin ve güvenilir asker sağlamanın, kendilerinin büyük ülkelerce "*cesaretlendirilmesine*" ve kendilerine silah sağlamasına bağlı olduğunu da hatırlatıyorlar. Yetkililerin "*cesaretlendirme*"den kastı, ülkelerinin herhangi bir Sovyet saldırısı karşısında büyük ülkelerin kendilerine yardıma gelmesi, yani bir başka deyişle Pakt'a tam üyelik idi.

Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya tam üyelik ümitlerinin kabardığı gün, aynı zamanda Yunanistan'ın bağımsızlığının 130. yıldönümüydü. Türkiye ve Yunanistan arasındaki karmaşık geçmiş ve sonuç olarak, her ikisinin de aynı savunma ortaklığına girmeye çabalaması, dolayısı ile bir başka ilginçti.

Her iki ülke de birbirinin komutası altına girmeyi kesinlikle reddediyor ve her iki ülke de Kuzey Atlantik savunma ortaklığının parçası olabilmek için ısrar ediyordu. Eğer bu iki ülke, ümit ettikleri gibi NATO'ya tam üye olarak dâhil edilirse, üçüncü bir ülkenin komutası altına girmek durumunda kalacaklardı ve her iki ülkenin de komutası altına girmeyi kabul ettiği tek bir üçüncü ülke vardı, o da ABD idi[118].

---

[118] *New York Times,* 26 Mart 1951.

2- Senato Önergesi

Yunanistan ve Türkiye'nin ABD hakkındaki düşünceleri böyle iken Amerikan Senatosu da tarihinde ilk defa barış zamanı kendi kara kuvvetlerinin uluslararası bir orduya katılıp katılmamasını tartışıyordu. 4 Nisan 1951 tarihli resmi önerge ile bu uluslararası ordu fikri onaylandı. Dört tümenin daha Avrupa'daki iki Amerikan birliğine katılması, üç ay kadar süren tartışmalar sonrası kabul edilmişti.

Böyle bir düşünce asıl olarak Başkan Truman'a aitti. Yeterli birlik sayısının dört olduğunu ise Amerikan Genelkurmay Başkanlığı tarafından saptanmıştı. Senato 69'a 21 kabul ettiği bu önerge ile aslında Başkan Truman'ın dış siyasetine de onay vermiş oluyordu. Ancak önerge Truman'ı Meclis'in onayını almaksızın dörtten fazla birlik göndermemesi konusunda uyarıyor ve kısıtlayıcı kelimeler içeriyordu. Aynı zamanda bu önerge ile anlaşılmıştı ki Avrupa'daki orduların başına Eisenhower'ın getirilmesi Senato için de uygundu.

Amerikan Senatosu, konu ile ilgili düşüncelerini bu önerge ile ifade edip, aynı maddelerden oluşan bir metni Meclis'in alt kurulu olan Temsilciler Meclisi'ne görüşmesi için gönderdi. Hem Senato'nun hem de Temsilciler Meclisi'nin onayını alan önerge, "*birleşik önerge*" adını alarak Başkan'ın da imzası ile yasalaşabilir ya da "*eş zamanlı önerge*" diye isimlendirilerek, Başkan'a sunulmadan, sadece bir önerge olarak bırakılabilirdi.

Senato'nun herhalde bu önergeyi yasalaştırma gibi bir düşüncesi yoktu ki önerge "*eş zamanlı önerge*" teklifi adı altında Alt Kurul'a gönderilmişti. Yani Senato kendi

düşüncelerine Temsilciler Meclisi'nin fikrini de katarak Amerikan Meclisi'nin Avrupa'da kurulmakta olan ordu hakkındaki görüşünü kamuoyuna sunmak istemiş olmalıydı.

Senato'nun önergesi sadece kendi başına dahi ağırlığı bulunan bir bildiri, bir yasama ürünüydü. Önergenin yaptırımı tam değildi; fakat yok da sayılamazdı; çünkü yasa olma potansiyelini taşıyordu. Temsilciler Meclisi eğer uygun görürse önergeyi tasarıya dönüştürerek Senato'ya geri gönderebilir; Senato da zaten onaylamış olduğu belgeyi Başkan'ın imzasına sunabilirdi. Her iki Meclis'in de onayını almış olan tasarı, 10 gün içerisinde Başkan tarafından Meclis'e geri gönderilmezse kendiliğinden yasaya dönüşmüş oluyordu.

Öte yandan Senato'nun 69'a 21 onaylayarak çıkarmış olduğu önerge, 45'e 41 kabul oyu ile Temsilciler Meclisi'ne sunulmuştu. Yani bazı senatörler önergenin eş zamanlı önergeye dönüşmesini istememişti. Her iki metinde tıpatıp aynı başlıklardan oluşmalarına rağmen, aralarında "*iki kelime*" fark bulunduruyorlardı. Alt Kurul'a gönderilen önergede farklı olarak; "*Batı savunması*" tavsiyeleri arasında "*ortaklığa Yunanistan ve Türkiye'nin de eklenmesi düşünülmeli*" tavsiyesi vardı. Oysa Senato'nun çıkardığı ilk metinde bu öneri sadece Batı Almanya ve İspanya için geçerliydi.

Bu tartışmalar esnasında Amerikan kamuoyunun asıl yoğunlaştığı konu elbette ki "*Batı Almanya ve İspanya*" ya da "*Yunanistan ve Türkiye*" değil, Başkan'ın ve Hükümet'in ülke dışına gönderilecek askeri güç konusunda sınırlandırılması olmuştu. Bazı yetkililer böyle bir kararın Meclis ile anlaşmalı olarak alınması taraftarıydı. Hükümet ise birtakım yöneticileri aracılığı ile yurtdışına asker gönderme kararının sadece kendisini ilgilendirdiğini ve Meclis'ten bağımsız olması gerektiğini milletvekillerine kabul ettirmeye

çalışıyordu. Özellikle Teksaslı Demokrat Senatör Tom Connally ve çevresi, Hükümet'i kısıtlayıcı kelimelerin önerge metinlerine girmemesi için özel çaba harcamıştı. Fakat bu çabalar sonuçsuz kaldı.

Hükümet'in dış siyaset baş sözcüsü Senatör Connally ve arkadaşları, öncelikle önergenin Alt Kurul'a gönderilmesine karşı çıkarak önergenin bir eş zamanlı önerge olmasını engellemeye çalıştı. Bu olmayınca Senato'dan Temsilciler Meclisi'ne sunulan önergedeki Hükümet'i sınırlayıcı kelimeler çıkartılmaya çalışıldı. Önergeden "*Meclis onayı*" ifadesi çıkartılarak Başkan'a, Mareşal Eisenhower'a ve askeri uzmanlara olabilecek en yüksek yetkinin teslim edilmesi hedeflendi. Ancak olmadı. Sadece Senato tarafından bile böyle kısıtlayıcı bir önerge çıkması bu grubu sıktı. Hâlbuki önerge, özünde Avrupa'daki Amerikan askeri varlığının artmasını onaylamaktaydı.

Senatör Connally, "*Meclis onayı*" ifadesine 3 ay boyunca iki kez karşı çıkmış ancak sonucu değiştirememişti. Avrupa'ya asker gönderilmesine karşı olan senatörler ile böyle bir kararda Meclis'in de etkin olmasını düşünen senatörler, Başkan'ın bu konuda Meclisçe sınırlandırılmasını savunan senatörler ile bir araya geldiler. Böylece Senato önergesinin, "*Meclis onayı*" ifadesi ile çıkması sağlanmış oldu. Aynı muhalefet, önergenin eş zamanlı önergeye dönüşebilmesi için, "*Meclis onayı*" ifadesi çıkartılmadan, Temsilciler Meclisi'ne gönderilmesini de kotardı.

Hükümet yanlılarınca Temsilciler Meclisi'ne gönderilecek önergede bazı değişiklikler yapma teklifi 59'a 29 oy ile reddedildi. Olumsuz 59 oyun 40'ı cumhuriyetçi, 19'u demokratlara aitti. Hükümet yanlısı 29 oyun ise 24'ü demokratların, 5'i ise cumhuriyetçilerindi. Demokrat Hükümet lehine oy kullanan cumhuriyetçi senatörler;

Pennsylvania'dan James Duff, New York'tan Irving M. Ives, Massachusettsli Henry Cabot Lodge Jr. ve Leverett Saltonstall ve New Hampshire'dan Charles W. Tobey idi.

Senato'nun almış olduğu karardaki en önemli kısım, önceden de değinildiği gibi, kısıtlayıcı ifadeler içerse de Avrupa'ya gönderilmek istenen dört Amerikan tümenine onay vermesiydi. Bu kararı içeren önerge, 19 cumhuriyetçi ve 2 demokratın reddine karşı, 42 demokrat ve 27 cumhuriyetçinin olumlu oyu ile kabul edildi. Bu noktada hükümetlerinin isteklerine karşı oy kullanan demokrat senatörler, Arkansaslı J. William Fulbright ve Louisianalı Allen J. Ellender oldu. Allen J. Ellender, fikren barış zamanı Avrupa'ya asker gönderilmesine karşı olduğu için olumsuz oy kullandı.

J. William Fulbright ise asker gönderme fikrine katılmasına rağmen olumsuz oy kullandı; çünkü Fulbright'a göre, Senato'nun Başkan'ı herhangi bir şekilde kısıtlaması anayasaya aykırıydı. Fulbright, sırf bu yüzden önergeyi reddetmişti[119].

New Yorklu Demokrat – Liberal Senatör Herbert H. Lehman ise önergedeki "*eğer başkan, yurtdışına dört tümenden daha fazla asker göndermek isterse, zorunda olmasa da konu ile ilgili Meclis'in gayrı resmi onayını sormalıdır*" ifadesini, tartışmalar sürerken yumuşatmaya çalıştı. Lehman, yazıdaki "onay" sözcüğünü "*işbirliği*" ile değiştirmeyi teklif etti[120]. Ancak anlaşılan o ki Lehman'ın çabaları da sonuçsuz kaldı.

"*Batı savunma paktına Batı Almanya ve İspanya'nın da dâhil edilmesi düşünülmeli*" maddesi de hükümet yanlılarının isteği dışında önergede yerini aldı. Aslında bu konunun asker gönderme konusu ile doğrudan bağlantısı yoktu. Fakat yine de hükümet yanlısı demokratlar ile cumhuriyetçiler bu tartışmada da karşı karşıya geldiler. Daha sonra

---

[119] *New York Times*, 5 Nisan 1951.
[120] *New York Times*, 29 Mart 1951.

Yunanistan ve Türkiye'yi de içine alarak genişleyen bu maddeyi Senato'ya cumhuriyetçiler getirdi. 48'e 41 kabul gören bu tavsiye içerikli maddeyi Senato'ya taşıyan Wisconsinli Cumhuriyetçi Joseph R. McCarthy oldu; hani şu komünist avına da adını veren senatör. Demokratlar ise genel anlamda bu tavsiye maddesine karşı çıktı[121].

Senatör McCarthy, aynı zamanda, Meclis'in dış siyasetle ilgili bazı yaptırımlar ortaya atabilmesi görüşünü bu dönemde gündeme taşıdı. Senatör, bu yaptırımların, birebir asker gönderimine önkoşul olarak sunulmamasını, sonradan üzerinde durulması, hatta ısrar edilmesi gereken şeyler olarak algılanmasını istiyordu. McCarthy, Batı Avrupa savunmasında Batı Almanya, İspanya, Türkiye ve Yunanistan'ın da askeri kaynaklarına başvurmanın yanı sıra, Uzakdoğu'da Mareşal MacArthur'a, Tayvan'daki milli Çin güçlerini, Çin anakarası üzerinde gerilla olarak kullanabilme yetkisi verilmesini öneriyordu. McCarthy ayrıca Japonya'da da bir barış antlaşması ile Japonları kendi kendilerinin savunmasından sorumlu kılmayı öneriyordu[122].

Senato'nun çıkarmış olduğu önergeye Türkiye açısından bakacak olursak, "*dünya'yı demokratikleştiriyoruz*" diyen Amerika'nın demokratlarının değil de cumhuriyetçilerinin "*Batı ittifakını genişletmeliyiz; Türkiye'yi de ittifaka dâhil etmeliyiz*" fikrini gündeme taşımaları oldukça ilginç. Cumhuriyetçilerin daha tutucu olduğunu, "*izolasyon*" teorisine olan bağlılıklarını göz önünde bulundurarak diyebiliriz ki Türkiye'yi de kapsayan bu teklif aslen Amerikan çıkarlarına daha fazla hizmet etmektedir. Cumhuriyetçilerin ilk ve görünen hedefleri, Avrupa ve Akdeniz savunması için daha az Amerikalı askerin kullanılmasını sağlamaktı. Dolayısı ile Türkiye'nin güvenliği ya da

---

[121] *New York Times,* 5 Nisan 1951.
[122] *New York Times,* 29 Mart 1951.

ülkenin demokratik olarak yönetilmesi gibi konuların NATO'ya davet edilişimizde birincil etken olmadığını bu noktada iddia etmek yanlış olmasa gerek.

Bu dönemdeki "*pragmatik*" Amerikan yaklaşımlarını daha iyi anlayabilmek adına Bolivya başkanlık seçimlerinde yaşananlara da bakmak belki faydalı olabilir. Yaklaşık bir buçuk ay içerisinde gerçekleşecek olan seçimlerde, Paz Estenssoro'nun başarılı olacağını anlayan Bolivya Devlet Başkanı, görev süresinin sonunda ülke yönetimini askeri cuntaya devretti. Estenssoro'nun seçilmesine karşı olan Washington Hükümeti, Bolivya'daki bu gelişmeleri şu yorumla kabul etti. "*Cunta'nın Bolivya'da barış ve düzeni sağlayacağını ümit ediyoruz. Böylece Bolivya'dan sağlanan kalay ve metal üretimi için gerekli diğer stratejik maddelerin Kuzey Atlantik ülkelerine gönderimi devam etmiş olur. Kuzey Atlantik seferberliği kesintiye uğramadan devam etmelidir.*"[123]

Her şeye rağmen, Senato'nun çıkardığı önerge, Amerika'nın Avrupa savunmasında üzerine düşen sorumluluğu kabul ettiğinin bir göstergesiydi. Bazı senatörler tarafından kendi başına kararlar aldığı konusunda eleştirilere maruz kalan Truman, bu önerge ile kendisine yeni bir dayanak da bulmuş oluyordu. Üstelik bu önerge 69'a 21 gibi ezici bir çoğunlukça alınmıştı.

Senatör Connally de tartışmaları noktalayan son konuşmasında benzer sonuçlara dikkat çekti ve "*Önemli olan Senato'nun açıkça ve kesin olarak dört ek kara birliğinin Mareşal Eisenhower'ın komutasına gönderilmesini ve Mareşal'e olan güvenini onaylamış olmasıdır.*" dedi. Senatöre göre ABD bu hareketle dosta ve düşmana Kuzey Atlantik Antlaşması'na olan bağlılığını yeniden kanıtlamış oldu. Çünkü bazı ülkeler, Pakt için kara

[123] *New York Times*, 20 Mayıs 1951.

kuvvetleri gerektiği takdirde, ABD'nin bu bağlılığı göstereceğinden şüpheliydi. Şüpheler Senato'nun bu önergesi ile dağıtılmış oldu.

Konuşmasının devamında Senatör Connally, dünya gelişmelerinin belirsizliğini koruduğunu, ancak içinde bulunulan yılda bir dünya savaşının çıkma olasılığının olmadığına değindi. 2. Dünya Savaşı sonrası Amerikan Hükümeti'nin benimsediği yeni düzene uygun olarak, "*hür dünya*" ülkelerinin güçlendirilmesi yeniden savaşı önlemenin en iyi yolu olarak tanımlandı ve çıkan önergenin bu yönde oluşuna dikkat çekildi.

Cumhuriyetçi kanattan ise asker gönderilmesine ılımlı bakanların başında Ohiolu Senatör Robert A. Taft geliyordu. Cumhuriyetçi kanada iç siyasette başkanlık eden Senatör Taft'ın Hükümeti dış siyasette onaylıyor olması ise ilgi çekiciydi. Daha çok iç siyasetle ilgili bir cumhuriyetçinin dış siyasette Demokrat Hükümeti'ni destekler olması, bir anlamda yeni Amerikan dış siyasetini ve bu siyasetin ülke iç değişkenleri ve ekonomisi ile olan etkileşimini düşündürten bir etkendi.

Demokrat Hükümet'in dış siyasetini başta Senatör Taft olmak üzere birçok cumhuriyetçi onaylamıştı dedik. Ancak tabii ki bu siyaseti onaylamayan bazı Cumhuriyetçi Senatörler de mevcuttu. Bu senatörlerin başında Parti'nin oturum başkanı Nebraskalı Senatör Kenneth S.Wherry geliyordu. Parti'nin diğer köklü muhafazakârları da Wherry gibi olumsuz oy kullanmış ve Monroe Doktrini'ne uygun hareket ederek Avrupa'nın özellikle siyasi ve askeri işlerine karışmamayı savunmuşlardı.

Bu arada konu ile ilgili ilginç bir açıklama da Illinoisli Cumhuriyetçi Senatör Everett M. Dirksen'den geldi. Asker göndermeye her yönü ile karşı çıkan Dirksen, halkın kandırılmakta olduğunu; 2. Dünya Savaşı öncesi Batılı Müttefiklere yardım gönderelim

diyen kişilerin şimdi Batı Avrupa'ya askeri yardımda bulunmalıyız diyen kişilerle aynı olduğunu belirtti.

Dirksen'in iddiasına göre önceki "*Müttefiklere Yardım Ederek Amerika'yı Savunma Komitesi*" ile "*Şimdiki Tehlike Komitesi*" farklı isimler taşıyan ancak birbirinden farkı olmayan ardışık iki komiteydi. Şimdiki Tehlike Komitesi'nin 12 üyesi daha önce Müttefiklere Yardım Ederek Amerika'yı Savunma Komitesi'nde görev almıştı. Bu kişilerin önde gelenlerinin isimleri senatöre göre; Eski Savaş Bakanı Bob Patterson; Roosevelt'in anılarını bir araya getiren Robert E. Sherwood; The Louisville Courier-Journal isimli gazetenin yayımcısı Barry Bingham ve The New York Times'ın yayımcısı Julius Ochs Adler idi.

The New York Times gazetesi bu haberi verirken gazete yayımcılarının Julius Ochs Adler değil Arthur Hays Sulzberger olduğu düzeltmesini yapıyordu. General Adler, gazetenin genel yöneticisi ve ikinci başkanı idi[124].

3- Sendika Raporu

Senato önergesinden yaklaşık bir ay sonra, Uluslararası Serbest Sendikalar Konfederasyonu'na NATO ülkelerinin Türkiye'yi her hangi bir saldırıya karşı koruyacağının askeri bir anlaşma ile garanti altına alınmasını isteyen bir tavsiye geldi. Bu öneri Amerikan Sendikalar Federasyonu Avrupa Temsilcisi Irvıng Brown tarafından

---

[124] *New York Times,* 5 Nisan 1951.

yapılmıştı. Brown, bu öneriyi, Türkiye'deki sendikalar üzerine yeni yapılmış özel bir anketin sonuçlarına dayandırarak yapmaktaydı.

Uluslararası Serbest Sendikalar Konfederasyonu, Sovyet etkisi altındaki Dünya Sendikalar Federasyonu'nun karşıtı olarak tasarlanmış, ülkeler üzerindeki siyasi etkisi küçümsenemeyecek bir kurumdu. Irving Brown'un sunduğu önerideki temel düşünce ise şuydu: "*Serbest sendikalar, hiç zaman kaybetmeden ve tereddüt etmeden, Türkiye'yi ortak savunma ve demokratik dünya topluluğu içine daha fazla çekmek için, Atlantik Paktı ülkelerinden, Türkiye'nin sınırlarını ikili anlaşmalar ve müttefiklik ile güvence altına almalarını istemelidir.*"

Konfederasyon'un bu tavsiyeyi kabul etmesi ve gerekli siyasi tavrı sergilemesi halinde, ABD, İngiltere ve Fransa gibi ülkeler, üzerlerinde önemli bir siyasi etki hissetmiş olacaktı. Konfederasyon'a göre Türkiye, böyle bir güvence elde etmek için çok çaba sarf etmişti. Dolayısı ile de özellikle ABD destekli bir askeri birlikteliğe dâhil olma beklentisinde haklıydı. Bu birliktelik, Atlantik Paktı veya Washington'un etkin üye olduğu bir Akdeniz paktı da olabilirdi.

Batılıların Balkan ve Doğu Akdeniz savunması konusundaki kararsız bekleyişleri bölgeyi büsbütün uyumsuz bırakıyordu. Yunan, Yugoslav ve Türk güçlerini bir araya getirecek olası bir savunma bütünlüğü de bu kararsızlık dolayısı ile sürüncemede kalıyordu. Amerikan Sendikalar Federasyonu bildirisine göre, ABD'nin Türkiye'de kurmak istediği hava üssü de bu sebepten dolayı sonuca bağlanamıyordu.

Türkiye, komünizm karşıtlığı konusunda gerçekten de iddialı bir ülkeydi. Irving Brown, Türkiye'deki komünist eğilimlerinin, kendisinin şahit olduğu en düşük seviyede

olduğunu söylüyordu. Kaldı ki Türkiye, Sovyetler Birliği'ne komşu oluşu dolayısı ile siyasi ve iktisadi açıdan komünist etki alanına oldukça yakındı; hatta belki de neredeyse bu alanın içerisinde sayılırdı. Ülke, 1942'den beri 700 bin askerli bir orduyu hazır bulunduruyordu ve bu durum kendisinden çok daha zengin ülkeler için bile katlanılması zor bir durumdu. Türkiye, tüm bu koşullara rağmen Kore'ye de bir tugay göndermişti ve Türk tugayı görevini başarıyla yerine getiriyordu.

Bir yandan da ABD'nin Türkiye'ye yapmakta olduğu askeri ve iktisadi yardım programı söz konusuydu. Bu programa ayak uydurmak adına, daha fazla yerel askeri harcamaya gerek vardı. Türk milletinin, özellikle de aşırı milliyetçilerin ve gazetelerin, Atlantik Paktı'na dâhil edilme tutkusu altında biraz da bu parasal sebepler vardı.

Türkiye, Atlantik Paktı ya da başka türlü bir müttefiklik aracılığı ile olası bir Sovyet saldırısına karşı Batılı güçlerle ortak bir güvenlik düzeni içerisinde bulunmak istiyordu. Irwing Brown'un raporuna göre bu istek hem haklı bir talep; hem de yorgun Türkiye'nin üzerine düşen askeri ve iktisadi savunma sorumluluğunu yerine getirebilmesi için adeta bir gereklilikti[125].

4- Dewey NATO'da Genişleme Taraftarı

New York Valisi Thomas E. Dewey; Türkiye, Yunanistan, İspanya ve Yugoslavya'nın NATO'ya dâhil edilmesi talebini 10 Mayıs 1951'deki Cumhuriyetçi Parti

---

[125] *New York Times*, 8 Mayıs 1951.

New York eyalet toplantısında yineledi. Bu talep Vali'nin hazırladığı 11 maddelik hareket planın 8. maddesini oluşturuyordu. Vali'nin talebi, Türkiye ve Yunanistan'ın Pakta tam üye olarak davet edilişinin hemen öncesinde dile getirildiği için dikkat çekiciydi.

Dewey konuşmasında, kuvvetli hitabıyla, Amerikan halkından, milli hükümete, komünist saldırganlığına son vermesi, Kore'deki savaşı bitirmesi ve barışı kazanması için baskı yapması çağrısında bulundu. Vali daha sonra "*hür dünya*" ülkelerine karşı komünist Rus saldırganlığı tehdidini etkisiz kılmaya yönelik 11 maddelik programını açıkladı. Dewey, son zamanlarda Amerikan kamuoyunda ses getirmeye başlayan bir gözlem üzerinden, Batının savunması için Atlantik Paktı gibi bir girişim varken Uzakdoğu için böyle bir girişimin neden var olmadığını sorgulayarak lafa girdi. Vali'nin sunduğu program, Uzakdoğu için yapılması öngörülen 5 madde içeriyordu.

Programın 8. maddesi, Kore'de ABD'nin yanında savaşa katılmış olan Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya derhal dâhil edilmeyi hak ettiği üzerineydi. Hatta Dewey'e göre, Amerikan tarafında olmak isteyen ve olabilecek her ülke ile müttefiklik kurulmalıydı. Bu bağlamda, İspanya ve Yugoslavya da iç siyasetleri Amerika'nın hoşuna gitsin ya da gitmesin, NATO'ya dâhil edilmeliydi. Ülke tehlike altındayken önemli olan kimlerin ne büyüklükteki orduları ile Amerika'nın yanında olduğuydu. Bu dört ülke de güçlü ordulara sahipti ve bu ordular Batı dünyasının savunmasında hayati anlam taşıyan "*güç*"ün bir parçası olmalıydı.

8. maddeden bir önceki madde şöyle başlıyordu: "*Amerika'nın Avrupa Birleşik Devletleri yaratma siyasetine tüm kamuoyu bağlılık göstermelidir.*" Bu görüşe göre, Kuzey Atlantik Antlaşması, Batı Avrupa'da askeri birlikteliğin temelini oluşturmuştu. Schuman

Planı, Avrupa Konseyi ve Gümrük Birliği de 275 milyonluk Batı Avrupa'yı iktisadi olarak bir araya getiriyordu. Artık tek yapılması gereken Avrupa'yı siyasi olarak bir araya getirmekti. Dewey'e göre, komünizme karşı koyabilmek için bu gerekliydi; dolayısı ile ABD bu birlikteliğin sağlanması için daha çok bastırmalıydı.

8. maddeden bir sonraki madde ise Rusya'nın birincil hedefinin ABD ile müttefiklerinin arasını açmak olduğu üzerineydi. ABD için iyice açıklık kazanan, bundan böyle hiçbir "*özgür*" ülkenin dünyadaki varlığını yalnız başına sürdüremeyeceğiydi. Mesela ABD, menzili Rusya'ya atom bombası atma olasılığı tanıyan tüm hava üslerini, her ne pahasına olursa olsun elinde tutmalıydı. ABD'ye müttefikleri aracılığı ile sağlanmakta olan bu üsler, büyük bir Sovyet saldırısına karşı en büyük Amerikan güvencesini oluşturuyordu. Dolayısı ile Sovyetler Birliği, ABD ile müttefiklerinin arasını açmayı hedefleyerek, "*barışın kazanılması*" düşüncesinin özünü oluşturan hava üslerinin kaybına yol açabilirdi.

Dewey'in planının son iki maddesi, Amerikan Meclisi'nin zorunlu askeri hizmet kanununu kabul etmesi ve tank, uçak ve her türlü silah yapımına daha fazla hız verilmesi hakkındaydı. Uzakdoğu ile ilgili 5 madde ise ana hatlarıyla, komünist Çin'in Birleşmiş Milletler'e girmemesi için ABD'nin veto hakkını kullanması, Chiang Kai-shek Hükümeti'ne destek verilmesi, Japonya ile yapılan barış antlaşmasında Amerikan siyasetine destek verilmesi ve Tayvan'ın komünist hâkimiyeti altına girmemesi için ABD'nin alması gereken önlemleri kapsıyordu.

ABD'de, son dönemde Japonya ve Tayvan söz konusu olduğunda, Başkan Truman tarafından görevden alınan Mareşal MacArthur akla gelmekteydi. Dolayısı ile Vali

Dewey de bu görevden alınma meselesi ile ilgili bazı sitemlerini dile getirdi. Dewey, Başkan'ın anayasal hakkına karşı çıkmadan, MacArthur'u görevden almanın mantığı ve yapılış tarzını eleştirdi.

Mareşal MacArthur'un öncüsü olduğu bilinen, Mançurya, yani geniş anlamda Kuzey Doğu Asya bölgesindeki düşman üslerini bombalama fikrine, Dewey, askeri tecrübesi ve yeterli haber alma birikimi olmadığı için katılmaktan kaçındı. Fakat Dewey, Amerikan Hükümeti'nin, Formosa olarak bilinen, bugünkü Tayvan'da uyguladığı siyaseti ciddi anlamda eleştirdi.

Dewey'e göre Tayvan'ın savunması ABD ve "özgür" dünyanın güvenliği için çok önemli bir unsurdu. Tayvan'ın komünizm hâkimiyetine asla geçmemesi gerekirdi. Chiang Kai-shek dahi o günkü Formosa'da yarım milyonluk bir askeri güç oluşturmaya çalışırken, ABD'nin kesin bir Formosa siyasetinin bulunmayışı çok büyük bir hataydı. Bir yıl önce ocak ayında, Amerikan Hükümeti, Formosa'yı savunmayacağını açıklamıştı. Aynı yılın haziran ayında bu ülkeyi savunacağını; Ağustos ayında ise Kore Savaşı bitince savunmayacağını; aralıkta ise belki Kore savaşından sonra dahi Formosa'nın savunulacağını söylemişti. Bu tarz kararsızlık belirtileri, Dewey'e göre, Kore Savaşı ve benzerlerine davetiye çıkaran ana sebepti ve eğer böyle devam edilirse daha çok savaş çıkardı. Formosa eğer kaybedilirse, Japonya'nın ve Filipinler'in kaybına yol açardı. Bu ise Amerikan savunmasını Kaliforniya kıyı şeridine kadar geri iterdi. Bu yüzden ABD derhal Formosa'yı savunma kararı almalı ve bu kararını tüm dünyaya açıkça duyurmalıydı[126].

---

[126] *New York Times*, 11 Mayıs 1951.

Dewey'in Mareşal MacArthur'un Uzakdoğu'daki görevinden alınması ile ilgili yorumlarına, ABD Genelkurmay Başkanı Mareşal Bradley'den yanıt geldi. Bradley, MacArthur'un Mançurya'ya saldırı fikrini "*yanlış yerde, yanlış zamanda, yanlış düşmana karşı yanlış bir savaş*" olarak betimledi. Genelkurmay Başkanı'nın dikkat çekmek istediği, gerçek düşmanın Rusya olduğuydu. Kore çatışmaları, ABD'nin diğer dünya gücü Rusya ile olan savaşındaki cephelerden sadece bir tanesiydi. Dolayısı ile Genelkurmay Başkanlığı, Kore'de var olan stratejiyi, MacArthur'un yaklaşımına tercih ediyordu ve bu karar dâhilinde Mareşal MacArthur'u görevden almıştı[127].

Dewey, birkaç ay önce düzenlenen Lincoln Günü kutlamalarında da Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliğini savunmuştu. Lincoln Günü, Amerika'da her yıl şubat ve mart ayları boyunca kutlanan bir tür Cumhuriyetçi Parti etkinliğiydi. Lincoln Günü için New Yorklu cumhuriyetçi parti yetkilileri o yıl ünlü Waldorf Astoria Otel'de bir şenlik düzenledi ve toplantının baş konuşmacısı yine Cumhuriyetçi Parti'den New York Valisi Thomas E. Dewey oldu. Dewey, aslında Parti içerisinde aşırı tutucu kesimin karşısında yer alan, dolayısı ile özellikle de dış siyasette fikirleri Demokrat Parti görüşleri ile oldukça örtüşen bir siyasetçiydi.

Waldorf Astoria'daki konuşmasına komünizm esareti ile Amerikan özgürlüğü karşıtlığını vurgulayarak giriş yapan Dewey, savunma tasarılarının derhal yola koyulması gereğine de değindikten sonra Hükümet'in yavaş yavaş savunma sanayisine siparişler vermekte olduğu haberini memnun bir şekilde kendisini dinleyen yaklaşık 800 kişilik

[127] *New York Times*, 16 Mayıs 1951.

topluluğa iletti. Dewey, Hükümet'i, iç siyaset hakkında daha az laf ve daha çok iş yapmaya çağırdı ve enflasyona gerekli müdahalelerin yapılmamasından yakındı.

Dewey konuşmasında, Yunanistan ve Türkiye'nin derhal NATO'ya dâhil edilmesi gerektiğini; bu konudaki pürüzlerin ise zaman içerisinde, bu ülkeler birliğin bir parçası olduğunda çözüleceğini savundu. Vali'nin konuşmasını bu konuya getirirken yaptığı tespitler ise Amerika'nın döneme ait bakış açısını tüm çarpıcılığı ile ortaya koymaktaydı. Vali'ye göre birleşik devletler, Avrupa'nın "*siyasi ve askeri*" işlerine karışmamak yöntemi olan "*izolasyon*" yaklaşımı yüzünden kendisini tam iki kez kanlı çatışmaların ortasında bulmuştu; hem de hazırlıksız olarak. Özgürlükleri adına Amerikalılar iki kez Avrupa'da savaşlara katılmak zorunda kalmış, ancak sonuç olarak bir barış da elde edememişti.

Amerikalılar artık yeni bir karar almalıydı. Artık gözü dönmüş diktatörlere karşı ABD'nin duruşu belirlenmeli ve bu duruşun güçlülüğü sayesinde barış kazanılmalıydı. Diktatörlere çevrelerindeki küçük ülkeleri bir bir yutarak tüm dünyayı ele geçiremeyeceği dersi verilmeliydi. Dewey'e göre, eğer Stalin, Amerikalıların Kore'nin işgali karşısında böyle ciddi tepki göstereceğini bilseydi bu saldırıyı gerçekleştiremezdi.

ABD ise bunun tam tersine, Kore'yi savunmayacağını açıklayarak bölgede boşluk yaratmış ve adeta diktatörlüğün hamle yapmasına sebep olmuştu. Aynı hata Çin'de de yapılmıştı. Amerikan Hükümeti, Chiang Kai-shek'e yardımcı olmayacağını resmen açıklamış ve kızıl güçlerin 450 milyon nüfuslu Çin'i ele geçirmeleri için ortam yaratmıştı.

Daha başka ülkeler ve orduları bu şekilde Ruslara teslim edilemezdi. Bunun için ABD'ye çizgiyi çekmek görevi düşüyordu. ABD hangi ülkeleri savunacağını dünyaya açıkça bildirmeliydi ki bu ülkeler Ruslar ya da uyduları tarafından bir saldırıya uğramasın.

Bu yaklaşım içerisinde Yunanistan ve Türkiye, var olan pürüzlere rağmen derhal NATO'ya dâhil edilmeliydi. İran, Irak, İsrail, Suudi Arabistan gibi petrol zengini bölgeler konusunda ve Yugoslavya ve Romanya'ya saldırılması halinde de ABD'nin nasıl bir tepki göstereceğini açıkça tüm dünyaya bildirmesi gerekiyordu.

Türk Ordusu'nun mevcut 25 birliği vardı ve Türklerin Kore'de gösterdikleri üstün başarı, İslam dünyası içerisindeki gizli cesaret ve güce, Dewey için bir örnekti. 200 milyondan fazla Müslüman, Mısır'dan Hindistan'a ve hatta Çin'in içlerine kadar ciddi bir inanç coşkusuyla "*Allahsız*" komünizme karşıydılar. En son Birleşmiş Milletler'deki Çin oylamasında birçok Müslüman ülke çekimser oy kullanmıştı. İslam'ın tüm gücü ABD ile aynı tarafa çekilmeliydi. Bundan başka orduları iyi durumda, yani yeterince kalabalık olan İspanya, Yugoslavya ve tabii Yunanistan'da ABD ile aynı tarafta olmalıydı.

O dönem için Amerikan kamuoyunda dış siyaset olarak iki ayrı fikir hala çekişme halindeydi. Bir grup, Amerikan refahı ve mutluluğunun komünizmin mutlak yenilgisinden geçtiğini iddia ederek, ABD'nin müttefikleri ile birlikte özgürlük için güçlü ordular kurması gerektiğini; bunun ise hür devletlerin Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütler içerisinde beraberce hareket etmesinden doğacağına inanıyorlardı. Aksi halde ise ABD yine dünya çapında büyük savaşlarla karşı karşıya kalacaktı. Bu düşünceye göre Amerikalılar tüm fedakârlıklarda bulunarak hızla seferber olmalıydı ki Avrupa'da, Afrika'da ve Asya'da arda kalan özgür ülkeler de saldırıya uğramasın.

Bu düşüncenin karşısında, her iki partiden de savunucuları bulunan, "*izolasyon*" düşüncesi takipçileri bulunuyordu. Yukarıdaki isteklerin yerine getirilmesinin ABD kaynakları açısından olanaksız olduğuna inanan bir grup vardı. Bu kişiler Amerikan

kaynaklarının dünyaya tarif edilen şekilde dağıtılmasının, kaynakların verimsiz kullanımını doğuracağını ve Amerikan ana karasını savunmasız bırakacağını söylemekteydi.

Avrupa, kendini savunma konusunda isteksizdi. İktisadi olarak da çok zayıf bir durumdaydı. Ayrıca "*sosyalist düşünce*" ve ufak da olsa komünist öbekler Avrupa'da iç karışıklıklar yaratmaya başlamıştı. Avrupalılar, ABD'nin kendisine verdiği borçları dahi ödeyemiyordu. Asya'da ise "*özgür*" kalabilmiş bölgeler aşırı düzensizdi ve her ne masraf yapılırsa yapılsın bu ülkelerin komünizm karşısında pek bir şansı yok gibiydi.

İkinci öbek, bu noktalardan yola çıkarak Batı Yarımküre'nin, yani Amerika Kıtası'nın sınırlarını geçilmez yapmak taraftarıydı. Belki Avrupa'ya ya da Asya'ya birkaç ek birlik gönderilebilirdi; ancak asıl kaynaklar ve Amerikan askerleri Amerika'da tutulmalıydı. Bu görüşe göre Batı Yarımküre hem kendi kendisine yetecek kaynaklara sahipti, hem de dışarıdan fethi imkânsızdı. Böylece ne Amerika kıtası kaynakları çarçur edilmiş, ne de Amerikan gençliğinin kanı dünyanın değişik yerlerindeki ümitsiz amaçlar için tehlikeye atılmış olacaktı.

Vali Dewey'e göre ise ABD'nin yalnız başına hayatta kalabilmesi varsayımı çok çekici olmakla birlikte gerçek dışıydı. Komünist bir dünyada Güney Amerika ne kadar ABD'ye bağlı kalırdı ki? Avrupa'nın Rusların eline geçtiği varsayılacak olursa, Güney Amerika kendisi için hayati önemi olan Avrupa ihracatını gerçekleştiremezdi. Güney Amerika'nın ihracatının çoğu tarım ürünleri olduğuna göre ve ABD tüm bu tarım ürünlerine pazar olamayacağına göre; Avrupa'nın Rusya'nın eline geçmesi, zaman içerisinde Güney Amerika'nın da Rusya safına geçmesini getirecekti. Böylece Kuzey Amerika, komünist dünyada yalnız başına özgür kalmaya çalışan ve okyanusların da karşı

tarafın eline geçmesi ile ki bu varsayılan durumda kaçınılmaz olacaktı; doğrudan tehlikeye açık bir yer haline gelecekti.

ABD tükettiği yünün yarısını, şekerin ise küçük bir kısmını üretebilmekteydi. O dönemde çay ve kahve tamamen dışarıdan gelmekteydi. Bunların olmaması halinde belki hala hayatta kalınabilirdi. Ancak Amerika'da 50 çeşit ana metal çıkmamaktaydı. Hadi volfram ya da krom, kauçuk ya da kalay olmayı versin. Ama çelik olmadan savunma nasıl sağlanabilirdi ki? Ya da çelik üretimi için gereken manganez? ABD yıllarca manganez ihtiyacının yarısını Rusya'dan karşılamıştı. O günkü en geniş manganez yatakları ise Afrika'da idi. İkinci en geniş kaynaklar ise Hindistan'da, yani yine dünyanın öbür ucundaydı.

Arabalar, kamyonlar, traktörler, sabanlar, yeni binalar, yeni otoyollar, yeni köprüler ve birçok mekanik araç çelikten imal edilmekteydi. Bunlar olmadan ancak taş devri şartlarında bir yaşam sürdürmek mümkün olurdu. Öte yandan silah yapımı ya da uçak veya tank yapımı ve hatta atom bombası yapımı çelik olmadan nasıl sürdürülebilirdi? Bu savunma araçları olmadan ABD'nin savunmasından nasıl bahsedilebilirdi?

Rusya'nın atom bombası geliştirmede Amerikalıları yakalayıncaya kadar ABD'ye savaş alanında meydan okumayacağı artık kesinlik kazanmıştı. Atom bombası teknolojisinin Amerikalılarda oluşu ve Büyük Britanya, Afrika ve Akdeniz'deki üsler sayesinde Rus toprakları atom bombası menzilindeydi. Amerikalılara göre barışın var olmasını bir anlamda bu sağlıyordu. Atom bombası yapımı ise doğrudan uranyum kaynaklarına bağlıydı. ABD'nin ana uranyum kaynağı Afrika'daki Belçika Kongosu idi. Avrupa'nın Rusya hâkimiyetine girmesi, Belçika Kongosu'nun da Rusya hâkimiyetine

girmesi demek olurdu. Böyle bir şeyin gerçekleşmesi halinde ise ABD zaten kendini Afrika'da bir savaşın içerisinde bulurdu. Atom bombası'nın ana maddesi uranyum kaynakları, ABD savunması açısından öylesine önemli bir konuydu.

Dolayısı ile ABD'nin varlığını sürdürebilmesi açısından savunması gereken yerler, kendi sınırlarının binlerce mil ötesinde, Amerika'nın hayatta kalmasını sağlayacak hammaddelerin olduğu ülkelerden başlamaktaydı. Şu noktada geri çekilmek, bu şekilde düşünen Amerikalı yetkililerce kendi yaşamlarına son vermek anlamına geliyordu.

Bunun yanı sıra, Amerika'nın varlığı için gerekli tüm hammaddelerin Amerika ana karasında bulunması halinde dahi ülke topraklarını savunmak için en az yüz kadar ağır silahlarlı askeri tümene ve ondan daha fazla takviye birliğine gereksinim vardı. Çok güçlü bir hava ve deniz kuvvetleri de cabası. Ancak bu durumda bile Amerika dışında kalan bölgelerin Sovyet hâkimiyetine girmesi, özellikle de sanayileşmiş Japonya'nın ve Almanya'yı da kapsayan Batı Avrupa'nın, Rusların Amerika ana karasına hava saldırıları düzenlemesini an meselesi haline getirirdi.

Ayrıca, Batı Avrupa'nın savunması için ABD'nin herhangi bir sorumluluğu bulunmadığını iddia edenler, bir gerçeği göz ardı etmekteydiler. ABD içerisinde bulunulan yüzyılda, kendi özgürlüğünü tehlikeye düşürdüğü için Avrupa diktatörlerine karşı zaten savaşmayı seçmişti; hem de bir değil iki kere. Avrupa'ya asker göndermemeliyiz diyenler herhalde 112 bin Amerikan askerinin Almanya'da görev yapmakta olduğunu unutuyordu. Avusturya'da, Britanya'da, Trieste'de, Kuzey Afrika'da ve Akdeniz'de zaten Amerikan askerleri mevcuttu. Bu Amerikan askerleri eğer bir şekilde savaş tehlikesi içerisine

düşecek olursa, ABD elindeki tüm hava, kara ve deniz gücü ile askerlerine elbette ki arka çıkacaktı.

Dolayısı ile Avrupa'yı yeniden silahlandırmak, Müttefiklere destek olarak onları güçlendirmek ve böylece güvenliği sağlamak aslında çoktan girilmiş olunan bir yolun ileriki evreleriydi. Ve bu yol Amerika'nın bir savaş veya bir kriz çıkmasını bekleyip, bunun üzerine zorluklarla çılgıncasına mücadele etmesini değil de gerekli önlemleri önceden alarak barışı sürekli kılması anlamına geliyordu[128].

Vali'nin bu konuşmasında değindiği konular ve yaptığı açıklamalar, Amerika'nın o günkü güncel tartışmalarını ve ülke içi tarafların bu sorunlara bakış açılarını yansıtması açısından oldukça önemliydi. Dewey, gerçekten de gerek Cumhuriyetçi Parti içerisinde, gerekse tüm ülkede ciddiye alınan, saygın ve ünlü bir siyasetçiydi. Dewey, 1944 seçimlerini kazanamamasına rağmen ABD'nin ünlü başkanı Franklin Delano Roosevelt'in karşısına çıkmayı başarmış bir kişiydi. 1948 ABD başkanlık seçimlerinde Dewey, tekrardan başkanlığa oynamış ve partisi tarafından tekrar, bu sefer de Truman'a karşı aday gösterilmişti. O dönemde Amerikan kamuoyunun siyasetlerine hiçbir şekilde sıcak bakmadığı Harry S. Truman'a karşı Dewey'in başarılı olamaması oldukça hayretle karşılanmıştı. Dewey, 1952'de seçimlere katılmayarak tüm siyasi etkisini Eisenhower için kullanarak, beş dönemdir devam eden Demokrat Parti hâkimiyetini en son bu şekilde düşürmeyi başarmıştı.

Thomas E. Dewey, elbette ki her şeye rağmen bir siyasetçiydi. Örneğin kendisi de 1940'daki ilk başkanlık aday adaylığı denemesinde yukarıda ciddi anlamda eleştirdiği

---

128 *New York Times*, 13 Şubat 1951.

"*izolasyon*" düşüncesini desteklemekteydi. 2. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında, Dewey, ABD'nin Avrupalı müttefiklerine yardım göndermesine karşı çıkıyordu. Ancak Dewey'in bu fikri nasıl olduysa savaş yıllarında değişti ve 2. Dünya Savaşı sonunda kendisi de bir Birleşmiş Milletler destekçisi oldu.

Bu arada, Dewey'in siyasi çıkışları içerisinde, 1944 yılı seçimleri esnasında yaşanmış, küçük ama kesinlikle göz ardı edilemeyecek bir ayrıntı mevcut. O yılki başkanlık seçimlerinde Roosevelt'in karşısına çıkan Dewey, kampanyasında Roosevelt'in Pearl Harbor baskınını önceden bildiğini, ancak bununla ilgili hiçbir önlem almadığını iddia ediyordu. Dewey'e göre Roosevelt'in seçimlerden ve Başkanlıktan çekilmesi ve hatta bu konunun yargıya taşınması gerekiyordu.

Dewey böylesine ciddi bir iddiayı dile getirmekteyken duruma birden Amerikan Ordusu müdahil olmuştu. Mareşal George C. Marshal, Dewey'in bu meselenin üzerine daha fazla gitmemesi için aracı oldu ve Amerikan Ordusu daha sonra duruma şöyle bir açıklama getirmeye çalıştı. Bu konunun tartışmaya açılması, Japonların o dönem için hala savaşta kullanmakta olduğu ve Amerikalıların da çözmeyi başardığı "*mor şifre*"den şüphelenmesine ve şifreyi değiştirmesine sebebiyet verebilirdi. Bu yüzden Dewey'e müdahale edildiği söylenmekteydi.

Sonuç olarak Dewey bu iddiasını seçim malzemesi yapmaktan vazgeçmişti. Fakat iddia ve iddianın gerçeklik payı ve hatta gerçek olması halinde dünya tarihinde yaratacağı tartışmalar hala gizemini korumakta[129].

---

[129] *Encyclopedia Wikipedia*, Thomas E. Dewey. Paul F. Boller, Jr., *Presidential Campains*, 1985.

Pearl Harbor saldırısı ile ilgili bir diğer kaynağa göre de ABD Japonya'nın böyle bir saldırıda bulunacağını dönemin Japonya büyükelçisi olan Joseph C. Grew aracılığı ile 27 Ocak 1941'de, yani yine önceden öğrenmişti. 1927 – 32 arası Türkiye'de büyükelçilik yapmış olan ABD'nin ilk Türkiye büyükelçisi Joseph Grew, meslek hayatı boyunca hep ilginç zamanlarda ilginç yerlerde görev almış bir diplomattı. Grew, Lozan Antlaşması'na da baş Amerikalı gözlemci olarak katılmıştı.

Grew, Amerikan Dışişleri ve İstihbaratı ile olan yakın ilişkisi açıkça bilinen Groton Lisesi mezunuydu. Okulu Franklin D. Roosevelt'ten iki dönem önce derece ile bitirmiş, daha sonra Harvard Üniversitesi'ne devam etmiş; orada da "*Alfa Delta Fi*" erkek öğrenci örgütüne katılmıştı. Joseph Grew, 2. Dünya Savaşı başlarken nasıl Japonya'da görevli ise 1. Dünya Savaşı yıllarında da diplomatik ilişkiler kopuncaya kadar Berlin'de görev yapmıştı.

Joseph Grew, Japonya'da görevli olduğu yıllarda Perulu bir diplomattan Japonların Pearl Harbor'a bir baskın düzenleyebileceğini öğrenmiş ve bu bilgiyi 27 Ocak 1941'de ülkesine telgraf yolu ile iletmişti. Amerikan kaynakları bu bilgiyi saldırıdan 12 yıl sonra 1953'te kamuoyuna açıklamıştı[130].

Grew'ün ayrıca 1923 yılında ABD'nin Lozan'a gönderdiği resmi gözlemci olarak İsmet İnönü ile o yıllardan başlayan ve 1927 – 32 yılları arasında oldukça pekişen bir dostluğu söz konusuydu. Öyle ki Grew 1932'de Japonya'ya atandığında, İnönü Grew'ün arkasından adeta ağlamıştı[131]. Ayrıca 2. Dünya Savaşı'nın son yılı, Dışişleri Bakanı Yardımcısı görevinde bulunan Joseph C. Grew, Dışişleri Bakanı'nın yurtdışında, Yalta'da

---

[130] *Encyclopedia Wikipedia*, Joseph C. Grew. *Frederick Post*, 4 Ağustos 1953, s.2.
[131] Joseph C. Grew, *Gazi ve İsmet Paşa Çalkantılı Dönem 1922 – 1932*, Örgün Yay., İstanbul, 2005, s. 211.

veya Potsdam'da olduğu zamanlarda Bakanlık'ta tam yetki çalışmıştı[132]. Özellikle 1945 yılının ilk sekiz ayına ve belki de daha sonrasına denk gelen bu dönem, Türk – Amerikan ilişkilerinin oldukça hızlandığı bir dönemdi.

5- De Gaulle NATO'da Genişleme Taraftarı

13 Mayıs 1951'de General de Gaulle, eğer 17 Haziran'daki seçimlerde hükümetin başına geçerse Almanya ile Fransa arasında tüm siyasi, askeri ve iktisadi konularda eksiksiz antlaşmalara imza atmak için uğraşacağını ve kendi şartlarını kabul etmeleri halinde, Fransa'nın NATO Orduları'na daha fazla katkıda bulunacağını açıkladı. General de Gaulle, Almanya'nın Avrupa'daki diğer batı güçlerinden, özellikle de Fransa'dan daha az bir askeri güçle yetinebilmesi halinde, bu ülkenin yeniden silahlanmasını kabul edebileceğini söyledi.

Buna karşılık bazı çevreler, generalin uluslararası bir Avrupa ordusu kavramını uygulanabilir bulmadığını, bunun "*siyasilerin bir şakası*" olduğu görüşüne sahip olduğunu söylemekteydi. Ancak daha sonra General, güvenilir bir kaynak aracılığı ile ABD ve NATO askeri önderlerine gizli bir haber gönderdi. Yaptığı bazı siyasi konuşmaların ABD tarafından hoşnutsuzlukla karşılamamasını, çünkü bir takım şeyleri sadece Fransa yerel seçimlerini kazanabilmek için söylediğini açıkladı.

---

[132] *Encyclopedia Wikipedia*, Joseph C. Grew.

De Gaulle'ün askeri düşünceleri genel hatlarıyla şöyleydi. Avrupa Birlikleri Kara Orduları'nın başına getirilen Fransız General Alphonse-Pierre Juin, sadece Kara değil, Hava ve Deniz güçlerine de komuta etmeliydi. Akdeniz'de genel anlamda Amerikan komutasını kabul edilebilirdi, ancak Fransa'nın Batı Akdeniz'de, İngiltere'nin ise Doğu Akdeniz'de daha etkin olması gerekirdi. General De Gaulle ayrıca, Yunanistan ve Türkiye'nin derhal NATO'ya dâhil edilmesi fikrini kuvvetlice destekliyordu. Bu iki ülke ve bir de Yugoslavya, Akdeniz güvenliği için önemliydi ve Avrupa savunmasının bir parçası olmalıydılar. De Gaulle'e göre İspanya da Avrupa savunması ve Batı stratejik tasarıları içerisinde tutulmalıydı[133].

Oysa ki dönemin Fransız Hükümeti, gerek İspanya'nın, gerekse Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya girişini neredeyse imkânsız olarak nitelendiriyordu. Fransız yetkililer, Mart sonunda yaptıkları ABD ziyaretinde Amerikalı yetkililere konu ile ilgili görüşlerinin olumsuz olduğunu iletmişti. Fransız Dışişleri Bakanı Schuman, yaptığı açıklamada böyle bir genişlemenin imkânsızlığını NATO'nun "*oybirliği*" maddesine bağlamıştı. Tüm pakt üyesi ülkelerin genişleme konusunda hem fikir olmasını beklemek, o günkü Fransız Hükümeti açısından olanaksızdı.

Aynı konuşmada Schuman, Fransa'nın ortak savunma için kendisinden beklendiği gibi 1953 sonuna kadar 20 tümen hazır edeceğini kamuoyuna duyurdu. Üstelik Fransa'nın Hindi-Çin'deki sorumlulukları aksatılmayacak ve ABD'den ek bir yardım da istenmeyecekti[134].

---

[133] *New York Times*, 14 Mayıs 1951.
[134] *New York Times,* 30 Mart 1951.

De Gaulle ise seçim vaatleri arasında, çoğunluğunun silahlarını ABD'nin tahsis etmesi halinde, Fransa'nın Müttefik güçler için 40 tümen oluşturabileceğini söylüyordu. Bunların 20'si hazırda bulunup, 20'si de bir savaş çıkması halinde 8 gün içerisinde oluşturulacaktı. Fransa'nın, Avrupa Ordusu için o anki sorumluluğu, hazır 5 tümen bulundurmak, savaş halinde ise üç gün içerisinde 5 tümen daha oluşturmaktı. Ayrıca, Fransa zorunlu askeri hizmet süresini, eğer de Gaulle başa geçerse, 2 yıla çıkaracaktı[135].

Fransa'da bu gelişmeler yaşanırken, İtalya da askeri ruhuna yeniden kavuşmaya çalışıyordu. Müttefik subayları İtalya'da yaptıkları tetkiklerden bayağı etkilenmişlerdi. İtalyan Savunma Bakanı Randolfo Pacciardi, 1951 yılı sonuna kadar Avrupa Ordusu'na 5 piyade birliği ile dâhil olacaklarına söz veriyordu. Bunu pekiştirecek biçimde, uzun süredir bekletilen 400 milyon dolarlık ek savunma ödeneği, aynı günlerde İtalyan Senatosu tarafından onaylandı.

Artık anlaşılmaktaydı ki üçüncü bir dünya savaşı çıkması halinde, "*düşman*" eski taktik ve stratejileri ile hareket etmeyecekti. Aşırı ölçüde piyade ve top ateşi, hücum gücü yüksek hava saldırıları, çatışma hattının arkasına havadan indirilen birlikler, gece saldırıları, gayrı nizami savaş ve ateş altında manevralar, Hindi-Çin'de ve Kore'de sıklıkla görülen yeni saldırı biçimleriydi. Avrupa'da bir çatışma çıkması halinde, Uzakdoğu'da görülen bu yeni savaş taktiklerinin batıya taşınması çok büyük bir olasılıktı. Dolayısı ile Müttefik güçleri doğuda yaşanmakta olan çatışmaları bütün dikkatleriyle incelemekteydi. Kore'de, Hindi-Çin'de tecrübe kazanmış subay ve askerler, bu bakış açısı dâhilinde,

---

[135] *New York Times*, 14 Mayıs 1951.

Avrupa'daki ordulara uzman olarak kabul ediliyor; Batı Avrupa'nın yeni birliklerinde bu askerlerin tecrübelerine, düşünce tarzlarına ve fikirlerine oldukça önem veriliyordu.

Gerçekten de Müttefik güçlerin savunma çalışmalarında mesafe kaydettiği yadsınamaz bir gerçekti. Ancak bunun yanında herkesin kafasında Sovyetler Birliği'nin buna ne kadar göz yumacağı sorusu vardı. Eğer Sovyetler Birliği olası bir saldırı hazırlığında ise Batı Avrupa savunmasının günden güne gelişmesinden rahatsız olabilir ve tepki gösterebilirdi. Türkiye'nin NATO'ya kabulüne bazı askeri uzmanlar bu açıdan yaklaşıyordu. Boğazlarda gözü olduğu artık tescillenen Rusya, Türkiye'nin NATO'ya katılması karşısında tahrik olabilirdi. Diğer bir gözleme göre de Sovyetler Birliği, Karadeniz'i tamamen denetimi altına almak istiyordu.

Bazı uzmanlar da Washington'un Kremlin'i Batı Avrupa'daki *"yeniden silahlanma*"nın sadece savunma amaçlı olduğuna ikna edebildiğini düşünüyordu. Belki Almanya'nın yeniden silahlandırılması Rusları biraz huzursuz edecekti ama o kadar.

Buna paralel, içlerinde Viscount Montgomery'nin de bulunduğu bazı askerler, Almanya'nın silahlandırılmaması ya da çok çok az silahlandırılması halinde Avrupa'da çatışma çıkma olasılığının artacağını düşünüyorlardı. Almanya'nın silahlandırılacağı, er ya da geç silahlandırılmak zorunda kalınacağı, Batı kamuoyunda kabul görmeye başlamıştı.

Bir görüşe göre de Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu Sovyet Temsilcisi Andrei A. Gromyko, belki de Avrupa'ya saldırmalarına bahane yaratması için Almanya'nın yeniden silahlandırılmasına fazla karşı çıkmıyordu. Herhalde kimse Sovyetler Birliği'nin neyin peşinde olduğunu tam olarak kestiremezdi. Dolayısı ile De Gaulle'ün Fransa'daki

haziran seçimlerini kazanması ve daha sonra da Almanya – Fransa yakınlaşma sürecinin başlaması belki de kötü sonuçlar doğuracaktı[136].

Akdeniz komutası konusunda da Fransızlar, İngilizlere karşı güvensizlik içerisindeydiler. Fransa, İngiltere'nin, Tunus, Cezayir ve Fas'taki yerel Müslüman halkları, bölgedeki kendi varlığını koruyabilmek adına, Fransa'ya karşı kışkırtmasından çekiniyordu. Fransızlara göre, Suriye ve Lübnan'daki Fransız etkisi, 2. Dünya Savaşı sırasında benzer bir İngiliz kışkırtması sonucu azalmış ve Fransa zamanla bölge dışına itilmişti.

De Gaulle, iç siyaset olarak, başa geçer geçmez komünist düşüncedeki kimseleri Fransız ulusal siyasetinden dışlayacaktı. De Gaulle, 1947 yılının Mayıs ayından beri bu şekilde düşünüyordu. Ancak General, Fransız vatandaşlarının, Sovyetler Birliği'nden hoşlanmasını engelleyemeyeceğinin bilincindeydi. Fakat bazı kararlarda Fransız vatandaşlarının Paris'i değil de Moskova'yı desteklemesi, ülkede ikilik çıkarması ve ülkenin birliğini tehdit etmesi asla kabul edilemezdi.

De Gaulle, Fransa üzerindeki komünist etkiyi yasakladıktan sonra, işveren ve işçi çevrelerini, sendikalardan daha da verimli şekilde bir araya getirebilecek kurumlar tasarlamaktaydı. Bu düşünce de dört yıl öncesine dayanıyor ve sendikaların siyasi partilere alet olmalarını önlemek amacını taşıyordu. De Gaulle'e göre, işçi ve işverenler bu şekilde aralarındaki sorunları siyasetten etkilenmeden çözümleyebileceklerdi. Fransa'nın üretimi de bu yeni kurumlardan olumlu etkilenecekti.

---

[136] *New York Times*, 19 Mayıs 1951.

Fransa yine De Gaulle'ün başkanlığında, önce Batı Almanya ile her konuda anlaşacak; daha sonra da Avrupa'da federatif bir yapılanmaya doğru yönelecekti. De Gaulle bu görüşünde yalnız değildi. Birçok Fransız yetkili bu konuda De Gaulle'ü desteklemekteydi.

Fransızlar, İngilizlerin böyle bir yapılanmaya gitmemek için pürüz çıkaracağını, çünkü İngiltere'nin Avrupa'yı güçler dengesine göre idare etmek taraftarı olduğunu düşünüyordu. Ancak başta De Gaulle olmak üzere birçok Fransız birlik halinde bir Avrupa taraftarıydı. Schuman'ın birlik taslağı dahi De Gaulle'e göre tam değildi, sadece iktisadiydi. Avrupa'nın bundan daha fazlasına ihtiyacı vardı[137].

B- AKDENİZ'İN ÖNEMİ

1- Akdeniz'de Artan ABD Varlığı

1951 yılının Nisan ayında Akdeniz'deki Amerikan varlığını daha önce barış zamanında hiç görülmedik bir seviyeye çıkardı. Bu dönemde, aralarında muazzam büyüklükte olan Franklin D. Roosevelt uçaksavar gemisinin de bulunduğu Akdeniz donanması, toplamda yaklaşık yetmiş parçaya ulaştı. Amerikan Donanması'na hatırı sayılır bir İngiliz takviyesi de eşlik ediyordu. Akdeniz'deki bu yoğunluğa Sovyet ve uydu ülkeleri ordularının Doğu Avrupa ve Balkanlar'daki hareketliliği sebep gösteriliyordu. Bölgede

[137] *New York Times*, 14 Mayıs 1951.

sessizce gezinmekte olan bu yetmiş gemilik donanmanın başında, Doğu Atlantik ve Akdeniz'den sorumlu Amiral Robert B. Carney bulunuyordu. Harekât komutası ise 6. Filo'nun Tümamirali Matthias B. Gardner'da idi.

Sovyet bloğu ülkeleri Balkanlar'da bahar tatbikatı gerçekleştirmekteydi ve Bulgar ve Macar birlikleri Yugoslavya sınırına oldukça yakındı. Hava saldırı gücü yüksek Amerikan Donanması'nın da bu durumu dengelemek adına Akdeniz'de olduğu açıklanmaktaydı. Sovyetler'in "*sinir harbi*" yaratmaktan öte bir girişimde bulunması pek beklenmiyordu. Ancak hiçbir olasılık göz ardı edilemezdi; dolayısı ile Amerika ve İngiltere bölgedeydi.

Yaşanan durumdaki asıl sorun tam anlamıyla uyumlu bir Doğu Akdeniz savunmasının henüz oluşturulamamasından kaynaklanıyordu. Savunmanın eksik kalmasının ana sebebi olarak ise bazı siyasi anlaşmazlıklar ve diplomatik gecikmeler ön plana çıkıyordu.

Soğuk Savaş, Kore'de sıcak çatışmaların başlaması ile dünyanın herhangi bir yerinde, her an ısınabileceğini artık kanıtlamıştı. Öyle ki yeni şartlar, önde gelen NATO ülkelerini Doğu Akdeniz'in durumunu tekrardan gözden geçirmek zorunda bırakıyordu. Yunanistan ve Türkiye, Kuzey Atlantik Paktı'na "*associate*", yani ikinci dereceden ortaklık ile bağlı oldukları için, Akdeniz savunma tasarılarına katılıyorlardı; ancak bu katılım oldukça sınırlı kalıyordu. Bölgenin savunması NATO için nasıl yetersiz ise Yunanistan ve Türkiye açısından da hiç tatmin edici değildi.

Hem Türkiye, hem de Yunanistan, kuruluşundan itibaren defalarca Kuzey Atlantik Paktı'nın içinde yer almak istemiş, fakat bu istek Batılı devletler tarafından hep

geri çevrilmişti. Ancak 1951 yılı, Nisan ayı itibarı ile Yunanistan ve Türkiye'nin tam üyelikle Pakt'a dâhil edilmeleri yavaş yavaş söz konusu edilmeye başlanmış oldu. Ya Yunanistan ve Türkiye, NATO'ya tam üye olarak kabul edileceklerdi ya da bu iki ülkeyi de kapsayan, doğrudan Kuzey Atlantik Paktı'na bağlı bir Akdeniz paktı oluşturulacaktı.

Yunanistan ve Türkiye'nin Batılı Müttefik ülkelerin savunması içerisindeki yeri resmileştikten sonra, iki ülkenin kurmay subayları kendi aralarında Balkanlar'ın savunmasını düzenlemeye koyulabilirdi. Bu tasarıya Yugoslavya'nın da dâhil edilmesi oldukça olasıydı. Yunanistan ve Türkiye arasında ocak ayında kurmay düzeyde bazı görüşmeler gerçekleşmiş ve istihbarat paylaşımı konusunda anlaşma sağlanabilmişti. Fakat ne Atina, ne de Ankara, bu adımları atmaya, NATO'ya dâhil edilip edilmedikleri belli olmadan atmaya istekli değildi.

Amerikalılara göre Yugoslavya'nın tasarlanmakta olan Balkan savunmasına mutlaka dâhil edilmesi gerekiyordu. Fakat bu katılım aynı zamanda Belgrat'ın, Atina ve Ankara ile işbirliği yapma istekliliğine de bağlıydı. Yugoslavya Başbakanı Marshal Tito, herhangi bir ittifakın parçası olmak istemiyor. Fakat Tito, temel anlamda savunma söz konusu olduğunda Batı ile işbirliğinden de kaçınmıyordu. Tito, Batı'dan sipariş ettiği yeni askeri malzemeleri teslim alarak ordusuna dâhil etmek ve malzemenin kullanımını askerlerine sorunsuzca öğretmek gibi konularla meşguldü.

Temel olarak Batılı Müttefikler, Doğu Akdeniz'in savunmasını sağlamak için önce Yunanistan ve Türkiye'nin NATO ile olan ilişkisini tekrardan gözden geçirecekler ve bu ülkelerin katılımını tam üyeliğe çıkarıp çıkarmayacağına karar vereceklerdi. Daha sonra Balkanlar'ın savunması bu iki ülkenin de katılımı ile askeri anlamda yeniden tasarlanacak

ve son olarak da Yugoslavya bu savunmaya dâhil edilmeye çalışılacaktı. Balkanlar'daki Sovyet bloğu hareketliliği sonrası yeniden canlanan Doğu Akdeniz savunması tasarıları aşağı yukarı bu hatları taşıyordu.

ABD hareketleri ile Yunanistan ve Türkiye'nin Pakt'a dâhil edilmesinden yana olduğunu bir miktar hissettiriyordu. Ancak Washington kendi içerisinde konu ile ilgili kesin bir karara henüz ulaşamamıştı. Bu yüzden sorunun büyük ölçüde siyasi olduğu söylenmekteydi. Amerikan Meclisi, NATO'da genişleme taraftarı olduğunu en son çıkardığı önerge ile belli etmişti. Fakat İngiltere ve Fransa, böyle bir genişlemenin ülkelerinde ciddi siyasi tepkiler doğurup, Kuzey Atlantik birlikteliğine olan manevi desteği ciddi anlamda zayıflatacağını bildiriyordu.

NATO'da yaşanacak herhangi bir genişlemenin, Amerikan Meclisi tarafından onanması gereği de vardı. Aslında NATO'nun aldığı her kararın tüm üye ülkelerin üzerinde uzlaştığı ortak bir karar olma zorunluluğu vardı. Yani NATO'nun genişleyebilmesi için aynı onamayı diğer 11 üyesi ülkenin de Meclisler'inden geçirmeleri gerekmekteydi. Böyle bir genişlemeye ise İskandinav ülkeleri ile Belçika, Hollanda ve Lüksenburg'dan oluşan Benelüx ülkeleri sessizce karşı çıkmaktaydı. Bu ülkeler, öncelikle, Yunanistan ve Türkiye'nin topluluğa kabulünün kendilerine gönderilecek silah miktarını azaltacağı kaygısını taşıyorlardı. Bunun yanı sıra, böyle bir genişleme ile kendi zayıf askeri güçlerinin, savaş tehdidi olması halinde, kendi ülkelerinden uzaklarda, çok daha fazla açık bir bölgeyi korumak zorunda kalması bu ülkeler için katlanılamaz bir düşünceydi[138].

---

[138] *New York Times,* 16 Nisan 1951.

Fransa ve İngiltere'nin de Amerikan silahlarının NATO ülkelerine yetip yetmeyeceği konusunda tedirgin olduklarına değinmiştik. İlginç bir şekilde, o günlerde Türkiye ve Yunanistan da Amerikalılara göre bu sebepten dolayı NATO'ya dâhil edilmediklerine ikna olmuş gibiydiler. Batı dünyasında silahlanma konusunda sıkışıklık yaşandığı ise yalan değildi.

Batı dünyasının kendi içerisinde bulunduğu ikilem aslında bir anlamda da buydu. Avrupalılar, ABD'nin son hız süren silah üretiminden şikâyetçiydiler. Kendileri için gereken hammaddenin, ABD'nin silah üretimi için kullanılması, diğer müttefiklerin üretimlerini olumsuz etkilemekteydi. Amerikalılar ise Asya'daki sorunlar dolayısı ile daha fazla silahlanmaya ihtiyaçları olduğu inancındaydı ve üretimlerini hiçbir şekilde sınırlandırmaya yanaşmıyorlardı.

Gerek üretimde gerekse hammadde paylaşımında olsun, gerçekten de Amerika'nın müttefiklerine sunduğu silah arzında bir daralma hissedilmekteydi. Sovyet saldırganlığı karşısında savunulması gereken hat oldukça uzun ve derindi. Kutuplaşmaya ve çatışmaya Birleşmiş Milletler aracılığı ile istenilen çözüm de sağlanabilmiş değildi. Dolayısı ile NATO'nun ihtiyaç duyduğu askeri malzeme, gündelik iktisadi ihtiyaçlar pahasına Amerika tarafından üretilmek zorundaydı. Buna ek olarak, NATO benzeri bölgesel savunma öbekleri kurmak ve bu öbeklerin ihtiyaç duyduğu malzemeyi sağlamak gibi güvenceler söz konusuydu. Olası bir Akdeniz paktı gibi[139].

Her ne olursa olsun bu soruna mutlaka bir çözüm getirilmeliydi. Eğer Türkiye bir şekilde Kuzey Atlantik Paktı dışarısında kalır ve bir savaş patlak verirse; Türkiye, 2. Dünya

---

[139] *New York Times*, 2 Mayıs 1951.

Savaşı'ndaki gibi tarafsız kalmayı seçebilirdi. ABD'nin Türkiye'de hava üsleri kurma izni alabilmesi de bir anlamda Türkiye – NATO ilişkilerine bağlıydı. Bu bölgede karada edinilmiş hava üsleri Batı için hayati önem taşımaktaydı. İngiltere, Amerika için Kıbrıs'ta kurulmasına söz verdiği hava üsleri konusunda kesin tavırlar sergilemiyordu. Amerikan hava kuvvetleri general ve amiralleri ise Doğu Akdeniz'in, Atlantik Paktı kapsamında olmayışından huzursuzluk duyuyorlardı.

Amiral Forrest P. Sherman ve Amiral Robert B. Carney'e göre Balkanlar, uygun bir düzenleme ile olası bir savaş halinde Sovyetler Birliği'ne karşı saldırı için kullanılabilirdi. Tuğgeneral John K. Cannon ve o dönemin BM Kore Birlikleri Komutanı Tuğgeneral James A. Van Fleet de aynı düşüncedeydiler. Buna karşılık Amerikan Genelkurmay Başkanı General J. Lawton Collins bu fikre karşıydı.

Bulgar birliklerinin Yugoslav sınırının hassas noktalarına hareket etmesi, Yugoslavya'nın bölge savunması için olan önemini pekiştirdi. Hem Yunanistan hem de Türkiye, baskılardan yorgun düşecek bir Yugoslavya'nın, bölgede ne büyük bir tehlike yaratacağının farkındaydı. Ancak her iki ülke de NATO ile olan ilişkileri ve eğer pakta kabul edilirlerse kendilerinden genel güvenlik adına beklenenler belli olmadığı için savunma tasarılarını kesinleştiremiyordu. NATO'dan genişleme kararı çıktığı takdirde ise bu iki ülke Belgrat ile olan bağlarını istekli bir şekilde güçlendirecekti. En azından ABD'deki beklentiler, gelişmelerin bu yönde olacağı yönündeydi.

Kimse Başbakan Tito'nun bir saldırı halinde nasıl hareket edeceğini bilmiyordu. Ancak genel tahmin böyle bir durum baş gösterirse Tito'nun askerlerini dağlık alanlara

çekerek önce korunmaya çalışacağı; karşı saldırılarını iç bölgelerdeki bu dağlık alanlardan komuta edeceği yönündeydi.

Tito'nun karargâhını nereye kuracağı, tüm Balkanlar'ı etkileyecekti. Eğer güneydeki birlikler batıya, Bosna'ya ve Montenegro'ya doğru çekilirse, Yunanistan'ın en kırılgan geçidi saldırıya açılmış olacaktı. Bu geçit Varda nehri vadisinden Selanik'e ve Manastır'a ve böylece kuzey Yunanistan'ın ortalarına kadar uzanmaktaydı. Tito eğer kuzeydeki birliklerini güneye, Sırbistan'a ve yine Bosna'ya doğru geri çekecek olursa, bu seferde Trieste'den İtalya'nın Lombardi bölgesine, oradan da kolayca Fransa'ya bir geçit açılmış olacaktı. Yugoslavya ve Tito'nun tavrı bu yüzden Balkanlar'ın kaderini belirleyecek seviyedeydi[140].

ABD, Akdeniz'de varlığını arttırmaktayken, Sovyetler Birliği'nin de Ortadoğu'ya olan ilgisi Amerikalılara göre artmaktaydı. Yine Amerikalılara göre, Ruslar bölgedeki batı karşıtlığını canlandırmaya çalışıyorlardı. İran'da yaşananlar sorunlarda Rusların etkisi olduğu kabul ediliyordu. Bundan başka Sovyetler Birliği aylardır ilk defa hem Arap ülkelerinde, hem de İsrail'de aynı anda dış temsilci bulunduruyordu. Suriye ve Lübnan için görevlendirilen Vasili Belyayev, iki ay önce Şam'a gelerek bir süredir kapalı tutulan Sovyet temsilciliğini yeniden hizmete açmıştı. İsrail temsilcisi Pavel Yershov da birkaç hafta önce uzun bir aradan sonra Tel Aviv'e dönmüştü.

Sovyetler Birliği ayrıca "*Filistin için Rus Toplumu*" adlı bir derneğin kurulumuna yardımcı oluyordu. Batı'da bu derneğin Ortodoks kilisesi üzerinden Çarlık Rusya'sına ait olan mülk ve toprakları Sovyetler Birliği'ne geri kazandırmak amacıyla kurulduğu ileri

---

[140] *New York Times,* 16 Nisan 1951.

sürülmekteydi. Moskova, aynı zamanda Arap ülkeleri ile ticari ilişkilerini de arttırmaya; bunu ise "*tarafsızlık*" söylemleri aracılığı ile elde etmeye çalışıyordu. Ruslar, Mısır ile olan dış ilişkilerini de karşılıklı büyükelçilikler bulundurma seviyesine taşımak için girişimlerde bulunuyorlardı. Bu arada, Suriye ve Lübnan Komünist Partisi, ortak bir bildiri yayınlayarak, Batı'nın tehditlerine karşı tüm vatanseverlerin birleşmelerini talep etti. Ortak bildiride, ABD'nin Arapları İsrail ile barıştırıp, içinde Türkiye'nin de bulunduğu bir savunma ortaklığına sokmayı düşündüğü iddia edildi[141].

2- Akdeniz'deki Belirsiz Durum

a- Tarihsel Süreç ve Stratejik Önem

Akdeniz savunmasının örgütlenmesi, bölgenin inkâr edilemeyen önemi dolayısı ile Kuzey Atlantik güçleri arasında Almanya'nın yeniden silahlanması konusundan sonra gelen en büyük siyasi karmaşayı oluşturmaktaydı[142]. Yunanlı tarihçilerin de çağlar öncesinden parmak bastığı gibi, bu bölgede denizleri kontrol eden güç, karadaki rakibinin gücü her ne olursa olsun sonunda, büyük olasılıkla, üstün gelen taraf olmaktaydı. Akdeniz'in iki bin yıllık tarihi bu kuralı defalarca onaylamıştı. Yunan – Pers Savaşları, Roma'nın güçlü donanması sayesinde Kartacalılara üstün gelişi ve son olarak Osmanlı'nın

---

[141] *New York Times,* 30 Nisan 1951.
[142] *New York Times*, 20 Mayıs 1951.

İnebahtı Savaşı'nda donanmasını kaybetmesiyle başlayan düşüşü hep aynı varsayımı destekleyen örneklerdi.

Yine aynı varsayımdan yola çıkarak, 1. Dünya Savaşı'nda Müttefik Devletler'in Akdeniz'de hâkimiyeti elde etmeleri, hem Türkleri Ortadoğu'ya hapsetmiş, hem de Selanik'ten dolaşarak Avusturya – Almanya kütlesini arkadan vurma imkânını yaratmıştı. 2. Dünya Savaşı'nda da Almanya'nın Akdeniz'in hâkimiyetini tam olarak eline geçirememesi, Afrika'da başarısız olmasına ve daha sonra da kıta Avrupa'sının dışarıdan işgaline engel olamamasına sebep olmuştu. Dolayısı ile üçüncü bir dünya savaşı çıkması halinde, Akdeniz'e hâkim olmak, savaşı kazanmak için ilk gereksinimlerden biri olarak göze çarpmaktaydı[143].

En son The London Economist'de çıkan yazıya göre, Batı güçlerinin Akdeniz'i kontrol etmeden Rusya ile yapacakları bir savaşı kazanmaları, "*imkansız*" olarak niteleniyordu. Avrupa savunması için stratejik planlar düşünülmeye başlar başlamaz anlaşıldı ki Akdeniz koruma altına alınmadan Avrupa'nın doğusunda oluşturulacak güvenlik hattı, iki dünya savaşı arası Fransızların Almanya'dan korunmak için kurduğu Maginot Hattı'nın akıbetine uğrardı[144].

Akdeniz deniz yolu Marsilya'dan İstanbul'a, İzmir'e ve Adana'ya kadar komünizm karşıtı dost ülkelere gerek malzeme, gerekse askeri birlik göndermek için en önemli yoldu. Akdeniz'deki adalarda ve kıyı şeridinde, hava ve deniz limanı olabilecek birçok önemli nokta bulunmaktaydı. Karadan ulaşması zor olan Trieste, Trablus, Cezayir ve Selanik gibi liman şehirlerine denizden ulaşım sağlandığı takdirde askeri önemleri

---

143 *New York Times,* 6 Mayıs 1951.
144 *New York Times*, 2 Mayıs 1951.

hemen artabilirdi. Benzer şekilde Yunanistan ve Türkiye de Kuzey Atlantik güçlerine kara yolu ile belki yakın değildi; ancak Akdeniz yolu ile bu ülkelerle bağlantı kurmak oldukça kolaydı.

"*Dünya'nın en ünlü denizi*" olan Akdeniz, yeraltı kaynakları açısından zengin, Ortadoğu'da da kıyılara sahipti. Boru hattı sayesinde, Irak'ın ve Suudi Arabistan'ın petrolü, Akdeniz'in doğudaki limanlarına akıyordu. Diğer taraftan, Süveyş Kanalı, Uzakdoğu'ya ulaşmak için hala en kısa yoldu. Öbür uçtaki Cebelitarık Boğazı'ndan geçen, Ortadoğu petrolü de kolayca Kuzey Amerika sanayi merkezlerine ve limanlarına ulaştırılıyordu. Bu durumda "*Sovyet emperyalizmi*"ni "çevrelemek" siyaseti, Akdeniz bağlantısına dayandırılmak zorundaydı. Fakat tüm bunlara rağmen, anlaşılmaz bir şekilde, Müttefiklerin Akdeniz'e olan ilgilerini eş güdümleme konusunda, oldukça az diplomatik çaba sarf edilmekteydi[145].

Türkiye bu dönemde kendisine ya da Boğazlara yapılacak bir Rus saldırısının ne Türkiye'yi ne de Boğazları, aslında dünyayı ele geçirme düşüncesi ile yapılacağını iddia etmekteydi. Akdeniz sonuçta Karadeniz gibi kapalı bir denizdi. Dolayısı ile Boğazlara saldırı ve sonrasında Akdeniz'e açılış Ruslara çok da fazla bir hareket alanı sağlamış olmuyordu. Bu hareket, ancak Akdeniz'den dışarı taşabilirse bir anlam kazanabilirdi. Bu bakış açısıyla, Boğazları ve sonrasında Akdeniz'i egemenlik altına almak, Okyanuslara açılarak dünyayı egemenlik altına almanın ilk adımı olmalıydı. Dolayısı ile Türkiye, kendisine yapılacak olası bir Rus saldırısını, Batılı devletlerin bu boyutta algılamasını ve kendisini bir ön cephe olarak değerlendirip, NATO'ya kabul etmelerini bekliyordu.

---

[145] *New York Times*, 6 Mayıs 1951.

Amerikan kamuoyunda Türklerin bu yaklaşımı mantıklı bulunuyordu. Öyle ki Yunanistan'la birlikte Türkiye'ye yapılan silah yardımı, tüm sıkıntılara rağmen devam etmeli; hatta bu ülkelerin yetkilileri, NATO'da en üst seviyedeki planlamalarda söz sahibi olmalı deniyordu[146]. Gerçi ABD 2. Dünya Savaşı'ndan beri Truman Doktrini ile bu iki ülkeye silah yardımlarını aksatmamıştı ve bu dönemde Amerika'dan gelen açıklamalar, bu iki ülkenin NATO'ya tam üye yapılmalarını ima etmiyor da değildi[147].

b- Siyasi ve Askeri Belirsizlikler

NATO'ya tam üyelik konusunun bir türlü kesinlik kazanmaması, Türk yetkilileri huzursuz etmekteydi. Türkiye kendi güvenliği açısından artık Truman Doktrini'ni yeterince bağlayıcı kabul etmediğini bu tarih itibarıyla belirtmeye başlamıştı. ABD Türkiye'ye olan bağlılığını açık bir antlaşma ile belli etmediği sürece de Türkiye Washington'un isteklerine kayıtsız kalacağa benziyordu. Amerika'nın Türkiye topraklarında kurmak istediği hava üssünü onaylamak bir yana, Türkiye'de, Doğu – Batı bloklaşmasında tarafsız kalınmasını isteyenlerin sayısı, Amerikan raporlarına göre, bu günlerde ciddi bir artışa geçmişti.

Aslında Türkiye açıkça NATO'da, olmadı ABD önderliğinde kurulacak bir Akdeniz paktında yer almak istiyordu. Amerikan basınına göre, Türkiye'nin NATO tam üyeliğinin önündeki en büyük engel İskandinav ülkeleriydi. Akdeniz paktı konusunda ise

---

[146] *New York Times*, 2 Mayıs 1951.
[147] *New York Times*, 6 Mayıs 1951.

ABD İngiltere ve Fransa ile İspanya yüzünden anlaşmazlığa düşüyordu. Amerikan Meclisi olası bir Akdeniz paktında İspanya'yı da görmek istiyordu. İngiltere ve Fransa ise bu fikre karşıydı. Böylece Türkiye için olası bir Akdeniz paktı üyeliği de belirleyici olamıyordu[148].

Demir perdenin batısında varolan en büyük ordular Türkiye'ye, Yunanistan'a ve Yugoslavya'ya aitti. Mevcut askeri güç bakımından bu üç ülke ile kıyaslanabilecek tek Avrupa gücü ise İspanya idi. Ancak bu dört ülke ne kendi aralarında bir birliğe sahipti, ne de NATO ile. Eisenhower'ın Avrupa'daki karargâhında ise bilinmekteydi ki güçlü bir Balkan bloğunun varlığı, hem olası bir Sovyet saldırganlığına caydırıcı olurdu; hem de Batı'ya yapılacak bir saldırıya paha biçilmez bir askeri yardım sağlayabilirdi. Ve hala böyle bir blok oluşturma yoluna gidilmemekteydi. Amerikan kamuoyu aslında yavaş yavaş buna tepki vermekteydi[149].

Kısaca yine tekrarlamak gerekirse, Akdeniz, özellikle doğuda Balkanlar'ı ve Ortadoğu'yu sarmaladığı için buralardaki olası hava ve deniz üsleri ile iletişim kurmanın en verimli yoluydu. Bundan başka Uzakdoğu'ya ulaşmanın en kolay yolu yine Süveyş kanal yolu ile Akdeniz'den geçmekteydi. Bir de Ortadoğu'nun zengin petrol kaynakları hesaba katıldığında Amerika'nın neden Doğu Akdeniz konusunu bir an önce çözüme kavuşturması gerektiği açıklık kazanıyordu.

Bazı Amerikalı yetkililer, Doğu Akdeniz'e yüksek yetkili bölgesel bir elçi tayin etmeyi, bu dönemde daha yüksek sesle tavsiye etmeye başlamışlardı. Bu tavsiyeler henüz Başkan Truman'a resmen iletilmiş değildi. Ancak gittikçe daha fazla devlet adamı,

[148] *New York Times,* 30 Nisan 1951.
[149] *New York Times*, 6 Mayıs 1951.

bölgenin artan stratejik önemine rağmen çözümsüz kalan sorunlarını yüksek yetkili bir elçi ile çözme fikrine ısınıyordu.

Yüksek yetkili bölgesel elçi fikri, 2. Dünya Savaşı sırasında İngilizler tarafından, hem Uzakdoğu'da hem de Ortadoğu'da kullanılmıştı. Hatta İngilizler, Güney Doğu Asya'da hala aynı yöntemi kullanmaktaydı. ABD ise Paris'te Milton Katz ve Londra'da Charles Spofford ile bir açıdan buna benzer bir yöntemi kullanıyordu. Katz ve Spofford, alışılmış coğrafi sınırlamaların ötesinde, fakat savunma planlaması ve iktisadi konularla sınırlı olmak kaydıyla, birçok Avrupa ülkesi ile ABD yüksek elçileri olarak görüşmelerde bulunabiliyorlardı. Bu uygulamadan Amerikalı yetkililere göre verim de alınmaktaydı. Benzer işleve sahip bir yüksek elçilik de dolayısı ile Doğu Akdeniz için bazı Amerikalılarca tavsiye edilmekteydi[150]. Hem bu yüksek elçi belki gerektiğinde Amerikan Meclisi'ne bölge ile ilgili ikna edici sunumlar da yapabilirdi.

NATO planlarının bir şekilde tüm Akdeniz'i kapsaması planlanmaktaydı. Fakat NATO Atlantik Başkumandanı'nın ABD'den seçilmiş olması, İngilizleri biraz kırmıştı. Dolayısı ile planlanmakta olan Akdeniz kumandanlığına kimin getirileceği konusu aceleye getirilmemeye çalışılıyordu. Olası bir Akdeniz savunmasına bir Amerikalının mı yoksa bir İngilizin mi komutanlık edeceği enine boyuna tartışılıyordu. Olası amiraller arasında Birleşik Devletler Doğu Atlantik ve Akdeniz Filosu Şefi Amiral Robert B. Carney'in de adı geçmekteydi.

Fransızlar ise İngiliz ve Amerikalıların bir süre önce Malta'da bir araya gelip, Akdeniz savunması hakkında yaptıkları toplantıya kendilerini çağırmamalarına hala

---

[150] *New York Times,* 30 Nisan 1951.

bozuktu[151]. Fransız Dışişleri Bakanı Schuman ve Cumhurbaşkanı Auriol, son Amerika ziyaretlerinde bunu bizzat dile getirmişlerdi. Bölgedeki çıkarları yadsınamayacak olan Fransa, Amerikalılara kibarca Kuzey Afrika'da Fransız üslerini kullandıklarını da hatırlatmıştı[152].

Bundan başka, Araplar ve İsrailliler hala resmen savaş halindeydi. Amerika'nın bölgedeki en değerli hava üsleri ise Fas'tan Doğu Libya'ya kadar hep Arap topraklarındaydı. Dolayısı ile bu üslerin kullanımı için hep bazı zorluklar söz konusuydu. Fransa'nın Kuzey Afrika'daki üsleri ve Fransızların Akdeniz konusunda hoş tutulması da dolayısı ile bu noktada devreye giriyordu.

Yunanlılar ise olası bir NATO üyeliği durumunda İtalyan bir generalin komutası altında kalmaktan korkuyorlardı. Türklerin ortak güvenlik düzenlemeleri içindeki durumları açıklığa kavuşmadan ABD'ye hava üssü için izin vermediğine değinmiştik.

Yugoslavlar, Batı'dan silah yardımı talebinde bulunmuşlardı ve Yunanistan ve Türkiye ile ortak savunma stratejilerini tartışmaya hazırdılar; ancak bir ittifaka katılmaya hala yanaşmıyorlardı. Yunanlılar ve Türkler ise Akdeniz savunmasında kendilerine düşen roller henüz belli değilken, Yugoslavlar ile konuşmaya başlamak istemiyorlardı.

İspanya, ABD ile bir ittifak kurmayı istiyordu; ancak diğer Kuzey Atlantik Birliği ülkeleri ile antlaşma yapmak istemiyordu. Benzer şekilde diğer NATO güçleri, özellikle de Fransa ve İngiltere de General Francisco Franco yönetimi ile hiçbir resmi bağlantıları olsun istemiyorlardı[153].

---

[151] *New York Times*, 6 Mayıs 1951.
[152] *New York Times*, 2 Mayıs 1951.
[153] *New York Times*, 6 Mayıs 1951.

İskandinavlar ve Belçika, Hollanda, Lüksenburg üçlüsü genel olarak İspanya, Yunanistan ve Türkiye'yi NATO'da istemiyordu. Amerikan Meclisi ise İspanya'yı dışlayarak sadece Yunanistan ve Türkiye ile kurulacak bir Akdeniz ortaklığını onaylamak istemiyordu. Mısır'daki yaşadığı iç isyanlar ise oldukça ürkütücüydü ve Mısır Hükümeti sert bir şekilde İngilizlere, Süveyş'teki son birliklerini de geri çekmeleri için baskı yapıyordu. Yani, Batı dünyası için çok ciddi öneme sahip olan bu bölge, gerek siyasi, gerek diplomatik, gerekse stratejik açıdan olsun, karmakarışıktı.

Bölge ile ilgili hemen çözülmesi gereken iki sorun vardı. Birinci sorun, Yunanistan, Türkiye ve İran'dan oluşan "*dış küre*"yi kuvvetlendirme sorunuydu. Eğer bu "*dış küre*" çökerse, Sovyetler Birliği'nin, kafası karışmış ve zayıf düşmüş Ortadoğu'ya doğru genişlemesi an meselesine dönüşürdü. Türkiye ve Yunanistan, İran'a oranla nispeten daha güçlü ülkelerdi ve kendilerini savunma güdüleri bu ülkeleri canlı tutuyordu. Ancak İran, karmaşık iç sorunlar yaşamaktaydı. İngilizlere ait petrol kuyularını millileştirme hazırlıkları şiddetlenmişti. Tudeh Komünist Partisi de yasa dışı ilan edilmesine rağmen hızla büyüyordu. İran'daki durumun önü bir şekilde alınamazsa ülkedeki istikrarsızlık Sovyet nüfuzunu bölgeye davet etmiş olacaktı.

Böyle bir durumda Sovyet güçleri tüm İran'dan geçerek Bahreyn'e kadar ilerleyebilir ve Türkiye ile Irak'ı çevrelemiş olurlardı. SSCB böyle bir durumda mutlaka devreye "*Kürt provokatörler*" sokarak bağımsız Kürdistan özlem ve arzularını tahrik eder ve İran, Irak ve Türkiye'den parçalar koparırdı.

İkinci sorun Türkiye ve Yunanistan ile oluşmakta olan Batı savunma düzenin arasında nasıl bir bağlantı kurulacağı ile ilgiliydi. O dönemki siyasi ilişkiler göz önünde

bulundurulursa bu iki ülkenin NATO'ya dâhil edilmeleri olasılıksız gözüküyordu[154]. Türkiye, Pakt'a başvuruları kabul edilmeyince, varolan 1939 Fransa, İngiltere, Türkiye yardımlaşma antlaşmasına ABD'nin katılmasını dahi teklif etmişti[155].

Ancak böyle bir adımın atılması herhangi bir anlam içermiyordu; çünkü 1939 antlaşmasının ikinci maddesi, ekinde açıkça diyordu ki: "*Bu antlaşmanın Türkiye'ye yükleyeceği sorumluluklar, Türkiye'yi, ister sebep isterse sonuç itibarı ile olsun, Sovyetler Birliği ile silahlı bir çatışmaya girmek zorunda bırakmamalıdır.*"

Bu madde, varolan ortaklığın tek amacının SSCB'ye karşı savunma olduğunu açıkça ortaya koyarak, 1939 antlaşmasını Kuzey Atlantik güçleri hedefleri için anlamsız kılıyordu. Böylece arda kalan tek seçenek, yeni bir Akdeniz paktı oluşturmak ve bu paktı Kuzey Atlantik Paktı'ndan ayrı tutmak; ancak beraber hareket etmelerini sağlamaktı. Eğer ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya böyle bir birliğe katılmayı kabul ederse, Türkiye ve Yunanistan'da seve seve katılmak isterdi. Ancak bu iki ülkenin bakış açısına göre özellikle Amerikan katılımı, olası bir birlikteliğin geleceği için hayati önem taşımaktaydı[156].

3- Akdeniz İçin Olası Tasarılar

a. İspanya'nın Akdeniz Taslağı

[154] *New York Times*, 6 Mayıs 1951.
[155] *New York Times*, 2 Mart 1951.
[156] *New York Times*, 6 Mayıs 1951.

İspanya, uzun süredir Akdeniz ve Ortadoğu'yu kapsayacak bir savunma birliğini hayal etmekteydi. Arap ülkeleri ve Türkiye ile kendisini bir blok halinde bütünleştirmeyi tasarlayan İspanya, 1951 yılı Ocak ayı itibarıyla bu tasarısını gerçekleştirebilmek için bazı adımlar attı. İspanya, 2. Dünya Savaşı'nın sonundan beri, dış siyasette Arap ülkeleri ve Türkiye ile bu sebepten dolayı daha yakın ilişkiler arayışı içerisindeydi.

Önce, olağanın aksine ayrıntıları fazla basına sızmayan, Akdeniz ile ilgili bir raporun İspanyol Bakanlar Kurulu'nca incelendiği öğrenildi ve bu gelişme "*Akdeniz – Ortadoğu*" savunma paktına olumlu bakan İspanyol yetkililerce hayra yoruldu. İspanyol yetkililer arasında böyle bir pakt oluşturmak, gerçekten de 2. Dünya Savaşı'nın sonundan beri değil, "*Roma – Berlin Mihveri*" günlerinden beri konuşuluyordu. Hitler ve Musolini'nin Akdeniz'e doğru genişlemesine karşı, bölgede denge oluşturacak bir karşı güce gereksinim vardı. Ancak o dönem için bu düşüncenin hayata geçirilmesi sağlanamadı ve bir tasarı öylece kaldı.

İspanyol yetkililerin 1950 yılı sonu öngördüğü "*Akdeniz – Ortadoğu*" ekseni, Atlantik kıyılarından, yani İspanya ve Fas'tan başlayarak, Kuzey Afrika'dan Pakistan'a kadar ilerleyecekti. Bu "*birlik*" tasarısı, Türkiye ve İran'ı ve komünizmin bölgeye yayılmasına karşı diğer bazı Ortadoğu ülkelerini de kapsamayı hedefliyordu. Bazı yetkililer, böyle bir birlikteliği Kuzey Atlantik Paktı'na bile tercih ediyorlardı. Böyle bir "*Akdeniz-Ortadoğu*" paktının, İspanya'ya, NATO'ya katılmaya kıyasla daha az sorumluluk yükleyeceği tahmin ediliyordu.

İspanya, bu şekilde daha ağır bir yükümlülükten kaçınmayı becerebileceğini düşünmesine düşünüyordu. Ancak büyük devletlerin desteği alınmadan böyle bir

birlikteliğin nasıl ve ne kadar devam edebileceği ise bir soru işaretiydi. Bir kesim İspanyol, eğer çok başarılı bir birliktelik kurabilirlerse büyük ülkelerin kendi çıkarları ile ilişkili olarak bu "*ikincil*" bloğu destekleyeceklerini ümit ediyorlardı.

İspanyol basını, bu "*Akdeniz – Ortadoğu*" bloğu tasarısına tabii ki destek veriyordu. Basın önceleri taslak birliktelik üzerinde fazla durmamıştı. Ancak daha sonra tasarıyı onaylar yazılar yazıldı. Gazeteci Pedro Gomez Aparicio'ya göre, ABD'nin Ortadoğu'yu daha fazla etkisi altına almak istemesi, yüksek askeri öneme sahip olan bu bölgeyi, Sovyet sızıntısından koruma düşüncesinden kaynaklanıyordu. Amerika'nın bölge içerisindeki hareketliliği, İspanyollara, kendi Akdeniz tasarılarının yersiz olmadığını; hatta Amerikan çıkarları ile eşgüdümlülük sağlanabileceğini hissettiriyordu.

İspanya, bu yüzden, son birkaç aydır Ortadoğu ülkeleri ile olan ilişkilerini geliştirmeye çalışıyordu. İspanya'nın İsrail Devleti'ni o güne kadar tanımamış olması ile bu ilişkiler arasında da bir bağ olduğu varsayılmaktaydı. Büyük bir olasılıkla İspanya, Arap ülkelerinden bu konuda uyarılar almaktaydı ve Araplarla ters düşmek istemiyordu. En son Ürdün Haşimi Krallığı ile İspanya arasında, geçen Ekim'de, bir barış ve dostluk antlaşması imzalanmıştı. İspanyol bir grup, daha sonra da Kahire Üniversitesi'ne dönüşen, Fuad I Üniversitesi'nin 25. yıldönümü kutlamaları için, 10 günlük resmi bir Kahire gezisine çıkmıştı. Bu resmi gezi, aynı zamanda, bir ay önce Mısır Milli Eğitim Bakanı Taha Hüseyin Paşa'nın yapmış olduğu ziyaretin iadesiydi. Taha Hüseyin Paşa, Kasım 1950'deki ziyareti sırasında kaynaklarını Mısır Hükümeti'nin karşıladığı bir İslam enstitüsünü Madrit'te resmen hizmete açmıştı[157].

---

[157] *New York Times,* 11 Ocak 1951.

b- Akdeniz Birliği

Konu Akdeniz'in geleceği olduğunda, yalnızca coğrafi ve stratejik gerçekler sorunları çözüme kavuşturabilmek için maalesef yeterli değildi. Ülkeler ne kadar demokratik ya da müttefik olursa olsun, çeşitli siyasi ve milli çekişmeler gözetilmeden sorunları çözebilmek neredeyse olasılıksızdı. Tüm Batılı devletler bu "*ünlü ve güzel*" denizin sonsuz stratejik öneminin farkındaydı. Sovyetler Birliği'nin kırılgan arka kapısı, Kırım ve Kafkaslar'a geçiş Akdeniz'den mümkündü. Ortadoğu petrol kaynakları bu yoldan Avrupa'nın sanayi bölgelerine ulaştırılıyordu. Uzakdoğu'ya, Hindistan'a, İran'a gitmenin en kısa yolu Akdeniz'den geçmekti.

Ancak bazı temel sorunlar çözüm beklerken, varolan ciddi endişeler NATO plancılarını rahat bırakmamaktaydı. Bu sorunların belli başlılarını şöyle sıralayabiliriz: İleri seviyede ancak yine de NATO'ya ikincil üye bulunan Yunanistan ve Türkiye acaba Birliğe tam üye olarak kabul edilmeli miydi? Acaba böyle bir NATO genişlemesi Sovyetler Birliği'ni Türkiye'ye karşı kışkırtır mıydı? Yoksa bu iki ülke, Akdeniz'e ilgisi olan NATO güçlerinin desteği ile ayrı bir Ortadoğu müttefikliği yapılanmasına mı gitmeliydi? Her iki şekilde de nasıl bir Akdeniz donanması oluşturulmalıydı ve hangi milletten biri bu donanmaya komuta etmeliydi? Bu zor sorunlar çözüldüğünde siyasi anlamda sevilmeyen, ancak Sovyet karşıtı oldukları bilinen İspanya ve Yugoslavya, acaba Akdeniz savunmasına dâhil edilmeli miydi? Edilecekse bu nasıl olacak? Olası tüm durumlarda, hatta İran'da yaşanmakta olan ölümcül tehlikelere rağmen, İsrail ve Arap ülkelerinin gittikçe açılan arası nasıl bir yol izlenirse yatıştırılmış olurdu?

Aslında Washington, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya tam üyeliğini diğer ülkelerden istemeden önce tüm bu sorunları iyice incelemiş ve teklifini bu sorunları göz önünde bulundurarak sunmuş olmalıydı. Amerika'nın yaptığı teklife kısa sürede olumlu bir yanıt alabilmek pek mümkün değilse de yapılan bu teklif, kamuoyunun dikkatini, belirsizliğini koruyan bölgemize çekti.

Daha önceden de ele alındığı gibi İskandinav ülkeleri NATO'da böyle bir genişleme yaşanmasına oldukça karşıydılar. Fransa ise üstü kapalı bir şekilde ABD'ye böyle bir adım atmak için kötü zamanlama yaptığını söylüyordu. Bazı Fransız diplomatlar, ABD'nin istediği gibi davranılırsa, Rusların "*çevrelenme*" korkusunun körüklenmiş olacağını ve bu durumun ileride Sovyet dışişleri yetkilileri ile bir araya gelerek, diplomatik çözümler yaratma ihtimallerini azaltacağı kanısındaydı.

Birçok Fransız ayrı bir Akdeniz paktından yanaydı. Yine isteyen NATO devletleri, Yunanistan ve Türkiye ile birlikte bu paktın üyeleri olacaktı. Ancak General De Gaulle'in de aralarında bulunduğu bu Fransız grup, Akdeniz komutanlığına bir İngiliz'in getirilmesine oldukça karşıydı. Milli duyguların işe karıştığı bu konuda Fransızlar, Akdeniz komutanlığına bir Amerikalının getirilmesinden yanaydılar.

Akdeniz komutanlığı daha sonra iki bölüme ayrılmalıydı. Doğu Akdeniz'e bölgenin İngiliz çıkarları için olan öneminden dolayı bir İngiliz komutan, Batı Akdeniz'e ise Fransa'nın Kuzey Afrika'daki çıkarlarını göz önünde tutularak Fransız bir komutan

getirilmeliydi[158]. General De Gaulle bir yandan da Yunanistan ve Türkiye'nin, hatta Yugoslavya ve İspanya'nın dahi NATO'ya kabulünü savunduğunu söylüyordu[159].

c- METO

Bazı İngiliz liderler elbette ki konu hakkında farklı görüşlere sahipti. Akdeniz paktı taraftarlarının haricindeki bir diğer grup, "*Orta Doğu Antlaşma Örgütü*" yani METO adı altında NATO'dan bağımsız ve NATO'ya eşdeğer bir örgüt kurup, İngiltere'nin Ortadoğu'daki geleneksel emperyalist çıkarlarını devam ettirmek istiyordu[160].

Aslında İngilizler de METO'yu, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya katılmasına alternatif olarak tasarlamaktaydılar. Henüz ortada bu konu ile ilgili oluşturulabilmiş ya da resmiyete dökülmüş bir tasarı ya da bir teklif yoktu. Fakat İngiltere, daha küçük NATO ülkelerinin bu genişlemeye karşı olmasından da yararlanarak, Türkiye merkezli bir Ortadoğu birliği arzuluyordu. Türkiye, bölgedeki en güçlü ülke olarak kabul görmekteydi. Türkiye'nin yanında İngiltere'nin bölgedeki kara kuvvetleri merkezi olan Mısır, METO'ya dâhil edilmek istenen ikinci ülkeydi.

Ancak ne Mısır, ne de Türkiye, İngilizlerin bu Ortadoğu tasarısına sıcak bakmıyordu. Mısır, ülke sınırları içindeki İngiliz varlığına karşıydı. Türkiye de aynı şekilde cılız bir savunma paktına dâhil olmak istemiyordu. Özellikle Türkiye, gösterdiği

158 *New York Times*, 20 Mayıs 1951.
159 *New York Times*, 16 Mayıs 1951.
160 *New York Times*, 20 Mayıs 1951.

kararlılık ve askeri güç olarak, NATO üyeliğini hak ettiğine inanıyordu. Diğer taraftan her iki ülke de İngiliz varlığına ne kadar tepkili ise Amerikan varlığına o kadar açık ve davetkârdı[161].

İngiliz Ordusu'nun başında bulunan Mareşal Montgomery de bu son seçeneği destekliyordu. Aslında bu görüşün destekçileri bir gün bu örgütün Yunanistan ve Türkiye gibi Arap ülkeleri ve belki de İsrail'i bile bünyesine katmasını umuyordu. Hatta kim bilir, belki de becerikli bir diplomat ortaya çıkar ve İran ve Pakistan'ı dahi örgüte sokabilirdi.

Bu taslağa göre ayrı bir Akdeniz hava ve deniz komutası da bulunacaktı. Bu komuta bağımsız olacak. Ancak ABD'deki Daimi Heyet'e (Standing Group) karşı sorumlu olacaktı. Eğer NATO veya METO kumandanları Akdeniz'den geçmek isterlerse hem daimi heyetten hem de Akdeniz komutanlarının iznine tabi tutulacaklardı[162].

METO'nun da NATO Avrupa Orduları'ndaki Mareşal Eisenhower gibi tam yetkili bir kumandanı olacaktı. NATO Daimi Heyet'e karşı sorumlu olacağına göre, M.E.T.O.'yu ayırt edici asıl özellik, Avrupa Orduları'ndan ve Mareşal Eisenhower'dan bağımsız olacak olmasıydı. İngilizler, ayrıca, bu Ortadoğu örgütünün başına İngiliz bir komutanın gelmesini de arzu ediyorlardı.

Amerikalılar ise böyle bir Ortadoğu birliğini pek gerçekçi bulmuyordu. İsrail'in Arap ülkeleri ile olan anlaşmazlıkları ortadaydı. İngiltere ile İran'ın arası da yukarıda değinildiği gibi gittikçe açılmaktaydı. İngilizler her ne kadar Mareşal Eisenhower'ın da kendileri ile aynı fikirde olduğunu söylese de Eisenhower'ın böyle düşünmediği; Mareşal'in Yunanistan ve Türkiye'yi eninde sonunda NATO'ya bağlı görmek istediği

---

[161] *New York Times,* 1 Temmuz 1951.
[162] *New York Times*, 20 Mayıs 1951.

inancı kamuoyunda hâkimdi. Tüm bu tartışmalar, NATO ortakları arasında, konu Akdeniz olduğunda, ne gibi derin görüş ayrılıkları olduğunun bir kanıtıydı[163].

C- ABD'NİN TÜRKİYE VE YUNANİSTAN'I NATO'YA DÂHİL ETME ÇABALARI

1- ABD'den İngiltere'ye NATO'yu Genişletme Teklifi

15 Mayıs 1951 tarihinden itibaren ABD, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya tam üyeliğini diğer 11 üye ülkeye resmen önermeye başladı. Amerikalı yetkililer haftalarca tartıştıktan sonra, Yunanistan ve Türkiye'nin komünizm karşıtı Batı birliğine ve güvenlik paktına tam üye olmaları gerektiği kararına varmış görünüyorlardı. Böyle bir genişleme fikrinin hayata geçmesi için ilk adım, konunun İngiltere ve Fransa'ya açılmasıydı. ABD Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada, İngiltere ve Fransa'nın Türkiye ile müttefikliği olması dolayısı ile bu fikrin ilk önce kendilerine iletildiğine değindi. Bakanlık ilerleyen günlerde konunun tabii ki diğer üye ülkelerle de paylaşılacağını ekledi.

Amerikan Dışişleri, ustaca bir üslupla, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya tam üyeliği hakkında aldıkları kararı, açık bir ifade ile dile getirmedi. Ancak yüksek yetkililerce bir karar verilmiş olduğu anlaşılmaktaydı. Yapılan açıklamada özenle herhangi bir söz veya vaat içermeyen cümleler kullanıldı. Bu cümleler, "*Türk ve Yunan*

---

[163] *New York Times*, 16 Mayıs 1951.

Hükümetleri, ülkelerinin güvenlik sorunlarını diğer ülkelerle tartıştıkları gibi, bizlerle de tartıştılar." ya da *"Amerikan Hükümeti, Yunanistan ve Türkiye'nin güvenliği konusunda, daha başka anlaşmaları düşünmek için geçerli sebepler olduğunu hissetmektedir.*" gibi cümlelerdi. Bu açıklamalarla beraber, Marshall Planı bütçesinden 250 milyon dolarlık ek bir yardım paketinin Yunanistan, Türkiye, Avusturya ve İzlanda'nın ihtiyaçları için etkinleştirilmesi Amerikan Meclisi'nce talep edildi.

ABD bu şekilde Yunanistan ve Türkiye'yi NATO'ya tam üye olarak kabul etme isteğini gündeme taşımış oldu. ABD'ye göre, Akdeniz'de yaşanan güvenlik sorununu en mantıklı ve en verimli yoldan çözmek, NATO'yu Yunanistan ve Türkiye'yi içine alacak şekilde genişletmekten geçiyordu. Yunanistan ve Türkiye gibi iki Doğu Akdeniz ülkesinin, Sovyet komünizmine karşı diğer ülke güçleri ile birlikte hareket etmesi, Amerika Birleşik Devletleri'nce hem siyasi hem de askeri açıdan ele alınmış ve her iki açıdan da bu iki ülkenin NATO'ya tam üyeliği akla uygun bulunmuştu. Her iki ülke Hükümet de zaten NATO'ya tam üye olmak istiyordu. Özellikle Türkiye tam üyelik elde etmek konusunda oldukça baskıcıydı.

Amerikan Savunma ve Dışişleri Bakanlıkları aralarında yaptıkları görüşmelerde Yunanistan ve Türkiye'nin NATO tam üyeliği ile kazanılacak ayrıcalıklar ve katlanacakları sorumlulukları birbiri ile karşılaştırdı. Her iki kurum da NATO'daki bu genişleme sonrası ABD'nin elde edeceği askeri ve siyasi kazanımların oldukça fazla olacağı görüşündeydi. Öncelikle Yunanistan ve Türkiye'nin askeri güçleri, Amerikan Hükümeti'nin saygı ve beğenisine layıktı. Herhangi bir acil durumda Türk Ordusu bir milyon, Yunan Ordusu ise

250 bin askeri bünyesine katabilecek yapıdaydı. Atlantik Paktı üyelerinin maddi desteği ile bu iki güç, Akdeniz'in doğusundaki boşluğu doldurabilecek düzeye erişebilirdi.

Öbür taraftan ABD'nin Türkiye'ye kurmak istediği hava üsleri söz konusuydu. Mesela Kore'de son birkaç günde hava şartlarının kötü olmasından ötürü, Birleşmiş Milletler'e bağlı uçaklar Müttefiklere "*destek*" verememişlerdi ve Komünist güçler bu fırsattan istifade cepheyi ortadan genişleterek ilerleyebilmişti. Bu son gelişme, hava gücünün kara çarpışmalarındaki büyük önemini yetkililere tekrardan hatırlatmış oldu. Dolayısı ile ABD'nin dünyanın çeşitli yerlerinde olduğu gibi, Akdeniz'de ihtiyaç duyduğu hava üsleri de pek ertelenebilecek bir konu değildi.

Bir diğer açıdan hem Türkiye hem de Yunanistan Batı güçleri ile hissedebilecekleri somutlukta bir bağ kuramazlarsa tarafsızlığa kayabilirdi. Özellikle Türkiye, SSCB'ye olan coğrafi yakınlığı dolayısı ile kolayca tarafsız bir tavır takınmayı seçebilirdi.

Dolayısı ile 15 Mayıs 1951 tarihinde ABD'nin İngiltere Büyükelçisi Walter S. Gifford ve kendisine eşlik eden Birleşik Devletler NATO Delegeleri Başkanı Charles M. Spofford, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nı ziyaret etti. Bu ziyaretin sebebi Türkiye ve Yunanistan'ın tam üye olarak NATO'ya kabulünü teklif eden dilekçeyi resmen İngilizlere sunmaktı.

Tam da o tarihlerde İran Hükümeti ülke petrollerini millileştirme kararı almıştı. Dolayısı ile İngiltere'nin bu ülkedeki petrol çıkarları belirsizleşmeye başlamıştı ve ülke yetkilileri bölgeye olan yaklaşımlarını yeniden değerlendirmeye çalışıyordu. Böyle bir teklif bundan bir ay önce yapılsaydı, İngiltere büyük bir ihtimalle bu teklifi rahatça

reddedebilecekti. Fakat yeni şartlar, İngiltere'nin, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO tam üyeliğine daha yumuşak yaklaşmasını gerektiriyordu. İngiltere, İran'a karşı alacağı tavırda, ABD'nin kendisini desteklemesini arzuluyordu. Tıpkı ABD'nin NATO'yu genişletme kararında, İngiltere'den destek beklediği gibi[164].

O gün için İran petrol yatakları, toplam dünya yakıt arzının %5'ini karşılıyordu. Ülke kaynaklarının en az 50 yıl daha böyle verimli bir geleceğinin olduğu hesaplanmaktaydı. İran'daki kaynakları işleten uluslararası şirket, "*Anglo-Iranian*", 40 yıldır İran'daki kaynakların resmi işletmecisiydi. Kuruluşun toplam değeri 585 milyon dolardı ve %53'ü İngiliz Hükümeti'ne aitti. 1933'te imzalanan anlaşmaya göre de Anglo-Iranian yağ işletmesi, 1993'e kadar İran'ın petrol yatakları üzerinde petrol çıkarma hakkına sahipti.

Anglo-Iranian, ABD'deki şirketlere yakıt sattığı için İngiliz Hükümeti'ne ciddi bir getiri sağlıyordu. Kuruluş aynı zamanda İngiltere'nin yakıt ihtiyacının büyük bir kısmını karşılıyor, böylece Hükümet'in masraflarını kısmış oluyordu. İngiliz Donanması'nın yakıt ihtiyacı Abadan'daki rafineriden sağlanmaktaydı. Üretimin %40'ı Batı Avrupa'ya, hatırı sayılır bir kısmı da Britanya'ya bağlı devletlere gönderiliyordu. O dönem için Anglo-Iranian yağ işletmesi kesinlikle İngiltere'nin en önemli varlıklarından biriydi.

Kuruluş İran için de bir o kadar önemliydi. 80 bin İranlı, Anglo-Iranian'da çalışmaktaydı. İran Hükümeti gelirlerinin neredeyse yarısını işletmeden sağlıyordu.

Son birkaç ay içerisinde Anglo-Iranian birçok hararetli tartışmanın ortasında kalmıştı. Hatta tartışmalar son bir hafta içerisinde tavan yapmıştı. ABD'ye göre, bu

---

[164] *New York Times*, 16 Mayıs 1951.

tartışmalara İran'daki karmaşık "*altyapı*" sebep oluyordu. Yükselen milliyetçilik, siyaset adamlarının içinde bulunduğu sinir harbi, tutucu Müslüman öbekleri ve yabancı düşmanlığı bu sebeplerden bazılarıydı.

Yine ABD'ye göre, İran, o dönemde, birkaç zengin ailenin, devamlı çoğalmakta olan, aşırı fakir ve cahil köylüleri, çılgın ve çoğu zaman baskıcı bir siyasetle yönettiği bir ülkeydi. Sadece yasaklanmış olan Komünist Tudeh Partisi'nin bir tüzüğü vardı. Arda kalan partilerden aşırı milliyetçi kabul edilen "*Milli Cephe*" ve terör eğilimli "*Fadayan İslam*" liderleri etrafında dönmekteydi. Bu uç eğilimli öbekler, Anglo-Iranian yağ işletmesini, ülkenin kaynaklarının yağmalayıcısı gibi göstermek için adeta birbirleriyle yarışmış ve beraberce İran petrol kaynaklarının millileştirilmesini talep etmişlerdi.

İngiltere ve Amerika'nın desteklediği başbakan Ali Razmara'nın öldürüldüğüne değinmiştik. Razmara, İran petrollerinin millileştirilmesini desteklemediği için Fadayan İslam tarafından 7 Mart'ta öldürüldü. Bundan bir hafta sonra da İran Meclisi petrollerin millileştirilmesini kabul etti. Razmara'yı takiben başa geçen Başbakan Yardımcısı Hüseyin Ala, Meclis'in bu kararını değiştirtmeye çalıştı. Ancak başarısız olunca 27 Nisan'da istifa etti. Milli cephe lideri Dr. Muhammed Mosadey'e hükümet kurma yetkisi İran Şahı tarafından istemeye istemeye verildi. Mosadey de millileştirme yasasını tamamlattırdı.

İran, İngiltere'den, şirketi tüm mal varlığı ile teslim etmesini talep ediyordu. Elde edilecek petrol gelirleriyle, zaman içerisinde, İngiltere'ye hisselerinin değeri karşılığı ödenecekti. İngiltere, bu teklif karşısında, İran'ın anlaşmayı bozmaya hakkı olmadığını; İngiltere'nin kar dağılımında İran'a daha fazla pay vermeyi kabul edebileceğini söyledi. Anlaşma, gerçekten de tarafların tekrardan pazarlık yaparak şartları değiştirmesini serbest

bırakıyordu. Tarafların aralarında anlaşamaması halinde, Hollanda'nın Hague kentindeki hakemlik mahkemesine başvurulacaktı.

Konu ile ilgili tartışmalar sürerken, Dr. Mosadey, İran Meclisi'nde yaptığı konuşmada ölüm tehditleri aldığını, ancak ne pahasına olursa olsun millileştirme yasasını kutsal bir görev saydığını ve tamamlatacağını açıkladı. Mosadey gerekirse Meclis'in önüne siperler kurdurarak yasa tamamlanıncaya kadar Meclis binasından çıkmayacağını da ekledi. Alt Meclis ve üst Meclis'ten beşer kişi, yani toplam on kişi, Anglo-Iranian'ın teslim alınışını düzenlemek üzere görevlendirildi. Başbakan bu gelişmelerden sonra biraz sakinleşebildi. Meclis de üzerine düşeni yerine getirerek, millileştirme yasasını kabul etti.

Aynı günlerde İngiltere Savaş Masası, bir hava indirme tugayına hazırlanması emrini verdi. Dışişleri Bakanı Herbert Morrison, tatilinden apar topar dönerek, İran'a gönderilecek yeni nota üzerinde çalışmaya başladı. Notanın taslağı, Washington'daki Britanya Büyükelçisi Sir Oliver Franks'e, ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson'a danışabilmesi için gönderildi. Acheson, İngiltere'ye İran'daki İngiliz vatandaşlarını korumak için dahi bir müdahale gerekse, çok dikkatli olmalarını tavsiye etti.

Amerika'nın İran'daki son gelişmelerle ilgili asıl korkusu, bu olayların Rusları İran'a müdahale için kışkırtabilecek olmasıydı. İngiltere, İran'a asker gönderirse, Komünist Tudeh Partisi karışıklıktan faydalanarak ihtilal yapmaya kalkabilirdi. Ya da Rusya, İran'la olan 1921 antlaşmasına dayanarak İran'a girebilirdi. 1921 antlaşmasında, "*Eğer üçüncü bir ülke İran'a silahlı saldırı düzenler ve ilhak etmeye ya da İran'ı Rusya'ya saldırmak için bir üs olarak kullanmaya çalışırsa Rusya'nın İran'a müdahale hakkı doğar.*" diye bir madde mevcuttu.

Dolayısı ile İngiltere'nin İran'a gönderdiği nota, hiçbir tehdit içermeyen, fakat kesin bir tavırla, ya yeniden pazarlık yapmayı ya da hakeme danışmayı talep eden bir yazıydı. Amerikan Dışişleri Bakanlığı, İngiltere'ye, derhal İran'a daha fazla kar payı teklif etmesini; İran'a ise petrol üretim ve pazarlama işini Anglo-Iranian şirketine bırakmasını tavsiye etti. Bakanlık, İran'a, hiçbir Amerikan işletmesinin Anglo-Iranian'a ait petrol yataklarını işletmek istemediğini ve hiçbir Amerikalı teknik adamın, İran'a petrol yataklarını kendi başına işletmesinde yardımcı olamayacağını da hatırlattı. ABD, bu son uyarıları aslında İngiltere'yi rahatlatmak; Amerikalı işletmelerin İran'daki petrol yatakları üzerinde gözü olmadığını hissettirmek adına yapmıştı. Basına göre hem Washington, hem de Londra, İran'daki durumun eskiye döneceği umudunu taşımaktaydı[165].

Ancak yaklaşık bir ay sonra, İngiltere'nin İran'a karşı tavrı sertleşti. Petrol ortaklığının rafineri merkezi olarak bilinen Abadan'a bir İngiliz kruvazörü gönderildi. Tankerler ise taşıma işlemlerini durdurdular. İşletmenin İngiliz yöneticisi işi bıraktı ve sanki Abadan kapanacakmış gibi bir görüntü yaratıldı. İngiliz teknik adamların güvenliği tehlikeye düşmesi halinde ülkeden nasıl çıkarılacakları tasarlandı. İngiliz askerleri ise olası bir çatışmaya karşın her an yola çıkmak üzere hazır beklemeye başlatıldı.

Aslında bu önlemler, geciktirilerek ve fazla istemeye istemeye alınmış önlemlerdi. Çünkü İran'daki durum, hem İngiltere, hem İran, hem de diğer tüm komşu ülkeler için büyük riskler içeriyorlardı. En büyük risk bu iki ülkenin silahlı çatışmaya girmesiydi. İkinci risk, İngiliz askerlerinin güneyden İran'a girmesinin, Sovyetler Birliği'nin de kuzeyden İran'a girmesine yol açabilecek olmasıydı. Son olarak ve uzun vadede de

---

[165] *New York Times*, 20 Mayıs 1951.

İngilizleri en çok endişelendiren, İran'daki petrol sanayinin kaybedilmesiydi. Böyle bir gelişme, İran iktisadi hayatını çok kötü etkiler ve ülkeyi iç kargaşaya sürükleyebilirdi. Bu durumda da komünist bir hükümet başa gelebilir ve İran Sovyetler Birliği'nin güdümüne girebilirdi[166].

ABD'nin NATO'da genişlemeyi İngiltere'ye resmen teklif etmesi üzerine, Londra'da, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO tam üyeliği görüşülmeye başlandı. İngiltere açısından böyle bir teklif, ABD'nin Akdeniz bölgesi savunması başına Amerikalı bir komutanı getirmek istediği anlamına yoruldu. ABD ve İngiltere altı haftadır aralarında Akdeniz Yüksek Komutanı'nın kim olacağını tartışıyordu. Bu altı hafta süresince iki ülke herhangi bir saldırı ya da gereklilik durumunda bölge savunmasında nasıl acil işbirliğine geçeceklerini de ayrıntılı olarak planladı. Planlar ABD Donanması Doğu Atlantik ve Akdeniz Komutanı Amiral Robert B. Carney ile İngiliz Donanması Akdeniz Kumandanı Amiral Sir John Edelsten'in yüksek denetiminde hazırlandı.

Bir donanma yetkilisine göre savaş çıkması halinde, "*anında ve beraberce*" harekete geçmek için her şey hazırdı. "*Üsler, donanma, harekât planı, takviye birlikleri ve tüm gereksinimler*" karara bağlanmıştı. Belirsizliğini koruyan tek şey, var olan komuta kademelerine hangi milletlerden hangi kumandanların geleceği idi.

Amerika ve İngiltere'nin, Akdeniz'de kimin komuta kademesine geleceği konusundaki dostça fakat sert rekabeti, bir yandan da bu iki ülke donanmalarının Akdeniz'deki sıkı hazırlıklarını gizlemiş oldu. Gerçekten de Akdeniz savunmasının işlevsel olarak paylaşımını, kamuoyunu meşgul eden başkumandan kim olacak sorusundan

---

[166] *New York Times,* 1 Temmuz 1951.

çok daha önemliydi. Bir başka deyişle, bir savaş halinde ABD Donanması'nın sorumlulukları, tıpkı İngiliz, Fransız ve İtalyan Donanmaları'nın ki gibi, artık açıklık kazanmıştı ve önemli olan da buydu.

Akdeniz'e yüksek komutan atanmadığı takdirde, birliklere, Washington'daki Daimi Üçlü Müttefik Heyet kumanda edecekti. Yüksek komutanın kim olacağı sorunu uzun bir süre daha çözümsüz kalacak gibiydi. Bazı İngiliz donanma yetkilileri, fırsattan istifade, Müttefik ülkeler arasındaki siyasi sorunlar çözülünceye kadar durumun böyle kalmasını talep ediyorlardı.

Akdeniz kuvvetlerinin asıl sorumluluğu, Avrupa Ordusu'nun sağ kanadını desteklemekti. Yapılmış olan planlarda bu sorumluluğun yerine getirilmesi asıl hedefti. Beklentilere göre de Avrupa Kuvvetleri Komutanı Mareşal Eisenhower, yakında Amiral Carney ve Amiral Edelsten ile birlikte, Akdeniz güçlerinin başına kimin getirileceğini pek yakında açıklayacaktı.

Bu arada ABD, hükümetler düzeyinde bir miktar çekişme yaşansa da hava ve denizlerdeki üstünlüğü ve atom bombası teknolojisi ve bu teknolojinin getirdiği sorumluluk dolayısıyla, Akdeniz'de ikinci planda kalmayı, kabul edebilecek durumda değildi. Üstelik ABD'nin Fransa, İtalya, Yunanistan ve Türkiye'ye yapmakta olduğu askeri ve iktisadi yardımlar, bu ülke hükümetlerinin Akdeniz savunması hakkındaki görüşlerini ABD lehine etkilemekteydi.

İngiltere'de bu görüş yavaş yavaş benimsenmeye başlamıştı. Fakat bu konuda hala daha biraz zamana ihtiyaç vardı. Kabul edilen hareket planı, İngilizleri, işlevsel olarak kendilerini "*hayati*" anlamda ilgilendiren bölgelerde eskisi gibi söz sahibi bırakmıştı.

Ancak son üç ayda Amerikalıların Yakın Doğu'nun savunmasına olan ilgilerindeki artış, İngilizlerin gözünden kaçmış da değildi. İngiliz bakış açısına göre, ABD'nin Türkiye ve Yunanistan'ı NATO'ya tam üye olarak dâhil etmek istemesi, Akdeniz ve Yakın Doğu askeri geleceğinde ABD'nin elini kuvvetlendirmekteydi. Buradan yola çıkarak, bölgenin geleceğinde Amerikan bakış açısının eninde sonunda üstün geleceğini hatırlatan bazı İngiliz yetkililer de yok değildi[167].

İlginç bir rastlantı eseri, tam da bugünlerde, Amerikan borsası 13 Mart'tan beri yaşadığı en derin düşüşü tecrübe ederek, yatırımcıları bir anda endişelendirmişti. Borsadaki düşüş, yorumlara göre, yayılmakta olan "*Kore'de barış*" söylentilerinden kaynaklanıyordu. Kore'de ateşkesin sağlanması uzun vadede borsayı olumlu etkileyecek bir gelişme olarak kabul görmesine karşın, orta vadede Amerikalı yatırımcıları korkutmaktaydı. Savaşın sona ermesi, silahlanmanın da sonunu getirebilir; büyük işletmelerin savaş sanayisi için ürettiği malların ellerinde kalmasına, yani satılıp kara dönüştürülemediği gibi depolarda tutulduğu için aşırı bir stok maliyeti yaratmasına sebebiyet verebilirdi. Bu durum o dönem için Amerikan iş dünyasının hiç istemediği bir durumdu. Zaten bir süre içinde, dışişleri yetkilileri, barış dedikodularının asılsız ve yanlış anlaşılma olduğunu, komünist Çinlilerin, Kore'nin doğusunda yeni bir cephe açtığını, tarafların ateşkes düşüncesinden çok uzak olduğunu açıkladı.

Aynı günlerde General Motors baş yöneticisi Charles E. Wilson, Amerika'daki çelik kaynaklarının hem savunma hem de iç piyasa taleplerini on ay kadar daha, en iyi şartlarda ise bir yıl daha sorunsuz karşılayabileceğini açıkladı. Twentieth Century-Fox film

---

[167] *New York Times*, 17 Mayıs 1951.

şirketi de üst düzey yöneticilerine sinema izlenimindeki azalmadan dolayı %25 ile %50 kadar daha az maaş vermek istediğini dile getirdi.

İç piyasada benzer daralma belirtileri ve kaynaksızlık söz konusu iken, devlet tarafından piyasayı rahatlatıcı değil de aksine daha da daraltıcı tedbirler alındı. Örnek olarak tarım dışı inşaat sektörüne bir yıl önce, yani 1950'de 1,396,000 yeni inşaat izni verilmişken, içinde bulunulan 1951'yılında federal kısıtlamalarla 850.000'den az inşaata izin verilmesi hedefleniyordu. Bunun yanı sıra bir galon yakıttan alınmakta olan 1.5 sent federal vergi 2 sente çıkarılmıştı.

Aslında yarım sent gibi gözüken bu vergi artırımına oransal bakılırsa benzindeki federal vergiye yapılan %33 oranında bir zam yapılmıştı. Bu oran oldukça ciddi bir orandı. Aynı şekilde inşaat sektöründeki daralma da %40 gibi yüksek bir orandaydı[168].

Diğer taraftan ise ilginç bir şekilde uluslararası büyük Amerikan şirketlerinin 1951 yılının ilk beş ayı için dağıttıkları hisse senedi başına nakit kar payı bir önceki yıla göre %11 yükseldi[169]. İşte bu ilginç günlerde Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya tam üyeliği ciddilik kazanmıştır.

İki gün sonra, Londra'da 100 kadar Amerikalı elçi, subay ve iktisadi temsilci, ABD Uluslararası Güvenlik İşleri Komitesi'nin çağrısı üzerine bir araya geldi. İki gün sürecek olan toplantıda, Komite yöneticilerinden Thomas D. Cabot, bu yetkililer aracılığı ile Avrupa'ya iletilmek istenen Amerikan Meclisi kararlarını açıkladı. Amerikan Meclisi, Avrupa'nın silahlanmasına daha fazla kaynak ayırmadan önce, Avrupalılardan komünist saldırganlığına karşı koyma konusundaki istekliliğini kanıtlamasını beklemekteydi.

---

[168] *Wall Street Journal*, 16 Mayıs 1951.
[169] *New York Times,* 19 Temmuz 1951.

Uluslararası Güvenlik İşleri Komitesi; Amerikan Dışişleri Bakanlığı, Amerikan Savunma Bakanlığı ve de diğer bazı Bakanlıkların çelişen çıkarlarını uzlaştırmak amacı ile kurulmuş bir topluluktu. Yapılan toplantılar sonrası komite, Batı Avrupa savunmasının güçlendirilmesi kararına varmıştı. Komite'nin bu kararını, Batı Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde bulunan Amerikalı askeri ve iktisadi misyon şeflerine ve büyükelçilere iletmek için de Londra'daki bu toplantı düzenlenmişti. Amerikan halkı ve Meclisi, Avrupa'nın kendi savunmasını canlandırmak için gösterdiğinden daha fazla bir isteklilik gösterebileceği kanaatindeydi. Eğer Avrupa, gelecek yıllarda Amerikan Meclisi'nin Avrupa savunmasını destekler bir tavır takınmasını istiyorsa yapması gereken şey buydu.

Avrupa'da yaşamını sürdürmekte olan Amerikalı yetkililer, sanki birer pazarlama elemanı edasıyla Thomas D. Cabot'un verdiği cesaretlendirici konuşmayı dinlediler. Daha sonra da Cabot, bir pazarlama müdürünün elemanlarının mazeretlerini dinlediği gibi subaylardan ve büyükelçilerden oluşan topluluğun anlattıklarını dinledi. Bu konuşmalar sırasında, Avrupalıların durumun ciddiyetini ve aciliyetini, Amerikan toplumu kadar iyi algılayamadıkları; kitlelerin umutsuzluk içerisinde çabalamaktan yorgun düştüğü veya kaytardıkları noktaların, Amerikan çıkarları için olan önemi dolayısıyla Amerikalılarca tamamlanacağı hissiyatının Avrupalılar üzerinde etkin olduğu anlaşıldı.

Thomas D. Cabot bu iki gün boyunca dinlediği tüm olumsuzlukları, bir ay içerisinde Avrupa'ya yardımları onaylamakla yükümlü Meclis Komiteleri'ne en olumlu şekliyle aktaracaktı. Avrupa'da Rus sınırına öylesine yakın birkaç küçük ülke vardı ki bunlar savunma konusunda ümitsizliğe kapılmışlar ve özgürlüğe olan inançlarını yitirmişlerdi. Diğer bazı ülkeler ise saldırgan ülkelere karşı tarafsız kalmanın hala güvenlik

için savaşmaya bir seçenek olup olmadığını anlamaya çalışıyordu. Bazıları ise varolan tehlikeyi fark etmişlerdi; fakat içlerindeki siyasi bölünmüşlükten dolayı gerekli adımları atmakta zorlanmaktaydılar. Avrupa'nın çeşitli köşeleri tarafsızlık ile yenilgiyi kabul etmek arasında gidip geliyordu.

Toplantı yetkilileri, Amerikan kararlılığının açıkça kanıtlanması ile Avrupa'daki kararlılığın da artacağını tahmin ediyorlardı. Toplantıda Amerikalı temsilcileri bir yandan bulundukları ülkeleri ortak savunma çabalarına daha fazla katabilecekleri konusunda telkin edilirken; diğer yandan da temsilcilerden bölge ülkeleri savunma hedeflerine ulaşmakta geciktiren sebepler öğrenilmeye çalışılıyordu.

Bu arada ABD'nin Yunanistan ve Türkiye'yi NATO'ya tam üye olarak kabul etme teklifine henüz yanıt gelmemişti. Dışişleri Basın Sözcüsü Michael McDermott, ne İngiltere'nin ne de Fransa'nın ABD'nin tavsiyesine bir karşılık vermediğini açıkladı. McDermott diğer NATO üyesi ülkelerine de konunun zaman içerisinde açılacağını yineledi[170].

İngiltere ile Fransa'nın arası Akdeniz'deki gelişmeler dolayısı ile biraz açıktı. Fransızlar, İngiliz ve Amerikalıların son Malta toplantısına kendilerini çağırmamalarına kırgındılar. Her ne kadar bir sonraki toplantıya çağırılmış olsalar da 1947'de Fransa ile İngiltere arasında imzalanan Dunkirk Antlaşması sonrası, kendilerine bu şekilde davranılmış olması, Fransızları rahatsız etmişti.

Bunun yanı sıra, Türkiye ve Yunanistan, İngiltere ve ABD ile Kıbrıs konusunda anlaşmazlıklar yaşamaktaydı. Kıbrıs'ta adayı kolonisi haline getirmiş olan İngiltere,

---

[170] *New York Times*, 18 Mayıs 1951.

adadaki etnik çoğunluğun kendisi olduğunu iddia eden Yunanistan ve adadaki Türk azınlığı korumaya çalışan Türkiye olmak üzere, üç kutuplu siyasi bir karışıklık söz konusuydu.

ABD bir şekilde tüm bu sorunları çözümlemeyi arzuluyordu. Bundan da öte Amerika'nın amacı Türkiye'de hava üssü edinebilmekti. Ancak Türk Hükümeti, ortak savunmaya olan katılımı resmileşmediği sürece, böyle bir hakkı ABD'ye teslim etmeyecek gibiydi. ABD son olarak da petrol zengini Ortadoğu'yu çevreleyen bölgeyi kuvvetlendirmek istiyordu; özellikle de İran'daki durum daha kötüye gitmeden.

Aslında ABD'nin fikri oldukça açıktı. Önce, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya katılması öngörülüyordu. Daha sonra da bu iki ülkenin, Amerikan silahları talep etmekte olan Yugoslavya ile ikili görüşmelerde bulunmasını istiyorlardı. Yunanistan ve Türkiye, NATO'ya katılmakla askeri güçlerini Mareşal Eisenhower'ın kumandasına teslim etmiş olacaktı. Sonra da Akdeniz Donanması'nın başına ya Birleşik Devletler Doğu Atlantik ve Akdeniz Kumandanı Amiral Robert B. Carney ya da bir İngiliz kumandan getirilecekti.

Derken 22 Mayıs'ta, Amerikalı savunma yetkilileri, NATO'ya bağlı yüksek deniz komutanlıklarına kimlerin getirileceğini, yeni gelişmeler ışığında tekrardan değerlendirmeye aldıklarını açıkladı. "*Yeni gelişme*"den kasıt, Yunanistan ve Türkiye'nin ABD desteği ile NATO'ya tam üye olup olamayacağı ve bunun Akdeniz savunmasına olası etkileriydi. Yapılan açıklamalara göre Kuzey Atlantik Yüksek Komutanlığı'na Amerikalı bir amiralin getirilmesi teklifi, Amerikan Hükümeti tarafından geri çekilmişti. Akdeniz Komutanlığı'na hangi amiralin atanacağı da yeniden incelenecekti.

Atamaları kilitleyen durum, doğrudan, Akdeniz üzerinde kesişen çıkarlardan kaynaklanmaktaydı. ABD Deniz Kuvvetleri subayları, Akdeniz komutası için adı geçmekte olan Amiral William M. Fechteler'in işlevinin görüntüden ibaret olacağını hissetmeye başlamıştı. Akdeniz'in harekât kumandası İngiliz subaylarda olduğu için Amiral Fechteler'a bir üst makam olarak yönetimsel onaylar vermek kalacaktı. Yani Akdeniz'in komutası gerçek anlamda Fechteler'da olmayacaktı.

İngiltere ve Fransa, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya tam üyeliğini yavaş yavaş kabul etmeye başlamışken, İskandinav ülkeleri hala bu genişlemeye karşıydı[171]. Aslında İskandinav ülkeleri, Akdeniz'e büyük Batılı devletlerden farklı bakıyordu. Bakış açıları arasındaki bu fark yüzünden NATO ülkeleri arasında "*genişleme*" konusunda anlaşmazlık yaşanıyordu. ABD, İngiltere ve hatta Fransa, Akdeniz'in kendileri için hayati önem taşıdığı fikrini paylaşırken; İskandinav ülkelerinin bu coğrafya üzerinde gerçek anlamda bir ilgileri ya da talepleri yoktu[172].

Önceden, ABD Akdeniz'i dört harekât bölümüne ayırmıştı. Süveyş Kanalı ve Cebelitarık Boğazı İngiliz komutasına, Kuzey Afrika ile Fransa kıyıları arasındaki bölge de Fransız komutasına bırakılacaktı. Merkez'de, Malta civarında ise Amerikan komutası bulunacaktı. Başkomutanlık İngiliz bir amirale verilecek; Amerikalı amiral Robert G. Carney de idari kumandanlık görevini yürütecekti. İşte bu, Amerikalı yetkililerce yeniden değerlendirilmek üzere geri çekilen tasarıydı.

Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya girmesi halinde bağımsız bir Yakın Doğu Kara Komutanlığı kurma düşüncesi de son gelişmeler içerisindeydi. Bu konunun bir ay

---

[171] *New York Times*, 23 Mayıs 1951.
[172] *New York Times*, 26 Mayıs 1951.

içerisinde Malta'da toplanacak olan Birleşik Krallık Ortak Varlığı ülkeleri bakanları tarafından değerlendirileceği tahmin ediliyordu. Özellikle Güney Afrika, Yeni Zelanda ve Avustralya için, Britanya ile olan bağlantılarını sağladıkları Akdeniz yolu ve Akdeniz savunması, önemli bir konuydu.

Ancak zaman ilerledikçe, İngiltere'deki genel kanı, ABD'nin istediği yönde değişiyordu. Yani, "*Atlantik ülkeleri için hayati önem taşıyan Yakın Doğu'nun, en basit şekilde güvenliğinin sağlanması, ABD'nin desteği ile Atlantik Paktı'nın Yunanistan ve Türkiye'yi içine alacak şekilde genişletilmesidir*" düşüncesi yavaş yavaş İngiltere tarafından da benimsenmekteydi. Hatta İngiltere'ye göre, NATO'da bu genişleme sağlanamazsa, Yunanistan ve Türkiye'nin, içeriden ya da dışarıdan karşılaşacağı çeşitli komünizm tehditlerine karşı, ABD bu iki ülke ile özel bir antlaşma imzalamayı düşünmeliydi[173].

İngiliz Hükümeti son bir haftadır ABD'nin NATO'yu genişletme teklifini İngiliz askeri yetkilileriyle görüşüyordu. Genişleme teklifi, NATO delegeleri tarafından da tartışılmaktaydı. Zira bir dahaki NATO genel toplantısında bu konudaki raporlar Kurul'a sunulacaktı.

Bazı NATO üyesi ülkeler, Yunanistan ve Türkiye'nin, Atlantik Birliği kültür ve geleneklerine tam anlamıyla sahip olmadıklarını düşünüyordu. Bazıları ise üye sayısının artmasının, NATO plan ve projelerinin gizliliğini olumsuz etkileyeceği görüşündeydi. Üstelik Yunanistan ve Türkiye'nin Birliğe katılımı, Mısır ya da herhangi bir Arap ülkesinin NATO üyeliği talep etmesine neden olabilir ve bu durum, Birliği hantallaştıracağı için etkisizleştirir de deniyordu.

---

[173] *New York Times*, 23 Mayıs 1951.

O hafta İngiltere'deki The Times gazetesi, Yunanistan ve Türkiye'nin mutlaka savunulması gerektiğini, bu konuda hiçbir şüphe olmadığını, hatta bu iki ülkeden herhangi birinin saldırıya uğramasının savaşa sebebiyet vereceğini yazdı. Ancak gazete, atılacak her adımda çok dikkatli olunmasının, gerçek amacın savunma olduğunun ve Sovyetler Birliği'ne bunun aksini düşündürtecek hiçbir sebep yaratılmamasının gereğini de dikkatlice belirtti[174].

30 Mayıs'ta İngiliz Dışişleri Bakanı Herbert Morrison, Avam Kamarası'ndan çok ince bir diplomatik açıklamada bulundu. Bakan önce ABD'nin NATO'da genişleme talebine, İngiltere'nin yaklaşımının iyimser olduğunu belirtti. Daha sonra da Türkiye'nin savunmasının kendileri için "*hayati*" olduğunu yineledi ve Hükümet'in savunma konusunda Türkiye ile olan bağların kuvvetlendirilmesinde bir sakınca görmediğini söyledi. Ancak bu işin nasıl yapılacağı konusu, Bakana göre, hem Avrupa'da hem de Ortadoğu'da, gerek askeri, gerekse bazı diğer konularda sorunlar yaratmaktaydı. Bakan, sözlerini, bu yüzden İngiltere, "*genişlemeye karşı olmamakla birlikte*", bunun, "*tüm konularda tüm tarafların kabul ettiği en iyi çözüm olduğuna dair ikna olmayı arzular*" diyerek sonlandırdı[175].

2 Haziran sabahı, ABD Genelkurmay Başkanı Mareşal Omar N. Bradley, bir süredir planlanan Avrupa ziyaretini gerçekleştirmek için Paris'e geldi. Mareşal o sabah gazetecilerin kendisine sorduğu bazı soruları yanıtladı. Bu esnada Mareşal, İspanya, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmelerinin, Batılı güçlerin yararına

---

[174] *New York Times*, 26 Mayıs 1951.
[175] *New York Times*, 31 Mayıs 1951.

olacağını en açık şekliyle ifade etti. Bu yanıt ile Mareşal Bradley, sanki adeta İngiliz Dışişleri Bakanı'na cevap vermiş oluyordu.

Mareşal Bradley'i Orli Havaalanı'nda Mareşal Eisenhower ve diğer Amerikalı ve Fransız askeri yetkililer karşıladı. Her ne kadar Mareşal Bradley ziyaretinin özel bir amacı ya da önemi olmadığını söylese de kendisinden önce Amerikan Kara Kuvvetleri Komutanı General J. Lawton Collins'in hafta içindeki ziyareti, kendisinden sonra ise Amerikan Hava Kuvvetleri Komutanı General Hoyt S. Vanderberg'in Fransa'ya gelecek oluşu, dikkat çekiciydi. Bazı kimseler Mareşal MacArthur'un Meclis önündeki ifadesinden sonra generallerin bir bir Avrupa'ya gelmeye başladığı bağlantısını ortaya attı. Buradan da Amerikalı yetkililer birbiri ardı ziyaretlerle Batı Avrupa'ya olan taahhütlerinin hala arkasında olduklarını göstermeye çalışıyor, diye bir başka fikir türedi.

Komünist basın ise bu ziyaretler zincirinin Fransa'daki seçimlerden hemen önce oluşuna yoğunlaştı. Amerikalı generaller, Fransa'daki seçimleri etki altında bırakmaya çalışıyor denildi. "*Today's L'Humanite*" isimli gazete, büyük bir başlık atarak, Truman'ın, seçimlere on beş gün kala Mareşal Bradley'i Fransa'ya, buradaki üslerden atom bombası kullanımını düzenlemesi için gönderdiğini iddia etti. Gazete, diğer gazeteler gibi, ABD'nin Batı Avrupa'ya olan bağlılığının hala sürdüğü güvencesi verilmek isteniyor fikrine de yer verdi.

Mareşal Bradley ise gerek kendi gezisinin gerekse diğer generallerin yapmış ve yapacak oldukları gezilerin çok önceden tasarlanmış olduğunu söylüyordu. Sadece bu geziler Kore Savaşı nedeniyle bir süreliğine geciktirilmek zorunda kalınmıştı. Mareşal, Avrupa'nın yeniden silahlandırılmasındaki gecikmeyi de Kore'ye bağladı. Ancak Mareşale

göre, Kore'deki durum kendi açılarından bir süredir yolundaydı. Bu yüzden Amerikalı generaller Avrupa seyahatlerini gerçekleştirebiliyor, Avrupa'nın gereksinimlerini bizzat kendileri takip etmeye geliyorlardı.

Mareşal buradan Londra'ya geçecek, orada da NATO üretim ve maliye şefleri ile buluşacaktı. Daha sonra da ABD Doğu Atlantik ve Akdeniz Donanması Komutanı Amiral Robert B. Carney ile görüşecekti. Yani Bradley'in ziyaretinin bir yerlerinde "*Akdeniz*"de vardı. Zaten Mareşal, Fransa'ya varır varmaz kendisine NATO genişlemesi ve "*İspanya, Yunanistan ve Türkiye Birliğe kabul edilmeli mi*?" sorusu yöneltilmişti. Mareşal bu soruya şöyle yanıt vermişti: "*Sağlıklı bir ortak savunma oluşturabilmek için ne kadar bir araya gelebilirsek, bizim için o kadar iyi olacaktır*."[176]

4 Haziran'da Türk askeri yetkililer, Yunan askeri yetkililerle en üst düzeyde görüşmeler gerçekleştirmek üzere Yunanistan'da idi[177]. Aynı günlerde Belçika'nın hem Dışişleri Bakanı, hem de NATO temsilcisi olan Paul van Zeeland ise yaz içerisinde bir NATO toplantısı gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği hakkında bir çeşit yoklama yapıyordu. Olası bir buluşmada Yunanistan ve Türkiye'nin ABD tarafından teklif edilen tam üyelikleri görüşülebilir deniyordu. Bu arada ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson da Yunanistan ve Türkiye'nin üyeliklerini diğer NATO ülkeleri ile hala tartışmakta olduklarını hatırlattı[178].

Aslında Avrupa Orduları Karargâhı'nı sadece Amerikalı kuvvet komutanları ziyaret etmemişti. 3 değişik Meclis Kurulu'ndan 18 farklı Amerikalı milletvekili

---

176 *New York Times*, 3 Haziran 1951.
177 *New York Times*, 5 Haziran 1951.
178 *New York Times*, 14 Haziran 1951.

Eisenhower'ı ve Avrupa'da yapmaya çalıştıklarını bizzat gelip kendileri denetlemişlerdi. Milletvekillerinin bu geziden edindiği fikirler, özellikle Başkan Truman'ın talep ettiği 8.5 milyar dolarlık ortak savunma bütçesi Meclis'te tartışılmaya başlandığında etkisini gösterecekti. Truman'ın talep ettiği 8.5 milyar doların 5.2 milyar doları Avrupa ülkeleri için tasarlanan askeri yardımlardı. O yüzden Avrupa'nın daha önceki yardımları nasıl kullandığı ve arda kalan hazırlıkları ne şekilde giderdiği önemli bir konuydu.

Mareşal Bradley'in ziyareti ile uzun süredir Akdeniz üzerinde süren İngiliz – Amerikan anlaşmazlıkları çözülmeye başladı. Mareşal Bradley, Mareşal Eisenhower'dan bazı bilgiler aldıktan sonra durumu İngilizlerle görüştü ve Amiral Carney'in Avrupa Orduları Güney Cephesi Komutanlığı'na getirilmesi kararlaştırıldı. Amiral Carney bir hafta içerisinde görevine başlayacaktı.

Eisenhower'ın karargâhındaki diğer komutanlar, Mareşal'in Akdeniz'i kendi kumandası altında tutmak istediğinin oldukça farkındaydılar. Ancak Avrupa Orduları sağ kanadının sorunlarını gidermek gözüktüğü kadar kolay da değildi. Amiral Carney'in Güney Cephesi Komutanlığı'na gelecek olması olumlu bir gelişmeydi. Ancak yine de Avrupa Müttefik Orduları'nın sadece Adriyatik denizine kadar sorumlu olması bir soru işaretiydi. Amerikan Genelkurmay Başkanlığı, Akdeniz'e, bir bütün olarak, Karadeniz'e kadar, tek bir yerden, Müttefik Orduları dâhilinde komuta etmek istiyordu. Yunanistan ve Türkiye'yi NATO'ya dâhil etme çabaları da bu isteğe dayanıyordu.

Amiral Carney, Güney Cephesi Komutanlığı'na geçerken, İtalyan General Maurizio Lazzaro di Castiglione de Avrupa Orduları Güney Cephesi Kara Kuvvetleri'nin başına geçecekti. Güney Cephesi Hava Kuvvetleri'ne ise yine Amerikalı bir komutanın

atanması bekleniyordu. Britanya ile ABD arasındaki Akdeniz çekişmesi, Amiral Carney'in İngiliz bir harekât komutanı ile çalışması tasarlanarak yumuşatılmaya çalışılmıştı. Böylece tüm tarafların gururu okşanmış olacaktı.

Akdeniz komutasının belirlenmesini geciktiren sebeplerden biri de Fransa'daki genel seçimler oldu. Söylentilerin aksine, ülkede karargâhı bulunan Eisenhower ve ekibi, seçim sonuçlarını etkilememek için çok dikkatli davrandıklarını iddia etmekteydi. ABD, Fransa'daki hava üssü inşaatlarını seçimleri etkilememek adına geciktirmişti. Güney Cephesi Komutanı'nın belirlenmesinde de seçim tarihine dikkat edilmişti.

Fransa'daki seçimler Avrupa Müttefik Orduları'nın geleceğini ciddi anlamda etkileyecek bir gelişme olacaktı. Eğer Hükümet'te bulunan merkez partiler seçimi yeniden kazanır ve koalisyon hükümetini devam ettirebilirlerse uzun süredir ertelenen bazı askeri gelişmelere hız verilebilecekti. Hem böylece hükümette bulunan kimseler, kendilerinin ülkeyi Amerikan işgaline açtıkları gibi komünist iddialarından da eskisi kadar korkmayacaklardı.

General Charles de Gaulle'ün seçimlerden galip çıkması halinde askeri gelişmelerin daha pürüzsüz devam edeceği tahmin edilmekteydi. Ancak her durumda bir miktar gecikme elbette ki kaçınılmazdı. 15 gün içerisinde ilk Amerikan uçak filosu, pilotları ile birlikte Fransa'ya gelmiş olacaktı. Amerikan Hava Kuvvetleri Komutanı General Vandenberg, Avrupa ziyareti sırasında Kanadalı, Fransız ve İngiliz meslektaşları ve diğer NATO yetkilileri ile gerekli görüşmeleri yapmış ve transfer konusu karara bağlanmıştı[179].

---

[179] *New York Times,* 17 Haziran 1951.

Bazı İngilizler, ABD olmadan Yakın Doğu'nun savunulamayacağı yönünde açıklamalar yaparken, İngiliz Hükümeti de bir yandan Bağlı Milletler Topluluğu'nun, Yakın Doğu savunmasında kendisine ne kadar yardımcı olabileceğini araştırıyordu. Bu bağlamda İngiliz Milletler Topluluğu Savunma Bakanları, 21 Haziran'da Londra'da bir araya geldi. Toplantı, Malta'da gerçekleşmesi beklenen toplantıdan farklıydı. Bakanların gündemini oluşturan ana başlık, Yakın Doğu ve Akdeniz'in güvenliği ve bu güvenliğin nasıl arttırılacağı idi.

Savunma Bakanları'nın Londra'da bir araya gelmesi, kışın gerçekleştirilen Başbakanlar toplantısında kararlaştırılmıştı. O dönemde daha İran ile petrol konusunda anlaşmazlığa düşülmemişti. Ancak yine de İngiliz yetkililer, Yakın Doğu'daki saygınlıklarını ve güçlerini yitirmekte olduklarını ve bu konuda bir şeyler yapmaları gerektiğini fark etmişlerdi.

İngiliz Hükümeti, bağlı devletlerden, söz konusu bölgedeki petrol yataklarını ve bölgenin birbirleri ile olan iletişimin sağlanmasındaki hayati önemini göz önünde bulundurmalarını ve bölgede hiç olmazsa simgesel bir askeri güç bulundurmalarını talep ediyordu. Bu konuda anlaşma sağlanması halinde, toplantının ilerleyen günlerinde Yakın Doğu'ya hangi ulusun ne ölçüde bir askeri katkı sağlayacağı kararlaştırılmaya çalışılacaktı.

İngiltere'nin talep ettiği bu destek aslında barış zamanı için tasarlanmaktaydı. Fakat küresel anlamda acil uluslararası durumlar da hesaba katılmaktaydı. Örneğin İran'la yaşanmakta olan gerginlik ya da ABD'nin, Avustralya ve Yeni Zelanda'ya Pasifik Okyanusu savunması için teklif etmiş olduğu müttefiklik bu uluslararası durumlara örnekti.

Bağlı Milletler'in Yakın Doğu savunmasına katkıda bulunmak adına kendi savunmalarını boşlamaları ise elbette beklenmiyordu.

Hindistan ve Pakistan toplantıya temsilci göndermemişlerdi. Fakat varılan sonuçlardan haberdar edilmek istiyorlardı; tıpkı ABD gibi. ABD'nin Yakın Doğu'daki ciddi çıkarları, İngilizler tarafından inkâr edilemeyecek boyuttaydı. Bir NATO ülkesi olan Kanada ise toplantıya Savunma Bakanı'nı değil, sadece bir gözlemcisini göndermişti.

Toplantı sonunda, Güney Afrika ve Avustralya, İngiltere'ye, Yakın Doğu savunmasına yardımcı olmak istediklerini bildirdi. Ancak İngiliz Savunma Bakanı Emanuel Shinwell, bu konu ile ilgili pek bir yorum yapmadı.

Toplantıda Bağlı Devletler Bakanları'nın, Yakın Doğu'da Türkiye etrafında oluşturulabilecek bir savunma düzenine karşın, ABD'den gelen, NATO'ya Yunanistan ve Türkiye'yi dâhil etme teklifi hakkındaki görüşlerine de başvuruldu[180]. Ancak bu ve benzeri konular dikkatlice toplantı gündemi dışında tutuldu ve fazla tartışma konusu yapılmadı.

Londra'daki toplantı, altı gün sürdükten sonra, 26 Haziran günü sona erdi. Toplantı sonunda yayınlanan metne göre, tüm katılımcı ülkeler, bölgenin hayati önem taşıdığı konusunda uzlaşı içerisindeydi. Yakın Doğu, herhangi bir saldırıya uğraması halinde, mutlaka savunulmalıydı. Olası bir savaş halinde, Britanya Ortak Varlığı'na Bağlı Devletler, İngiltere'ye, Yakın Doğu savunmasında destek olmak istiyordu. Ancak bu savunmaya hangi ülkenin nerede, ne ölçüde katkıda bulunacağı bir türlü karara bağlanamıyordu. Savunma Bakanları, ülkelerine döndüklerinde konuyu Hükümetleri ile paylaşacaklar; Hükümetler'de sağlayabilecekleri en uygun desteği kararlaştıracaklardı.

---

[180] *New York Times,* 22 Haziran 1951.

Yani, toplantı sonunda varılan uzlaşıdan, Bağlı Devletler'in Yakın Doğu'da barış zamanı birlik bulundurmaları gerektiği gibi bir anlam çıkmıyordu. Sadece Yakın Doğu'nun saldırıya uğraması ya da çok ciddi tehdit altında kalması halinde, atılacak adımlar tüm Britanya Ortak Varlığı Devletleri tarafından tasarlanacaktır deniyordu. Toplantı atılacak adımları kararlaştırma açısından yararlı olmuştu. Ancak İngiltere'nin, bağlı uluslardan talep ettiği gibi Yakın Doğu'daki İngiliz askeri varlığına tam zamanlı destek, tam olarak elde edilememişti.

Bu toplantı, yine de böyle tasarıların çatışma öncesi, yani barış zamanı yapılması açısından Birleşik Krallık için bir ilkti. Toplantıya katılan Britanya, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Güney Rodesya Savunma Bakanları ve yardımcıları, Yakın Doğu'nun gereksinimlerini enine boyuna görüşmüşlerdi. Görüşülen konular arasında gerekli askeri birliklerin yetiştirilmesi, eldeki gemilerin kuvvetlendirilmesi ve gerekli olacak donanımın üretimi yer alıyordu. Tüm ülkeler, gerekli donanımın üretiminde birbirlerine yardımcı olmaları gerektiğinde hemfikirdi. Arda kalan bazı diğer konuları çözmek için ise bakan yardımcıları görevlendirilmişti. Bakanlar, toplantı sona erdikten sonra da birkaç gün daha Londra'da kalacaklar ve birbirleri ile ikili görüşmelerde bulunacaklardı[181].

Ortadoğu savunması için İngiltere'nin, yıllardır Mısır, Ürdün ve Irak ile sürdürdüğü ortak savunma antlaşmaları vardı. İngiltere, bölgede bu sayede üsler edinmişti. Ancak söz konusu ihtiyaç askeri güç olduğunda, bu ülkeler maalesef yetersiz kalıyordu.

---

[181] *New York Times,* 27 Haziran 1951.

Arap birlikleri, en son, eğreti İsrail Ordusu'na karşı bile başarı sağlayamamıştı. Bu yüzden Arap ülkeleri, bölgenin savunulmasında güvenilecek bir güç olarak kabul edilmiyordu.

Bu durumda, Londra'da varılan son nokta şuydu. Ortadoğu savunmasında kullanılabilecek üç ana güç odağı bulunuyordu. Bunlar, Yunanistan ve Türkiye'nin kara kuvvetleri, ABD'nin deniz ve hava kuvvetleri ve Britanya'nın kara, deniz ve hava kuvvetleri idi. Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika da olası bir Ortadoğu savaşında, İngilizlerin bölgedeki askeri varlığına destek verebilirdi.

Tek önemli sorun, bu üç kolun henüz birbiri ile sağlıklı bir eş güdüm içerisinde olmayışıydı. Bölge için 2. Dünya Savaşı'ndan kalma bir omurga söz konusu idi. Amerikalı ve İngiliz yüksek yetkililer, buna bağlı olarak Yunanistan ve Türkiye ile olan ilişkilerini ilerletmeye çabalıyorlardı. Fakat Ortadoğu'daki bu bağlantılar, Batı Avrupa savunmasının tam olarak oluşmamasından dolayı ikinci planda kalıyordu. En azından Amerikan kamuoyundaki görüş bundan ibaretti[182].

17 Haziran'da Arap Ligi Genel Sekreteri, Mısırlı diplomat Abdul Rahman Azzam Paşa, resmi bir ziyaret için Türkiye'ye geldi. Azam Paşa'nın Türkiye ziyareti, Ürdün Kralı Abdullah'ın Türkiye ziyaretinin hemen ardından gerçekleşmişti. Irak ve Ürdün'de hüküm süren Haşimi Hanedanlığı ile Mısır, İngiltere'nin bölgedeki varlığı konusunda anlaşmazlık içerisindeydi. Her iki taraf da Türkiye'nin kendi yanında yer almasını istiyordu. Ardı ardına gerçekleşen ziyaretlerin altında yatan sebep buydu ve doğal olarak bu durum, Türkiye'nin batı ile olan ilişkilerini de etkiliyordu.

---

[182] *New York Times,* 1 Temmuz 1951.

İngiltere'nin Süveyş bölgesini terk etmesini isteyen Mısır, Türkiye'nin yine İngiltere ile yakın ilişki içerisinde olan Haşimi kontrolündeki Irak ve Ürdün ile yakınlaşması halinde, kendi elinin zayıflayacağından şüphe ediyordu. Ürdün'e ulaşan haberlere göre, Azzam Paşa, Türk yetkilileri bu konuda uyarmak için Türkiye'yi ziyaret ediyordu. Hatta Ürdün Kralı Abdullah, bu yüzden Azzam Paşa'nın Türkiye'ye gitmeden önce kendisi ile Amman'da buluşmasını, konuya karşılıklı açıklık getirilmesini rica etmişti.

Türkiye'de ise kamuoyu günden güne İngiltere'nin, kendilerinin NATO üyeliğini engellediğine daha çok inanıyordu. Türk basını, İngiltere'nin kendi denetimi altında bir Yakın Doğu savunma düzeni tasarladığını ve İngilizlerin Türkiye'yi bu düzen içerisinde görmek istediğini iddia ediyordu. Bu yüzden Türkiye'de İngiltere'ye karşı bir duyarlılık söz konusuydu.

İşin ilginç yanı ise bu dört ülkenin, yani Türkiye, Irak, Ürdün ve Mısır'ın, İngiltere'nin Yakın Doğu ilişkilerini yürüttüğü dört ana müttefiki olmasıydı. İngiltere, bu dört ülkenin dördü ile de askeri antlaşma içerisindeydi. Antlaşmalar dâhilinde, İngiltere'nin, Irak'ta Habbaniya'da ve Basra'da iki hava üssü bulunuyordu. Ürdün'deki Arap Ordusu ise tamamen İngiliz desteği ile oluşturulmuştu. Ayrıca, İngiltere'nin, Ürdün'de, Amman'da ve Mafrak'ta iki hava üssü daha vardı.

İngiltere'nin Yakın Doğu'daki ana üssü ise 1936 İngiltere – Mısır Antlaşması'na dayanarak Süveyş Kanalı bölgesiydi. Ancak son Meclis açılışında, Mısır Hükümeti, İngilizlerin Kanal bölgesinden çekilmemeleri halinde, antlaşmayı tek taraflı iptal edeceklerini ilan etmişti. Bu mesele, Mısır'ın gündeminde en çok konuşulan konuydu.

Mısır'ın, Türkiye ve Haşimiler arasındaki bir antlaşmadan çekinmesinin aslında bir sebebi daha vardı. Haşimi ailesi, Yakın Doğu'da İngiltere'nin en yakın müttefiki olarak biliniyordu. Türkiye'nin de Irak ve Ürdün ile aynı tarafta yer alması, Mısır'ın İngilizleri Süveyş'ten çıkarmasına yardımcı olmayacağı gibi, böyle bir anlaşma, Mısır'ın Arap Birliği içinde başı çekme arzusunu da olumsuz etkileyecekti.

Mısır'a iki olası seçenek kalıyordu. Ya Arap devletleri ve Türkiye, Mısır aracılığıyla bir araya gelecek ve Atlantik Paktı'na yakın hareket edeceklerdi; ya da Mısır Türkiye'yi Batı'dan ve İngiltere'den uzaklaştırmaya çalışacaktı.

Mısır, Türkiye'nin Sovyetler Birliği karşısında hayatta kalabilmek için korunmaya ihtiyacı olduğunun farkındaydı. Dolayısı ile Türkiye'yi Batı'dan uzaklaştırmak pek olası değildi. Belki hem Türkiye'deki, hem de Mısır'daki İngiltere karşıtlığı, tarafsız bir İslami blok oluşturmaya yarardı. Böyle bir blok belki de Batı ile Sovyetler Birliği arasında bir tampon bölge olarak kabul görebilirdi. Bu, belki Mısır'ın İngiltere karşıtı tavrına faydalı olabilirdi. Ancak Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden kendini korumasına yardımcı olamazdı. İran'ın durumundaki belirsizlik zaten Türkiye'yi tehdit etmekteydi. Dolayısı ile Türkiye'nin Irak ile işbirliğinden kaçınması mümkün değildi. Güvenlik söz konusu olduğunda Mısır bile İngilizlerin Süveyş bölgesini boşaltmasını istiyordu ama, aynı zamanda Atlantik Paktı'na girmek de istiyordu[183].

Batılılar, Azzam Paşa'nın Ankara ziyaretini doğrudan Arap Ligi ülkelerinin Müslüman müttefikliği oluşturma yönündeki çabaları olarak değerlendirdiler. Azzam Paşa'nın Türkiye'ye bu konuyu görüşmek üzere gittiği tahmin ediliyordu. Böyle bir

---

[183] *New York Times,* 18 Haziran 1951.

Müslüman birliği, gerek Avrupalı devletler, gerekse Türk yetkililer tarafından yetersiz kabul edilmekteydi. Arap – İsrail anlaşmazlığı bir diğer uyuşmazlık konusuydu. İsrail, Türkiye'den sonra, Batı'nın, Doğu Akdeniz'deki en değerli müttefiki idi. Arap devletleri ile İsrail arasındaki düşmanlık ise ortadaydı[184].

Haziran ayı içerisindeki gelişmeler, Rusya'yı da derinden ilgilendirmekteydi. Bu ay içerisinde İngiltere, Fransa ve ABD Dışişleri Bakanları ile Sovyet Dışişleri Bakanı'nın gerçekleştireceği toplantı, ön anlaşmanın sağlanamamasından dolayı kilitlendi denildi. Taraflar arasında gerçekleşen Paris'teki ön toplantıda, bir türlü herhangi bir anlaşmaya varılamadı. Bu durum Avrupa'daki ikiye bölünmüşlüğün de bir süre daha devam edeceğini işaret ediyordu.

Kore cephesi için ise, Sovyetler Birliği'nin Birleşmiş Milletler Baş Delegesi Jacob A. Malik, "*ateşkes görüşmesi*" talebinde bulunmuştu. Bu talep üzerine Amerikan Hükümeti yetkilileri, "*teklifin ne kadar içtenlikli olduğunu anlamaya çalışıyoruz*" diye bir açıklama yaptı. Bazı kimseler, bu hareket ile Rusların zaman kazanmaya çalışabileceğinden şüphe ediyordu. Ancak bazı kimseler de Doğu'da da tıpkı Batı'daki gibi bir kilitlenme yaşanmakta olduğunu düşünüyorlardı. Öyle ki her iki taraf için de yeni bir hamle yapamayacakları bir durum oluşmuştu.

Bu koşullar altında, Ortadoğu her zamankinden daha fazla dikkat çekiyordu. Rusların bu bölgeye olan tarihi ilgileri asla inkâr edilemeyecek boyuttaydı. İngiltere ile İran arasındaki "*Anglo İranian*" tartışmaları ise son hafta içerisinde, tekrardan ele alınması

---

[184] *New York Times,* 1 Temmuz 1951.

mümkün olmayacak şekilde koptu. Bu da Sovyetler Birliği'ne, kendisi için hayati önem taşıyan bu bölgeye müdahale fırsatı sunuyordu.

İran'da Komünist Tudeh Partisi o zamana kadar pek ortalıklarda görünmemişti. İran'da petrollerin millileştirilmesini savunanlar daha çok sağ kanat ve milliyetçiler olmuştu. Fakat Tudeh Partisi'nin daha fazla sessiz kalması veya Sovyetler Birliği'nin İran'daki petrol sanayisinin atıl bırakılmasına göz yumması çok mantıklı değildi.

Aslında, İngiltere ve Rusya, İran'dan Tibet'e kadar olan coğrafya üzerinde, birbirlerinin çıkarlarından uzun yıllardır haberdardılar. 2. Dünya Savaşı başlangıcında da Rusya ile Almanya, Avrasya'daki karşılıklı çıkarları hakkında görüş alışverişinde bulunmuştu. 1940 yılının Kasım ayında Vyacheslav M. Molotov, Hitler'in Moskova'daki büyükelçisi ile görüşmüştü. Naziler, Ruslara, Sovyet emellerinin merkezi olarak gördükleri, Batum ve Bakü'nün güneyindeki İran Körfezi bölgesini bırakmayı teklif etti. Molotov tabii ki bu teklifi büyük bir sevinçle kabul etti. Ancak Sovyetler Birliği, Almanlardan Boğazlarda kara ve deniz üsleri edinmek için de talepte bulundu.

Molotov, görüşmede son olarak, Bulgaristan'ın konum olarak Sovyet sınır güvenliği için çok önemli olduğunu, bu yüzden de Sovyetler Birliği ile Bulgaristan arasında bir yardımlaşma antlaşması bulunması gerektiğini söyledi. Ruslar, buradan yola çıkarak konuyu, Bulgaristan'ın Akdeniz'e bir çıkışa ihtiyaç duyduğuna bağladılar. Bulgaristan'ın deniz çıkışı, Yunanistan ve Türkiye'nin güvenliği pahasına da olsa sağlanmalıydı. Fakat bildiğimiz gibi, Sovyetler Birliği ve Almanya arasındaki bu pazarlıklar bir antlaşmaya dönüşemeden, 1941 yılının Haziran ayında Hitler, Sovyetler Birliği'ne saldırdı.

Sovyetler Birliği o tarihte, yani 3 Mayıs 1941'de, Yakın Doğu'ya olan ilgisinin devam ettiğini, Rashid Ali el-Gailani'nin Irak'ta kurduğu Britanya karşıtı hükümeti tanıyarak pekiştirmişti. On yıl sonra, yani 1951 yılında ise İran – İngiltere anlaşmazlığından, Sovyetler Birliği'nin faydalanmak istemesi oldukça olasıydı. Artık Sovyetler Birliği ve Bulgaristan'ın beraber hareket ettiği bilinen bir gerçekti; ve Bulgaristan'ın hala Akdeniz'e açılan bir kapısı yoktu.

İran'ın ardından Irak da İngiltere, Fransa ve ABD ile olan petrol anlaşmalarını gözden geçirmek istiyordu. İran'daki kargaşa Irak'ı tetiklediği gibi, Irak'taki yeni talepler de İran'daki kargaşayı arttırmaktaydı. Bundan başka, "*Mısır, Süveyş Kanalı gelirlerinden daha fazla pay talep etmeye hazırlanıyor*" haberi, Batı'da işitilmeye başlandı. Tüm Yakın Doğu, daha önce hiç görülmedik bir şekilde, milliyetçi, feodalizm karşıtı, İngiltere karşıtı, siyonizm karşıtı söylemlerle çalkalanıyordu.

Batı dünyasına, Sovyetler Birliği'nin, gerek batıda gerekse doğuda, siyasi önderlerinin on sene önce öngördüğünden çok daha büyük bir egemenlik alanına eriştiğini düşünüyordu. Dolayısı ile Sovyetler Birliği'nin bir tür "*hazım*" sürecine girmesi olasıydı. Ancak on sene önce Boğazları ve İran'ı ele geçirmeyi hedefleyen komünist yöneticilerin, on sene sonra buralardan gözlerini çektiklerini varsaymak çok mantıklı değildi. Hatta bazı Batılılar, Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da ve Asya'da durağanlaşmasını, Yakın Doğu'da bir ilerleme fırsatı kollamasına bağlıyorlardı[185].

Amerikan Savunma Bakanı Mareşal Marshall, Temmuz ayı başında, Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Kurulu önünde bir konuşma yaptı. Mareşal, Amerika'nın

---

[185] *New York Times,* 26 Haziran 1951.

müttefiklerine verdiği dış yardımların arkasında olduğunu söyledi. Aslında Marshall Yardımları'na isim babalığı yapmış olan Mareşal Marshall'dan böyle bir açıklama duymak pek de şaşırtıcı değildi. Marshall'ın konuşmasındaki asıl şaşırtıcı unsur, Mareşal'in Avrupalı Müttefiklere dolaylı olarak bir gönderme yapmış olmasıydı. Avrupalı Müttefik ülkeler, Mareşal Marshall'a göre, Batı savunması için üzerlerine düşen görevi yerine getirmekte gönülsüz davranıyordu ve bu da Marshall'ı endişelendirmekteydi.

Marshall, duygularını ifade ederken, resmi bir kesinlikle konuşmamıştı. Mareşal, konuşmasında herhangi bir imada da bulunmamıştı. Ancak Avrupa'da bulunan bazı ehil Amerikalı kanaat önderleri, Mareşal'in, İngiltere'nin tavrına gönderme yaptığını anlamıştı. Eğer İngiltere, Akdeniz Yüksek Komutanlığı hakkındaki tavrını yumuşatır ve Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya katılımına karşı çıkmazsa, ortada herhangi bir sorun kalmayacaktı.

İngiltere'nin, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliğine karşıtlığı aslında ABD ile arasında olan çekişmeden kaynaklanıyordu. Eğer İngiltere, Amerika'nın istediği gibi Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliğini onaylarsa ABD'nin Doğu Akdeniz'deki askeri üstünlüğü tescillenmiş olacaktı. Bu aynı zamanda, bölgedeki Amerikan çıkarlarının tavan yapmasının bir işaretiydi. Yani Britanya İmparatorluğu, bunca yıllık liderlikten sonra, bölgede ikinci planda kalacaktı.

Britanya, bu döneme kadar, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliği başvurularını, Fransa ve İskandinav ülkelerinin desteği ile önlemeyi becerebilmişti. Ancak bu tarihlerde ABD'nin, konunun üzerine biraz daha fazla gitmiş ve NATO üyesi ülkeleri kendi tarafına çekmişti. Fransa, yavaş yavaş kendisinin Batı Akdeniz'de güvende

olabilmesi ve Afrika ile olan iletişiminin sağlığı için, Doğu Akdeniz güvenliğinin ne kadar önemli olduğunu daha iyi anlamaya başladı. Doğu Akdeniz ve Boğazlar, hiç de riske edilecek bir konu değildi ve son günlerde Fransa bu yüzden ABD'ye, yüksek askeri gücünden dolayı, İngiltere'den daha fazla güven duymaya başlamıştı.

Son zamanlarda İskandinav basını da Çanakkale ve İstanbul Boğazı'nın önemini daha fazla vurgular olmuştu. Avrupa savunmasında İskandinavya'daki Skagerrak Boğazı ile Çanakkale Boğazı'nın eşit derecede öneme sahip olduğu, basında işlenmekteydi. Fransızların bakış açısı da bu çizgiye doğru kayıyordu. Gelecek NATO toplantısında, büyük bir olasılıkla, Akdeniz savunması, en çok tartışılacak konu olmaya adaydı.

Bir iki ay içerisinde gerçekleşmesi beklenen NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı'na kadar, Britanya'nın, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliği ve Akdeniz'deki yüksek komutanlık konularında bir karara varması gerekiyordu. Britanya'nın kararının, Amerikan beklentileri ile uyum içerisinde olacağı ümit ediliyordu. Hatta bu beklenti ile Mareşal Eisenhower, Güney Avrupa Komutası'na Amerikalı Amiral Robert B. Carney'i atamıştı bile. 18 Haziran'daki atama sonrası, Napoli'deki kumanda merkezinin başına Amiral Carney geçecekti.

Bu atama, bazı Amerikalılara göre, İngilizlere, Akdeniz komutası ve NATO genişlemesi hakkında ufak bir işaretti aynı zamanda. Birçok Amerikalı komutana göre ise Akdeniz'deki 6. Filo'nun komutanı olan Amiral Carney'e ya da bölgedeki en yüksek savaş gücünün sahibi Amerikan 6. Filo'ya, yine bir Amerikalıdan başkasının emir verebilmesi, zaten tartışma dışıydı[186].

---

[186] *Los Angeles Times*, 10 Temmuz 1951.

2- İngiltere'nin Teklife Cevabı

18 Temmuz 1951'de, İngiltere Dışişleri Bakanı Herbert Morrison, Avam Kamarası'ndan yaptığı açıklamada, Britanya'nın Yunanistan ve Türkiye'yi NATO'ya kabul etmeye hazır olduğunu açıkladı. İngiltere bu kararı ile Türkiye odaklı bir Yakın Doğu savunmasına ilgi duyuyor olmasına rağmen, ABD'nin arzu ettiği gibi NATO genişlemesine yeşil ışık yakmış oluyordu.

Herbert Morrison, özellikle dikkat çekiyordu ki açıkladığı bu karar sadece Birleşik Krallık ülkelerine aitti. Yani İngilizlerin genişlemeyi "*kabul edilir*" bulması, Norveç, Danimarka ya da Hollanda'nın genişlemeyi kabul ettiği anlamına gelmiyordu. Malum, NATO'daki genişlemeye bu ülkeler de fazlasıyla karşı çıkmaktaydı.

NATO'yu Doğu Akdeniz'e doğru genişletme teklifi, yapıldığı ilk günden itibaren İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde bir takım tedirginliklere yol açmıştı. İngiltere, daha çok Türkiye'nin başrol oynadığı bir Yakın Doğu paktını savunuyordu. Ancak bu iki pakt, İngiltere'ye göre, birbirinin karşıtı değildi. Dolayısı ile İngiltere, NATO genişlemesini kabul etti. Türkiye'nin şiddetle istediği ABD güvencesi, NATO üyeliği ile önce kendisine sağlanabilir; daha sonra da sıra Yakın Doğu savunmasında Türkiye'den talep edilecek isteklere gelirdi.

Morrison'un söylediklerinden anlaşıldığı kadarıyla, İngiltere, gerçekten de Türkiye'nin NATO'ya katılmasını, kendi METO tasarılarına bir engel olarak görmüyordu. Türkiye, Ortadoğu savunmasında kendisine verilecek her çeşit sorumluluğa her zaman için hazırdı. Türkiye'nin tek isteği, bir saldırıya maruz kalması halinde, ABD'nin kendisini

destekleyeceğine dair bir güvence elde etmekti. ABD ise görünüşe göre bu güvenceyi Türkiye'ye tek başına verme taraftarı değildi. Daha doğrusu, ABD tüm gelişmiş ülkeleri ilgilendiren Ortadoğu güvenliğini sadece kendi üzerine alma taraftarı değildi.

Dolayısı ile ABD Türkiye'ye istediği güvenceyi tek başına vermiyordu. Onun yerine Türkiye'yi, Yunanistan ile birlikte, NATO'ya dâhil etmek istiyordu ki savunma masraflarına diğer NATO üyesi ülkeler de katkıda bulunsun.

İngiltere de uzun tartışmalardan sonra, ABD gibi, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliklerinin, Ortadoğu'da güvenliği sağlamanın en kolay yolu olduğunu kabul etti. Çünkü ABD'nin tek başına vermek istemediği Ortadoğu güvencesinin altından İngiltere'nin de tek başına kalkması imkânsızdı. Gerçekten de böyle bir sorumluluğu dönemin İngiliz Meclisi'ne kabul ettirmek neredeyse imkânsızdı. Dolayısı ile İngiltere de ABD'nin Yunanistan ve Türkiye'yi NATO'ya dâhil etme fikrine katıldı.

Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliği, İngiltere tarafından onaylanmak üzereyken, Morrison'a göre Türkiye'nin "*Yakın Doğu*" savunmasındaki sorumlulukları hala belirsizliğini korumaktaydı. Fakat İngiliz Hükümeti bu ayrıntının üzerinde fazla durmamaya çalışıyordu. Anlaşılan o ki İngiltere de artık, Yakın Doğu'da siyasi bir müttefiklikten çok, güvenlik amaçlı askeri bir birlikteliğe daha çok önem veriyordu.

İngiltere, bir yandan Doğu Akdeniz için askeri bir ortaklığı benimsemeye hazırlanırken, bir yandan da Batı Akdeniz'de İspanya karşıtlığını sürdürmekte olduğuna açıklık getirdi. ABD ise İngiliz siyasetinin aksine İspanya'nın Batı savunmasına katkıda bulunabileceği görüşündeydi. Dolayısı ile ABD İspanya ile iyi ilişkiler içerisinde olmaya çabalıyordu.

Aynı gün, Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson, ABD'nin Amiral Forrest P. Sherman aracılığı ile İspanya ve Batı arasında kurulabilecek bir savunma birlikteliğini araştırdığını söyledi. İngiltere, buna karşılık İspanya'nın NATO üyeliğine karşı olduğunu yineledi.

İngiltere, ABD'nin İspanya ile arasındaki iktisadi ya da askeri anlaşmalara karışma hakkını kendinde görmediğini açıklıyordu. Fakat İngiliz Hükümeti, herhangi bir Atlantik Paktı üyesi ile İspanya arasında olası bir birlikteliğe de karşı olduğunu belirtmekten çekinmiyordu.

İngiltere, ABD'nin bu davranışını, "*maddi çıkarlar uğruna ahlaki değerlerden ödün verilmemeli*" diyerek eleştirmeye devam etti. Hükümet'in yanı sıra, Lancaster Dukalığı Şansölyesi, Vikont Alexander da Batılı Müttefikler ile Faşist İspanya'nın bir araya gelme fikrine Lordlar Kamarası'ndan itiraz etti. Vikont, NATO ile Franko İspanyasının bir arada anılmasının, Sovyetler Birliği tarafından karşı propaganda malzemesi yapılabileceği düşüncesindeydi.

Diğer yandan İngiltere'deki siyasi dengeler dönem itibarıyla en az askeri görüşler kadar önemliydi. Çünkü İşçi Partisi, hükümeti kurma yetkisini çok küçük bir farkla elde etmişti. Dolayısı ile Meclis'ten her istediği kararı kolay kolay çıkartamıyordu. Hassas siyasi dengelerin gözetilmesi gerekiyordu.

Kaldı ki İşçi Partisi kendi içerisinde de bir takım çalkantılar yaşamaktaydı. Parti içerisinde, işçi hakları konusunda ılımlı görüşlere sahip temsilciler olduğu gibi, Aneurin Bevan gibi daha fazla işçi haklarını savunan bir öbek de mevcuttu. Bevan'ın başını çektiği bu öbek, Amerikan siyasetinin takipçisi olmaktan hiç hoşnut değildi ve bunu her fırsatta

dile getiriyordu. Eğer Morrison, Amerikan baskılarına boyun eğip, faşist İspanya'ya karşı yumuşayacak olursa, bu kesimin daha şiddetli eleştirilerine maruz kalacaktı. Hatta bu parti içi muhalefet belki de Hükümet'in sonunu getirecekti.

Dolayısı ile diğer NATO üyesi ülkeler, Yunanistan ve Türkiye'nin üyeliğini hala tartışmaktayken, Bakan Morrison, İngiltere'nin olumlu kararını açıklamayı seçmişti. Bazı tahminlere göre, İngiltere, NATO genişlemesi hakkındaki olumlu kararını bilinçli olarak ABD – İspanya ilişkilerinin gelişmekte olduğu günlere denk getirmişti. Bu açıklama sözü edilen kesime göre kesinlikle tesadüfî değildi. İngiltere, her konuda olmasa da bazı konularda Amerikalı siyasetçilerle anlaşma taraftarı olduğunu göstermeye çalışıyordu. Yani İngiltere, İspanya ya da Batı Almanya hakkında belki Amerikan siyaseti ile uzlaşamıyordu ama Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya girmesini onaylıyordu ki ABD ile arası daha da fazla açılmasın[187].

Bu noktada İspanya üzerinde biraz durmakta fayda var. Önemi iki dünya savaşı ile tescillenmiş olan Akdeniz'in, üç girişinden birisi olan Cebelitarık Boğazı, elbette ki Batılı Müttefikler'in savunma stratejileri içerisinde önemli bir yere sahipti. Dolayısı ile Cebelitarık Boğazı üzerinde bulunan ve köklü bir geçmişe sahip olan İspanya Devleti de bu ilgiden nasibini alıyordu.

İngiltere ile ABD'nin İspanya siyasetlerinin birbiri ile tam olarak uyuşmadığına önceden de değinmiştik. Haziran başında, Amerikan Genelkurmay Başkanı Mareşal Bradley, Fransa ziyareti esnasında yaptığı açıklamada, İspanya'yı, Yunanistan ve Türkiye

---

[187] *New York Times,* 19 Temmuz 1951.

ile birlikte, NATO'ya dâhil edilmesi gereken ülkeler arasında saymıştı. Başta İngiltere olmak üzere birçok Avrupalı NATO ülkesi ise İspanya'nın üyeliğine karşıydı.

Londra'da Birleşik Krallığa Bağlı Milletler Dışişleri Bakanları bir araya geliyorken, Washington da İspanya ile olan ikili ilişkilerini askeri boyuta taşıyıp taşımamayı tartışıyordu. Amerikan Savunma Bakanlığı, o dönemde yaptığı bir açıklamada Yugoslavya'ya yapılması kabul edilen askeri malzeme yardımlarının teslim edildiğini belirtti. Böylece benzer bir askeri yardımın İspanya'ya da yapılıp yapılmaması Amerikan Meclisi'nce tartışılmaya başlandı.

ABD Avrupalı müttefiklerinden farklı olarak, Akdeniz'i koruma bağlamında, İspanya, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye'ye karşı özel bir ilgi besliyordu. Bu dört Akdeniz ülkesinden sadece İspanya, ABD askeri yardımları dışında tutulmaktaydı. İspanya, ABD'den borç alabiliyordu; ancak kendisine silah ve askeri malzeme yardımı o tarih itibarıyla yapılmıyordu.

Washington'da bir kesim siyasetçi İspanya'ya askeri yardım yapılmasına karşıydı. Fakat Yugoslavya için tasarlanan askeri yardımın gerçekleşmesi ile bu görüşü savunan kesim kendi içerisinde bir çeşit tutarsızlığa düşmüştü. Eğer Tito'nun diktatörlüğündeki Yugoslavya ile ABD askeri bir ilişki kurulabiliyorsa, neden Franko'nun diktatörlüğündeki Faşist İspanya ile bir ilişki kurulamasındı ki?

İspanya ile ABD ilişkileri, askeri, siyasi ve psikolojik olmak üzere üç ana boyuta sahipti. İspanya ile ilişki kurulmasını savunan Amerikalılar olaya tamamen askeri açıdan yaklaşmaktaydı. Bu kesime göre Rus komünizmi karşısında Amerikan askeri çıkarlarına faydası dokunabilecek her ülkeye askeri yardım yapılabilirdi.

Fakat elbette ki bu tür ilişkilerde kararlar sadece askeri değerlendirmelere göre verilmiyordu. Ülkeler arasındaki siyasi dengeler ve 2. Dünya Savaşı sonrası girişilen uluslararası düzen de kurulacak bağlarda hesaba katılmaktaydı.

İspanya ve İspanya'daki falanjist Franko yönetimine, Avrupa'dan özellikle İngiltere ve Fransa karşı çıkıyordu. İspanyol Hükümeti, İngilizler ve Fransızlar tarafından sevilmiyordu. Gerçekten de ne İngilizler, ne de Fransızlar, İspanyol Hükümeti ile ilişki içerisinde olmayı istemiyordu. Birçok Avrupalı, 2. Dünya Savaşı tecrübeleri dolayısı ile İspanya Hükümeti'ne güven duymuyordu. Bu kişiler, ABD'nin İspanya ile yakınlaşmasının, ABD'ye olan güveni de şüphe altında bıraktığını düşünüyorlardı. Öyle ki ABD – İspanya ilişkilerinde yaşanan gelişmeler, Mareşal Eisenhower'ın Avrupa Orduları üzerindeki yaptırımını dahi olumsuz etkileyebilecek bir hal alabilir deniyordu. Franko'ya yapılacak askeri yardım, ABD'nin, faşizm ile aynı tarafta yer aldığı anlamına gelebilirdi.

Diğer yandan, İspanya'ya askeri yardımı savunanlar, bu girişimin Batı savunmasına ne ölçüde faydalı ya da zararlı olacağını tam olarak ortaya koyamıyorlardı. NATO'nun ana hedefi tutarlı bir Batı savunması olduğuna göre, İspanya'ya yapılacak yardımlar ancak ülkenin kuzey sınırında, Pirene hattının savunulması ile anlam kazanabilirdi. Fakat Pirene hattında Ruslarla çarpışıyor olmak demek, Avrupa'yı çoktan kaybetmiş olmak demekti. Pireneler, Avrupa savunmasında geri dönüşü olmayan noktayı temsil ediyordu. Dolayısı ile bu son noktaya kadar geri çekilmek pek de hesap edilen bir durum değildi. İspanya için düşünülen askeri yardımlar da bu yüzden birçok kimseye anlamsız geliyordu.

Atlantik Birliği'nin savunma tasarılarına göre Pireneler değil, Rhine ya da Elbe hattı önem taşımaktaydı. Dolayısı ile Pirene hattındaki İspanyol güçleri, eğer kendi toprakları dışında hizmet vermeyeceklerse, Avrupa savunmasına pek de katkıları olmayacaktı. Franko ise askerlerini ülke dışına göndermeye kesinlikle karşı çıkıyordu. Franko'ya belki, simgesel bir İspanyol birliğinin ülke dışında hizmet vermesi kabul ettirilebilirdi. Ancak o zaman da Avrupa bu duruma tepki gösterirdi. Örneğin, İspanyol güçlerin Fransız topraklarından geçmesi, Fransızları ciddi şekilde tedirgin edebileceği gibi, siyasal sorunlara da sebep olabilirdi.

Eğer İspanyol askerleri ülkeleri dışında kullanılamayacaksa, İspanya ile müttefikliği cazip kılan pek bir şey kalmıyordu. Belki İspanya'nın hava ve deniz üsleri, Rhine ve Elbe'de olası bir çatışmaya hava desteği sağlamak için kullanılabilirdi. Ama sadece bunun için de İspanya'ya askeri yardımda bulunmaya değer miydi? ABD'nin üzerinde düşündüğü bir diğer konu da buydu. ABD İspanya'ya yapacağı askeri yardımın kendisine sağlayacağı askeri çıkarlar ile Avrupa'da bu yardım sonrası oluşabilecek siyasi gerginliği karşılaştırıyordu. Ve öyle gözüküyordu ki İspanya'nın müttefikliği ile sağlanacak olan üstünlük, her ne kadar "*önemli*" sayılsa da Batılı Müttefikler için o kadar da "*hayati*" değildi.

Eğer İspanya, Batı'ya tavır almış bir ülke olsaydı, Akdeniz'in girişinde, bu tavrıyla gerçekten Batılı devletlere sorun çıkarabilirdi. Ancak böyle bir durum da söz konusu değildi. Dolayısı ile İspanya'nın müttefikliği, Batı Avrupa'nın güvenliği açısından çok fazla gereksinim duyulan bir şey değildi.

İspanya'nın askeri varlığına gelince, ordu mevcudu gerçek olmaktan çok bir tür potansiyelden ibaretti. Ülkede mecburi askeri hizmet 21 yaşında başlıyor ve iki yıl sürüyordu. Seferberlik halinde eğitimli askeri insan gücünün 2 milyon elli yedi bine kadar çıkabileceği tahmin ediliyordu. Olağan haldeki ordu mevcudu tahminleri ise 400 bin ile 250 bin arasında değişiyordu. Yaklaşık 25 bin subay da bu tahmini rakamlara dâhildi.

İspanyol Ordusu 22 tümenden oluşmaktaydı. Bu tümenlerden 16 tanesi piyade, 4 tanesi dağcı, biri süvari, biri zırhlı birlikti. Bir birim de paraşüt indirme taburu mevcuttu. Birliklerin elindeki askeri malzeme eski ve yetersizdi. Özellikle toplar çok eskiydi. Tanklar ise artık üretimden kalkmış eski Fransız ve Alman üretimleriydi.

İspanya'nın elinde 22, 23 tümeni daha silahlandırabilecek yedek top ve tüfek bulunmaktaydı. Ancak bunlar ufak tüfekler, tabancalar ve havan toplarıydı. Üstelik tüm bu top ve tüfeklere yetecek cephane yoktu. Fakat tüm bunlara rağmen İspanyol Ordusu askeri açıdan güçlü kabul ediliyordu. Ordu'daki subaylar iyi eğitimliydi ve komünizm taraftarı değillerdi.

İspanyol Hava Kuvvetleri de yine eski tip 300, 400 uçaktan ve 40 bin kişiden oluşmuş, pek de dikkate almaya değmeyecek bir kuvvetti. Uçakların hiçbirinde jet motoru yoktu. Deniz Kuvvetleri'nde de 6 kruvazör, 25 muhrip, 8 denizaltı, birkaç uçak ve 23 bin mürettebat bulunuyordu. Bazı gemilerin gövdeleri sağlamdı. Ama hiçbirinde çağdaş savaş gemilerini etkin kılan, radar, sonar ve buna benzer teknolojiler yoktu.

İspanya'nın Madrid, Sevile ve Barselona gibi kentlerinde büyük hava limanları vardı. Ülkenin diğer birçok noktasında da askeri hava alanları mevcuttu. Ancak bu hava alanlarının hiçbirisi, jet motorlu uçaklara ya da ağır bombardıman uçaklarına uygun değildi.

İspanyol demiryolları ve demiryolu araçları da tıpkı İspanyol ordusu gibi, ciddi anlamda elden geçirilmesi gereken bir tür "*potansiyel*"den ibaretti[188].

Yine 18 Temmuz 1951'de, Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson, yaptığı açıklamada Amerikan Hükümeti ile İspanya Hükümeti arasındaki ikili görüşmeleri en yetkili ağız olarak resmen doğruladı. ABD, Batı Avrupa savunmasında İspanya'nın nasıl etkin olarak kullanılabileceğinin ayrıntılarını araştırmaktaydı.

ABD'nin bu konuda özellikle İngiltere ve Fransa ile anlaşmazlık içerisinde olduğu artık çoğu kimse tarafından biliniyordu. Ancak İspanya'nın coğrafi konumu ve stratejik önemi de inkâr edilemeyecek derecede önemli bir konuydu. Askeri açıdan, İspanya'nın, Avrupa güvenliği için olan önemi açık ve net ortadaydı ve eğer bir gün Batı Avrupa'nın etrafına "*surlar*" örmek icap ederse, Akdeniz'in girişindeki İspanya'nın, mutlaka bu surların içinde kalması gerekiyordu.

Hem Fransa, hem de İngiltere, Franko yönetimini, son dünya savaşında Hitler ile birlik olduğu için suçluyordu. Dolayısı ile her iki ülke de İspanya ile müttefikliğe kesinlikle karşıydı.

ABD ise aslında İngiltere ve Fransa'nın kendisi ile birlikte hareket etmesini arzuluyordu. İspanya ile yapılan görüşmelerden ve bu görüşmeler sırasında gerçekleşen tartışmalardan her iki ülke de haberdar ediliyordu. İngiltere ve Fransa, yapılan görüşmelerden endişelenmesin diye, ABD kendilerine çeşitli güvenceler dahi vermişti. Bu Amerikan güvencelerine göre, Avrupa savunmasının bel kemiği kesinlikle NATO olarak kalacaktı ve Avrupa'dan çekilerek, savunma hattını Pirene dağlarının güneyine taşımak,

---

[188] *New York Times,* 22 Haziran 1951.

kesinlikle söz konusu değildi. Silah yardımları konusunda da Atlantik Birliği üyeleri kesinlikle İspanya'dan önce gelmekteydi.

Bir yandan da İspanyol diplomatlar Amerika'da oldukça etkin çalışarak Atlantik savunması içerisinde yer almaya çabalıyorlardı. İspanyol diplomatların ana hedefinde askeri yardımlar ile ilgili tartışmaların yer aldığı Amerikan Meclisi vardı. İspanyol Büyükelçi Jose Felix de Lequerica da Amerikan Dışişleri Bakanlığı'na birkaç ziyarette bulunmuştu. İspanyol Hükümeti, Atlantik savunmasında yer alarak, askeri ve iktisadi yardım elde etmeye çalışıyordu.

İspanyol yetkililer, Amerikalılar ile yakınlaşırken, Amerikalılar da İngiliz ve Fransızlara, İspanya'nın Atlantik savunmasına katılma istekliliğini aktarmaya çalışıyordu. Ancak İngiliz ve Fransızlar da İspanya ile ilgili olumsuz görüşlerini ısrarla sürdürüyorlardı.

ABD ise Avrupalı müttefiklerine bu konuda hak vermekle birlikte, İspanya ile olan ilişkilerini sürdürdü. En son, Amerikan Deniz Kuvvetleri komutanlarından Amiral Forrest P. Sherman, Madrid'de General Franko ile dört saat süren bir görüşme yaptı. Bakan Acheson, her ne kadar bu görüşmeleri "*deneysel*" ya da "*keşif amaçlı*" olarak nitelese de çeşitli haber organları görüşmelerde iki ülkenin anlaşmaya vardığını yazıyordu.

İspanya, Amerikan askeri malzemeleri karşılığında ki bunlara Amerikan uçakları ve tankları da dâhildi, mevcut hava ve deniz üslerini, Amerikalı birliklerin kullanımına açmayı kabul ediyordu. Amiral Sherman ile yapılan görüşme sonrasında varılan anlaşmaya göre, General Franko, Amerikan askeri ve iktisadi yardımlarına karşılık, olası bir savaşta Sovyetler Birliği'ne karşı ABD'nin yanında yer almayı ve talep edilmesi halinde İspanya dışına asker göndermeyi dahi kabul etmişti.

General Franko, Amiral Sherman ile yaptığı görüşmeyi, "*… fikirlerin ve ruhların gerçek anlamda bir araya gelmesi*" olarak yorumladı. Ancak basın, varılan anlaşmanın bir çeşit işbirliği olduğu, bunun topyekûn bir İspanyol – Amerikan müttefikliği olmadığını belirtiyordu.

Çeşitli kaynaklardan edinilen bilgilere göre, General Franko, Amiral Sherman'a iktisadi ve askeri yardıma ihtiyacı olduğunu, bu yardımlar karşılığında müttefik olabileceklerini söylemişti. Amiral Sherman ise ülkesinin İspanya'ya yapacağı yardımlara karşılık, İspanya Yarımadası'nda ve Akdeniz'deki bazı İspanyol adalarında Amerikan hava ve deniz üsleri kurmak istediklerini açıkladı. Deniz üsleri için ABD'nin talep ettiği yerler, Kadiz, Kartagena, Ferrol ve Kanarya Adalarından Santa Kruz idi. Hava üsleri için ise Barselona, Madrid, Sevile ve büyük bir olasılıkla Valencia ve Ferrol'un güneydoğusundaki Lugo talep edilmekteydi.

Varılan anlaşmanın ayrıntılarını, ay sonuna doğru özel bir Amerikan heyeti hazırlayacaktı. Heyette elbette ki Amerikan Hava, Kara ve Deniz kuvvetleri ve Dışişleri Bakanlığından temsilciler bulunacaktı. Anlaşmanın altyapısının Hava ve Deniz Kuvvetleri Askeri Ataşeleri tarafından çoktan hazırlanmış olduğu söyleniyordu.

Bu arada, ABD'nin askeri konularda İspanya ile uzlaşmaya varması, Amerika'nın dışişlerinde artık yeni bir tutum takındığının göstergesi olarak kabul ediliyordu. ABD bundan böyle, genel savunma ile ilgili konularda, askeri ve stratejik yaklaşımları, siyasi yaklaşımlardan üstün tutmaya çalışacaktı. Bakan Acheson, konuşmasının bir bölümünde, dışişlerindeki bu yeni uygulama tarzına bir miktar değinmişti. Diğer bazı yetkililer de bu tutum değişikliğini resmi olarak doğruluyorlardı.

ABD önceleri, Batı Avrupa içerisinde kurulmakta olan siyasi birlikteliği zedeleyeceğini düşündüğü için bazı girişimlerden kaçınmıştı ve bu girişimler arasında İspanya ile bir uzlaşı da yer alıyordu. "*İspanya ile askeri anlamda bir müttefikliğe gitmek, özellikle İngiliz ve Fransız kamuoylarının NATO'ya karşı tavır almalarına sebep olur*." tahminleri, o dönemde ABD'de ağır basmaktaydı. Amerikalı yetkililer, böyle bir gelişmenin toplamda Batı savunmasını güçlendireceğine onu zayıf düşüreceğini düşünmüş ve dolayısı ile de İspanya ile yapılan görüşmeleri resmiyete dökmemişti.

Ancak İspanya'nın stratejik önemi de açıkça ortadaydı. O yüzden Amerikalı yetkililer, İspanya'nın durumundan da yola çıkarak dış ilişkilerdeki bazı konuları daha fazla irdeleme fırsatı bulmuşlardı. Ve görülen o ki, yetkililer, aralarında, güvenliği her şeyden üstün tutmak gibi bir karara varmışlardı. Bu, İspanya ile ilgili askeri görüşlerin öncelik kazanması anlamına geliyordu. Dışişlerindeki bu tutum değişikliği ile İngiltere ya da Fransa'nın tepkileri ikinci plana atılarak, İspanya ile askeri bir ortaklığa girişildi. Ve tam da bu tutum değişikliği üzerine, yani ABD'nin İspanya ile askeri ortaklığa vardığı gün, İngiltere, ABD'nin Yunanistan ve Türkiye'yi NATO'ya dâhil etme teklifini onaylamıştı[189].

İngiltere'nin, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliğini destekleyeceğini açıkladığı gün, Amerikan basınında bir haber daha yer aldı. Bu habere göre ABD uzun süredir NATO'daki bu genişlemenin arkasındaydı. ABD gibi Fransa da bir süredir NATO'nun genişlemesini desteklemekteydi. İngiltere'nin da katılımıyla NATO'nun üç büyük devleti, Türkiye ve Yunanistan'ın tam üyeliği konusunda hemfikir olmuştu. Genişleme ile ilgili yasal işlemlerin kısa zamanda başlayacağı tahmin ediliyordu.

---

[189] *New York Times,* 19 Temmuz 1951.

Bu habere göre Yunanistan aslında 2. Dünya Savaşı'ndan beri Atlantik güçleri ile yakın ilişki içerisindeydi. Ancak Türkiye için aynı şeyi söylemek yine bu habere göre mümkün değildi. Türkiye, her ne kadar Truman Doktrini içerisinde yer almış olsa da Sovyetler Birliği'ne olan coğrafi yakınlığı dolayısı ile eşikte kalmış bir ülke sayılıyordu.

Hâlbuki Türkiye'nin gerek sıcak, gerekse soğuk bir savaşta sağlayacağı hayati katkıları anlamak hiç de zor bir şey değildi. Türkiye, Akdeniz söz konusu olduğunda korunaklı bir üs, Ortadoğu için ise adeta bir çapa konumundaydı. Rusların Yakın Doğu'ya yapacakları herhangi bir saldırıda Türkiye'nin darbeyi ilk emecek ülke olduğu çok açıktı. Olası bir savaş durumu için ise Türkiye'deki hava üsleri ve Boğazlarda sağlanacak olan üstünlük oldukça önemli kazanımlardı. Türk askerinin "*cesurluğu ve dayanıklılığı*" da hesaba katılacak olursa Türkiye'nin komünizm karşıtı birliktelikte çok önemli bir müttefik olabileceği ve olması gerektiği oldukça açıktı.

Kimilerine göre İngiltere'nin NATO genişlemesini onaylamasındaki en büyük etken Türklerin NATO'ya katılmak için bu kadar istekli olmasıydı. İkinci önemli etken ise İngiltere'nin Amerikan isteklerine karşı çıkmama arzusu olmuştu. Zaten gerek İngiltere'deki, gerekse Amerika'daki gazeteler, bu dönemde iki ülke arasındaki anlaşmazlıkları ve farklılıkları oldukça fazla sayfalarına taşıyorlardı. İngiliz İşçi Partisi içerisindeki Bevan ve takipçilerinin Amerikan karşıtlığından ise önceden de söz etmiştik.

İngiliz Hükümeti, 18 Temmuz'dan bir ay önce, Japonya Antlaşmasında, Amerika ile ters düşmemek adına ABD isteklerine karşı çıkmamıştı. Hatta Amerikan kamuoyu, İngiliz dış siyasetinin bu hamlesine bir anlam verememiş; durumu İngiltere'nin "*Hindistan*

siyaseti"nden geri adım atması olarak değerlendirmişti. Öyle ki İngiltere, ABD ile aynı tarafta olabilmek adına Hindistan'daki çıkarlarından dahi feragat etmeye başlamıştı.

Dolayısı ile bir ay sonraki, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO tam üyeliğine destek, Amerikan kamuoyu açısından pek de şaşırtıcı değildi. NATO genişlemesini desteklemek, İngiltere'nin bir ay önce almış olduğu ABD ile ters düşmeme kararının doğal bir sonucuydu[190].

Bazı İngiliz gazeteleri ise gelişmekte olan ABD – İspanya ilişkilerine stratejik açıdan bakma taraftarıydı. Bu görüşte olan gazetelerden Conservative Daily Mail, yani Muhafazakar Günlük Posta, Franco'dan elbette ki hoşlanmadıklarını, ancak Avrupa savunması için bu tür ideolojik görüşlerin ötesine geçmek gerektiğini söylüyordu. Muhafazakâr Posta'ya göre barışı sağlamak için rakibinkinden daha fazla silaha, daha fazla üsse gerek vardı ve bu üsler stratejik açıdan doğru noktalarda olmalıydı. İlişkiye girilen yerel yönetimin başında cumhurbaşkanı veya başbakan olmuş veya Tito gibi komünist bir diktatör olmuş, önemli değildi. Bunun stratejik ortaklık kurulmasına bir etkisi olmamalıydı.

Posta ile benzer görüşleri paylaşan diğer bir İngiliz gazetesi, Liberal News Chronicle, yani Liberal Haberler Gazetesi'ne göre de İspanya'nın yol açtığı en ciddi sorun, aslında çok iyi durumda olmayan İngiliz - Amerikan ilişkilerinin daha da fazla yıpranmış olmasıydı. Diğer taraftan, Franco yönetimindeki İspanya'nın NATO üyeliği ile Amerika'nın bu ülkede stratejik önemi olan üsler elde etmek istemesi siyasilerce birbirine

---

[190] *New York Times,* 20 Temmuz 1951.

karıştırılıyordu. Hâlbuki böyle bir karışıklık yüksek seviyedeki İngiliz ve Amerikalı yetkililer tarafından konuşularak çözülebilirdi.

Posta gibi Liberal Gazete de İspanya'da Amerikan üsleri kurulmasına sadece stratejik açıdan yaklaşılması gerektiğini düşünüyordu. Ancak Franco'nun Kuzey Atlantik "*kardeşliği*"ne katılması, İngiliz kamuoyu tarafından asla kabul edilmezdi. Ama yine de İngiltere, İspanya'ya karşı olumsuz, saldırgan bir tavır takınmamalıydı. Liberal unsurlar her nerede olursa olsun desteklenmeliydi.

Bir diğer liberal gazete, The Manchester Guardian ise ABD'nin Franco rejimi ile yapacağı herhangi bir anlaşmanın ABD'nin Avrupa'daki temiz imajını lekeleyeceği görüşünü yineledi. The Manchester Guardian'a göre İspanya'daki herhangi bir stratejik fırsat ABD'nin bu ülke ile bağ kurmasını temize çıkarmıyordu[191]. ABD'nin bu tarz "*liberal*" eleştirilere karşı cevabı ise şöyleydi; "*Amerikan dış siyaseti, Avrupa'yı liberalleştirmek üzerine değil onu korumak üzerinedir ve NATO bu siyasetin belkemiğidir.*"[192]

Diğer yandan, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliğine İngiliz Hükümeti'nin destek vermesi, Manchester Guardian'a göre olumlu bir hareketti. Ortadoğu'da kurulmaya çalışılan savuma ortaklığını daha fazla geciktirmekte Manchester Guardian pek bir mantık göremiyordu. The Conservative Daily Telegraph, yani Muhafazakâr Günlük Telgraf'ta bu konuda Manchester Guardian ile aynı fikirdeydi. İngiliz The Times gazetesi de Hükümet'in NATO'da genişleme kararını olumlu karşılamıştı. Ancak The Times, kamuoyundaki genel görüşlerden biri haline gelmiş, genişleme ile Birliğin uyumunun zarar

---

[191] *Los Angeles Times*, 23 Temmuz 1951.
[192] *New York Times*, 19 Temmuz 1951.

göreceği görüşüne de yer verdi. Times'a göre bölgesel komutalar ve bu komutaların sorumlulukları ve işlevleri daha açık bir şekilde tanımlanmalıydı[193].

İngiliz The Times, yani "*zamanlar*" gazetesinin gönderme yaptığı konu, Temmuz ayı içerisinde yavaş yavaş açıklık kazanmaya başlayan Akdeniz komuta düzeni ile ilgiliydi. Uzun süren tartışmalar sonrası, ABD ve İngiltere, karşılıklı bazı ödünler vererek Akdeniz'de bir uzlaşma tabanı oluşturabilmişti. Henüz resmileşmemiş olan uzlaşıya Amiral Sherman'ın Avrupa ziyaretinin büyük katkısı olduğu söylenmekteydi.

Akdeniz üzerindeki asıl anlaşmazlık, genel olarak, bölgedeki NATO komutasını kimin elde edeceği ile ilgiliydi. İngilizler bu konuda oldukça ısrarcıydı. Amerikalılar ise Akdeniz görev yapan Amerikan Donanması'na kendilerinden başkasının komuta edecek olması fikrini kabul edilemez buluyordu. Amerikalılar kendi donanmalarının harekât komutasının kendilerinde olmasını istiyordu.

Sağlanan uzlaşmaya göre, Doğu Akdeniz'i de içine alan Yakın Doğu Komutası İngiltere'nin istediği gibi kendilerine bırakıldı. Buna karşılık ABD Atlantik Donanması Komutanı Amiral Fechteler, NATO Orduları Atlantik Donanması Başkumandanlığı'na getirildi. Bundan başka İngilizler, Akdeniz'deki Amerikan ordularının harekât komutasını, NATO Güney Avrupa Orduları Kumandanı olan Amiral Carney'e bırakmayı da kabul etti.

Amiral Fechteler'ın başına getirildiği NATO Orduları Atlantik Donanması Başkumandanlığı, Mareşal Eisenhower'in başında bulunduğu NATO Orduları Avrupa Başkumandanlığı'ndan bağımsız ve ona eşdeğer bir konumdu. Ancak yine uzlaşabilmek adına, Atlantik Okyanusu'nun bazı noktalarında komuta İngilizlere bırakıldı. Bu noktalar,

---

[193] *Los Angeles Times*, 23 Temmuz 1951.

İngiliz Kanal Bölgesi, Avrupa Kıyısı, Norveç çevresi ve Kuzey Denizi'nin bir kısmıydı. Amiral Fechteler'ın altındaki kademeler de Amerikalı ve İngiliz kumandanlar arasında pay edilecekti.

Akdeniz'deki durum ise oldukça karışıktı. Yunanistan ve Türkiye, Batı Akdeniz'de olmadığı için Amiral Carney'in NATO komutası altında değildi. Bu iki ülke o an için NATO tam üyesi değildi. Ancak yine de NATO ile bağıntılı olduklarından İngiltere'nin Yakın Doğu kumandanlığı dâhilinde gözüküyorlardı.

Amiral Carney, ABD Avrupa Donanması Komutanı olarak Doğu Akdeniz'deki Amerikan güçlerine emir verme yetkisine hala sahipti. Akdeniz'deki Amerikan güçlerinin harekât komutası Koramiral M. B. Gardner'a aitti. O ise Amiral Carney'in genel komutası altındaydı. Akdeniz'deki Amerikan donanması dâhilinde, çeşitli nakliye ve haberleşme gemileri ve bir tabur da asker bulunmaktaydı. İngiliz Yakın Doğu Komutanlığı'nın ABD'nin Akdeniz donanması üzerinde herhangi bir harekât yetkisi yoktu.

Batı Akdeniz'de ise NATO komutanı Amiral Carney olmasına rağmen Cebelitarık – Süveyş arası iletişime karışmayacaktı. Cebelitarık – Süveyş hattı, İngiliz Yakın Doğu Komutanlığı'nın sorumluluğuna bırakılmıştı. Fransa – Kuzey Afrika arası ve İtalya - Kuzey Afrika – Sicilya – Sardunya arası iletişimde sırasıyla Fransa ve İtalya'ya bırakılıyordu. Bu, aşağı yukarı şu demek oluyordu; Batı Akdeniz'de İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar, tıpkı Amerikan donanmasının Doğu Akdeniz'de Amerikan komutanına bağlı görev yaptığı gibi, kendi milli kumandanlarına bağlı görev yapacaklardı.

Washington'daki gözlemciler, Akdeniz komutasının, "*milli çıkarlar*" ve "*gurur*" gibi sebeplerden dolayı, bundan başka türlü çözümlenemeyeceğini söylüyorlardı. Kimi

yetkililer bu karmaşık komuta planından hoşlanmıştı. Diğer bir kesim ise böyle karmaşık bir örgütlenmenin yürümesi için komuta kademesinde insani ilişkileri yüksek, işbirliği içerisinde çalışma yetisi gelişmiş komutanlara ihtiyaç olduğuna özellikle dikkat çekiyordu.

Aslında bu kesimin demek istediği şuydu; eğer bu yapılanma kabul edilecek olursa Amiral Carney'in Akdeniz'de işbirliği içerisinde olması gereken bir İngiliz Yakın Doğu Komutanı olacaktı. Bu konuma hangi İngiliz'in atanacağı henüz belli olmamakla birlikte, bu Yakın Doğu Komutanı'nın, Akdeniz üzerinde en az Amiral Carney'inki kadar kilit bir görevi olacaktı.

Diğer yandan Yunanistan ve Türkiye'nin bu komuta modeli hakkındaki düşünceleri bilinmemekteydi. Her iki ülkenin de NATO'ya tam üyelikleri henüz kesinlik kazanmamıştı. Bu gelişmenin gerçekleşmesi halinde, bu iki ülkenin İngiltere komutası altındaki Yakın Doğu Komutanlığı'na ne şekilde dâhil olacakları belirsizliğini koruyordu.

Benzer şekilde, İspanya'nın da bu Akdeniz tasarısına nasıl bir tepki vereceği bilinmemekteydi. Amerika'nın İspanya ile olan iyi ilişkilerine rağmen, Cebelitarık Boğazı, bilinçli bir şekilde Amiral Carney'in yetki alanı dışında bırakılmıştı. Cebelitarık'ta kurulacak olan İngiliz üssüne İngiliz bir komutan kumanda edecekti.

Bu arada İngiltere, her ne kadar siyasi açıdan İspanya'ya karşı bir tavır içinde olsa da askeri açıdan bu iki ülke arasında anlaması zor bir uzlaşı söz konusuydu. İngilizler, Cebelitarık Boğazı'nın güney ucundaki Tanja'da ve bazı diğer İspanyol şehirlerinde üsler kurmaktaydı. İspanyol generaller de toprakları üzerindeki İngilizler askeri etkinliklerini ses çıkarmadan izlemekteydi.

Amerikalı askerlere göre, İspanya ile iyi ilişkiler kurmak ve buna bağlı olarak İspanyol hava sahasını kullanma iznini elde etmek, bu ülkede, "*en az*" üsler edinmek kadar önemliydi. İspanya'nın önemi, Amerika'da tüm askeri yetkililerin üzerinde kusursuzca uzlaştığı bir konuydu. Öyle ki İspanya, her türlü siyasi ve psikolojik sorunla karşılaşmak uğruna, Batı birlikteliğine kazandırılmaya çalışılıyordu. Dolayısı ile basının üzerinde çokça durduğu Amiral Sherman'ın İspanya'yı da kapsayan son Avrupa ziyareti bu açıdan oldukça önemliydi. Bu ziyaret, hem General Franco ile askeri alanda işbirliğinin önünü açmış; hem de Amiral Sherman'a İngiliz Donanması komutanlarından Lord Fraser ve Lord Pakenham ile görüşme imkânı sağlamıştı. Akdeniz savunmasında da bu sayede ilerleme kaydedilmişti. Varılan uzlaşıların iki üç hafta içerisinde NATO ve üye Hükümetler tarafından onanması ve resmileşmesi bekleniyordu[194].

Temmuz sonunda Yunanistan Başbakanı Sophocles Venizelos, NATO'ya katılım konusunda Türkiye ile ortak bir siyaset oluşturabilmek için görüştüklerini söyledi. Venizelos ile Türk Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü bir gün önce Atina Havaalanı'nda buluşmuş ve konu hakkında görüşmüşlerdi[195]. Fuat Köprülü, Atina'dan Strasburg'a geçmiş ve 2 Ağustos'ta orada gerçekleşen Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'na katılmıştı. Konsey bu toplantıda aldığı birçok kararın yanı sıra Türkiye'yi temsil eden delege sayısını da 8'den 10'a çıkarmayı kabul etti. Köprülü, Strasburg'da İngiliz Dışişleri Bakanı Herbert Morrison ile Türkiye'nin NATO başvurusu ve Doğu Akdeniz'in savunması hakkında ikili görüşme fırsatı da buldu[196].

---

[194] *New York Times*, 22 Temmuz 1951.
[195] *New York Times*, 1 Ağustos 1951.
[196] *New York Times*, 3 Ağustos 1951.

Derken NATO Atlantik Başkumandanlığı'na gelmesi kararlaştırılan Amiral William M. Fechteler, Başkan Truman tarafindan Amiral Forrest P. Sherman'ın yerine ABD Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na atandı. Fechteler'dan boşalan yere, yani ABD Atlantik Donanma Komutanlığı'na ise Deniz Kuvvetleri 2. Komutanı, Amiral Lynde D. McCormick gelecekti. McCormick'in boşalttığı yere ise Havacı Koramiral Donald B. Duncan'ın gelmesi uygun görüldü.

1 Ağustos'ta gerçekleşen bu atamalar sonrası NATO Atlantik Komutanlığı'na kimin getirileceği tartışmaları yine başladığı yere döndü. Bir süre önce öngörüldüğü gibi Amiral Fechteler'ın bu komutanlığa getirilmesine aslında biraz da İngiliz Muhafazakâr Parti engel olmuştu. Hatta bu konuma bir Amerikalı'nın getirilmesine muhalefet akımını ilk Winston Churchill başlatmıştı. Bazı işçi partililerin Churchill'i desteklemeleri ile konu uzamış ve başlanan noktaya geri dönülmüştü.

Aylar önce Fechteler'in göreve getirilmesine karşı çıkan İngilizler, Amiral'e karşı herhangi bir kişisel karşıtlıklarının bulunmadığını, tepkinin Britanya'nın saygınlığını korumaya çalışmasından kaynaklandığını söylemişlerdi. Gerçektende durumun özünde bu "*milli gurur*" duygusu yer alıyordu. İngilizler, ABD'nin Atlantik Okyanusu'nda kendilerinden daha üstün konumda olmasını bir türlü kabul edemiyorlardı.

Bazı Amerikalı yetkililer ise Amiral Fechteler'ın ABD Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na getirilmesi ile İngilizlerin NATO Atlantik Komutanlığı için elinin güçlendirildiğini düşünüyordu. Bunca süredir Fechteler'ın adı NATO Atlantik Komutanlığı için anıldıktan sonra, Amiral, Deniz Kuvvetleri Komutanı olunca, kimin

Atlantik Okyanusu NATO kumandanı olacağı tartışması İngilizlerin istediği gibi yeniden tartışmaya açılmıştı.

Hâlbuki ABD ve İngiltere aralarında yaptıkları görüşmeler sonrası komutanlıkları yukarıdaki gibi paylaşmışlardı. Dolayısı ile birçok Amerikalı, yeni ABD Atlantik Kumandanı Amiral McCormick'in, kararlaştırıldığı gibi NATO Atlantik Kumandanlığı rütbesini de sorunsuz teslim alacağı düşüncesi içerisindeydi.

Diğer taraftan, Amiral Fechteler'ın yerine getirildiği eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Sherman, Amerikan Deniz Kuvvetleri'ne komutanlık etmiş ilk havacıydı. Amiral Sherman'ın yardımcısı, Amiral McCormick ise aynı dönemde Deniz Kuvvetleri'ne 2. komutanlık etmiş bir denizaltı subayıydı. Yeni yapılan atamalara göre de Deniz Kuvvetleri 2. Komutanlığı'na getirilen Koramiral Duncan bir havacıydı. Amiral Sherman'ın komutanlık dönemi ve sonrasında da 2. komutanın havacı subaylar arasından seçilmiş olması, Amerikan Deniz Kuvvetleri'nde denizci subaylar ile havacı subaylar arasında bir tür dengelemeye gidildiğinin göstergesiydi. Bu tutum ABD'nin henüz tam olarak resmileştirmediği ancak benimsemeye çalıştığı yeni bir uygulama olarak anılıyordu.

Yeni Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Fechteler, 1916 yılında Deniz Kuvvetleri Akademisi'nden mezun olmuş, 2. Dünya Savaşı tecrübesi bulunan bir subaydı. 55 yaşındaki Fechteler, bir buçuk sene önce de ülkesini NATO Kuzey Atlantik Okyanusu Planlama Grubu'nda temsil etmişti. Fechteler'dan bir yaş küçük olan 2. Komutan Duncan ise Deniz Kuvvetleri Akademisi 1917 mezunuydu. Duncan, 2. Dünya Savaşı sırasında

Pasifik Okyanusu'ndaki uçak gemilerinde komutanlık yapmış ve daha sonra da Deniz Kuvvetleri içerisinde çeşitli seviyelerde karargâh görevleri üslenmişti[197].

Bu atamalardan birkaç gün sonra, Rhode İslandlı Demokrat Senatör Theodore F. Green ve New Jerseyli Cumhuriyetçi Senatör H. Alexander Smith, çıktıkları Avrupa gezisinden döndü ve Amerikan Ticaret Odası'nın düzenlediği dış siyaset ile ilgili yayına katıldı. Senato Dış İlişkiler Alt Kurulu'nda da görevli olan bu iki senatör, 5 Ağustos tarihine denk gelen programda, İspanya'nın durumundan dolayı Akdeniz için özel bir savunma paktını savunduklarını açıkladılar. Senatör Green ve Senatör Smith, açıklamalarının devamında, İspanya'nın NATO'ya dâhil olmasına Avrupa'dan ciddi bir karşı çıkış olduğunu, bu yüzden de yine NATO ile ilişki içerisinde bir Akdeniz paktı kurmanın dönem itibarıyla daha mantıklı olduğunu söylediler.

Senatör Smith, ABD'nin ne yapıp edip İspanya'yı Batı savunmasına dâhil etmesi gerektiğini, Avrupa'da herhangi bir sorun çıkması halinde İspanyol hava üslerinin önem kazanacağı fikrini programda yineledi. İspanya'nın NATO'ya kabul edilmesi olanaksız olduğu için de bir Akdeniz paktı düşünülmeliydi. Senatör Smith'e göre, Yunanistan, Türkiye ve Kuzey Afrika ülkeleri de bu paktın içerisinde yer almalıydı.

Avrupa ziyareti boyunca Dış İlişkiler Alt Kurulu'na önderlik eden Senatör Green de Senatör Smith ile Akdeniz paktı konusunda hemfikirdi. Ticaret odası yöneticilerinden Clem D. Johnston da bu konuda iki senatöre katılmaktaydı. Fakat belirtmekte fayda var ki bu Amerikalı yetkililerin Akdeniz paktı anlayışı Türkiye ve Yunanistan'ın NATO tam üyelikleri ile ters düşmemekteydi. Çünkü Senatör Green, olası bir Akdeniz paktını

[197] *New York Times*, 2 Ağustos 1951.

desteklemekle birlikte, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliğini de destekliyordu. Green, bu iki ülkenin NATO üyeliğine itiraz eden ülkelerin yakında bu itirazlarından vazgeçeceğine inanıyordu[198].

ABD, İspanya ile olan ilişkilerle böylesine ilgiliyken, İngiltere gözünü Yakın Doğu'dan ayıramıyordu. Eylül ayında Kanada'nın Ottawa şehrinde gerçekleşecek olan NATO Dışişleri Bakanları toplantısı öncesi, İngiltere, Yakın Doğu Komutanlığı konusunda ümitlerini arttırmıştı. Fransa ve ABD'nin de onayladığı NATO bünyesindeki Yakın Doğu Komutanlığı, bir süredir Washington'da bulunan Daimi Komutanlık tarafından askeri açıdan incelenmekteydi. İngiltere, NATO'nun stratejik planlarından sorumlu olan Daimi Komutanlığın gelecek ayki Ottawa toplantısında Yakın Doğu askeri oluşumu için yeşil ışık yakmasını bekleniyordu.

Temmuz ayında, İngilitere Dışişleri Bakanı Morrison, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliği ile ilgili olumlu açıklamayı yaparken, konuyu bir şekilde Türkiye ve Ortadoğu savunmasına getirmeye de çalışmıştı. İngiltere, bu şekilde, ABD'nin NATO genişleme teklifini, Ortadoğu Komutası, içinde Türkiye ile birlikte kendisine verilmesi şartıyla kabul edeceğini ima etmişti. İngiltere, böylece Yakın Doğu Komutanlığı'nın kurulmasını bir anlamda Yunanistan ve Türkiye'nin NATO tam üyeliği ile ilişkilendirmişti.

Morrison'un Temmuz'daki açıklamasından itibaren, Washington'daki Daimi Heyet, Yakın Doğu Komutası'nın ayrıntılarını, Amerikalı diplomatlar ise Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliğini oybirliği içerisinde sağlamanın yollarını araştırmaya başladılar. Eğer bu iki ülkenin tam üyelikleri sorunsuz gerçekleşirse, Yunanistan, büyük

---

[198] *Los Angeles Times*, 6 Ağustos 1951.

bir ihtimalle Avrupa Orduları Komutanı Mareşal Eisenhower'ın kumandasına verilecekti. Türkiye ise Avrupa Orduları ile temas halinde olacak, ancak Yakın Doğu Komutanlığı'na bağlı kalıp İngiliz bir komutanın kumandasında olacaktı. Hatta İngiltere, Yakın Doğu Komutanlığı'nı bölgedeki en güçlü ülke olduğu için Türkiye'de kurmayı düşünüyordu.

İngiliz tasarılarına göre, önce "*Yakın Doğu Savunma Kurulu*" adı altında bir kurul oluşturulacaktı. Bu kurulda İngiltere, ABD, Fransa, Türkiye ve İngiltere'ye bağlı Güney Afrika, Avustralya ve Yeni Zelanda ülkeleri temsilciler bulunduracaklardı. Kurul tarafından seçilecek İngiliz bir komutan, NATO Yakın Doğu Komutanlığı'na başkumandanlık edecek ve bu komutanlık ve kumandanı, Mareşal Eisenhower'ın NATO Avrupa Orduları Komutanlığı'na eşdeğer bir konumda olacaktı.

Yakın Doğu Kara Kuvvetleri'nin başına, kara kuvvetlerinin büyük bir kısmını Türk askerlerinin oluşturacağı düşünülürse, Türk bir komutan getirilecekti. Kara savunmasına ikmal sağlayacak ve Akdeniz boyunca iletişimden sorumlu olacak Yakın Doğu Deniz Kuvvetleri'nin başına ise yine bir İngiliz amiralin getirilmesi bekleniyordu.

"*Yakın Doğu Savunma Kurulu*", NATO Daimi Heyeti ile daima irtibat içerisinde olacak, hatta gerektiğinde Daimi Heyet'in rehberliğini kabul edecekti. Yakın Doğu Komutanlığı da benzer şekilde Avrupa Orduları ile devamlı temas halinde olacak ve Eisenhower'in Avrupa kumandasını bütünleyecek şekilde hareket edecekti.

İngiltere, zaman içerisinde Mısır, Ürdün, Suudi Arabistan gibi ülkeleri de Yakın Doğu Komutanlığı'na davet etmeyi düşünüyordu. Hatta İsrail bile Arap ülkeleri ile arasındaki düşmanca ilişkiyi rağmen belki ileride birliğe davet edilebilirdi.

İngiltere, Yakın Doğu Komutanlığı'nı, Türkiye'den sonra, kendisinin Yakın Doğu'daki ana askeri üslerinin bulunduğu Mısır'da kurmak istiyordu. Fakat Mısır bu isteğe yanaşmadığı gibi İngiliz Orduları'nı Süveyş Kanalı bölgesinden çıkartmak için hala uğraşıyordu.

Londra, resmi olarak, diğer Batılı kuvvetler gibi Yakın Doğu'daki genel havanın sakinleşmesini bekleme taraftarı değildi. Eğer bir Yakın Doğu Komutanlığı kurulacaksa hiç vakit kaybetmeden bu işe girişilmeliydi. Eğer bir bekleyişe girilirse Yakın Doğu Komutanlığı hiçbir zaman kurulamayabilirdi. Dolayısı ile İngiltere olaya beklemeden girişmek taraftarıydı. Kendilerinin Ottawa'da dile getireceği genel görüş buydu[199].

Mısır ise biraz da İran'daki kriz halinden cesaret alarak, 1936 Mısır – İngiltere savunma anlaşmasının iptalini daha kuvvetli bir şekilde talep etmeye başladı. Aslında Mısır'da göreve gelen hükümetler 1945 yılından itibaren düzenli bir şekilde bu anlaşmanın şartlarını karşılıklı olarak gözden geçirmeyi ve İngiliz askeri güçlerinin Mısır topraklarından çekilmelerini talep ediyorlardı. Son olarak Mısır Dışişleri Bakanı Muhammed el Din Paşa, 1951 yılının Ağustos başında Mısır Hükümeti'nin artık Britanya ile bu konuyu görüşmek istemediğini ve Mısır'ın 1936 Antlaşmasını yılsonuna kadar tek taraflı iptal edeceğini açıkladı.

Antlaşma şartlarına göre, antlaşma metninde değişikliğe gitmek ya da antlaşmayı iptal etmek için iki tarafinda rızasının olması gerekiyordu. Antlaşma ilk aşamada yirmi yıllığına kabul edilmişti. Dolayısı ile İngiltere'nin 1956 yılına kadar antlaşma üzerinde görüşme zorunluluğu yoktu.

---

[199] *New York Times*, 10 Ağustos 1951

İngiltere, bölgenin güvenliğini öne sürerek antlaşmanın iptaline karşı çıkmaya çalışıyordu. Fakat İran Krizi tecrübeleri doğrultusunda, olayları daha fazla büyütmemek adına Mısır ile görüşülebileceği açıklanıyordu. Fakat Britanya Hükümeti, yine edindiği tecrübeler doğrultusunda, Mısır'a karşı İran'a olduğundan daha sert davranıyordu. İngiltere'nin bu sertliği dayandırdığı üç ana sebep vardı. Öncelikle İngiliz Meclisi, Hükümet yanlıları ve karşıtları, beraberce bu konuda sert tavır alınmasında hemfikirdi. Bunun yanı sıra Süveyş bölgesi ve orada bulunan askeri üsler, Britanya için İran petrollerinden çok daha fazla hayati öneme sahipti. Son olarak da İngiltere'nin Süveyş'teki sorumlulukları sadece kendisini değil, diğer Britanya Bağlı Devletleri'ni ve tüm Batı dünyasını yakından ilgilendirmekteydi.

Dolayısı ile gerek o anki İngiltere Dışişleri Bakanı Herbert Morrison, gerekse ondan önce dışişleri bakanlığı yapmış Başbakan Ernest Bevin, Ortadoğu savunması ve Süveyş bölgesindeki İngiliz üslerine verdikleri önemi ve bu noktadan geri çekilme niyetleri olmadığını çeşitli kereler dile getirmişlerdi. Bakan Morrison, son olaylar üzerine, Mısır istedi diye bu bölgeden çekilmeyeceklerini, bölgedeki üslerinde kalacaklarını ve Ortadoğu'da güvenliği sağlayacaklarını söyledi.

Britanya Hükümeti, İran meselesinden farklı olarak, bu sefer ABD'nin kendisine ciddi şekilde destek olmasını bekliyordu. Bu beklentinin sebebi ise İngiltere'nin ABD'nin istediği NATO genişlemesinde ABD'ye destek vermiş olmasıydı. NATO genişlemesi her ne kadar tam olarak kesinleşmiş olmasa da İngiltere, ABD'den Süveyş konusunda destek beklemekteydi. Kaldı ki ABD ile İngiltere'nin üzerinde anlaştığı NATO Yakın Doğu Komutası için Süveyş bölgesinden daha uygun bir bölge yoktu.

Bakan Morrison'a göre Mısır, belki komünizm karşıtı bir ülkeydi ama Batı birlikteliğine de yanaşmamaktaydı. Hatta Mısır, Batı'yı Ortadoğu'da temsil etmekte olan İngilizlere karşı ısrarla uzlaşma karşıtı bir tavır sergiliyordu. Bu uzlaşma karşıtlığı İngilizlere göre günün gerçekleriyle hiç örtüşmemekteydi.

Aslında Mısır'ın uzlaşma karşıtı tavrı da anlaşılır bir şekilde "*milli gurur*" kaynaklıydı. Yüzyıllar boyunca yabancıların idaresinde, yabancı işgalinde kalmış olan bu ülke ve halkı doğal olarak bu duruma tepki gösteriyordu. Bu yüzden de Mısır Hükümeti, hiçbir şekilde yabancı askerlerin kendi topraklarında kalmalarını kabul etmek istemiyordu.

İngiltere ise konu ile ilgili Mısır Hükümeti'nin gönlünü almak için bazı parasal konularda ve silah satışında Mısır'a kolaylık sağlamaya çalışıyordu. Bu durum, her ne kadar İngiliz Hükümeti'ni hem destekleyen hem de desteklemeyenler arasında ortak bir kızgınlık yaratsa da devam etmekteydi.

Fakat bir ara, İngiliz Hükümeti, sabrını kaybederek, Mısır'ın Süveyş Kanalı'nda İngiliz Hayfa rafinerisine gidecek olan petrol gemilerine ambargo uygulamasını BM Savunma Kurulu'na taşımaya yeltendi. Ancak Savunma Kurulu tam bu konuyu oylayacakken, oylama bir hafta geciktirildi. İngiliz basını bunun üzerine kendilerinin konuyu hala anlaşarak çözmek istediklerini, dolayısı ile mahkemelere başvurmanın gereksiz olduğunu yazdı[200].

Bundan bir süre sonra İngiliz Dışişleri Bakanı, Mısır Başbakanı'na bir mektup göndererek 1936 Antlaşması'nı üzerinde değişiklikler yaparak sürdürmeyi yeniden teklif etti. Bakan Morrison'un mektubunun ayrıntıları tam olarak bilinmemekle birlikte, Mısır'a,

---

[200] *New York Times*, 12 Ağustos 1951.

tasarı halindeki Akdeniz komutasına katılma teklifi sunulduğu tahmin edilmekteydi. Aslında İngiltere Mısır'a böyle bir teklif sunabilecek konumda değildi. NATO Kurulu sözü geçen Akdeniz komutası ile ilgili bir karara henüz varmış değildi. Hatta tam tersine Ottawa toplantısına göre Türkiye'nin Yunanistan ile birlikte Mareşal Eisenhower'ın komutası altına verilmesi söz konusuydu.

Bu arada 21 Eylül'de Şam'da toplanan binlerce kişilik kalabalık, BM Güvenlik Kurulu'nun Süveyş Kanalı'nı İsrail'e giden gemilere açtırma kararına karşı tepki gösterdi. Bağdat'ta ve diğer Arap şehirlerinde de benzer şekilde gösteriler düzenlenecekti. Bu gösterilerde Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı İsrail'e giden gemilere kapatması ile birlikte İngiltere'nin Mısır'ı ve kanal bölgesini terk etmesi, 1936 İngiltere – Mısır Antlaşması'nın iptali ve Mısır ile Sudan'ın birleşmesi talep edilecekti[201].

1951 yılının Ağustos ayına geri dönecek olursak, Amerikan Meclisi'nin 8.5 milyar dolarlık dış yardım bütçesini yeniden tartışmaya açtığını görüyoruz. Meclis bütçeyi azaltıp azaltmamayı tartışıyordu. Mesela 5 Ağustos'ta Amerikan Ticaret Odası yöneticilerinden Clem D. Johnston, dış yardımın Amerikalıların ödeyebileceği ölçülere çekilmesini, yani 8.5 milyar dolarlık miktarın Hükümetçe 5 milyar dolara düşürülmesini talep etmişti[202].

Dışişleri Bakanlığı yardımcılarından Bay Perkins ise Temmuzun üçüncü haftası içerisinde, Temsilciler Meclisi komitesine, Avrupa savunması için tasarlanan 8.5 milyar dolarlık yardım paketine çok acil ihtiyaç olduğunu iletmişti[203].

---

[201] *New York Times*, 22 Eylül 1951.
[202] *Los Angeles Times*, 6 Ağustos 1951.
[203] *New York Times*, 19 Temmuz 1951.

Ağustos'un ilerleyen günlerinde, Amerikan Meclisi'ne Avrupa Orduları Başkumandanı Mareşal Eisenhower'ın konu ile ilgili görüşleri ulaştı. Eisenhower'ın Senato Alt Kurulu tarafından rapor edilen görüşlerine göre, Batı dünyası Sovyetler Birliği'nin 20 bin savaş uçağı tarafından desteklenen 4 milyon askerinin devamlı tehdidi altındaydı. Bu 4 milyon askere, Sovyet uydu devletlerinde bulunan 1 milyon asker de eklendiğinde toplam asker sayısı 5 milyona çıkıyordu. Böyle bir tehdit altında, Batı Avrupa, askeri anlamda en kısa zamanda bir "*kale*"ye dönüştürülmeliydi. Bu dönüşüm ise ancak Amerikan askeri ve parasal yardımları ile mümkündü. Bunun aksine, eğer Batı Avrupa kaybedilirse, ABD kendisini saldırgan bir komünizm denizinde yapayalnız bulurdu. O zaman da dış yardım miktarını azaltarak elde edilmek istenen tasarrufların hiçbir önemi kalmazdı.

Bundan da öte, Eisenhower'e göre Avrupa'nın silahlandırılması için mutlaka acele edilmeliydi. ABD'nin bu konuda oyalanması başarısız olması demekti. En kötü, hedeflenen silahlanmanın yarısı, iki katı daha fazla tutsa bile gerçekleştirilmeliydi. Ve eğer Avrupa'nın silahlandırılması mantıklı bir süre içinde tamamlanamayacaksa Avrupa'dan daha fazla zaman kaybetmeden çekilmek gerekirdi.

Eisenhower, Batı dünyasının gereken savunma düzenini vaktinde kuracağından şüphe etmiyordu. Aksine Eisenhower, her türlü maddi ve manevi kaynağı bulunan "*özgür dünya*"nın, demir perde ülkelerine karşı başarılı olacağından emindi. Ancak bunun için hem Avrupa'nın hem de ABD'nin var olan kaynaklarını beraberce ve en yüksek seviyede isteklilikle seferber etmesi gerekiyordu.

Bu "*beraberce çabalama*" döneminde ABD'nin Avrupa savunması için öngörülen 6 tümenden daha fazla askere ihtiyacı olacaktı. Ancak temel olarak ABD'nin Avrupa'ya sağlaması kararlaştırılan ana kalem silahtı. Hatırlanacağı gibi, ABD silahları, Avrupa ise silahları kullanacak askerleri sağlamakla yükümlüydü. Alt Kurul, Avrupa'nın seferberlik konusunda yeterlilikten çok uzakta olduğunu açıkça ifade ediyordu. Ancak bu gecikmenin sebeplerinden bir tanesi de ABD'nin sağlayacağı askeri malzeme eksikliği olarak gösterilmekteydi.

Ellerine yeterli askeri malzeme geçmesi halinde NATO üyesi Avrupa ülkeleri 3 milyon asker temin edebilirdi. Batı savunması ile ilişki içerisindeki Yunanistan, Türkiye ve Yugoslavya da buna ek olarak en az bir milyon daha ek askeri güç sağlayabilirdi. "*Ve Dış Yardım Programı'ndan tasarruf edilen her bir dolar, bizler ve kendileri için savaşacak daha az Avrupalı demek*" idi[204].

Tüm bu tartışmalar sonunda Avrupa'ya yapılacak yardım 5 milyar dolara indirildi. Ancak Yardım üzerindeki kısıtlayıcı maddeler kaldırıldı. Örneğin Senato'nun daha önce onayladığı, NATO üyesi olmayan ülkelere, yani Yunanistan, Türkiye, Yugoslavya, Batı Almanya ve İspanya'ya, toplam miktarın %10'undan fazla askeri yardım yapılamaz maddesi iptal edildi. Ayrıca dış yardımın sadece askeri amaçlar için değil, iktisadi gereklilikler için harcanabilmesine de onay verildi. Böylece Senatör Tom Connally'nin de belirttiği gibi Meclis, Hükümet'e paranın nereye harcanacağı konusunda istediği esnekliği tanımış oluyordu. Başkan Truman'ın uygun görmesi halinde Kuzey Atlantik bölgesini ve

---

[204] *New York Times*, 14 Ağustos 1951.

dolayısı ile ABD savunmasını daha fazla ilgilendiren konulara kaynak aktarımı sağlanabilecekti[205].

3- Ottawa Toplantısı ve Yankıları

21 Ağustos'ta, Londra'dan gelmeye başlayan haberlere göre, ABD'nin Yunanistan ve Türkiye'yi Kuzey Atlantik Birliği'ne dâhil etme talebi diğer NATO ülkeleri tarafından da kabul edilmeye başlamıştı. Genişlemeye uzun süredir karşı çıkan Norveç, Danimarka ve Hollanda gibi ülkeler, olumsuz tavırlarını artık yavaş yavaş değiştiriyorlardı. Böylece eylül ayında Ottawa'da gerçekleşecek olan Atlantik Kurulu toplantısında Yunan ve Türk Hükümetlerine resmen tam üyelik daveti yapılabilecekti. Yunanistan ve Türkiye'ye bu davetin yapılması halinde, iki ülke ekim sonu Roma'da yapılacak bir sonraki NATO toplantısında tam kadro bulunacaklar ve Akdeniz ve Yakın Doğu savunma düzeni üzerindeki çalışmalar hızlandırılacaktı.

ABD, Avrupalı milletleri NATO genişlemesi için ikna edebilmek için Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 2. maddesine ağırlık veriyordu. 2. maddeye göre, Atlantik Birliği sadece askeri bir birliktelik olmaktan öte, iktisadi, toplumsal ve siyasi bütünlük hedefleri olan birliktelikti.

Hollanda, Norveç, Danimarka ve özellikle de Kanada, Atlantik Paktı'na bu açıdan bakmaya çağrılıyorlardı. Atlantik ülkeleri o an için ortak bir savunma oluşturma ana fikri

---

[205] *New York Times,* 21 Eylül 1951.

ile bir araya gelmiş olabilirdi; ancak bu ülkeler savunmanın ötesinde bu topluluğu ortak çıkarlarını geliştirecek bir örgüt haline getirmeliydi. Amerikan Hükümeti öteden beri Avrupa'nın daha sıkı bağlarla birbirine bağlanmasını arzuluyordu. ABD Ottawa'da, Atlantik topluluğunun daha fazla beraberlik içerisinde, daha güçlü bir toplum olması yolundaki çabaları destekleyeceğini açıklıyordu[206].

ABD'nin NATO tecrübelerinden öğrendiği bir şey varsa o da bu kurumca hedeflenen savunma anlayışının sadece askeri gerekleri yerine getirerek oluşturulamayacağıydı. Askeri yapı, iktisadi düzenleme olmadan neredeyse bir hiçti. Atlantik Kurulu, askeri bir heyet aracılığı ile ülkeler arası iletişimi ve işbirliğini arttırma amacıyla kurulmuş, ancak zaman içinde kendisini çeşitli boyutlardaki siyasi sorunlarla uğraşırken bulmuştu[207].

Ottawa toplantısında Yunanistan ve Türkiye'nin tam üyeliğinin yanı sıra savunma gereçlerinin üretimi ve üretimi arttırmanın yolları da konu edilecekti. Bu konu doğal olarak Batı Almanya'nın ne gibi yollarla Batı savunmasında yer alabileceğini içerecekti. Roma toplantısında ise ABD'nin savunma ihtiyaçlarını en "*verimli*" şekilde edinebilmek adına bir plan açıklaması bekleniyordu. Atlantik Birliği üyesi ülkelerden hangisinin ne üreteceği bu şekilde iki üç yıllığına bir programa bağlanabilecekti. Amaç her zaman ki gibi Atlantik savunmasını daha kısa sürede oluşturmaktı.

İngiltere'nin üç yıllık, Hollanda'nın dört yıllık, diğer ülkelerinde değişen zaman aralıklarını içeren yeniden silahlanma planları zaten mevcuttu. Marshall Planı da dört yıllık bir zaman zarfını kapsamaktaydı. ABD.'nin Atlantik savunmasına ne kadar katkıda

[206] *New York Times*, 22 Ağustos 1951.
[207] *New York Times*, 25 Ağustos 1951.

bulunacağı ise her yıl düzenli olarak açıklanmaktaydı. Fakat Avrupa devletleri bu planlamalarla yetinmeyip, ABD'den daha uzun vadeli bir plan ortaya koyması ve kendilerine savunma konusunda örnek oluşturması konusunda istekte bulunmuşlardı[208].

24 Ağustos'ta Paris'ten alınan haberlere göre de Britanya Hükümeti, bir ay sonraki Ottawa toplantısında Yunanistan ve Türkiye'nin tam üyelikleri oylamaya sunulduğunda kendilerinin olumlu oy kullanacağını bu iki ülkeye resmen bildirdi. Fransa, İngiltere gibi resmen ne yapacağını Yunanistan ve Türkiye'ye tam olarak açıklamadı; ama gayrı resmi olarak olumlu oy kullanacağının işaretlerini gönderdi. Yeni kurulan Fransız Hükümeti bu konu ile ilgilenecek yeterli zamanı bulamamıştı.

Bu haberlerin yanı sıra, İngiltere'nin son beş aydır üzerinde çalıştığı Ortadoğu paktı planlarına muhalefet artarak devam etmekteydi. İlkbaharda ABD ve Fransa'nın kendilerine bu konuda el vereceğini ümit eden İngilizler, yavaş yavaş bu oluşumda ilerleme sağlanmanın ufak bir olasılık olduğu gerçeği ile karşılaşıyordu. Uzmanlar Türkiye'nin hem NATO için hem de METO için sorumluluk üstlenmesinin sorun yaratacağı fikrindeydi. Ayrıca Ortadoğu'da ciddi siyasi karışıklıklar söz konusuydu.

Ortadoğu'daki tüm siyasi sorunlarına rağmen ABD artan bir hevesle Yakın Doğu bölgesinin, biraz da diplomatik şansla, ileride NATO kontrolü altına girebileceğini ümit ediyordu. Ortadoğu'nun savunma sorunları ise Ottawa toplantısında Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliği konusuna yer açmak için ertelenecekti.

Önceleri İngiltere'nin Yunanistan ve Türkiye'nin NATO tam üyeliğine aslen karşı olduğu, dolayısı ile resmen karşı çıkmasa da dolaylı olarak Danimarka, Norveç ve

---

[208] *New York Times*, 22 Ağustos 1951.

Hollanda'yı kışkırtarak genişlemeye engel olduğundan şüphe edilmekteydi. Ancak son günlerde İngiltere'nin bu tavrından vazgeçtiğine ve genişlemeyi desteklediğine herkes inanmıştı. Fransa'nın da genişlemeyi resmen onamasından sonra NATO genişlemesinin önünde neredeyse bir sorun kalmayacaktı. Sadece Portekiz'in İspanya'nın NATO genişlemesine dâhil edilmemesi dolayısı ile karşıt bir tavır sergileyeceği tahmin ediliyordu.

Ancak Portekiz'in karşıt tavrının da pek uzun süreceği düşünülmüyordu. Çünkü Franco, NATO ile ilişki kurma taraftarı değildi. İspanyol lider NATO ile ilişki kurmaktansa sadece ABD ile ilişkide bulunmayı tercih ediyordu.

Diğer taraftan da Mareşal Eisenhower'ın komutasındaki Avrupa Ordusu'nun sağ kanadı daha sağlıklı bir şekilde belirmeye başlamıştı. NATO'daki genişlemeden başka, yaz boyunca Yugoslav yetkililerle Washington'da ve Paris'te gerçekleşen görüşmeler, Kuzey Atlantik yetkililerinin Yugoslavya'nın Avrupa savunması için ne yapıp yapamayacağını da iyi anlamasını sağlamıştı. Benzer şekilde Yugoslavya da Batı kuvvetleri hakkında daha sağlıklı bir fikir edinmişti. Yugoslav Orduları'nın silah parçası ve mühimmat sıkıntısı vardı.

ABD aracılığı ile gelişen İspanya – Batı dünyası ilişkilerinde ise tam olarak adı konmuş bir durum yoktu. General Franco ile Amiral Sherman'ın görüşmesinde sadece iki ülkenin askeri ve iktisadi heyetlerinin bir araya gelmesi kararlaştırılmıştı. General Franco ABD'ye istediği hava ve deniz üslerini sağlamaya karşı değildi. Ancak ABD'den bu üslere karşılık bazı güvenceler istenmekteydi. Franco'nun özellikle, 400 milyon dolarlık askeri ve iktisadi yardım, ABD'den İspanya'nın içişlerine karışmama sözü ve İspanya dışına asker göndermeme üzerinde ısrar etmesi bekleniyordu. Son olarak da Avrupa Orduları'nın geri

püskürtülmesi halinde İspanya'ya sığınan Avrupalı birliklere ya İspanya'nın ya da ABD'nin komuta etmesi talep edilecekti[209].

Ottawa toplantısında Yunanistan ve Türkiye'nin NATO tam üyeliğine resmen davet edileceğine kesin gözüyle bakılıyordu. Bunu takiben Avrupa Orduları sağ kanadı ve Akdeniz komutasının kesinliğe kavuşturulması vardı. Gerçi Danimarka ve Norveç Ottawa'da homurdanabilirlerdi. Portekiz'in tavrı da önceden değinildiği gibi tahmin edilememekteydi. Ancak İngiltere ve Fransa'nın onayı önceden alındığı için Ottawa'da, Yunanistan ve Türkiye'ye teklif götürme aşamasında bir sorun çıkmayacaktı.

Bu genişlemeyi takiben NATO Birleşik Orduları Deniz ve Hava Kuvvetleri, Anadolu kıyı şeridini derhal koruma altına almak için harekete geçecekti. Akdeniz'in nasıl alt kümelere ayrılacağı ve kimin nereye komuta edeceği hala belirsizliğini koruyordu. İlk aşama olarak NATO Güney Avrupa Komutanı Amiral Carney'in yetkisinin doğuya doğru genişletilerek Ege Denizi'ni de içine alacağı varsayılmaktaydı. Bu sayede Amerikan 6. Filo, Yunan ve Türk kuvvetlerine hava ve deniz desteği sağlama görevini üstlenmiş olacaktı.

O an için hiç kimse Yunan veya Türk Ordusu'nun kendi ülkeleri dışında görevlendirileceğini öngörmemekteydi. Benzer şekilde diğer NATO devletleri askerlerinin de bu ülkelere yerleştirilmesi beklenmemekteydi. Ancak Türk hava üsleri ABD'ye ve diğer NATO savaş uçaklarına açılmış olacaktı. Geçmişte Ankara bu izni vermeyi reddetmiş; hatta Amerikan uçaklarının Türk hava sahasına girmesi bile kesin bir şekilde yasaklanmıştı.

---

[209] *New York Times*, 25 Ağustos 1951.

Yunan ve Türk Ordusu gibi küçük ancak kuvvetli iki ordunun, Batı Avrupa birlikleri ile iletişim içerisinde olması, kıta Avrupa'sını işgal etmeyi düşünen bir kimseyi tekrar düşünmek zorunda bırakacak bir gelişmeydi. Mesela Hitler, ters mantıkla Sovyetler Birliği'ni işgale kalkışmadan önce, kendini güvende hissetmek için, önce Yunanistan'ı işgal etmiş, Türkiye'yi de diplomatik yollardan etkisiz hale getirmişti.

Yunanistan ve Türkiye'nin Müttefik tasarılarına katılması ile sıra Yugoslavya'ya geliyordu. Geçmişte Yunanlılar, Yugoslavlar ve Türkleri temel savunma tasarıları için bir araya getirmek sonuçsuz kalmıştı. Yunanistan ve Türkiye önce NATO'ya dâhil olmak ve ABD için olan önemlerini resmileştirmek istemişlerdi. Şimdi Yunanistan ve Türkiye'nin bu isteği gerçekleşiyor olduğuna göre, bunu Balkanlar'da Sovyet karşıtı olan bu üç ülkenin kendi aralarında bir anlaşmaya varmaları takip etmeliydi.

Belgrat geçmişte defalarca amacının sadece kendi güvenliğini sağlamak olduğunu Batılı devletlere bildirmişti. Tito, Stalin'in yeni bir dünya savaşı başlatmak istediğini düşünmüyordu. Ancak Batı'nın niyeti, yanlış anlaşılmalara ve yanlış hesaplara sebep olabilirdi. Bu yüzden Tito da Sovyet karşıtı ülkelerin silahlanmasına, güçlü olup yanlış anlaşılmalara sebep vermemesini haklı buluyordu. Yugoslavya'nın bu mantıktan yola çıkarak ileride Balkanlar'ı kapsayan bir ortak savunma düzenine sıcak bakması olasıydı.

Ancak Yugoslavya'dan böyle bir atılımı hemen beklemek doğru değildi. Tito, ABD'den istediği ek savunma malzemelerini elde edememiş ve bir miktar bozulmuştu. Fakat daha sonra kendisine bunun sebepleri Amerikalı yetkililer tarafından anlatılmış ve gönlü alınmıştı. O dönemdeki Amerikan üretimi, ABD'nin ve ana müttefiklerinin dahi gereksinimlerini karşılayacak seviyede değildi. Dolayısı ile ABD Yugoslavya'nın çok açık

belirttiği ihtiyaçları karşısında bile sessiz kalmıştı. Fabrika üretim hatlarının tam verimliliğe ulaşması bir yıl kadar bir zaman alacaktı. Yugoslavya'nın gereksinimleri de belki şu an değil ama büyük bir olasılıkla bir yıl içerisinde çok daha iyi şekilde giderilecekti. Bu arada da Tito belki elindeki ve eline geçecek olan Amerikan malzemelerini kullanacak olan uzman askerleri yetiştirmeyi ve Türkiye, Yunanistan ve İtalya gibi komşu ülkelerle olan ikili ilişkilerini geliştirmeyi daha derinlemesine düşünürdü. Tabii seçim kendisine aitti[210].

Ottawa toplantısından birkaç hafta önce, büyük devletler, San Francisco'da buluşarak Japonya Barış Antlaşması'nın ayrıntılarını görüştüler. San Francisco'daki görüşmelere Sovyetler Birliği de katıldı. 2. Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş sebebi ile durumu karmaşık bir hal alan Japonya ve belirsiz kalan Japonya Barış Antlaşması, bu toplantı ile çözümlenmeye çalışıldı. Sovyet delegelerin pek tatmin olmadığı görüşmelerde, ABD ve İngiltere genel anlamda beklentileri dâhilindeki tüm isteklerini karşılamış görünüyordu.

Aynı hafta içerisinde ABD, Japonya ile barış antlaşması imzalamakla kalmamış, bu ülke ile bir de askeri bir antlaşma imzalamıştı. Askeri antlaşmaya göre Japonya ABD tarafından yeniden silahlandırılacaktı. Bu gelişme ile aynı anda, Amerikan Senatosu Tahsisat Kurulu, gelecek yıl için tasarlanan 61.1 milyar dolarlık silahlanma bütçesine onay vermişti. Dışişleri Bakanı Acheson, gelecek hafta içerisinde Washington'da İngiliz ve Fransız yetkililerle bir araya gelecek ve Almanya'nın yeniden silahlanması konusunda

---

[210] *New York Times*, 2 Eylül 1951.

kendilerinden taleplerde bulunacaktı. Bunu takiben de Ottawa toplantısı gerçekleşecek ve Yunanistan ve Türkiye'nin NATO tam üyelikleri görüşülecekti.

Aslında Japonya ve Almanya, 2. Dünya Savaşı'nda ve öncesinde olduğu gibi, sonrasında da dünya dengeleri açısından belirleyici unsur oluyordu. Fakat 2. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda, gerek Batı, gerekse Doğu, çatışma çıkarmamak adına bu gibi temel sorunlardan siyasi bir takım çabalar aracılığıyla kaçınmıştı. Yunanistan ve Türkiye, Kore ve İran, bu adı geçmekte olan temel çatışma bölgeleri içerisinde, Almanya ve Japonya ile beraberdi. Dolayısı ile ABD'nin dünyanın bu bölgelerinde son zamanda almış veya almakta olduğu kararlar, Doğu ile Batı'yı tekrardan karşı karşıya getirebilecek nitelikteydi. Yani Rusların bu son Amerikan hamlelerine tepki göstermeleri olasıydı.

San Francisco toplantısında, Sovyet delegeler, bu durumun farkına vardıkça ilk geldikleri günlerdeki yapıcılıklarını kaybetmeye başladılar. Başta anlaşmazlık yaratmak için gelmediklerini, tarafların birbirini dinlemesi gerektiğini söyleyen Sovyet delegeler, toplantı sonuna doğru iyice kaygılanmışlardı. Hatta Sovyet delegelerden bir tanesi San Francisco Konferansı'na San Francisco'da yanıt gelmeyeceğini söyledi.

Batılı yetkililer, bu olumsuz cümleyi, Sovyetlerin Japonya için alınan kararlara karşı Kore'de daha fazla çatışma başlatarak cevap vereceğine yordular. Böyle bir olasılığa karşı Amerikan yetkilileri Mançurya'ya saldırmayı, hatta MacArthur önerilerinin bir kısmını hayata geçirmeyi dahi düşünmüştü; özellikle de Japonya ve Kore arasındaki iletişim hattına saldırılması halinde. Komünistler de benzer şekilde Mançurya'ya yapılacak bir saldırıya karşı Japonya'daki Amerikan üslerine saldıracaklarını söylüyorlardı.

Diğer taraftan Çin, Rusya'yı Kore'ye daha fazla katkıda bulunması için sıkıştırıyordu. ABD'nin Japonya ile antlaşma imzalaması ise Rusya ve Çin'in Japonya kaygılarını körükledi. Aslında ne Moskova, ne de Pekin, ABD'nin Japonya siyasetinin barışçıl olduğuna inanmıyordu. Onlara göre Japonya kuşaklardır Kore üzerinden Asya içlerine doğru genişlemek isteyen bir saldırgandı. Komünizm, Japonya'nın bu huyundan vazgeçtiğini zannetmiyordu. Dolayısı ile ABD'nin Japonya ile barışçıl amaçlarla ilişki kurduğuna da inanmıyorlardı.

Eğer ki Japonya bölgesel bir güç olmaktan çıkacaksa, Japonya'dan boşalacak yeri kimin ele geçireceği sorusu Sovyetler Birliği'nin gündemindeydi. Kendilerine bu kadar yakın bir noktada Amerikan Kuvvetleri'nin yaptırım kazanması rahatsızlık vericiydi. Nasıl ki ABD Sovyetler Birliği'nin kendi çıkar alanlarına yaklaşmasından ürküyorsa, Sovyetler Birliği de aynı şeyin kendi başına gelmesinden ürküyordu. ABD nasıl Sovyetler Birliği'nin Japonya'ya taşmasını bir tehdit olarak algılıyorsa, Sovyetler Birliği de ABD'nin Kore'ye yanaşmasından hoşlanmıyordu.

NATO üyesi ülkelerin Dışişleri Bakanları, zihinlerinde tüm bu hesaplarla Ottawa'ya gideceklerdi. Dolayısı ile Ottawa'da Amerikan Dışişleri Bakanı Acheson'a ve Amerika'nın Sovyetler Birliği ile yaşadığı tüm bu gerginliklere rağmen Yunanistan ve Türkiye'yi NATO'ya tam üyeliğe davet etmesine küçümsenemeyecek bir muhalefet olması bekleniyordu[211].

Bu toplantı öncesinde de İngiliz, Fransız ve Amerikan Dışişleri Bakanı her zamanki gibi önceden buluşacak ve toplantının başlıkları üzerinde uzlaşmaya çalışacaktı.

---

[211] *New York Times,* 9 Eylül 1951.

Yine diğer toplantılarda olduğu gibi, bu toplantıda da Batı Almanya'nın silahlanması üzerinde durulacağa benziyordu. Washington'da gerçekleşen ön toplantıdan anlaşıldığı kadarıyla Batı Almanya'nın silahlandırılması, Ottawa'da en az Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliği kadar konuşulacak gibiydi. Almanya'nın yeniden silahlandırılacak olması, İngiltere'yi ve özellikle Avrupa ana karasında Almanya'nın komşusu olan Fransa'yı oldukça endişelendiriyordu; tıpkı Japonya'nın yeniden silahlandırılmasının Sovyetler Birliği'ni endişelendirdiği gibi. Ancak Batı Almanya'nın silahlandırılmasına neredeyse bundan bir sene önce yine bu üç ülkenin yetkilileri karar vermişlerdi. Hatta bu karar yine üç büyükler toplantısını takip eden NATO Kurulu tarafından da onaylanmıştı[212].

Aslında NATO birlik olarak Bonn Hükümeti üzerinde herhangi bir siyasi ya da iktisadi yaptırıma sahip değildi. Bu haklar savaş galibi üç büyük devlete aitti. NATO ancak bazı askeri konularda, Batı Avrupa ve Atlantik Okyanusu'nun güvenliği söz konusu olduğunda tartışmalara dâhil oluyordu. Fakat bu tip konularda dahi, işgalci üç büyük devlet, alınacak kararları aralarında kararlaştırıp sonradan NATO Kurulu'na sunuyorlardı.

Bu NATO toplantısında Üç Büyükler, Almanya hakkında önceden aldıkları şu iki kararı Ottawa'da kurula bildireceklerdi. Önce Bonn Hükümeti ile siyasi bir anlaşma yapılacak ve bu anlaşma Batı Almanya'ya bazı özerklik hakları teslim edecekti. Daha sonra da özerk Batı Alman Federe Devleti ile bir savunma anlaşması imzalanacaktı.

Batı Almanya'nın doğudan gelebilecek olası bir saldırıya karşı cephede savunma yapmak için tasarlanan Avrupa Ordusu'nda yer alıp almayacağı asıl tartışma konusuydu. Bu konuda Fransa'nın ısrarları üzerine İngiltere ve ABD Almanya'nın milli bir ordusu

---

[212] *Los Angeles Times*, 11 Eylül 1951.

olmaması fikrini kabullendi. Batı Almanya'nın kendi genelkurmay başkanlığı olmayacaktı. Almanlar sadece çok uluslu "*Avrupa Ordusu*"nun bir parçası olacaklar ve bu ordu, tıpkı Schuman Planı'ndaki gibi milletler üstü bir heyet tarafından denetlenecekti[213].

Alman askerleri küçük birimler halinde var olabilecekti. Bu bağlamda 12 bin kadar Batı Alman askerinin görevlendirilmesi düşünülüyordu. Avrupa Ordusu dâhilindeki bu Batı Alman birimine, kendi içerisinde Alman bir komutan kumanda edecek; ancak ana kumanda Avrupa Orduları Başkumandanı'nda, yani o an için Mareşal Eisenhower'da olacaktı. Almanların kendi kendilerini kumanda edebilecekleri birimlere daha çok İngilizler, Fransızlar ve diğer NATO üyesi devletler karşı çıkmıştı.

Batı Almanya ise bu görevi kabul etmeden önce işgalci devletlerin kendisi üzerindeki yaptırımlardan vazgeçmesini ısrarla talep ediyordu. Batı Almanya, Avrupa Ordusu içerisinde yer alacak ve Avrupa'nın savunmasında diğer devletlere yardım edecekse, diğer devletlerle eşit şartlarda olmayı ve kendi hükümetinin bağımsız olmasını istiyordu. 2. Dünya Savaşı'nın galip devletleri bu şartı kabul edilir bulmuyordu[214]. Çünkü Almanlar özerkliklerini kazandıktan sonra kendi kendilerine bazı askeri kararlar alabilirlerdi. Örneğin yeniden silahlanmaya gidebilirlerdi. Bu yüzden özerklik ve savunma anlaşması beraber düşünülmekteydi. Ülkeye özerklik tanınacak, ancak savunma kararları üzerine bazı sınırlamalar getirilecekti. Bu anlaşmalar yapılmadan hiçbir Alman askere alınmayacaktı.

Aslında işgalci devletlerin çok fazla şey talep etmeleri halinde, Konrad Adenauer'in güçlükle kontrol ettiği Hükümet düşebilirdi. Bu durumda daha hırçın bir

---

[213] *New York Times,* 23 Eylül 1951.
[214] *Los Angeles Times,* 11 Eylül 1951.

Alman hükümeti eskisinin yerini alabilirdi. Nazilerin Almanya'da yeniden güçlenmekte olduğu duyumları alınıyordu. İkinci koalisyon partisi "*hür demokratlar*" işgalci güçlerin Almanya üzerindeki tüm iktisadi yaptırımları kaldırmalarını talep ediyordu. Muhalefetteki sosyalistler ile hür demokratlar bir araya gelebilir ve işgalci güçlere daha çok sorun çıkarabilirlerdi[215]. Diğer taraftan Alman kamuoyu, Avrupa savunması için oluşturacağı askeri birimlere yıllık bir milyar dolar harcaması gerekeceğini, bu yüzden kendisinden istenen savaş tazminatının iptal edilmesi gerektiğini düşünüyordu[216].

NATO Kurulu Ottawa toplantısı başlamadan önce, yani Eylül ayının ikinci haftası içerisinde George Catlett Marshall, Amerikan Savunma Bakanlığı görevinden istifa etti. Bir sene önce Kore Krizi'nin patlak vermesi üzerine yine emeklilikten geri çağrılarak Savunma Bakanlığı'na getirilen George C. Marshall, hiçbir anlaşmazlık ya da sağlık sorunu olmadığını, sadece artık dinlenmek istediğini ifade ederek istifasını istedi. Marshall'dan boşalan yere, yine uzun süre Marshall'la çalışmış olan Yardımcı Savunma Bakanı Robert A. Lovett getirildi.

Marshall Yardımları'na isim babalığı yapmış olan Mareşal Marshall, 2. Dünya Savaşı sırasında Amerikan Genelkurmay Başkanlığı görevinde bulunmuştu. Marshall, o dönemde 189 bin kişiden oluşan Amerikan Ordusu'nu, 90 tümenli, 12 milyon askere sahip bir orduya dönüştüren teşkilatçı kişilikti. Dolu dolu bir kariyere sahip olan Marshall, Truman Doktrini'nin arkasındaki adam olarak, Yunanistan ve Türkiye'nin Batı ile kurulan müttefikliğinde de sorumluluk sahibiydi[217].

---

[215] *New York Times*, 23 Eylül 1951.
[216] *Los Angeles Times*, 11 Eylül 1951.
[217] *New York Times*, 13 Eylül 1951.

Ottawa toplantısına başkanlık edecek olan Belçika Dışişleri Bakanı Paul van Zeeland 14 Eylül'de şehre geldi. İtalyan Dışişleri Bakanı Dr. Alcide De Gasperi de yirmi dokuz kişilik ekibiyle bir gün önce New York'dan Ottawa'ya doğru trenle yola çıkmıştı. Fransız Savunma Bakanı Georges Bidault ise Montreal'den Kanada Kraliyet Hava Kuvvetleri uçağı ile yine 14 Eylül'de Ottawa'ya geçecekti. Hatta Bidault için hazırlanan karşılama töreni, Kanada Savunma Bakanı Brooke Claxton, Rockcliffe Havaalanı'na zamanında ulaşamadığından yarım saat kadar geciktirilmişti. Bidault'un uçağı inişten önce yarım saat kadar şehrin üzerinde dolanmak zorunda kaldı.

Bakan vekilleri önceden buluşarak toplantının programını belirlemişlerdi. Programa göre Mösyö van Zeeland, 15 Eylül'de Kanada Avam Kamarası'nda yapacağı kısa ve genel bir konuşma ile toplantıyı açacaktı. Mösyö van Zeeland'ın açılış konuşmasında, NATO Avrupa Başkomutanlığı görevini kabul ettiği ve görevi başarı ile yerine getirdiği için Mareşal Eisenhower'a teşekkür etmesi bekleniyordu.

Van Zeeland, Ottawa'ya ilk vardığında yaptığı konuşmada ise birliğin 8 ay önceki Brüksel toplantısından itibaren ciddi bir ilerleme kaydettiğine değinmişti. Örgütün gerçekleştirdiği en önemli gelişme, askeri bir birliktelikten öteye geçmekti. Yedinci NATO kurul toplantısı olan Ottawa toplantısı, o zamana kadarki en geniş katılımlı toplantı olacaktı. Üye ülkeler bu toplantıda ilk defa sadece Savunma ve Dışişleri Bakanları ile değil, İktisat ve Finans Bakanları ile de temsil edilecekti. Bundaki amaç NATO'yu daha bütünsel bir örgüt konumuna getirmekti.

Bazı zor sorunlar gerçekten de Kurul tarafından çözülmeyi bekliyordu. Bunların arasında Mösyö van Zeeland'a göre en önde gelen sorun, yeniden silahlanma aşamasının

parasal boyutuydu. 12 üye ülkenin 12 ayrı bütçe tutması parasal sorunların kolay ve çabuk çözülmesinin önünde engel teşkil etmekteydi. Oysa ki askeri tasarıların hayata geçirilmesinde beraberce hareket etmek daha mantıklıydı. Ülkeler hem üretimde hem de finansmanda işbölümüne giderek verimliliği artırabilirlerdi. Dolayısı ile bu toplantıda ülkeler arasındaki bu eşgüdümleme geliştirilmeye çalışılacaktı.

Bunun yanı sıra Belçika Dışişleri Bakanı'nın da dile getirdiği gibi, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO tam üyelikleri bu toplantının tartışacağı başlıklar arasında yer alıyordu. Açıklaması sırasında Van Zeeland, genişlemenin olup olmayacağı hakkında bir tahminde bulunmaktan bilinçlice kaçındı. Zaten NATO sözleşmesine göre yeni bir ülkenin örgüte katılabilmesi, her bir üye ülkenin yasama organının alacağı kesin karara bağlıydı[218].

Toplantıda batılı üç büyük devletin, yani ABD, İngiltere ve Fransa'nın, diğer üye devletlerden destek beklediği dört ana başlık vardı. Bunlardan ilki birleşik bir Avrupa ordusu oluşturmaktı. Bu orduya Almanya'nın da tümen büyüklüğünde birimlerle katılması söz konusuydu. İkinci konu, NATO'nun güney doğuya doğru genişlemesi ve Türkiye ile Yunanistan'ın Birliğe tam üye olarak kabul edilmesiydi. Üçüncü konu, İtalya'nın askeri açıdan biraz daha güçlenebilmesi için 2. Dünya Savaşı sonrası bu ülkeye uygulanan bazı askeri sınırlamaların kaldırılması ile ilgiliydi. Son olarak da Trieste dolayısı ile İtalya ve Yugoslavya arasındaki anlaşmazlığa çözüm aranacaktı.

Aslında bu dört başlığı birbirine bağlayan ana konu, ortak Avrupa ordusuydu. Tabii ki tasarlanmakta olan Avrupa ordusunun büyük çaplı bir Sovyet saldırısına karşı Batı

---

[218] *New York Times,* 15 Eylül 1951.

Avrupa'yı koruyabilecek yeterlilikte olması hedeflenmekteydi. Batılı Müttefikler'in bir kesimi, 1954 yılının yazına kadar Sovyetler Birliği'nden böyle esaslı bir saldırı bekliyordu.

Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliği konusunda, Norveç, Hollanda, Belçika ve Portekiz bir araya gelerek, bu iki ülkenin üyeliğinin, diğer üyelerle eşit şartlarda olması talebinde bulundu. "*Tam anlamı ile eşitlik*" olarak adlandırdıkları, tüm haklarda ve sorumluluklarda tam eşitlikti. Bu dört ülke aslında diplomatik olarak Türkiye ve Yunanistan'ın Batı Avrupa savunması üzerinde askeri açıdan fikir belirtme hakkını eleştiriyordu. Şöyle ki var olan NATO düzeni içerisinde, üç büyük devlet haricindeki üyelerin, Yakın Doğu'yu ilgilendiren askeri meselelerde ne kadar söz sahibi olacağı belli değildi. Dolayısı ile Norveç, Hollanda, Belçika ve Portekiz, kendilerinin Türkiye-Yunanistan bölgesi için söz hakkı yokken, Türkiye ve Yunanistan'ın kendi bölgeleri hakkında söz sahibi olmasına tepkiliydiler.

Bu tartışmanın arka planında, tahmin edilebileceği gibi Daimi Heyet'in Yakın Doğu ile ilgili askeri kararların kendileri tarafından alınmasını teklif etmesi yatıyordu. Daimi Heyet'te sadece ABD İngiltere ve Fransa temsil edilmekteydi. Daha küçük Batı Avrupalı devletler Daimi Heyet'te yoktu. Ama Yakın Doğu'da gerçekleşecek olası bir çatışmada kendilerine de sorumluluk yükleneceğini varsayan bu ülkeler, konu hakkında söz sahibi olmak istediklerini dile getiriyorlardı.

Bunun yanı sıra, Avrupalı devletler, yeniden silahlanma çabalarının kendilerini iktisadi ve siyasi açıdan yıpratmasından korkuyorlardı. Dolayısı ile bu devletler ABD'den daha fazla güvence talep etmekteydi. ABD'nin sadece askeri sorumluluklarda değil, iktisadi sorumluluklarda da kendilerine yardım etmelerini istiyorlardı.

Hem silahlanmayı, hem de sağlıklı iktisadi büyümeyi aynı anda sağlamak ya da ABD olarak bunların ikisine birden teminat vermek kolay bir şey değildi. Ancak hafta sonu gerçekleştirdiği görüşmelerde Dean Acheson, Avrupalı temsilcilere bu konuda ABD'nin elinden geleni yapacağı sözünü verdi. Yeter ki Avrupalı devletler Mareşal Eisenhower'ın yeniden silahlanma çağrısına katılsın. Eisenhower Avrupa'daki askeri üretimin 1952 yılında %33 arttırılmasını talep ediyordu.

NATO Kurulu, Soğuk Savaş stratejisi olarak komünist olmayan bir topluluk kurmayı tasarlanıyordu. Olaylar NATO'yu önceden tahmin edemeyeceği adımlar atmak zorunda bırakmıştı. Öyle ki Batılı Müttefikler daha dört yıl önce kendilerinin hazırladığı İtalya Barış Antlaşması'nı yine kendileri iptal etmek istiyordu. Marshall Planı ise daha tam sonuçlanmadan Avrupa için yeni bir iktisadi yardım programı gündeme gelmişti[219].

Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliği için müzakereler 17 Eylül'de başlayacaktı. Beklentiler 19 Eylül'de bu iki Akdeniz ülkesinin NATO'ya davet edilmesinin tavsiye niteliğinde kabul edilmesinden yanaydı. Konu ile ilgili tartışmalar ise 19 Eylül'e kadar pek bitecekmiş gibi gözükmüyordu. Genişleme taraftarı olmayan bir delegenin de belirttiği gibi, toplantı sona ermeden önce tüm farklı görüşler oy birliğine ulaşacaktı. Delege aslında kendince NATO toplantılarına özgü bu özel durumu eleştirmeye çalışıyordu. Toplantı boyunca dile gelmesine izin verilen tüm karşıt fikirler, toplantı bitiminde bir şekilde sonlandırılacak ve genişleme kararı oy birliği ile sağlanacaktı.

Farklı görüşlerin dile getirilmesi, delegeleri rahatlatmak amacı taşımıyordu. Fakat küçük ülkelerin görüş ayrılıklarını üç büyük devlete iletmesi yine de kendilerinde bir

[219] *New York Times,* 17 Eylül 1951.

miktar rahatlatmaya sebep oluyordu. Görüş ayrılıkları ise oldukça keskin ve gerçekçiydi. Ancak karşı çıkışların bu kadar hararetli olmasının sebebi, önceden verilmiş bir kararın onanması için delegelere emrivaki yapılmasıydı. Delegeler tüm bu fikir ayrılıklarını dile getirip yine de ABD'nin istediği doğrultuda oy vereceklerdi. Asıl kızgınlık bunaydı. Belki buna benzer durumlar daha önce de olmuştu. Fakat bundan önceki hiçbir konuda üyeler arası karşıtlık kendisini bu kadar açık şekilde belli etmemişti.

Yunanistan ve Türkiye'nin üyeliklerine yapılan karşı çıkışlar, bir açıdan bakıldığında NATO'nun karmaşık karar alma mekanizmasını da ortaya koyuyordu. Bu iki ülkenin NATO'ya dâhil edilme kararı, ilk aşamasından itibaren bazı kimselerin eleştirilerine hedef olmuştu. Bu eleştirilere göre üye sayısının arttırılması kararını Pentagon almıştı. Daha sonra Amerikan Savunma Bakanlığı şöyle veya böyle Dışişleri Bakanlığı'nı bu konuda ikna etmişti. Sonra Fransa ve İngiltere'ye haber verilmiş ve konu diğer ülkelere danışılmadan NATO toplantısına gündem maddesi yapılmıştı.

Bu tarz eleştirilerde bulunanlar, Atlantik birliği içerisinde alınacak herhangi bir genişleme kararının öncelikle siyasi olması gerektiğini düşünüyordu. Eğer askeri yetkililer, Birlik adına bu tarz kararlar alabiliyorlarsa, diğer önemli siyasi sorunlara da askeri yetkililerin çözüm dayatmayacağından nasıl emin olunabilirdi.

Amerikalı yetkililer ise buna karşılık NATO'nun kuruluşunda başrol oynayan askeri niteliğe ve Batı Avrupa'nın savunulması gereksinimine dikkat çektiler. Ancak diğer NATO üyesi ülkelerin Amerikan Savunma Bakanlığı'nın Amerikan siyaseti üzerinde ne kadar etkin olduğunu fark etmeleri Amerikalıların dikkatini çekti. Gerçekten de Pentagon, Amerikan siyasetine yön veren ana kurumlardan biriydi ve bu kurum Birlik aracılığı ile

diğer NATO üyesi devletlerin de siyasetlerini şekillendiriyordu. Bu NATO toplantısında bulunan herkes alınan NATO kararlarının aslında Amerikan kararları olduğunun apaçık farkındaydı.

Norveç ve Hollanda gibi devletler, Pakt'ın Atlantik niteliğini korumasını talep ederken, bir Akdeniz ülkesi olan İtalya ise bu genişlemeyi desteklemekteydi. Yani NATO'nun Akdeniz'e doğru genişlemesine üç büyük devletten başka İtalya da sıcak bakıyordu.

Küçük devletler, Amerikan siyasi kararlarını takip etmeye de tepkiliydiler. Fakat Amerikan siyasetini kamuoyu önünde eleştirmek zorunda kalmak da kolay değildi. Daha güçlü ülkeler bile önceden açıklanmış Amerikan kararlarına alenen muhalefet etmekten kaçınıyorlardı. NATO'da en son yükselen "*eşitlik*" ve karar alma mekanizmalarının yenilenmesi talepleri işte bu çekincelerden kaynaklanıyordu.

Sonuç olarak Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya katılıp katılmayacağını Amerikan oyu belirleyecekti. Çoğunluk ABD'yi takip etsin ya da etmesin, Ottawa'dan Amerika'nın istediği yönde bir karar çıkacaktı. Kaldı ki ABD, NATO'da genişleme isteğinde yalnız değildi. Kendisi ile hemfikir olan üye devletler vardı. Fakat sonuç olarak bazı devletler istemeden bu genişlemeye evet demiş olacaklardı.

NATO'da genişlemenin alternatifi NATO'dan bağımsız bir Akdeniz paktı tasarısıydı. Bazı delegeler bu alternatifi desteklese de böyle bir tasarının oluşturulması hem daha uzun sürecek, hem de Akdeniz paktı üzerinde uzlaşmak daha da zor olacaktı. Acheson, önceden de değinildiği gibi, üye ülkeleri fazla vakit olmadığı konusunda uyarmıştı.

Yunanistan ve Türkiye'nin tam üyeliği ise bir kesimin beklediği gibi çabucak gerçekleşmeyecekti. Bir sonraki NATO toplantısında, Roma'da, bu ülkelerin tam üye olarak yer alacağını düşünenler, her üye ülkenin yasama organının bu genişlemeyi onaylaması gerektiği kuralını göz ardı etmekteydi. Ottawa'da bu ülkeleri NATO'ya davet etmek tavsiye edilse ve üye devletlerin Meclisleri genişlemeyi hemen onasa bile, davetiyenin işleme konması ekim sonundaki kurul toplantısını beklemek zorundaydı.

İşin ilginci, İtalya Barış Antlaşması'nın yeniden düzenlenmesi de Türkiye ve Yunanistan'ın tam üyeliği gibi, üç büyük devlet tarafından Washington'da önceden kararlaştırılmış, Ottawa'da diğer NATO üyelerinin onayına sunulmuştu. Dahası üç büyük devlet ileride Avrupa ordusu kurulumu ve Almanya'nın bu orduya katılımını da benzer bir şekilde ele alacağının sinyallerini veriyordu. Yani üç büyük devlet Kuzey Atlantik toplumunun ne yöne gideceğine kendi aralarında kararlaştırmaya devam ediyordu. "*Ötekiler*" ise onları takip etmek zorunda kalıyordu. Ancak Ottawa'da "*ötekiler*", yani üç büyük haricindeki diğer üyeler kendilerine bu adı takmıştı, belki de ilk defa olarak bu duruma olan tepkilerini dile getirmişler ve seslerini çıkarmışlardı[220].

Bu toplantıda delegeler şaşırtıcı bir şekilde iktisadi ve siyasi birliktelik konusuna güncel askeri gereksinimlerden daha fazla ilgi göstermişlerdi. Askeri işbirliği haricinde kurulması öngörülen iktisadi ve siyasi bağlardan söz eden NATO sözleşmesi 2. maddesi, Ottawa'da özellikle iki ana sebepten dolayı ön plana çıkmaktaydı. İlk sebep, yeniden silahlanma çabalarının ortaya çıkardığı iktisadi zorluklardı. İkinci sebep ise NATO üyesi küçük devletlerin Yunanistan ve Türkiye'nin üyeliğine olan tepkilerini yatıştırma amacıydı.

---

[220] *New York Times,* 19 Eylül 1951.

NATO'ya üye küçük Avrupa ülkelerinin, Yunanistan ve Türkiye'nin üyeliğine soğuk bakmalarının bir sebebi de bu genişleme ile Kuzey Atlantik Birliği'nin yapısının bozulacağı inancıydı. Dolayısı ile bu ülkelere iktisadi ve sosyal bağlar aracılığı ile Atlantik kültürünün korunacağının işaretleri verilmeye çalışılıyordu. Bu şekilde küçük ülkelerin Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliğine olan tepkileri azaltılmaya çalışılıyordu. Bir kesime göre Ottawa'da NATO ikinci maddesinin bu kadar güncelleşmesinin sebebi buydu.

2. madde, yani üyeler arasında daha sıkı bir iktisadi ve siyasi bağlılık talebi, orijinal NATO sözleşmesine Kanada'nın isteği ile dâhil edilmişti. Ancak bu gelişmenin, ileriki dönemlerde, askeri güvenlik sorunları aşıldıktan sonra ele alınacağı tahmin ediliyordu. Fakat silah üretiminin arttırdığı kaynak talebi, savunma tasarılarının iktisadi sorunlara yol açmasına sebep olunca, iktisadi konular askeri konuları gölgeler olmuştu. Dolayısı ile bu toplantı daha çok askeri konuları ele almayı hedeflerken kendisini iktisadi tartışmaların içerisinde bulmuştu.

İktisadi meselelerin Ottawa toplantısı gündemine taşınması bir açıdan da Amerikan Meclisi'nin Avrupa'ya yapacağı para yardımını azaltacağı kararından kaynaklanıyordu. Meclis, Avrupa'ya yapacağı askeri yardımları değil de iktisadi yardımları kısmayı kararlaştırmıştı. Askeri yardımlar hayati kabul edilmiş; dolayısı ile bütçe kesintisi iktisadi yardımlar kısmından yapılmıştı.

Hâlbuki Avrupalı temsilciler bunun tam tersini tercih ediyorlardı. Onlara göre eğer Amerikan yardımları bir yerinden kesilecekse bu iktisadi kısım değil askeri kısım olmalıydı. Avrupalı ülkeler, iktisadi yardımları askeri yardımlardan daha önemli buluyorlardı. Bu ülkeler demokratik hükümetlerinin ayakta durabilmesinin iktisadi

istikrarlılığa bağlı olduğunun bilincindeydi. Hükümetler iktisadi istikrarlarını koruyamazlarsa askeri masraflar altında zaten ezilecek ve kolayca devrileceklerdi. Avrupalı devletler henüz tam anlamıyla bir Sovyet saldırısına karşı koyabilecek güçte olmadıklarını büyük bir ihtimalle bu yüzden söylüyorlardı. Çünkü bu ülkeler iktisadi istikrarsızlığın Avrupa güvenliği için daha da tehlikeli bir durum yaratacağının farkındaydılar.

Ottawa'da 2. maddenin gündeme gelmesi, Avrupa'da "*birlik*" kurma fikri ile de paralellik içerisindeydi. Toplantıdan birkaç ay önce Avrupa Orduları Komutanı Mareşal Eisenhower, Londra'da yaptığı konuşmada etkin bir askeri birliktelik için Avrupa'da "*birlik*" talebinde bulunmuştu. Mareşal'in "*Avrupa Birliği*" talebine karşılık, Avrupalılar, yalnız askeri olmayan, iktisadi ve siyasi bir Kuzey Atlantik birlikteliği taraftarı olduklarını dile getirmeye başlamıştı.

Örnek olarak, İtalyan Başbakanı Alcide de Gasperi, Ottawa toplantısında bir konuşma yapmış; ancak konuşmasında "*genişleme*"den söz ederken, bundan Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliğinin kastetmemişti. De Gasperi'nin "*genişleme*" olarak tanımladığı 2. madde çerçevesinde iktisadi ve siyasi bir birliktelik oluşturmaktı. De Gasperi, konuşması ile kendisine göre toplantının gerçek gündemi olan 2. madde ve "*genişleme*"ye bu şekilde dikkat çekmeye çalışmıştı.

Avrupalılar, Kuzey Atlantik birlikteliği diyerek İngiltere'yi, Kanada'yı ve ABD'yi de içine alan bir birlikten bahsediyorlardı. İngiltere ve Kanada, ABD'nin olmadığı bir birlik fikrini onaylamıyordu. Avrupa Birliği taraftarları bile ABD'yi ve Kanada'yı kapsamayan bir birlik fikrine karşı çıkmaktaydı. Bir tek İngiltere, "*Avrupa Birliği*" fikrine

fazla sıcak bakmıyordu. Çünkü İngiltere, Birleşik Krallık düşüncesi ile kendisine bağlı devletler ile bir birlik içinde olmayı "*Avrupa Birliği*"ne tercih ediyordu[221].

18 Eylül'e doğru Kurul, Türkiye ve Yunanistan'ı tam üye olarak kabul etme konusunda ciddi bir mesafe kat etti. Genişleme, "*haklar ve sorumluluklarda eşitlik*" temel ilkesi ile kabul edilmek üzereydi. Bir tek Danimarka genişlemeyi onaylamadan önce bir gün daha beklemek istiyordu. Diğer ülkeler genişlemeyi önerme konusunda mutabıktı.

Bundan başka, toplantıya genel anlamda damgasını vuran yeniden silahlanma ve "*Atlantik birlikteliği*", görüşmelerin önemli bir bölümünü kapsıyordu. Kurul, "*birliktelik*" fikrine hoş bakıyordu. Ancak yeniden silahlanmadan doğan masraflar, geniş anlamlı bir birliktelik fikrini baltalamaktaydı. Çünkü silahlanma haricindeki tasarılara harcanacak fazla para yoktu. İktisadi, siyasi ve kültürel bir birlik kurmak için gereken paranın nereden bulunacağı, kimin ne kadar vereceği, bir hafta boyunca tartışılmış ve üzerinde pek bir uzlaşma sağlanamamıştı. ABD Avrupalı devletlerden daha fazla asker, Avrupa da ABD'den daha fazla kaynak aktarımı beklemeye devam ediyordu.

Avrupalılara göre, ABD'nin masrafların daha fazlasına ortak olmaması halinde Mareşal Eisenhower'ın talep ettiği askeri hedeflere ulaşmak imkânsızdı. Amerikan Hazine Bakanı John W. Snyder'a göre ise Avrupa, Washington'dan daha fazla para istemek yerine, sanayi üretimini arttırmak ve iktisadi yapısını geliştirmek için çaba sarf etmeliydi. Dışişleri Bakanı Acheson, her ne kadar Kuzey Atlantik birlikteliğinin daha ahenkli bir hal aldığını söylese de Hazine Bakanı Snyder pek de bu fikirde gibi görünmüyordu.

---

[221] *New York Times,* 18 Eylül 1951.

Fakat yine de Bakan Snyder ve diğer Amerikalı yetkililer, Avrupalılara bazı konularda kolaylıklar sağlayacaklarına söz verdi. ABD, Avrupa'nın ürettiği bazı mühimmat ve yedek parçalardan satın alacaktı. Ayrıca güvenlik için Avrupa'da inşa edilmesi kararlaştırılan bazı havaalanları, askeri yollar ve haberleşme altyapı çalışmaları için ABD kendi üzerine düşen payı önceden ödemeye çalışacaktı. Fakat Bakan Snyder'in dikkatle üzerinde durduğu üzere, artmakta olan yeniden silahlanma maliyetlerinde ABD'nin daha fazla pay üslenmesi söz konusu değildi. Dolayısı ile Avrupalılar ABD nasıl olsa farkı öder diye bir beklentiye kapılmamalıydılar.

Bazı gözlemcilere göre Ottawa'daki karşılıklı talepler zaten tahmin edildiği gibi gelişmekteydi. ABD beklenildiği gibi Avrupa'dan daha fazla asker talep etmekte; Avrupalılar ise bu durumun yarattığı iktisadi yetersizlikleri göstererek ABD'den daha fazla ödenek istemekteydi. Her iki taraf da diğerinin bu toplantıdaki isteklerine evet demeyeceğinin farkındaydı. Ancak yine de talepler karşılıklı olarak dile getiriliyordu. Bu konu ile ilgili gerçek pazarlıkların toplantıyı takip eden üç dört ay içerisinde yapılması bekleniyordu.

Bu süre içerisinde Avrupalıların cepheye ne kadar ek asker göndereceği ve ABD'nin bu işe ne kadar ek bütçe ayıracağı karara bağlanacaktı. Süre üç dört ay olarak tahmin ediliyordu çünkü Amerikalı yetkililer ocaktaki yıllık bütçe görüşmelerinden önce konunun parasal boyutu ile ilgili sağlıklı bir karar alamayacaklarını söylüyorlardı. Dolayısı ile NATO Kurulu'ndan konu ile ilgili bir ön heyet oluşturması talep edildi.

ABD'nin parasal konulardaki olumsuz tavrı, toplantı genelinde Avrupalı temsilcilerin iyimserliklerini bir miktar azaltmıştı. Dolayısı ile bazı Avrupalı yetkililer,

Eisenhower'ın asker ve silah temininde talep ettiği artışı zamanında yetiştirebileceklerini artık pek zannetmiyorlardı.

Parasal sorunlar, diğer yandan da 2. madde çerçevesinde doğan "*birlik*" fikrini olumsuz etkiliyordu demiştik. Öyle ki "*Atlantik birliği*" konusunda cesaret verici şeyler söyleyenler, birkaç üst düzey yetkili ile sınırlıydı.

Bu yetkililerden bir tanesi Amerikan Dışişleri Bakanı Acheson idi. Acheson'a göre topluluğun ilk hedefi korkudan bağımsız bireylerin barındığı bir toplum yaratmaktı. Bundan başka, gelecek için, herhangi bir ülke vatandaşının, birlik üyesi bir diğer ülkeye serbestçe ve kolayca seyahat edebileceği; kişinin gittiği yerde dostça karşılanacağı ve o yerin insanları ile aynı temel haklara ve fırsatlara sahip olacağı günler hayal edilmekteydi. İletişim, taşımacılık ve fikir paylaşımı gibi konularda bu ülkeler birbiri ile daha fazla yakınlaşacak; böylece beceri ve tecrübeler paylaşılacak ve tarımda ve sanayide daha ileriye gidilebilecekti. Bu iktisadi yakınlık içerisinde, yatırım ve ticaret alanlarında daha fazla fırsatın kendini göstermesi de bekleniyordu.

Hollanda Dışişleri Bakanı Dirk U. Stikker, Atlantik birlikteliği konusunda baş Avrupalı konuşmacı olarak Acheson'dan daha da ileri giderek, hedeflerinin "*Atlantik Federasyonu*" olduğunu açıkça söylemişti. İngiliz Dışişleri Bakanı Herbert Morrison ise Atlantik toplumu düşüncesinin, Kanada ve Britanya için de önem taşıdığını açıkladı.

Morrison, savunma amacı ile bir araya gelen ülkelerin, zaman içerisinde daha fazla konuda fikir birliğine varacağını ve özgür dünya içerisinde gerçek bir birlik, bir topluluk kurmaya yöneleceklerini söyledi. Şu an için savunma konularında yoğunlaşmakta olan topluluk, zaman içerisinde barış daha fazla elde edildikçe, özgür insanın birlik kurma

gereksinimine doğru yönelecekti. Bu kaçınılmazdı. Morrison'a göre, günü geldiğinde tüm Kuzey Atlantik insanları, aralarındaki seyahat, ticaret ve düşünce özgürlüğünü sınırlayan engelleri bir bir aşarak ortak bir vatandaşlık anlayışında buluşacaktı. Morrison'a göre Ottawa toplantısı, bu yöne doğru gidilmekte olduğunun bir işaretiydi[222].

19 Eylül'de Danimarkalı ve Norveçli temsilciler, ülkelerinden Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliğini onaylama talimatı aldılar. Öneri niteliğindeki genişleme teklifinin 20 Eylül'de tam anlamıyla karara bağlanması bekleniyordu[223]. 20 Eylül tarihi aynı zamanda Ottawa toplantısının son günüydü ve bu tarihte beklenildiği gibi Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya dâhil edilmesi tavsiyesi oy birliği ile kabul edildi.

Bu karar ile birlikte NATO'nun kapsama alanı yeniden tartışılmaya başlandı. Ülkeler savunma alanının tanımı ile ilgili fikirlerini bildirmeye başladılar. Fakat Ottawa toplantısı sonucu itibarıyla resmi bir sonuca ulaşılamadı.

İngiltere, kendisi için önemi büyük olan Kıbrıs ve Malta Adası'nın NATO savunma alanı tanımı içerisinde yer almasını istiyordu. Diğer ülkeler ise bu kesinlikte bir tanımdan kaçınmak istiyordu. Müzakereler sonrasında, NATO'nun savunma alanındaki genişleme, "*Yunanistan, Türkiye ve tüm Akdeniz*" olarak tanımlandı. Bu şekilde NATO üyesi olmayan ülkelerin kıyıları savunma alanı dışında bırakılmış oluyordu. Ancak İngilizlerin Kıbrıs'ta ya da Malta'da bulunan gemileri ve uçakları da bir anlamda savunma kapsamı içerisinde kalıyordu. İngilizler, tam istediklerini alamasalar da bu şekilde tatmin edilmeye çalışılmış ve anlaşma sağlanmıştı.

---

[222] *New York Times*, 19 Eylül 1951.
[223] *Los Angeles Times*, 20 Eylül 1951.

Böylece antlaşmanın 5. maddesi, yani NATO savunma bölgesini tanımlayan madde, Yunanistan, Türkiye ve tüm Akdeniz'i içine alacak şekilde değiştirilmiş ve her bir üye ülke meclisinin onayına sunulmuş oldu. Meclislerin onayından sonra, Yunanistan ve Türkiye, NATO çalışmalarına katılmaya davet edilecekti.

Yunanistan ve Türkiye'nin üyelikleri, küçük ülkelerin talep ettiği gibi "*eşit haklar ve sorumluluklar*" şartıyla kabul edilecekti. Ayrıca küçük ülkelerin endişelerini gidermek için, oluşturulması tasarlanan NATO Ortadoğu Komutası, Avrupa Orduları Kumandanı Mareşal Eisenhower'a bağlı bırakılacaktı. Böylece, bazı diğer delegelerin karşı çıkmasına rağmen Ortadoğu Komutası, Avrupa'ya bağlı olacağı için küçük Batı Avrupa devletleri bu bölge ile ilgili askeri kararlara karışabilecekti. Bu sayede küçük devletler Doğu Akdeniz ile ilgili alınan kararlarda kendilerinin etkisiz olduğunu hissetmeyeceklerdi.

Toplantının sonunda açıklanan bildirgede, "*Atlantik birliği, iktisadi, kültürel ve siyasi bağlarını güçlendirme kararı almıştır*" dendi. Konu ile ilgilenmek üzere Belçika, Kanada, İtalya, Hollanda ve Norveç Dışişleri Bakanı'ndan oluşan bir kurul görevlendirildi. Küçük devletler bu gelişmeyi, askeri konulara aşırı yoğunlaşan ABD'nin, kendilerine danışmadan kararlar almasına gösterdikleri tepki sayesinde elde etmişti. Bu tepkiler sadece birebir görüşmelerde değil, çeşitli oturumlarda da sık sık dile getirilerek ileride en azından bazı konularda küçük ülkelerin fikrine önceden danışılacağı teyidi alındı.

Avrupalı üyeler, yine bu bağlamda, ABD'den NATO Kurulu'nun daha sık toplanmasını talep ettiler. ABD de bu talebe olumlu yanıt vererek kurulun Kasım ayı gibi Roma'da yeniden toplanacağını ve bundan böyle yılda üç dört toplantı düzenlemeyi öngördüklerini açıkladı.

Bu toplantının en büyük başarısının Yunanistan ve Türkiye'nin üyeliğine verilen onay olduğu söyleniyordu. Aslında bu toplantıda bir karara bağlanmayı bekleyen tek başlık da zaten buydu. Diğer başlıklar üye ülkeler üzerinde fikir alışverişinde bulunsun diye toplantı gündemine alınmış başlıklardı.

İlginç bir şekilde toplantının ikinci en önemli gündem maddesi, Atlantik Birliği'ni Atlantik mirası bağları ile kuvvetlendirme kararı aslında Yunanistan ve Türkiye'nin tam üyeliğine verilen onay ile çelişmekteydi. Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya katılım işlemlerinin ne zaman tamamlanacağı açık olmamakla birlikte, Amerikan Dışişleri Bakanı'na göre işlemlerin 1952 yılının ilk bölümünden önce tamamlanması olası değildi[224].

Başkan Truman'ın dış ilişkilerdeki "*hata onarım uzmanı*" olarak ün yapan Averell Harriman'ın, "*Akil Adamlar Operasyonu*" kapsamında Avrupa'dan işe girişeceği tahmin ediliyordu[225]. "*Akil Adamlar*", Ottawa toplantısında Fransa'nın önerisi ile kurulan on iki kişilik "*Geçici Heyet*"e önderlik edecek üç üst düzey diplomata takılan addı. "*Geçici Heyet*", üye ülkeler arasındaki askeri ilişkiler ile iktisadi sorunları eş güdümlemekle görevliydi[226].

Mareşal Bradley de ABD'nin en üst düzey askeri yetkilisi olarak Yunan ve Türk askeri yetkilileri ile görüşecekti. Mareşal, yetkililerle, bu ülkelerin komuta kurulumu, silah gereksinimleri ve benzer sorunları ile ilgili fikir alışverişinde bulunacaktı. İngiltere ve Fransa'da aynı günlerde yüksek askeri yetkililerini Türkiye ve Yunanistan'a gönderecekti.

---

[224] *New York Times*, 21 Eylül 1951.
[225] *New York Times*, 22 Eylül 1951
[226] Dean Acheson, *Present at the Creation*, W. W. Norton & Company, New York, 1987, s.570-571.

Harriman'ın gezisinin Türkiye ve Yunanistan'ı kapsayıp kapsamayacağı belli değildi. Washington'daki yetkililer bu iki ülkenin tam üyelikleri ile ilgili siyasi altyapı çalışmalarının Ottawa'da hallolduğunu düşünüyordu. Dolayısı ile Washington'a göre sıradaki aşama tamamen askeri yetkilileri ilgilendiriyordu.

Bu arada bir sonraki NATO toplantısının ekimdeki İngiliz genel seçimleri dolayısı ile Kasım'ın ortasına kaydırıldığı kesinlik kazandı. Toplantı kararlaştırıldığı gibi Roma'da yapılacaktı. Bu toplantıya NATO Avrupa Orduları Başkomutanı Mareşal Eisenhower da katılacaktı. Roma'daki Kurul toplantısı, Askeri Heyet toplantısı ile ardı ardına gerçekleştirilecekti. Üç büyük devlet, Roma toplantısına fazla vakit olmadığı için Türk ve Yunan askerleri ile bir an önce iletişim kurmak istiyordu ki gelişmeleri Roma'da diğer üyelere de aktarabilsinler. Amerikalı yetkililer ise Yunanistan ve Türkiye ile birçok konuda kolayca anlaşmaya varılacağını ve hatta bu iki ülkenin gayrı resmi olarak Roma toplantısına katılabileceğini dahi ümit ediyordu.

NATO, Türkiye ve Yunanistan'ı bünyesine katarak, bazı stratejik çıkarlar da elde etmiş olacaktı. Ancak stratejik çıkar elde etmenin de ötesinde, Birlik, bu genişleme ile üyeleri arasındaki Akdeniz anlaşmazlıklarını gidermiş olacaktı. Akdeniz'e kimin komuta edeceği tartışmaları hala sürmekteydi. İngilizlerle Amerikalıların üzerinde anlaştığı Akdeniz komuta kurulumu Ottawa'da tam olarak resmileşememişti[227]. Hatta Ottawa'da konu ile ilgili söylenmiş farklı bir takım şeyler vardı.

Örneğin Amerikan Dışişleri Bakanı Acheson'a kapanış konuşması sonunda Ortadoğu komutası sorulmuş; Acheson da sorunun artık daha çok askerleri ilgilendirdiğini

[227] *New York Times,* 22 Eylül 1951.

söylemişti. Türkiye'nin savunması hakkında NATO Kurulu beraberce karar alacak, karar da Washington'daki Askeri Daimi Heyetçe uygulamaya konacaktı. Daimi Heyet Akdeniz'e hangi milletten bir komutan görevlendirir bu bilinemezdi. Dolayısı ile anlaşıldığı kadarıyla o an için Avrupa'da uygulanmakta olan düzenin aynısı, tam üyelik sonrası Türkiye için de geçerli olacaktı[228].

Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya katılması tavsiyesi tam Ottawa'dan çıkmış, süreç devam ediyorken, Amerikan Temsilciler Meclisi üyesi Tennesseeli Demokrat Albert Gore, NATO'da böyle bir genişlemeye karşı olduğunu açıkladı. Yakın Doğu gezisinden yeni dönmüş olan Gore'a göre, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya katılımı Batı Avrupa savunmasını olumsuz etkileyecekti. Dolayısı ile Ortadoğu için NATO'dan ayrı bir savunma paktı kurmak Gore'a göre daha mantıklıydı[229].

Diğer bazı Amerikalılara göre de Ottawa'dan çıkan NATO'da genişleme kararı, Arap dünyası tarafından hoş karşılanmıştı. Arap yetkilileri, Batılı devletler, Doğu Akdeniz'e göstermeleri gereken önemi nihayet gösteriyor diye sevinmişlerdi. Bazı kimseler ise bu iyimserliği İngiltere ile Mısır arasındaki Süveyş Kanalı bölgesi anlaşmazlığını yumuşatmak için kullanmaya çalışıyordu.

"*Le Journal d'Egypt*", yani Mısır'ın Günlüğü gazetesi, 24 Eylül tarihinde Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliğine ilk sayfadan yer verdi. Gazetenin sahibi Mısır Sarayı'na yakınlığı ile tanınan Edgard Gallad Paşa idi. Kral Faruk'un Avrupa'dan balayından yeni döndüğü de göz önünde bulundurulursa, bu haberin Hükümet'e muhalefet değil de Hükümet'in gerçek görüşü olma olasılığı yüksekti. Yani gazete, Amerikalılara göre, büyük

---

[228] *New York Times,* 21 Eylül 1951.
[229] *New York Times,* 23 Eylül 1951.

bir olasılıkla sadece kendi görüşünü değil, Hükümet'in bu konudaki görüşünü de yansıtmaktaydı.

Gazeteye göre, kendileri gibi birer Doğu Akdeniz ülkesi olan Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya girecek olması, Mısır'ın bir savaş çıkması halinde kendini savaşın içinde bulması anlamına geliyordu. Dolayısı ile Mısır için Doğu – Batı bloklaşmasında tarafsız kalmak artık pek de söz konusu değildi. Zaten Akdeniz'de hayati iki noktada bulunan Mısır'ı ve İspanya'yı hesaba katmadan bir şey yapabilmek pek olası değildi. Mısırlı yetkililerin bunu BM'nin 1948'deki Paris toplantısında Batılı büyük devlet yetkililerine defalarca söylediği kayıtlar altındaydı.

Beyrut'taki Le Jour gazetesi de aylardır Akdeniz paktı fikrini savunmaktaydı. Hükümet'e yakınlığı ile bilinen, hatta önceki başyazarı şu anki Hükümet'in Dışişleri Bakanı olan Le jour gazetesi, Batı'nın Mısır'ı da içine alan bir Akdeniz paktı için harekete geçtiğini, Lübnan ve Suriye'nin bu paktın dışında kalmaması gerektiğini yazıyordu. Suriye Başbakanı Hasan Hakim de geçen Mart ayında yaptığı meclis konuşmasında Akdeniz paktı taraftarı olduğunu dile getirmişti[230].

Bu arada Mareşal Bradley ile W. Averell Harriman, Yunanistan ve Türkiye'nin Pakt üyeliği için çalışmalarına başlamıştı. Bu iki ülkenin var olan savunma düzenine nasıl dâhil edileceği konusunda, Ottawa'da üç ana teklif ortaya atılmıştı. İlk teklif, Yunan ve Türk Orduları'nı doğrudan Avrupa Müttefikler Ordusu Başkumandanlığı'na ve Batı Avrupa Orduları'na bağlamaktı. İkinci teklif, bu iki ülkeyi İngiliz bir kumandanın komutasında Avrupa'dan ayrı bir Ortadoğu komutasına vermekti. Bu Ortadoğu komutası,

---

[230] *New York Times,* 25 Eylül 1951.

Avrupa'dan bağımsız örgütlenmesine rağmen yine Mareşal Eisenhower'ın başkomutanlığını kabul edecekti. Üçüncü ve son teklif ise Yunanistan'ı Avrupa Orduları'na, Türkiye'yi ise Ortadoğu'daki İngiliz komutanlığına dâhil etmekti[231].

İkinci ve üçüncü teklif, Ortadoğu savunmasına Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika gibi Britanya Bağlı Devletleri'nin de katkıda bulunmasının önünü açıyordu. Böylece oluşturulacak askeri birliğin yükü sadece ABD, İngiltere, Fransa ve Türkiye'nin sırtına binmemiş oluyordu. Hatta ileride İsrail'in, Mısır, Irak ya da Ürdün gibi Arap ülkelerinin de bu Ortadoğu komutasına dâhil olması ümit ediliyordu. Ancak bilindiği gibi İsrail ile Arap devletlerinin arası hiç iyi değildi ve yakın zamanda düzeleceğe de benzemiyordu. Bununla birlikte, Mısır'ın Ortadoğu'da İngiliz bir komutanın kumandası altına girmek istemesi, İngiltere ile arasındaki sürtüşmeden dolayı yine az bir olasılıktı[232].

Dolayısı ile ikinci ve üçüncü teklif, üzerinde daha az durulan iki olasılıktı. Yunan ve Türk Ordusu'nun İtalyan bir generalin komutası altına girmek istemediği de bilinmekteydi.

Bu arada, Batı'nın, Yunanistan ve Türkiye'yi NATO savunma düzenine dâhil etmek ile eş zamanlı sürdürdüğü iki çalışma daha olduğu söylenmekteydi. Bunlardan birisi, malum, İngiltere'nin Mısır'la olan ilişkilerini düzeltme çabaları, diğeri ise İsrail ile Arap ülkeleri arasında BM aracılığı ile anlaşma sağlama girişimleriydi. Doğu Akdeniz'in güvenliğini Ortadoğu'dan bağımsız düşünmek yanlış olacağı için, Batılı devletler, Ortadoğu'nun sorunları ile de ilgilenmekteydi. Eğer İsrail ile Arap ülkeleri arasında barış sağlanabilirse, bu ülkeler Ortadoğu savunma paktında, hatta belki ileriki dönemlerde

---

231 *New York Times,* 27 Eylül 1951.
232 *New York Times,* 30 Eylül 1951.

NATO'da bile yer alabilirlerdi. Aynı durum bölgenin güvenliğine katkı sağlayacak Britanya Bağlı Devletleri için de geçerliydi.

Ortadoğu doğası gereği savunması kolay bir coğrafyaydı. İran'ın dağlık bölgeleri ve Arap çölleri, bölgeye saldıran bir ordunun iletişiminde ve saf düzeninde sorun yaşamasına sebebiyet verebilirdi. Bu noktalara gerilla saldırıları düzenleyerek bölgeye saldıran ordu kolayca zor duruma düşürülebilirdi. Ancak bu bölgede gerilla saldırıları düzenleyebilmek için bile bir miktar siyasi uyuma ihtiyaç vardı[233].

İstenilen ölçülerde siyasi uyum ise Ortadoğu coğrafyasında maalesef mevcut değildi. Bu şartlar altında da Asya'nın batısı için olabilecek en iyi savunma, herhangi bir tehdit ya da saldırı anında Türkiye ve Ortadoğu'ya acil bir çıkartma yapmak olarak gözüküyordu. Böyle bir çıkartma, doğru zamanda doğru noktaya büyük çaplı bir asker sevkiyatı demek olduğu için çok kolay bir iş değildi. Fakat o kadar da zor sayılmazdı. İçinde bulunulan şartlara göre Batılıların en iyi seçeneği buydu[234].

Mareşal Bradley'in Fransa'ya varması ile birlikte, Yunanistan ve Türkiye'nin Kuzey Atlantik Paktı içerisinde üstleneceği askeri sorumluluk, Rocquencourt'taki Müttefik Devletler Avrupa Başkumandanlığı'nda tartışılmaya başlandı. Aynı zamanda NATO Daimi Heyeti ABD Temsilcisi olan Amerikan Genelkurmay Başkanı Mareşal Omar N. Bradley, Orly Havaalanı'na iner inmez yaptığı basın açıklamasında Yunanistan ve Türkiye hakkında yapacakları görüşmelerin tamamen keşif nitelikli olduğunu kimsenin unutmamasını istedi.

---

[233] *New York Times,* 27 Eylül 1951.
[234] *New York Times,* 30 Eylül 1951.

Fransa'daki görüşmeler 8 Ekim'de başladı. Mareşal Bradley önce Avrupa Orduları Başkomutanı Mareşal Eisenhower ile görüştü. İngiliz Genelkurmay Başkanı Mareşal Sir William Slim'in de daha sonra bu ikiliye katılması bekleniyordu. Nitekim aynı gün içerisinde Mareşal Slim de Mareşal Eisenhower ile bir görüşme yaptı. Sonrasında ise Fransız Hava Kuvvetleri'nden General Charles-Francois Lecheres'in de toplantılara bir gün gecikme ile katılacağı öğrenildi.

Başkomutanlık gün içerisinde gerçekleşen bu görüşmeler hakkında bir açıklama yapmış olmasa da ana konunun Akdeniz komutası olduğu oldukça belliydi. Akdeniz üzerindeki temel anlaşmazlık bu tarih itibarı ile devam ediyordu. Yunanistan ve Türkiye'nin Avrupa Orduları Güney Cephesi'ne katılımına İngiltere genel olarak karşı çıkıyordu. Mareşal Bradley birkaç gün içerisinde İngiliz ve Fransız meslektaşları ile birlikte Atina ve Ankara'ya ikişer günlük ziyaretlerde bulunacaktı[235].

Mareşal Bradley, 15 Ekim'de Ankara'daki ziyaretini tamamlayarak Paris'e geçti. Aynı gün içerisinde Londra'dan 12 Kuzey Atlantik ülkesinin aralarındaki antlaşmaya Yunanistan ve Türkiye'nin de dâhil edilmesini kabul ettiği haberi geldi. Bundan sonraki aşamada, antlaşma Yunanistan ve Türkiye'nin de NATO savunma bölgesi içerisinde yer aldığını belirtir hale getirilecek ve metin 14 ülkenin de onayına sunulacaktı[236].

Washington'daki Yunan Konsolosluğu'na danışmanlık yapan Andre Michalopoulos, aynı gün içerisinde, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliğini kabul edeceği inancında olduğunu söyledi. Michalopoulos'un açıklaması, bir süre önce Ankara'dan gelen, "*sadece Ortadoğu'nun savunması ile ilgileneceğiz*" şeklindeki resmi

---

[235] *New York Times*, 9 Ekim 1951.
[236] *New York Times*, 16 Ekim 1951.

açıklamayı takiben gelmişti. Bir önceki Yunan Hükümeti içerisinde görev yapmış olan Andre Michalopoulos, Yunanistan'ın Ortadoğu savunmasında Türkiye'yi yalnız bırakmayacağını ve bu iki ülkenin bu bölgede mantıken beraber hareket etmelerinin daha doğru olacağını söylüyordu.

Michalopoulos, Ortadoğu'nun Batı için olan önemine dikkat çekmek için Akdeniz'in Avrupa'nın Panama Kanalı olduğu benzetmesini yaptı. Şimdiye kadar ABD bu bilinç ile dış siyasette çok önemli adımlar atmıştı. Bunların ilki 1947'de Yunanistan ve Türkiye'yi de kapsayan Truman Doktrini idi. İkincisi ise Ottawa toplantısında diğer NATO üyelerini Yunanistan ve Türkiye'nin Birliğe katılmasına razı etmekti. Bu iki ülke, Batı Avrupa savunmasının güneydoğu hattının belkemiğini oluşturacak ve genel anlamda Amerikan savunma hattının en önemli iki ileri karakolu olacaklardı. Yunanistan ve Türkiye ayrıca Batılı Müttefiklerin Ortadoğu'daki üstünlüklerini sürdürebilmeleri açısından hayati öneme sahipti. Dolayısı ile Yunanistan ve Türkiye, Michalopoulos'a göre, Amerikan vatandaşlarının vergileri ile yapılmış en iyi 2 milyar dolarlık yatırımdı[237].

Ekim ayı sonunda yeni Yunan Hükümeti, Meclis karşısına güvenoyu almaya çıktı. Hükümeti adına söz alan Başbakan General Plastiras, Yunanistan ve Türkiye'nin aynı anda NATO'ya girecek olmasının, iki ülkenin benzer çıkarları olduğunu gösterir dedi. Hükümet, yeni Başbakan'ın açıklamalarına göre, Türkiye gibi, İtalya ve Yugoslavya ile de iyi ilişkiler içinde olmayı tercih edecekti.

Bu toplantıda, ilginç bir şekilde, Hükümet'e ortaklık eden Progressive, yani Yenilikçi Parti Milletvekili Lukis Aktiras'tan, Başbakan Plastiras'a, Hükümet dış

---

[237] *Los Angeles Times*, 16 Ekim 1951.

siyasetinde neden Yunanistan'ın Kıbrıs hakkındaki iddialarına yer verilmediği sorusu geldi. Soruya yanıt veren Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sophocles Venizelos, konunun ince bir mevzu olduğuna değindi. Venizelos'a göre, Yunan Hükümeti'nin fikri Yunan halkı ile aynıydı. Nüfusunun %80'i Yunan olan Kıbrıs Adası'nın Britanya'ya değil Yunanistan'a bağlı olması gerekiyordu. Ancak Ortadoğu'daki gergin durum dolayısı ile Hükümet, İngiltere'yi fazla sıkıştırmak istemiyordu[238].

Ana muhalefet partisi önderi Mareşal Alexander Papagos dahi, yaptığı konuşmada Hükümet'in dış siyasetine karşı olmadıklarına özellikle değindi. Yani ana muhalefet partisi, Yunanistan'ın NATO'ya katılımını ve Türkiye ve Yugoslavya ile dostane ilişkiler içinde bulunmasını onaylıyordu. Böylece General Plastiras'ın koalisyon hükümeti, 1 Kasım gecesi, 258 milletvekilinin katıldığı oylamada 114'e karşı 131 oy alarak Meclis tarafından onaylandı[239].

Yine bu günlere denk gelen Nazlı Tlabar'ın Washington ziyareti, Amerikan basınının dönem itibarıyla ilgisini çeken konulardan biri oldu. Nazlı Tlabar, Demokrat Parti'nin kurulumunda payı olan ve o zaman için nüfusu bir milyona yaklaşan İstanbul'un Demokrat Parti milletvekiliydi. Tlabar aynı zamanda, Osmanlı Devleti'nin son sadrazamı Ahmet Tevfik Paşa'nın torunuydu. Ekim ortasında gerçekleştirdiği ziyaret içerisinde, Senatör Robert A. Taft'ın Ulusal Basın Klubü'nde verdiği öğlen yemeğine katılan Tlabar, yemekteki tek bayan olarak Amerikan basınının dikkatini üzerine çekmişti.

Nazlı Tlabar'a göre, Amerikan tepkilerinin aksine, kendisinin bir sadrazam torunu olarak demokrat olması çok da şaşılası bir şey değildi. Siyaset ile küçük yaşta, dedesinin

---

[238] *New York Times*, 1 Kasım 1951.
[239] *New York Times*, 2 Kasım 1951.

kucağında otururken tanıştığını anlatan Tlabar, dedesi Ahmet Tevfik Paşa'yı da "*demokrat bir ruh*" olarak tanımlıyordu.

Nazlı Tlabar'ın Amerika'ya yaptığı ziyaret, Türkiye'nin NATO'ya katılma sürecine denk geldiği için, iki konu birbiri ile ilişkilendirilmeye açıktı. Ancak böyle bir ayrıntı Amerikan basınında yer bulmadı. Sadece Nazlı Hanım'ın bu konuda çok heyecanlı olduğuna ve ziyareti dâhilinde gezeceği yerlere değinildi. Nazlı Tlabar, gazetecilerin kendisine Türkiye'nin komünizme karşı tutumunu sorması üzerine, "*Türk bayrağındaki yıldız beyazdır, hem de saf beyaz ve o hiçbir zaman kızarmayacaktır*" dedi[240].

Yakın Doğu'ya geri dönecek olursak, bölgedeki son gelişmelerin bazı küçük Avrupa devletlerini, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliği konusunda yumuşattığını görüyoruz. Bu ülkeler, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO tam üyelikleri için koydukları bazı ön şartlarda belirginliklerini kaybetmeye başlamıştı. Yaklaşık bir ay önce Mısır, Müttefiklerin oluşturacağı Yakın Doğu komutasına katılmayı reddetmişti. Bu yüzden de Türkiye'nin bölge savunması için olan önemi artmış oldu. Dahası, Yakın Doğu'da artan gerginlikler, küçük Kuzey Avrupa ülkelerinin, Akdeniz'deki duruma daha fazla ilgisiz kalamayacaklarını anlamalarına sebep oldu.

Örneğin Hollanda Dışişleri Bakanı Dirk U. Stikker, Ottawa'da, Türkiye'nin NATO savunma düzeni içerisindeki yeri açıklığa kavuşmadıkça Hollanda Meclisi'nin NATO genişlemesini oylamaya koymayacağını söylüyordu. Ancak genişleme protokolü bu konunun belirsizliğini korumasına rağmen bir hafta içerisinde Londra'da imzalanacaktı. Böylece Hollanda'nın önceden koştuğu bu şart geçerliliğini bir anlamda kaybetmiş

---

[240] *New York Times,* 19 Ekim 1951.

oluyordu. Çift kademeli meclis düzenine sahip Danimarka'da ise Alt Meclis, NATO genişleme protokolüne çoktan onay vermişti bile[241].

Yine bu dönemde Amerikan Türk Derneği, New York'da, Waldorf Astoria Otel'de bir toplantı düzenledi. Yaklaşık 500 kişinin katıldığı toplantıya Amerikan Hava Kuvvetleri Sekreteri Thomas K. Finletter da katıldı. Finletter yaptığı konuşmada Türkiye'nin NATO üyeliğinin en kısa zamanda gerçekleşeceğini umut ettiğini söyledi. Finletter'a göre, Türkler harika insanlardı ve Amerika'nın tarafinda olmaları gerçekten memnun ediciydi.

Gecenin bir diğer konuşmacısı da Türk Büyükelçi Feridun C. Erkin idi. Erkin, Türkiye'nin dünya ilişkileri içerisindeki yerinden bahsederken; Batılı güçler, her türlü yeni saldırganlık girişimini engellemediği sürece barışın mümkün olmayacağı mesajını verdi.

Bir dönem önce Türkiye'de büyükelçilik yapan Edwin C. Wilson ise konuklara Cumhurbaşkanı Celal Bayar'dan gelen telgrafi okudu. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, telgrafında, özgürlük, adalet ve demokrasi aşkına Kore'de sırt sırta çarpışan Türk ve Amerikalılara selam gönderiyordu[242].

Bu toplantıdan iki gün sonra, yani 31 Ekim'de Norveç Meclisi Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya katılımını onayladı[243]. 6 Kasım'da da Fransız Hükümeti Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliğini Meclis oylamasına sunmayı teklif etti. Hükümet, bu konuyu, Schuman Planı ve Avrupa Ordusu konuları gibi öncelikli olarak tartışmak

[241] *New York Times*, 20 Ekim 1951.
[242] *New York Times*, 30 Ekim 1951.
[243] *New York Times*, 1 Kasım 1951.

istiyordu[244]. Fakat Meclis, parti önderlerinin önceden üzerinde anlaştığı gündemi 343 oya 277 oy ile reddetti.

Fransız milletvekilleri yakıt fiyatlarına yeni yapılan zammın daha öncelikli olarak tartışılması gerektiğini düşünüyorlardı. Dolayısı ile vekiller bir araya gelerek önceden kararlaştırılan tartışma konularında değişiklik talep ettiler. Bunun üzerine parti liderleri tekrardan toplanarak üç saat kadar aralarında anlaşmaya çalıştılar. Sonuç olarak da dış siyaset konuları ertelendi ve yakıt fiyatı artışı öncelikli tartışma maddesi olarak kabul edildi. Böylece Fransız Meclisi'nin dış siyaset meselelerini tartışması 23 Kasım'a kaldı. Ayrıca 23 Kasım'da Meclis herhangi bir oylama yapmayacaktı. 23 Kasım'da önceden belirlenmiş olan üç ana dış siyaset konusu sadece tartışılmaya başlanacaktı[245].

Derken 3 Kasım'da, İstanbul'dan adını bildirmek istemeyen bir kaynak, Moskova'dan Türkiye'ye, 1946'dakine benzer çok ağır bir nota geldiği haberini basına sızdırdı. Bu iddiaya göre, Moskova, Türkiye'nin NATO'ya katılımını Sovyetler Birliği'ne karşı "*saldırgan bir davranış*" olarak nitelendiriyordu. Yine bu iddiaya göre, Türk Hükümeti Bakanlar Kurulu, konu ile ilgili görüşmek için 2 Kasım'da toplanmış ve verilecek karşı nota üzerinde çalışmaya başlamıştı. Söylentilere göre, Sovyetler Birliği'nden alınan nota ve bu notaya Türkiye'nin verdiği yanıt pek yakında kamuoyuna resmi olarak açıklanacaktı[246].

5 Kasım'da ABD, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye gönderdiği uyarı notasını kınadı. ABD'ye göre, Sovyetler Birliği NATO'ya katılmaya çalışmakta olan bir aday

---

[244] *New York Times*, 6 Kasım 1951.
[245] *New York Times*, 7 Kasım 1951.
[246] *New York Times*, 4 Kasım 1951.

ülkeyi özellikle korkutmaya çalışıyordu. Amerikan Dışişleri Bakanlığı'na göre bu hareket Sovyetler Birliği'nin NATO amaçlarını çarptırma çabalarından biriydi.

Sovyetler Birliği, Türkiye'ye gönderdiği notada, Türkiye'nin NATO üyeliğini kabul etmesine tarafsız kalamayacağını söylemişti. Amerikan Dışişleri Bakanlığı yaptığı basın açıklamasında, Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ne bu konuda ne cevap vereceğini bilmediklerini, ancak Türk Hükümeti'nin bu uyarıyı kabul etmesini beklemediklerini söyledi. Dışişleri Basın Sözcüsü Michael McDermott, Sovyetler Birliği'nin önceden de bazı ülkeleri NATO üyeliğinden caydırmaya çalıştığını, fakat başarılı olamadığını hatırlattı[247].

Sovyetler Birliği'nden gelen uyarı ve Türk Hükümeti'nin bu uyarıya verdiği yanıt Türk basınında 13 Kasım'da yer buldu. Türk Hükümeti, Rus iddialarına yanıt olarak hazırladığı mektubu, 12 Kasım'da Ankara'daki Sovyet Büyükelçiliği'ne verdi. Hükümet, bu mektupta Sovyetler Birliği'nin kendilerine atfettiği "*saldırgan davranışlar amaçlamak*" iddiasını reddediyor ve Sovyetler Birliği ve ona yakın olan ülkelerin yaptıkları askeri hazırlıklara karşı Türkiye'nin kendini koruma hakkının olduğunu söylüyordu. Türkiye ayrıca ülke bütünlüğünün tehdit edilmesi dolayısıyla, "*güvenliği ve bağımsızlığı için*" atması gereken zorunlu adımları attığını belirtiyordu. Amerikalılara göre, Türkiye'nin "*ülke bütünlüğü*" diyerek gönderme yapmaya çalıştığı, Rusların Türkiye sınırları içerisinde kalan Kars ve Ardahan üzerindeki iddialarıydı[248].

Aynı günlerde Amerikan basınında Türkiye'nin NATO üyeliği ile ilgili bir haber daha yer aldı. Türkiye'nin NATO'ya katılımı bir kesim Amerikalıya göre Ortadoğu'da

---

247 *New York Times*, 6 Kasım 1951.
248 *New York Times*, 14 Kasım 1951.

İngiltere, Fransa ve ABD ve Türkiye'yi bir araya getirecek bölgesel bir pakta geçiş için ilk aşamaydı. Amerikan halkının tam olarak algılayamadığı şey, Ortadoğu'daki Türk – Amerikan ilişkilerinin gözüktüğünden daha ciddi olduğuydu. Bu bağlamda Türkiye de komşusu Sovyetler Birliği'nin saldırı gücü göz önünde bulundurulduğunda kendisini oldukça çetrefilli bir işin içine sokmuş oluyordu.

Türkiye'nin NATO ülkeleri tarafından Birliğe kabul edilmesi ve kendisine güvenlik garantisi verilmesi, 2. Dünya Savaşı patlak vermeden dört ay önce Nisan 1939'da İngiltere ve Fransa'nın Polonya'ya verdikleri güvenlik garantisine benzetiliyordu. Diğer taraftan Türkiye'nin Ortadoğu'daki en dengeli siyasi düzene sahip ülke olması Amerikalıların dikkatini çekiyordu. Türk vatandaşları bulundukları coğrafya üzerinde en fazla özgürlük yaşayan halktı. Türkiye'de gerçekleşen son genel seçimler bu görüşü desteklemekteydi. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ise Amerikalılarca hem başarılı bir işadamı, hem de seçkin bir devlet adamı olarak kabul edilmekteydi.

Yine de Rusların güneye doğru hareketine karşılık Türklerin tek seçeneği "*Karadeniz'i bir Türk gölüne çevirmek*" olarak gözüküyordu[249]. Bir kesim Amerikalı Karadeniz için "*Türk gölü*" yakıştırmasını yaparken, diğer bir kesim de "*Anglo-Amerikan gölü*" yakıştırmasını tercih ediyordu[250]. Çünkü Karadeniz'de her türlü üstünlüğün sağlanabilmesi için ABD ve İngiltere'nin ciddi katılımına ihtiyaç vardı. ABD ve İngiltere, Türkiye'ye bu iş için son dört yılda yaptıkları yardımlardan çok daha fazlasını yapmalıydı. Bu kesim, saldırgan diktatörleri durdurmanın tek yolunun fiziksel güç olduğu inancındaydı. Batı özellikle de Ortadoğu'da güçlü olmak zorundaydı.

---

[249] *Los Angeles Times*, 12 Kasım 1951.
[250] *Los Angeles Times*, 2 Ocak 1952.

Batılı Müttefikler, Ortadoğu halklarının bu dönemde bölgedeki İngiliz varlığına oldukça tepkili olduğunun farkındaydı. Fransa da Ortadoğu'da eskisi kadar sevilmemekteydi. Batının Türkiye'ye gösterdiği ilgi bu yüzden özellikle İran ve Mısır tarafından tepki ile karşılanıyordu. Yunanistan'ın ise öyle ya da böyle Batı'nın yanında yer alacağına neredeyse kesin gözü ile bakılıyordu[251].

Kasım ayı içerisinde, bazı Ortadoğulu delegeler, BM toplantısı için Paris'te toplanmıştı. Bu vesile ile konuşan delegeler, gerçekten de Batı'nın Doğu Akdeniz tasarılarına tepkili olduklarını ifade etti. Özellikle Suriyeli delege Faris El-Khouri, Batılı devletlerin Ortadoğu savunma tasarılarını saldırgan buluyordu. NATO'nun aksine, Ortadoğu'da bölgesel bir pakt kurmak, o coğrafyadaki ülkeler değil de İngiltere, Fransa ve ABD ve Türkiye tarafından oluşturulacağı için mantıksızdı. Dolayısı ile bu tasarı fazla zorlanmamalıydı[252].

4- Roma Toplantısı ve Churchill'in ABD Ziyareti

Ottawa'da kararlaştırıldığı gibi, bir sonraki NATO toplantısı Roma'da, biraz gecikmeli de olsa başladı. 24 Kasım'da başlayan bu toplantıya Türkiye ve Yunanistan gözlemci olarak davet edildi. Yunanistan ve Türkiye'nin tam üyelikleri bu toplantıya yetiştirilememişti. Yani bu toplantıdaki üye ülke sayısı hala on iki idi[253].

---

[251] *Los Angeles Times*, 12 Kasım 1951.
[252] *New York Times*, 17 Kasım 1951.
[253] *New York Times*, 24 Kasım 1951.

Roma toplantısının birlik içerisindeki gelişmelerde önemli bir değişiklik yaratması pek fazla beklenmiyordu. Roma'da Kurul'a başkanlık edecek Kanada Dışişleri Bakanı Lester B. Pearson, toplantıda karara bağlanmayı bekleyen ana bir başlık olmadığı görüşündeydi. Ottawa'da yarım kalan askeri, siyasi ve iktisadi başlıklar bu toplantıda tartışılmaya devam edilecekti. Belki bazı ara raporlar değerlendirmeye alınabilirdi.

Askeri açıdan Mareşal Eisenhower'in 1952 ve 1954 için koyduğu hedefler hala güncelliğini korumaktaydı. Bu hedefler doğrultusunda Avrupa'daki tümen sayısının bir yıl içerisinde yaklaşık olarak 30'a, 1954 için ise 60'a çıkarılması gerekiyordu. Hâlihazırdaki Müttefik Orduları ise yaklaşık olarak 20 tümendi ve bu tümenlerin çoğu tam olarak hazır sayılmazdı.

Sovyetler Birliği'nin ise hâlihazırdaki tümen sayısı 175 idi. 10 binlerce Sovyet uçak ve tankı da hazırda beklemekteydi. "*Batı demokrasileri*", kendi askeri güçlerini hiçbir zaman için bu seviyeye çıkartmayı tasarlamıyordu. Öyle ki Batılılara göre, hem böyle bir askeri güç oluşturup hem de demokratik olmak pek mümkün değildi. Batı'nın ilk hedefi kendi "*demokratik*" düzenini korumaktı. Dolayısı ile oturtulmaya çalışılan düzen, güvenlik için asgari bir güç bulundurmak, fakat sivil hayatı da faal kılmaktı. Gerekli durumlarda vatandaşlar belirlenen eğitimlerden geçerek hâlihazırdaki askeri güce katılabilirdi. Ancak bunun gerekmediği dönemlerde vatandaşlar demokratik bir ortamda özgürce hareket edebilmeliydi. Kuzey Atlantik Kurulu'nun en temel görevi işte bu düzenin kurulması, bu dengenin sağlanmasıydı. Birlik kurulduğundan beri bu yönde epey mesafe kat edilmişti. Ancak hedeflenen düzeye erişmeye daha yıllar vardı.

Mareşal Eisenhower bir gün içerisinde Roma'daki NATO Genel Kurulu'na seslenecek ve üye devletlerden askeri konularda daha hızlı hareket etmelerini talep edecekti. Aynı şekilde havaalanı inşaatları da hızlandırılmalı; yedek güçlerin başına kurmay askerler getirilerek bu kuvvetler en iyi şekilde savaşa hazır hale getirilmeliydi. Avrupalı yetkililer ise Eisenhower'a büyük bir ihtimalle Amerikan askeri malzemelerindeki gecikmeleri soracaktı.

Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliği ve bu iki ülkenin askeri durumu, bu toplantıda tartışılması beklenmeyen bir konuydu. Bu toplantıda NATO ülkeleri Dışişleri Bakanları'nı en çok yoracak başlık, Yunanistan ve Türkiye değil, yeniden silahlanma atılımının yarattığı iktisadi sorunlar olacağa benziyordu. Bir hafta önce Washington'da, Hükümet'e bağlı bir iktisatçı, yeniden silahlanmanın yaratmakta olduğu sıkıntıları şu şekilde açıklamaya çalışmıştı:

Avrupa'nın iktisadi sorunları üç temel eksiklikten kaynaklanır. Bunlar insan, para ve hammaddedir. Bir ülke asker sayısını ve silah üretimini arttırmaya karar verir. Askere alınan bireyler üretim için gerekli işçi sayısını azaltır. Benzer şekilde silah sanayisi için işe alınan işçiler diğer sivil sanayiler için gerekli işçi sayısını azaltır. Ülkenin elindeki hammadde de evsel gereksinimler ve ihracat ürünleri için gerekli hammaddelerden askeri üretime kaydırılır. Günlük hayat için gerekli ürünlerin azalması bu ürünlerin fiyatlarının artmasına sebep olur. Zaten dünyada hammaddeye olan aşırı talep, toplam hammadde arzını karşılayamamaktadır ve hammadde fiyatlarını dünya çapında yukarı tırmandırmaktadır. Ülkelerin hammadde ithalatları, yaptıkları toplam ihracatın altında kalmakta ve ülkenin dış ticaret açığı vermesine sebep olmaktadır. Bu açık ülkenin altın ve

dolar rezervlerini eritir. Böylece ülkeler ABD'den gereken miktarlarda hammadde alamamaya başlarlar. Bu durum bir süre içinde silah üretiminin yavaşlamasına sebep olur. Ülke tüm çelişikliği ile silah üretimini hızlandırmanın silah üretimini yavaşlattığını görür. Avrupa ekonomisinin içinde bulunduğu zor durum işte budur.

Avrupa'daki bu sorunla ilgilenmeleri için Ottawa toplantısında "*12 havari*" adlı bir alt kurul oluşturuldu; hatta ABD'den W. Averell Harriman, Britanya'dan Sir Edwin Plowden ve Fransa'dan Jean Monnet'in oluşturduğu "*üç akil adam*" da bu kurula öncülük etmek için görevlendirildi demiştik. Bu Kurul'un raporu henüz tam olarak hazır değildi. Ancak Averell Harriman yine de Roma'daki toplantıda söz alarak gelişmeleri diğer ülkelerin bakanlarına iletmeye çalışacaktı. Avrupa'nın iktisadi durumu, Ottawa toplantısının gerçekleştirildiği dönemdekinden daha da kötüydü. İngiltere'nin dış ticaret açığı artarken, dolar rezervleri ciddi şekilde azalmaktaydı. Fransa'nın altın ve dolar rezervleri ise olması gereken seviyenin yarısı kadardı. Her iki ülke de ABD'den acilen yardım talep etmekteydi. Özellikle Fransa çok zor durumdaydı. Fransa, sadece Hindi Çin için, Amerikan yardımları ile eline geçenden daha fazlasını harcamaktaydı.

Amerikan Meclisi, bir süre önce kabul ettiği ortak savunma bütçesine göre, içinde bulunulan yılda Avrupalı müttefiklerine 4.774.000.000 dolar silah yardımı, 1.022.000.000 dolar da iktisadi yardım yapmayı öngörmüştü. Ancak gerekli görülmesi halinde toplam yardımın %10 kadarının askeri yardımdan iktisadi yardıma çevrilebiliyordu. Çok büyük bir olasılıkla Avrupalı ülkeler bu haklarını kullanacak ve 580.000.000 dolar miktarındaki askeri yardımı iktisadi yardıma çevirtecekti.

İngiltere ve Fransa'yı içine düştükleri iktisadi sorunlardan sadece Amerikan yardımları elbette ki tek başına kurtaramazdı. Bu yardımlar ile birlikte ithalatın, fiyatların ve işçi ücretlerinin sıkıca denetlenmesi gerekiyordu. Belki bu şekilde bir rahatlama ancak yaratılabilirdi. Bir yıl sonraki Amerikan bütçesine kadar da ABD'den Avrupa'ya ek bir yardım söz konusu değildi.

Toplantıda üzerinde en çok konuşulan ikinci konu doğal olarak yine Batı Almanya idi. Müttefiklere göre, Batı Avrupa'nın güvenliği, doğrudan doğruya Batı Almanya'nın alacağı konuma bağlıydı. Öyle ki Batı Almanya, Ruhr bölgesinin tüm bereketi ile ne yapılıp edilip Atlantik Birliği'ne kazandırılmalıydı. Diğer taraftan da yine Müttefiklere göre Almanya'nın düzlükleri bir Rus saldırısından en çok korkulan coğrafya idi.

Roma toplantısından bir hafta önce, BM'nin Paris'teki toplantısında üç büyük devletin dışişleri bakanları ile Bonn Hükümeti bir araya gelerek anlaşmaya çalışmıştı. Büyük devletler, Batı Almanya'nın Atlantik savunmasında yer alması şartı ile kendisine kısmi özerklik önermekteydi. Alman Hükümeti'nin başında bulunan Konrad Adenauer, bu durumu Batı Almanya'yı sonsuza dek Batı kampına dâhil edecek tarihi bir antlaşma olarak değerlendirdi.

Dr. Adenauer, Paris'te, Dean Acheson, Anthony Eden ve Robert Schuman ile buluşarak, Bonn'da uzunca bir süredir üzerinde çalışılmakta olan antlaşmayı tartıştı ve tartışmanın sonunda taraflar antlaşma üzerinde mutabık kaldı. Antlaşmaya göre, Müttefik kuvvetleri, Batı Almanya'da bulunmaya devam edecek fakat işgal sona erecekti. Bonn, iç ve dış işlerinde özerklik kazanacak; fakat bazı konularda Müttefikler hak sahibi olmaya

devam edecekti. Müttefik devletler kendilerini tehlikede hissettikleri an Alman Hükümeti'ne karışabileceklerdi. Örneğin Berlin'in geleceği ya da Batı ile Doğu Almanya'nın birleşmesi gibi konular, Alman Hükümeti'nin önce Müttefik devletlere danışması gereken konulardı. Aksi halde Müttefiklerin Alman Hükümeti'ne karışma hakkı doğacaktı.

Sözü edilen antlaşmanın kesinleşmesi, Batı Almanya'nın "*Avrupa ordusu*" fikrini benimsemesi ile de ilişki içerisindeydi. Avrupa ordusu fikri aslen Fransızlara aitti. Fransa, İtalya, Belçika ve Lüksemburg gibi ülkeler, ulusal ordularının yanı sıra çok uluslu bir Avrupa ordusu oluşturacak ve bu ordu da tıpkı ulusal ordular gibi Mareşal Eisenhower'in komutasına verilecekti. Batı Almanya sadece Avrupa ordusu içerisinde yer alacak, kendi ulusal ordusu olmayacaktı.

Müttefikler ile Almanya arasındaki antlaşmanın akıbetini belirsizleştiren etkenler de yok değildi. Almanya ciddi siyasi çekişmeler içerisindeydi. Dr. Kurt Schumacher'in önderliğindeki nasyonel sosyalistler, Konrad Adenauer'in ve partisinin ülkeyi Müttefiklere pazarladığına inanıyorlardı. Schumacher, Avrupa ordusu fikrine de karşıydı. Batı Almanya, Schumacher'e göre, diğer Müttefik devletler gibi kendi ordusuna sahip olmalıydı. Eğer Batı Almanya'ya eşit muamele yapılmayacaksa Batı birliğine girilmemeliydi.

Bundan başka, Fransa, Almanya'nın silahlanmasına tepki göstermekteydi. Aslında tüm Avrupa ordusu fikri, bazı gözlemcilere göre, Alman askeri gücünün yeniden oluşmaması için Fransızlar tarafından ortaya atılmış bir fikirdi. Başlangıçta Fransızlar

kendi Avrupa ordusu fikirlerini pek de uygulanabilir bulmamıştı. Şu an bile bu fikri kabul etmeyenler vardı. Çünkü Avrupa ordusu fikrinin önünde "*Meclis onaması*" engeli vardı.

Son olarak da Sovyetler Birliği, Doğu Almanya aracılığı ile Batı Almanya ve Batılı Müttefiklerin arasını açmaya çalışıyor dedikodusu çıkmıştı. Son birkaç aydır Doğu Almanlar, Batı Almanlara birleşmek istediklerini söylüyorlardı. Bu teklif, Batı Almanya'nın kafasının karışmasına sebep oluyordu. Doğu Almanya ile Batı Almanya'nın birleşme olasılığı, Adenauer Hükümeti'nin Batılı Müttefiklerle ciddi anlaşmalar sağlamasının önünü kesiyordu.

Batılı güçler, Sovyet güdümündeki birleşme tekliflerinin blöf olduğunu düşünüyorlardı. Müttefikler bu yüzden bir birleşmeye karşı olmadıklarını, ancak birleşmeden sonra tüm Almanya'da serbest bir seçim yapılmasını beklediklerini, Birleşmiş Milletler aracılığı ile duyuruyorlardı. Batılı devletler, Doğu Almanya'daki komünist hükümetin serbest bir seçimden iktidar olarak çıkamayacağını düşünüyorlardı. Bu şekilde Doğu Almanya'nın "*sahte*" birleşme teklifi savuşturulmaya çalışılıyordu.

Aslında Batılı devletler, Batı Almanya ile zaman içerisinde anlaşmaya varacakları konusunda ümitsiz değildiler. Fakat herhalde Almanların Mareşal Eisenhower'in emrinde yerlerini alabilmeleri için Roma toplantısından itibaren en iyi şartlarda bile en az yaklaşık iki yıla ihtiyaç vardı[254].

Roma'daki toplantılar sürerken, Sovyetler Birliği, kendi sınırları yakınındaki hassas bölgelerde NATO askeri yapılanmaları oluşmasına diplomatik yollardan bir kez

---

[254] *New York Times*, 25 Kasım 1951.

daha karşı çıktı. Moskova, Ortadoğu için askeri bir komutanlık tasarlayan Amerikan, İngiliz, Fransız ve Türk Hükümeti'ne 24 Kasım'da bir uyarıda daha bulundu.

Moskova'nın tepki gösterdiği bir diğer ülke de Norveç idi. Rusya'nın kuzeyde Atlantik Okyanusu'na açılan kapısı olan Spitsbergen ve Bear Adaları çevresinde, Norveç'in üzerine düştüğü gibi tarafsız davranması, Ruslar tarafından talep edilmekteydi.

Aslında Ruslar ilk notayı Norveç'e yollamışlardı. Türkiye'ye Kasım başında gönderilen nota, Norveç ile başlayan Rus diplomatik çabalarının ikinci ayağıydı. Ortadoğu'da askeri bir komuta kurmayı hedefleyen üç büyük Batılı devlet ve Türkiye'ye uyarı ikinci aşamada gönderilmişti.

Sovyetler Birliği, yaptığı uyarıda, kendi sınırları çevresinde tasarlanmakta olan askeri yapılanmaları, özellikle de kendisi için önemli olan coğrafyalarda, yakından takip ettiğini belirtiyordu. Bu bağlamda Sovyetler Birliği, kendisi ile sınırı bulunan Türkiye'ye uyarı gönderirken, Türkiye ile birlikte NATO'ya girecek olan Yunanistan'a herhangi bir nota göndermeyerek gerçekten de sözünün arkasında olduğunu gösteriyordu.

Yunanistan belki Sovyetler Birliği'nden bu konuda bir uyarı almamıştı. Ancak Ortadoğu'daki diğer tüm güçlü ülkeler, Sovyetler Birliği tarafından uyarılmıştı. Sovyetler Birliği, bu uyarılarında, bölge ülkelerine Batı'nın teklif ettiği askeri oluşuma karşı olduğunu iletiyor ve oluşumun arkasındaki dört ülkeyi, Sovyet sınırlarına böylesine yakın bir yerde askeri yapılanmaya gittikleri için kınıyordu. Ruslar, Arap ülkelerinde Batı'nın askeri ittifak teklifine karşı farklı tutumlar olduğunu bildiği için, en azından bazı Arap ülkelerinin Sovyet uyarısını dikkate alacağını umuyordu.

Bir gün içerisinde, yani 25 Kasım'da, Amerikan ve İngiliz Dışişleri Bakanlığı, Rusların notasına ayrı ayrı yanıt verdi. Batılılar, Rusların kendilerini, "*saldırgan Atlantik bloğu*"nu, Ortadoğu'ya taşımakla suçlamasını reddetti ve Rusların her zamanki gibi Batı'nın savunmasını kuvvetlendirmek istemesini çarpıttığını söylediler[255].

26 Kasım'da da Kuzey Atlantik Birliği delegeleri, Avrupa Başkumandanı Eisenhower'in çağrısı ile arda kalan bazı önemli savunma kararlarını almak üzere hiç bir şey olamamış gibi toplandılar. Bu toplantıda öne çıkan maddeler de yine Ortadoğu savunmasının nasıl düzenleneceği ve Atlantik Okyanusu Başkumandanlığı'na kimin getirileceği ve topluluğun tüfek ve mermi seçimi oldu.

Eisenhower'in çağrısından birkaç saat sonra, İngiliz delegeler, Başbakan Churchill'den aldıkları talimata göre, Müttefikler Kuzey Atlantik Ordusu'nun başına Amerikalı bir amiralin getirilmesine karşı çıktılar. Ortadoğu savunmasının başına kimin geleceği gibi, Kuzey Atlantik Orduları'nın başına kimin geleceği de aylardır İngiltere ile ABD arasında bilindiği gibi anlaşmazlığa sebep oluyordu.

Sabah düzenlenen, on iki üye ülkenin savunma bakanlarının ve genelkurmay başkanlarının katıldığı kapalı toplantıda, İngiliz delegeler yaptıkları itiraza bir açıklama getirmediler. Başında Lord de L'Isle ve Lord Dudley'in bulunduğu İngiliz delegeler, sadece İngiliz Hükümeti'nin kararını uyguladıklarını söylediler.

İngiltere hatırlanacağı gibi geçen kış da Amerikalı komutan, Amiral Fechteler'ın Atlantik Başkumandanlığı'na getirilmesine engel olmuştu. Buna rağmen diğer ülke

[255] *New York Times*, 26 Kasım 1951.

delegeleri bir araya gelerek tartışma istemediklerini ve sorunları görüşmeyi tercih ettiklerini söylemişlerdi.

Bu arada bir İngiliz uzman son durumu kendileri açısından da oldukça utandırıcı bulduğunu söyledi. Bu uzmana göre, sanki İngiltere herkesin üzerinde anlaştığı bir konuda genel isteğe karşı çıkıyormuş gibi gözüküyordu.

İngiltere'nin uzlaşmaz tavırları dolayısı ile çözümlenemeyen bir diğer konu da Birliğin uluslararası tüfek seçimiydi. Müttefikler geçen kıştan beri ortak kullanacakları tüfeklerin "*.300'lük*" mü yoksa "*.280'lik*" mi olacağına karar vermeye çalışıyordu. "*.300'lük*" tüfekler ve mermileri ABD tarafından üretiliyor ve diğer Müttefik ülkelerin kullanımına sunuluyordu. İngiltere ise "*.280'lik*" tüfekleri yeni geliştirmişti ve bu tüfeklerin daha iyi olduğunu, dolayısı ile NATO'da bunların kullanılması gerektiğini iddia ediyordu. Tüfekler uzun süredir birbirleri ile karşılaştırılıyor; fakat hangisinin kullanılması gerektiğine bir türlü karar verilemiyordu. O günkü kapalı oturumu yöneten Kanada Savunma Bakanı Brooke Claxton, artık tüfeklerden birini seçmenin zamanı geldiğini söylemişti.

İngiltere'nin bu konuda da uzlaşmaya yanaşmamasının iki sebebi olduğu düşünülmekteydi. Birinci sebep, İngiliz Başbakan Churchill'in yeni gelişmeleri yeterince değerlendiremediği iddiasıydı. İkinci sebep ise Churchill'in yakında gerçekleştireceği Amerika ziyareti idi. Churchill, bu ve benzeri konuların, kendisi ABD Başkanı Truman ile birebir görüşmeden karara bağlanmasını istemiyordu.

Ortadoğu savunması hakkında ise üye ülkeler genelkurmay başkanları ortak tavsiyelerini NATO Kurulu'na sunmuş bulunuyordu. Ancak bu sunum ne Müttefikler

karargâhının Ortadoğu'nun neresinde olması gerektiğine, ne de başkumandanın hangi ülkeden olması gerektiğine değiniyordu. Tavsiye, genel olarak bilinen, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya kabulü sonrası, bu iki ülke etrafında bir tür Ortadoğu paktı kurulmasından ibaretti. Genelkurmay başkanları, ABD, Britanya ve bağlı devletleri ve Fransa tarafından kurulacak olan pakta, zaman içerisinde Arap ülkeleri ve hatta İsrail'in dahi katılmasını beklediklerini yineliyorlardı[256].

Ortadoğu'daki son gelişmelerle ilgisi olup olmadığı bilinmemekle beraber, Aralık ayının ilk haftasında, Ankara'daki Amerikan Büyükelçisi George Wadsworth üç yıldır sürdürdüğü görevinden ayrılmak istediğini bildirdi. Wadsworth'un yerine Ortadoğu hakkında oldukça tecrübeli, Ottawa toplantısında etkin rol oynamış George C. McGhee'nin getirilmesi öngörülmekteydi. Başkan Truman bu yöndeki kararını 8 Aralık'ta açıkladı. Fakat yine de Amerikan Senatosu'nun bu kararı onaması gerekiyordu. Onama işlemi Senato'ya ancak Ocak'ta sunulabilecekti. Büyükelçi Wadsworth geri gelmeden de McGhee yola çıkmayacaktı.

Türkiye, birçok defa Amerikan basınında dile getirildiği gibi ABD için Soğuk Savaş'ın en hassas bölgelerinden biriydi. Dolayısı ile Amerikan Dışişleri Bakanlığı en yetenekli diplomatlarından biri olan McGhee'yi Türkiye'ye göndermek istiyordu. McGhee, Dışişleri Bakanlığı Yakın Doğu, Afrika ve Güney Asya İlişkileri Baş Sorumlusu idi. 39 yaşında Türkiye'ye büyükelçiliğe gönderilen McGhee, bu atama ile Amerika'nın en genç diplomat büyükelçisi unvanını elde etmişti.

---

[256] *New York Times,* 27 Kasım 1951.

McGhee, Dışişleri Bakanlığı'na 1946'da, o zaman için bakan yardımcısı olan Will Clayton'ın himayesinde, ona yardım etmek için girmişti. McGhee, Yakın Doğu'daki sorunlar ile birebir, bölgeye yaptığı ziyaretlerle ilgilendi. Dolayısı ile McGhee, ABD'nin Yakın Doğu dış siyaseti konusunda uzmandı. Ottawa'daki etkin görevinden önce McGhee, 1951'de İstanbul'da gerçekleşen "*Ortadoğu Misyon Şefleri*" toplantısına başkanlık etmişti. McGhee en son da İran ile İngiltere arasındaki petrol anlaşmazlığını çözebilmek için İran Başbakanı Muhammed Mossadegh ile Washington'da defalarca görüşmüş, ancak başarılı olamamıştı.

Waco, Teksas doğumlu olan McGhee, Oklahoma Üniversitesi, Jeoloji ve Fizik bölümü mezunuydu. "*Rhodes*" bursu ile gittiği Oxford Üniversitesi'nden doktorasını 1937 yılında almıştı. McGhee, Dışişleri'ne girdikten bir yıl sonra Bakan Yardımcısı Robert Lovett'in Yunanistan ve Türkiye Yardımları Özel Yardımcısı olmuştu[257].

22 Aralık tarihinde George C. McGhee'nin 3 Ocak'ta uçakla New York'tan Türkiye'ye gideceği açıklandı. McGhee, beş çocuğu ve karısı ile gideceği Türkiye'de, ABD'nin bu ülkeye yapacağı askeri ve iktisadi yardımları yönetme görevini de üstlenecekti. McGhee'ye göre Türkiye, Batı'nın savunma planları ile bütünleşmekte kararlıydı ve bu kararlılık yeni Amerikan Büyükelçisi'ne göre övgüye şayandı[258].

McGhee, 2005 yılında 92 yaşında milyoner bir petrol zengini olarak öldü. Birçok diplomatik görevde bulunduğu Dışişleri Bakanlığı'nı 1969'da bırakan eski Türkiye

---

[257] *New York Times*, 9 Aralık 1951.
[258] *New York Times*, 23 Aralık 1951.

Büyükelçisi, emekli olduktan sonra Mobil, Procter & Gamble ve Trans World Airlines gibi şirketlerin yönetim kurullarında görev yapmıştı[259].

Aralık ayının sonuna doğru, İngiltere Başbakanı Winston Churchill son sürat ABD'ye yapacağı ziyarete hazırlanıyordu. Churchill ve ekibi Washington için yola çıkmadan önce Ortadoğu'daki Britanya Kuvvetleri Başkomutanı General Sir Brian Robertson, Churchill ile görüşmek için Londra'ya geldi. 27 Aralık'ta gerçekleşen toplantı iki saat kadar sürdü.

Başbakanlıktan yapılan resmi açıklamaya göre ikili Ortadoğu hakkındaki konuları genel olarak aralarında tartışmıştı. General Robertson'un Başbakan'a Süveyş Kanalı bölgesi ve Mısırlılarla girilen çatışmalar hakkında ayrıntılı bir rapor sunduğu tahmin ediliyordu. Churchill muhtemelen tasarı halindeki Doğu Akdeniz komutası ve bu komutanın NATO ile olacak ilişkisi üzerinde generalin fikirlerini almayı da ihmal etmemişti. Churchill'in ziyareti sırasında ABD ile bu konuyu görüşeceğine neredeyse kesin gözü ile bakılıyordu.

Bu görüşmede Malaya'dan, yani bugünkü Malezya'dan yeni dönmüş olan Sömürgeler Sekreteri Oliver Lyttelton'in de bulunması, General Robertson'un Malaya'ya tayin edileceği söylentilerini yarattı. Britanya'nın başı Malaya'da çıkan ayaklanmalar yüzünden oldukça dertteydi.

İngiliz Bakanlar, Malaya'daki ilişkileri yeniden ele alacak yöneticinin kim olacağına bir sonraki toplantılarında karar vereceklerdi. Bakanlar Kurulu toplandığında,

---

[259] *The Washington Report On Middle East Affairs*, Eylül/Ekim 2005, s.78.

Başbakan Churchill'in Amerika'da gerçekleştireceği görüşmeler ve izleyeceği dış siyaset hakkında da bilgilendirilecekti.

Başbakan Churchill ve Dışişleri Bakanı Eden'e eşlik edecek yetkililerin bileşimine bakılacak olursa ABD'de gerçekleşecek görüşmelerin çoğunlukla askeri konular olacağı söylenebilirdi. NATO yapılanması ve İngiliz – Amerikan dostluğu güçlendirilmeye çalışılacaktı. Ziyarette Churchill'in, General Lord Ismay ve Lord Cherwell ile birlikte, 2 Kuvvet Komutanı'nı daha yanına alması bekleniyordu. Bunlardan başka, Birinci Deniz Lordu Amirali Sir Rhoderick McGrigor, İmparatorluk Genelkurmay Başkanı Mareşal Sir William Slim, Savunma Bakanlığı Sekreteri Korgeneral Sir Kenneth McLean ve Dışişleri Bakanlığı NATO ve Avrupa Konseyi Baş Sorumlusu Evelyn Shuckburgh, Churchill'e bu gezisinde eşlik edeceklerdi.

İngiliz yetkililer 29 Aralık'ta Londra'dan Southampton'a gidecek, 30 Aralık Pazar günü de Queen Mary gemisi ile New York'a doğru denize açılacaklardı. 4 Ocak Cuma günü New York'a varması beklenen İngiliz heyeti, vakit kaybetmeden Washington'a geçecekti. Ziyaretin yaklaşık on gün sürmesi bekleniyordu. Churchill daha sonra Kanada Hükümeti'nin davetlisi olarak Ottawa'ya devam edecekti[260].

Truman – Churchill buluşması 5 Ocak'ta başladı. Amerikan basını gerçekleşecek olan buluşmadan hem ümitli, hem de ümitsizdi. Kamuoyu, 1941–45 savaş yılları arasında Roosevelt ve Churchill tarafından yakalanan ahengin Truman ve Churchill arasında cereyan edeceğinden şüphe ediyordu.

---

260 *New York Times*, 28 Aralık 1951.

Diğer taraftan gerek bu iki ülke için olsun, gerekse genel anlamda tüm dünya için olsun, artık daha farklı şartlar söz konusuydu. Örneğin, savaş yılları geride kalmıştı ve her iki ülkenin liderine de artık yasama organlarında belirli miktarlarda muhalefet yapılmaktaydı. Dolayısı ile bir takım kararları meclislerden geçirmek savaş yıllarındaki kadar kolay olmuyordu. Ayrıca dış siyasette kurulmuş olan müttefiklikler artık karar verme aşamalarında hesaba katılmak durumundaydı. Dünyanın birçok noktasında varolan müttefikleri ikna etmeden bazı değişikliklere gitmek artık savaş yıllarındaki gibi olası değildi.

Başta İngiltere ve ABD kendileri sıkı sıkıya bir müttefiklik içine girmişlerdi ve bu müttefikliğin getirdiği sorumluluğu gözetmek zorundaydılar. Aslında bu buluşmanın görünen amacı da buydu; savaş yıllarında Roosevelt ve Churchill tarafından başlatılan İngiliz – Amerikan müttefikliğini yeni oluşan şartlara uyarlamak.

Truman ve Churchill bu toplantıda, diğer müttefiklerinin de onayını gerektirecek bazı konuları kendi aralarında masaya yatırılacaklardı. Ortadoğu komutanlığı bu konulardan sadece bir tanesiydi. Ortadoğu'da işbirliğine ihtiyaç duyulan ülkeler olarak Türkiye, Mısır, İsrail ve belki bazı diğer Arap ülkelerinin isimleri geçmekteydi.

Ancak ABD ve İngiltere önce Ortadoğu'nun haricindeki diğer bazı bölgelerde nasıl beraber hareket edeceklerini kararlaştırmak zorundaydı. Üzerinde fikir birliğine ulaşılması gereken bu öncelikli yerler Güneydoğu Asya ve İran olarak gösterilmekteydi. Bu iki noktayı Kore izlemekteydi.

Güneydoğu Asya'da Malaya'nın yani bugünkü Malezya'nın özellikle kauçuk ve kalay kaynakları, İngiltere ve Bağlı Devletler için çok büyük önem taşımaktaydı. Bu

yüzden İngiltere'nin Malaya'yı komünist düşünceye kaptırmaması gerekiyordu. Diğer taraftan İngiltere ve ABD'nin Güneydoğu Asya stratejisi Fransa ile de uzlaşı içerisinde yürütülmeliydi. Çünkü Fransız Ordusu'nun büyük çoğunluğu hala Hindi-Çin'de ve mücadele içerisindeydi.

Komünizmin eline geçirmesinden korkulan ikinci bölge İran idi. İran'ın durumu son dönemde "*tehlikeli ancak çok da umutsuz değil*" diye tanımlanıyordu. Truman ve Churchill, İran'daki sorunlarla başa çıkmayı, cömert bir teklifte bulunarak sağlayabileceklerini tahmin ediyorlardı. Fakat iki müttefik bu konuda İran Başbakanı Mossadegh'in işbirliğine ihtiyaç duymaktaydı. Mossadegh ise bu iki Batılı ülkeye karşı hiç uzlaşmacı bir tavır sergilemiyordu.

Kore saldırısına ABD ve İngiltere'nin hazırlıksız yakalandığı varsayılıyor ve aynı hataya Güneydoğu Asya ve İran'da düşülmemesi için bu iki konuya görüşmelerde öncelik veriliyordu. Bunlardan başka, yeniden silahlanma akımı, İngiltere'nin ABD'den talep ettiği fazladan çelik ve de atom enerjisi teknolojisinin Britanya ile paylaşımı konularında olumlu sonuçlar bekleniyordu.

Bu konuların haricinde, özellikle son beş yıldır, ABD ve İngiltere arasında yaşanan soğukluğu gidermek de Truman ve Churchill'e düşüyordu. İki ülke ilişkileri Roosevelt'in ölümü ve Amerikan Dışişleri Bakanlığı'na James F. Byrnes'in gelmesi ile açılmaya başlamıştı. Bu durum ilginçti çünkü Byrnes, Roosevelt'e çok yakın bir isimdi. Dean Acheson ile Ernest Bevin daha sonra iki ülke arasındaki ilişkileri iyileştirmiş; ancak Bevin'in hastalanması ve yerini Herbert Morrison'a bırakması ile ilişkileri yeniden açılmaya başlamış; hatta daha da kötüye gitmişti. En son Birleşmiş Milletler, Paris

görüşmelerinde Anthone Eden ve Acheson uzun görüşmeler gerçekleştirmişti. Ancak yine de yükün önemli kısmı Truman ve Churchill'e düşüyordu.

Kamuoyu özellikle Winston Churhcilll'den savaş yıllarında gösterdiği üstün diplomatik başarıyı yeniden sergilemesini ve iki ülke ilişkilerini yeniden şahlandırmasını bekliyordu. Fakat Roosevelt ve Truman birbirinden oldukça farklı iki insandı. Truman, dünyada olup bitenler hakkında Roosevelt kadar bilgi sahibi değildi. Dolayısı ile hemen her konuda Dışişleri Bakanı'nın ve benzeri uzmanların danışmanlığına ihtiyaç duyuyordu. Truman, bilgi eksikliği dolayısı ile Roosevelt'te gözlemlenen içgüdülere de sahip değildi. Bu yüzden Truman, Churchill ile birebir görüşmektense toplu görüşmeleri tercih ediyordu.

Bu durum, Roosevelt – Churchill ilişkisine nazaran oldukça farklılık içeriyordu. Roosevelt, Churchill'i, Harry Hopkins ile birlikte Beyaz Saray'ın bir odasına yerleştirmiş ve ikili, yine Roosevelt'in baş danışmanı Harry Hopkins'in de katıldığı öğlen yemeklerinde ve sonrasında, gayrı resmi bir tarzda uzun uzun birebir görüşmeler gerçekleştirmişti. Roosevelt ve Churchill beraber geçirdikleri vakitlerde birçok konuyu açıkça konuşabilmiş ve savaş yıllarındaki yakın İngiliz-Amerikan ilişkileri bu şekilde kurulmuştu.

Elbette ki Truman'ın Roosevelt'ten farklı, kendine özgü bir insan olması, Churchill ile yapacağı görüşmelerden bir sonuç çıkmayacağı anlamına gelmiyordu. Günün siyasi, iktisadi ve askeri şartlarına göre İngiliz – Amerikan ortaklığı uzmanlarca öngörülen rotaya oturtulacaktı[261].

Truman ile Churchill, ABD'de görüşme halindeyken, Türk Hükümeti üç büyük Müttefik devlete, yani ABD İngiltere ve Fransa'ya resmi kanallar aracılığı ile bir uyarıda

[261] *New York Times,* 6 Ocak 1952.

bulundu. Görüşmelerde Churchill'in ayrı bir Ortadoğu paktı için bastıracağından ürken Türk yetkililer, eğer NATO'ya tam üyeliklerine şart koşulursa başvurularını yeniden gözden geçireceklerini açıkladılar. Türkiye, bu uyarısında, önce NATO'ya dâhil olmak istediğini, hangi bölgede ne ile görevlendirileceğinin ise daha sonra, kendisinin de temsil edildiği 14 üyeli NATO kurulunda beraberce kararlaştırılmasını istediğini dile getiriyordu. 8 Ocak'ta, Londra, Paris ve Washington'daki Türk heyetleri bu ayrıntıyı bulundukları ülkelerin yetkililerine iletmekle görevlendirildiler.

Aslında Türk yetkililer, Avrupa savunması içerisinde, Mareşal Eisenhower'ın komutası altında olmak istiyorlardı. Türk Hükümeti, Ortadoğu ülkelerinin yer aldığı bir topluluğun parçası olmak istemiyordu. Türk Hükümeti, Mareşal Eisenhower'ın ya da Güney Avrupa Komutanı Amiral Carney'in komutasına değil de özel bir konuma maruz bırakılarak, Washington'daki Daimi Heyet'in komutasına verilmekten çekiniyordu.

Ortadoğu'da olası bir pakt, İngiltere ile Mısır arasındaki anlaşmazlık dolayısı ile oldukça zor görünüyordu. Ancak Türkiye yine de Ortadoğu'daki bir oluşum içerisinde değil de 12 üyeli Kuzey Atlantik Birliği içerisinde yer almak istiyordu. Türkiye, tabiri caizse bunun için tüm kozlarını kullanarak bastırıyordu. Türk yetkililer, tarafsızlığı dahi telaffuz etmişlerdi. Türkiye'nin tarafsızlığını koruduğu "*Kemalist devrim*"in ilk yılları ve karmaşık tarafsızlık ilişkileri içerisindeki 2. Dünya Savaşı yılları Batılıların hala hafizasındaydı.

Yunan Hükümeti de Türk Hükümeti gibi, doğrudan doğruya Amerikan komutası altında, hatta mümkünse Mareşal Eisenhower'ın komutası altında olmak istediğini

bildiriyordu. Yunan yetkililer, ABD'ye bunun Yunan halkının isteği olduğunu iletmekteydiler[262].

Amerikan Dışişleri Bakanlığı bir gün sonra Türk ve Yunan Hükümeti'nin bu endişelerini hafifletebilmek için bir açıklama yapma gereğini duydu. ABD düzenlemelerin tüm tarafları memnun edecek şekilde yapılacağına ve Yunanistan ve Türkiye'nin ön şartsız ve tam üye olarak NATO'ya kabul edileceğine garanti verdi. Dışişleri Bakanlığı'ndan Lincoln White, NATO Antlaşması'ndaki değişiklikler tüm üye devletlerce onaylanır onaylanmaz, Türkiye ve Yunanistan'ın herhangi bir sınırlamaya tabi tutulmadan NATO'ya dâhil edileceğini söyledi[263].

5- Genişlemenin Amerikan Senatosu ve Fransız Meclisi'nce Onaylanması

10 Ocak'ta Başkan Truman, Türkiye ve Yunanistan'ı da kapsayacak şekilde yenilenen NATO Antlaşması'nı onaylaması için Senato'ya gönderdi. Başkan, Senato'ya NATO'daki genişlemeyi onaylamasını arzuladığını bildiren bir de ileti gönderdi. Truman notunda şöyle diyordu: "*Benim pekişmiş inancıma göre Yunanistan ve Türkiye gibi özgür dünyanın barışa dayalı bir düzen kurmasına katkıda bulunan iki ülkenin NATO hedeflerine ulaşmak için Birliğe dâhil edilmeleri bir gerekliliktir. Bu yüzden Senato'nun bu konu ile ilgili olumlu bir adım atmasını ümit etmekteyim.*"

262 *New York Times,* 9 Ocak 1952.
263 *New York Times,* 10 Ocak 1952.

Başkan'ın Senato'ya bu iletiyi gönderdiği saatlerde, Senato Silahlı Kuvvetler Kurulu, Georgialı Demokrat Senatör Richard B. Russell başkanlığında toplanmış, Savunma Bakanı Robert A. Lovett tarafından bilgilendirilmekteydi. İki buçuk saat süren bu gizli toplantıda, Lovett tüm çabalara rağmen yeniden silahlanma hamlesinin olması gerekenden daha yavaş ilerlediğini Kurul'a bildirdi. Bakan, aynı zamanda, Senato'nun 1953 yılında Amerikan Ordusu'ndaki asker sayısının 4 milyona ulaşacağı beklentisinin de biraz fazla olduğunu belirtti. Asker sayısı bir süre daha 1952 yılı başında olduğu gibi 3.5 milyon civarında seyredecekti.

Asker sayısında beklenen artışın sağlanamaması ve silah üretiminde de hedeflenen seviyeye ulaşılamaması, Amerikan Savunma Bakanlığı'nın Dünya'yı hala tehlikeli bir yer olarak farz etmesine sebep oluyordu. Bu bağlamda, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya kabulü, Bakan Lovett'a göre doğru bir karardı. Bu yüzden Senato, NATO'da genişlemeyi sağlamak için elinden gelen tüm çabayı sarf etmeliydi. Yani bir başka deyişle, Savunma Bakanlığı, Başkan Truman'ın NATO'da genişlemeye gitme fikrine onay veriyordu[264].

Bu kararı takiben, 15 Ocak 1952'de Senato Dış İlişkiler Kurulu bir araya gelerek Yunanistan ve Türkiye'nin NATO tam üyelik başvurusunu kabul etme kararı aldı. Böylece Eisenhower'ın başında bulunduğu Avrupa savunma hattı, tüm Akdeniz'i kapsayacak şekilde genişlemiş olacaktı. Bir buçuk saat kadar süren ve kapalı gerçekleştirilen toplantıda 9 üye genişleme taraftarı oy kullanırken, Iowalı Demokrat Senatör Guy M. Gillette

---

[264] *New York Times,* 11 Ocak 1952.

çekimser oy kullandı. Oylamada kimse genişleme karşıtı oy kullanmadığı için kararın oybirliği ile alındığı açıklandı.

Dış İlişkiler Kurulu'nun kapalı toplantısına dışarıdan sadece Dışişleri Bakanı Dean Acheson ile Genelkurmay Başkanı Omar N. Bradley katıldı. Her iki yüksek yetkili de genişleme taraftarı kısa konuşmalar yaptı ve genişlemenin hem Ortadoğu petrolleri, hem de Batı Avrupa savunması için olan önemine değindi. Görüşme gerçekleşirken, Savunma Bakanı Robert A. Lovett da toplantı başkanı Tom Connally'e göndermiş olduğu mektup ile genişleme taraftarı olduğunu yinelemişti.

NATO genişlemesinin Meclis'ten hızla geçirilmesi düşünülüyordu. Senatör Connally, Senato'nun demokrat liderlerinden konuya öncelik verilmesini isteyecekti ve böylece NATO genişleme sözleşmesi Amerikan Senatosu'na en kısa zamanda onaylatılacaktı. Görünüşe göre Senato'da genişlemeye karşıt bir akım yoktu. Dolayısı ile kararın 2/3 çoğunluk oyunu alarak kolayca onaylanacağı tahmin ediliyordu.

ABD genişleme kararını kendi yasama organından geçirdikten hemen sonra, diğer 11 üye ülke de genişlemeyi kendi kurumlarından geçirecekti. Diğer 11 üyenin genişleme kararını onaylamada ABD'yi takip edeceğine neredeyse kesin gözü ile bakılıyordu. Önemli olan kararın Amerikan Senatosu'nda 2/3 çoğunluk oyunu alarak onanmasıydı. Diğer işlemler kolayca bu onamayı takip edecekti.

Bakan Acheson, Dış İlişkiler Kurulu'nda yaptığı konuşmada bir miktar 1947'deki gelişmelerden, bir miktar da Truman Doktrini'nden bahsettikten sonra Yunan ve Türk Orduları'na övgüde bulundu. Bakan, özellikle Türk Ordusu'nun özgür dünyanın en büyük ordularından biri olduğunu söyledi. Yunanistan ve Türkiye, beraberce, Karadeniz'den

Akdeniz'e inmek isteyecek bir Rus hareketine karşı koyacaklardı. Ayrıca Türkiye, Rusların İran üzerinden Ortadoğu'ya inme tasarısına karşı bir yan cephe oluşturacaktı.

Mareşal Bradley de konuşmasında Yunanistan ve Türkiye'nin konumları dolayısı ile oldukça önemli iki ülke olduğunu söyledi. Avrasya için çok önemli olan doğu-batı hareketliliği göz önünde bulundurulursa, bu iki ülkeye atfedilen önem hiçbir şekilde abartı değildi. Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya katılımı ile Güney Avrupa, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'yı savunmak çok çok daha kolaylaşacaktı. Ayrıca Bradley'e göre, Avrupa savunma hattının güneydoğu kesimi zaten Orta Akdeniz merkez alınarak kurulmalıydı. Dolayısı ile Yunanistan ve Türkiye'nin üyeliği bir bakıma bu ortamın da sağlanmasını kolaylaştıracaktı.

Bu arada gerçekleşen Dış İlişkiler Kurulu toplantısında sadece NATO genişlemesi konuşulmamıştı. Kore ile ilgili de bazı konular gündeme gelmiş; bazı atamalar da tartışılmıştı. Bu toplantıda kabul edilen atamalardan biri George C. McGhee'nin Türkiye büyükelçiliği oldu[265]. McGhee, Türkiye ve NATO üyeliği arasında merak uyandıran bir uyum ilginç bir şekilde göze çarpmaktaydı.

Amerikan kamuoyu, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya dâhil olma isteklerini doğrudan doğruya Sovyet tehditlerine bağlıyordu. Tabii ki bu iki ülkenin silahlı kuvvetlerinden, stratejik konumlarından NATO da çok fayda sağlayacaktı. Hatta Türkiye'nin, Ortadoğu'daki Arap devletler ile ilişkilerin düzeltilmesi konusunda çok faydalı olması bekleniyordu[266].

---

[265] *New York Times,* 16 Ocak 1952.
[266] *New York Times,* 17 Ocak 1952.

24 Ocak'ta Fransız Meclisi NATO genişlemesine yeşil ışık yaktı. Yunanistan ve Türkiye'nin Birliğe katılması, 516'ya 101 oy ile Fransız Meclisi'nden geçmişti. Belirtilene göre komünistlerin haricindeki diğer tüm vekiller genişlemeye onay vermişti. Dışişleri Bakanı Schuman; "*Değişen NATO sözleşmesi hakkındaki diğer resmi işlemlerin bir ay içerisindeki Lizbon toplantısına yetişmesini istiyoruz*" dedi.

Fransız Meclisi genişleme kararını tartışırken en çok rahatsızlık yaratan konu, Yunanistan ve Türkiye NATO savunma alanına dâhil olurken, Tunus'un savunma dışında kalıyor olmasıydı. Özellikle Tunus ve Fas'ın NATO bölgesi dışında olması Fransız vekilleri oldukça rahatsız ediyordu. General Pierre Billotte ve General Joseph Goislard de Monsabert, çeşitli yerlerde, Tunus'un Avrupa ve Kuzey Atlantik savunmasında bir üs olarak kullanılabileceğini, dolayısı ile bunun Fransız Hükümetince NATO Kurulu'na taşınması gerektiğini söylüyorlardı.

Dışişleri Bakanı Schuman, bu konuyu NATO Kurulu'na taşıyacaklarını ve Tunus ve Fas'ın Birliğe dâhil edilmesi için ellerinden geleni yapacaklarını söyledi. Ancak Bakan NATO'da kararların oybirliği ile alındığını da hatırlatarak, durumun ABD tarafından istenmediğini ima etti.

Eski Çalışma Bakanı Daniel Mayer, Tunus ve Fas'ın NATO içerisinde yer alması konusunda Sosyalistlerin de diğer milletvekilleri ile aynı fikirde olduğunu söyledi. Sosyalist kesim, Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliğine de olumlu yaklaşmış; bu genişlemeyi Avrupa savunması için bir gereklilik olarak değerlendirmişti.

Komünistler ise Bakan Schuman'ı ABD'nin isteklerini Fransız Meclisi'ne taşımakla suçluyordu. Schuman, bu iddialara karşılık vermedi. Sonuç olarak NATO

genişlemesi Fransız Meclisi'nden sorunsuzca geçmişti. Ancak Tunus ve Fas'ın savunmaya dâhil edilmesi tartışmalarını da beraberinde getirmişti[267].

Amerikan Senatosu ise NATO'nun genişleme arzusunu ilk olarak 29 Ocak 1952'de oyladı. İlginçtir ki Senato'daki bu oylamaya sadece 6 senatör katıldı. 6 senatörün 6'sı da olumlu oy kullandı ve Senato, NATO genişlemesi gibi önemli bir olayı bu şekilde onayladı.

Amerikan Senatosu'nun sadece altı üye ile aldığı bu karar gerçekten de resmiydi. Öyle ki New York Times gazetesi bir gün sonra bu haberi geçerken "*6 Kişilik Senato 2 Ülkeyi NATO'ya Soktu*" başlığını atabilmişti. Yazının devamında ise yazar rahatça Yunanistan ve Türkiye'nin teknik olarak 29 Ocak gecesi NATO'ya girmiş olduğunu söylüyordu.

6 kişilik oylama neredeyse on dakika sürmüştü. Oy kullanan 6 senatör'den üçü demokrat, üçü cumhuriyetçi idi. Demokratlar Teksas'tan Tom Connally, Georgia'dan Walter F. George ve Washington'dan Warren G. Magnuson idi. Cumhuriyetçi senatörler ise yine Washington'dan Harry F. Cain, Idaho'dan Herman Walker ve Illinois'den Everett Dirksen idi.

Amerikan Senatosu, yani Amerikan Üst Meclisi, her eyaletten iki senatör olmak üzere, toplam 100 senatörden oluşmaktaydı ve Amerikan Anayasa'sı, bir önerinin yasalaşabilmesi için Senato mevcudunun 2/3'sinin onayını şart koşuyordu. Fakat herhalde Anayasa'da en az katılım ile ilgili bir kural yoktu ki Senato NATO genişlemesi gibi bir kararı 6 kişi ile alabilmişti. Önceden de belirtildiği gibi diğer 11 NATO üyesi ülkenin de

---

[267] *New York Times,* 25 Ocak 1952.

büyük bir ihtimalle Amerikan Senatosu'nun kararını takip edeceği düşünülürse, böylesine bir kararın sadece altı kişi ile Senato'dan geçirilmesi oldukça ilginçti.

Büyük bir süratle gerçekleştirilen ve NATO genişlemesinin de oylandığı bu Senato toplantısında bazı başka konularda senatörlerin oyuna sunulmuştu. Bunlardan bir tanesi, Başkan Truman'ın Yakın Doğu, Güney Asya ve Afrika ilişkilerinde Albay Henry A. Byroade'ı Dışişleri Bakanı'na yardımcı olarak atama önerisiydi. Hatta bu öneride ufak bir pürüz de çıkmıştı. Senato Dış İlişkiler Kurulu, Byroade'nin asker olması dolayısı ile atamayı onaylayamayacağını söylüyordu. Kurul Başkanı Tom Connally, Albay'ın askerlikle ilişiğini kesmemesi halinde atamanın Kurul'dan geçemeyeceğini hatırlattı. Bu ve benzeri atamalarda önce Senato Dış İlişkiler Kurulu'nun, daha sonra da Senato'nun onayı aranıyordu[268].

Bir gün sonra, yine Senato Dış İlişkiler Kurulu üyesi de olan Iowalı Demokrat Senatör Guy M. Gillette, altı kişilik oylamanın görüntü olarak hoş olmadığı itirazıyla oylamanın yenilenmesi gerektiğini Beyaz Saray'a bildirdi. Senatör Gillette, genişlemeye karşı olmadığını belirttikten sonra, kayıtlı 96 Senatör mevcutken sadece altı kişinin böyle bir kararı tüm Amerikan milleti adına almasının, hem Müttefik ülkeler, hem de Amerikan devletine düşman ülkeler tarafından tepki ile karşılanacağını söyledi. Kaldı ki diğer 11 NATO üyesi ülke, aynı oylamayı kendi meclislerinde de yapacaklardı. Dolayısı ile bu ülkeler illa ki Amerikan Senatosu'nun bu işlemi nasıl gerçekleştirdiğine göz atmak isteyeceklerdi.

---

[268] *New York Times,* 30 Ocak 1952.

Beyaz Saray, Senatör Gillette'nin bu uyarısını dikkate alarak kararın Başkan tarafından imzalanmasını bir miktar geciktirdi. Senato'nun farklı bir karar almasını kimse beklemiyordu. Dolayısı ile NATO genişlemesinin Senato'da yeniden oylanmasında bir sakınca görülmedi[269].

Sonraki gün, yani 31 Ocak tarihinde, Senato, Senatör Gillette'nin uyarısına paralel olarak, kararı yeniden oylamak istediğini, dolayısı ile Başkan'ın tasarıyı Senato'ya geri göndermesini talep etti. Sorun olan ilk oylamanın ardından, Cumhuriyetçi Parti önderlerinden New Hampshireli Styles Bridges, tekrar oylama gerçekleşmeden önce Partisinin yoklama isteyeceğini söylüyordu. Cumhuriyetçi Parti ayrıca, Hükümet'in oylamanın yeniden yapılacağı günü senatörlere önceden bildirmesini talep etti. Hükümet yetkilileri bunun üzerine senatörlere oylama tarihinden en az bir gün önce hatırlatma yapacağını açıkladı[270].

Senato yeniden oylama için 6 Şubat'ta toplandı. Ancak konu dış ilişkiler uzmanlarının hesapladığı kadar kısa sürmedi. Görüşme hararetli bir tartışmaya dönüştü. Önceden NATO'ya karşı olan senatörler, genişleme tartışmalarını bahane ederek, Başkan Truman'ın savunma ile ilgili aldığı bazı kararlara Senato sınırlaması getirilmesi gerektiğini iddia ettiler. Dolayısı ile tartışmalar uzadı ve oylamaya beklendiği gibi aynı gün içerisinde geçilemedi.

Tartışmalar sırasında Utahlı Cumhuriyetçi Senatör Arthur V. Watkins bastırarak, Amerikan Anayasası'na göre, ülkeyi savaşa sokma kararının sadece Meclis'e ait olduğunu pekiştirmeye çalıştı. Senato, Yunanistan ve Türkiye'nin üyeliğini onaylarken, bir madde

---

[269] *New York Times,* 31 Ocak 1952.
[270] *New York Times*, 1 Şubat 1952.

ile de Amerikan Silahlı Kuvvetleri'nin, ülke dışına hangi şartlarla asker göndereceğini düzenlemeye çalıştı. Senato'ya göre Amerikan askerlerinin herhangi bir NATO üyesi ülkenin topraklarında görevlendirilmesi sınırlandırmalıydı.

Watkins özellikle, Amerikan Ordusu'nun ülke dışında görev alıp almamasına Hükümet'in değil, Meclis'in karar vermesini istiyordu. Böylece ülkeyi savaşa sokabilecek durumlardan belki kaçınılabilirdi.

Cumhuriyetçi Parti'den birçok senatör, Senatör Watkins ile hemfikirdi. Partiye önderlik eden Senatör Robert A. Taft da bu senatörler arasındaydı. Bazı diğer senatörler ise kısmen de olsa Watkins'in görüşlerine katılıyorlardı. Tartışma aslında bu kararın dozunu tutturamamaktan dolayı uzuyordu ve tartışma uzadıkça Kuzey Atlantik Birliği dahi tartışma konusu haline geliyordu. Senatör Watkins ve Senatör Taft'ın başından beri Kuzey Atlantik Birliği'ne karşı oldukları bilinmekteydi. Hatta Watkins ve Taft, Başkan Truman'ın Meclis'e ait olan "*savaş ilan etme yetkisi*"ni gasp ettiğini düşünüyorlardı. Senatör Watkins, kendisine yüklenen demokrat senatörlere karşı, "*izolasyonist*" düşüncede olmadığını, hatta kendi önerisi dikkate alındığı takdirde Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliklerine olumlu bakabileceğini dahi söylüyordu[271].

Amerikan Senatosu, 7 Şubat 1952 tarihinde Yunanistan ve Türkiye'nin NATO tam üyeliğini ikinci kez, 73'e 2 onayladı. Altı senatörün katıldığı ilk oylamadan sekiz gün sonra gelen bu yeniden oylama, Senatör Watkins'in Senatör Taft ile birlikte dile getirdiği Başkan'ı sınırlandırma taleplerinden vazgeçmeleri sonrasında gerçekleşti. Watkins, açıklamaları ile Senato'nun kendisinin hedeflediği farkındalığa ulaştığını, dolayısı ile

---

[271] *New York Times*, 7 Şubat 1952.

önergesini geri çektiğini söyledi. Demokrat liderler ise Watkins'in ve ona destek veren Cumhuriyetçi lider Taft'ın tartışmayı kaybettiğini, bu yüzden geri çekilmek zorunda kaldıklarını iddia ettiler.

NATO genişlemesine olumsuz bakan iki senatör, Kuzey Dakota ve Güney Dakota'nın Cumhuriyetçi Senatörleri, William Langer ve Francis Case idi. 73 olumlu oyun 44'ü demokrat senatörlerden, 29'u ise cumhuriyetçi senatörlerden gelmişti.

Kimilerine göre bu gelişme, Senatör Taft'ın Cumhuriyetçi Parti'nin başkanlık adaylığını Mareşal Eisenhower'a kaptıracağının da bir işareti oldu. Demokratlara göre, cumhuriyetçi senatörler Watkins'e destek vermeyeceklerini göstererek, ileride Senatör Taft'ı da desteklemeyeceklerini göstermiş oldu. Büyük bir siyasetçi olarak tanınan Taft ise yaptığı açıklamada, Watkins'e destek vererek sadece Meclis'in Başkan'ın kararlarını denetleme fikrine dikkat çekmek istediğini söyledi.

Günün sonunda NATO'daki genişleme Senato tarafından kabul edilmiş oldu. Ya da bir başka deyişle, Senato, Başkan Truman'ın NATO'yu genişletme kararına onay vermiş oldu. Genişleme kararının resmileşmesi için artık diğer NATO ülkelerinin de aynı kararı meclislerinden geçirmesi bekleniyordu[272].

6- Lizbon Toplantısı ve Mareşal Eisenhower'ın Yeni Üyeleri Denetlemesi

[272] *New York Times*, 8 Şubat 1952.

NATO Daimi Heyeti, 10 Şubat'ta Lizbon'da bir araya geldi. Heyet'in tartışacağı konular arasında Yunan ve Türk Orduları'nın NATO Orduları'na nasıl dâhil edilecekleri konusu da vardı. Bu konuda Fransa'dan gelen teklif, Heyet tarafından değerlendirmeye alındı.

Görüşmeler sonrasında Heyet, Fransızların teklif ettiği gibi, Yunan ve Türk Ordular'ını, Güney Avrupa Müttefik Orduları Komutanı Amiral Carney'in emrine vermeyi seçeneklerin en uygunu olarak kabul etti. Ancak son karar bir gün içerisinde toplanacak NATO Askeri Kurulu tarafından verilecekti.

Fransız teklifine göre, iki yeni NATO üyesinin Kara Kuvvetleri kendi ulusal komutanlarının emrinde kalacak; Yunan ve Türk Deniz ve Hava Kuvvetleri ise geçici bir süreliğine NATO komutası altında bulunacaktı. Fransa'nın böyle bir teklifte bulunması ve Daimi Heyet'in Fransız teklifini benimsemesi, İngiliz ve Amerikalıların Yunan ve Türk Kuvvetleri'ni nasıl görevlendireceklerine bir türlü aralarında karar verememeleri ile de bağlantılıydı. Bazı askeri çevrelere göre, Fransa bu teklifle bir anlamda arabuluculuk rolü de üslenmeye çalışıyordu.

NATO Daimi Heyeti; ABD, Britanya ve Fransa Genelkurmay Başkanlığı'nın birer temsilcisinden oluşan üç kişilik bir heyetti. Lizbon'daki toplantıda ABD'yi Genelkurmay Başkanı General Omar N.Bradley; Britanya'yı Kraliyet Hava Kuvvetleri'nden Mareşal Sir John Slessor; Fransa'yı ise General Paul Ely temsil ediyordu. Toplantıda Kanadalı Korgeneral Charles Foulkes da NATO Askeri Kurulu Başkanı olarak hazır bulunuyordu[273].

---

[273] *New York Times*, 11 Şubat 1952.

15 Şubat'ta ABD Dışişleri Bakanlığı bir açıklama ile tüm diğer NATO üyelerinin kendilerine haber vererek, Yunanistan ve Türkiye'yi Atlantik Birliği'ne tam üye olarak kabul ettiklerini belirtti. En son bu açıklamanın yapıldığı gün, İtalya, genişlemeyi onayladığını ABD'ye bildirmişti. Böylece sıra tam üyelik teklifinin ABD tarafından Yunanistan ve Türkiye'ye iletilmesine geldi. Bundan sonra da Yunanistan ve Türkiye'nin üyelik teklifini onaylaması beklenecekti.

Her iki ülkenin de geçen ilkbahardan beri ciddi anlamda NATO'ya katılmak istediği bilinmekteydi. Dolayısı ile Yunanistan ve Türkiye'nin teklifi kabul etmesinin aksi neredeyse olasılıksızdı. Ancak yine de Yunanistan ve Türkiye, üyelik teklifini resmen kabul ettikleri zaman NATO üyesi olmuş olacaklardı.

Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyeliklerini ilk kabul eden ülkenin Britanya olduğu bilinmekteydi. Britanya, 6 Aralık'ta bu genişlemeyi onayladığını ABD'ye bildirmişti. Kanada 21 Ocak'ta, Norveç ise 24 Ocak'ta genişlemeyi kabul etmişti. İtalya'nın da onayı ile genişleme kararı üzerinde üyeler oybirliğine ulaşmış oluyordu[274].

18 Şubat tarihi itibarı ile Yunanistan Krallığı ve Türkiye Cumhuriyeti resmi olarak NATO üyesi sayılmaktaydı. Öyle ki 20 – 25 Şubat tarihleri arasında Lizbon'da gerçekleşen 9. NATO toplantısında Yunanistan ve Türkiye tam üye olarak tüm oturumlarda gerekli bakanları ile yer aldı[275]. 20 Şubat'ta New York Times gazetesi, *"NATO Görüşmeleri Bugün Lizbon'da Başlıyor"* başlıklı yazısında "*12 müttefik*" tanımı yerini "*14 müttefik*" tanımını kullanmıştı[276].

---

[274] *New York Times*, 16 Şubat 1952.
[275] *New York Times*, 26 Şubat1952.
[276] *New York Times*, 20 Şubat 1952.

Lizbon'da 14 ülkeden 35 bakan bir araya geldi. Toplantıya damgasını vuran ana konu yine silahlanma ve Batı Almanya'nın Avrupa Savunma Topluluğu içerisinde nasıl yer alacağı oldu. Bundan başka, Avrupa'nın iktisadi durumu ve çeşitli altyapı yatırımları ile ilgili kararlar alındı.

Kanada Dışişleri Bakanı Lester B. Pearson'ın başkanlık ettiği Lizbon toplantısında, Yunanistan ve Türkiye ile ilgili askeri konular da alabileceği son şekli aldı. Önceden Daimi Heyetçe de tartışılan, Yunan ve Türk Ordusu'nun NATO güçleri ile nasıl bütünleşeceği konusu, üzerinde biraz değişiklik yapılarak NATO Kurulu'nca kabul edildi.

Kurul, Yunanistan ve Türkiye'nin Kara ve Hava Kuvvetleri'ni Müttefik Avrupa Orduları'nın Güney Avrupa Komutasına bağlamayı uygun gördü. Her iki ülkenin Deniz Kuvvetleri de kendi Genelkurmay Başkanlıkları'nın yönetimine bırakıldı. Zaten tüm taraflar birbirleri ile sıkı bir ilişki içerisinde olacaklardı.

Bu son değişiklikler, Daimi Heyet'in sunduğu teklife yakın olmakla beraber tıpatıp aynı değildi. Daimi Heyet, Yunan ve Türk Hava ve Deniz Kuvvetleri'ni NATO Güney Avrupa Komutası'na vermeyi, Kara Kuvvetleri'ni ülkelerin ulusal komutasına bırakmayı tavsiye etmişti.

NATO Kurul'u, Daimi Heyet'in, Akdeniz Komutası ve Müttefiklerin Akdeniz'deki kuvvet ilişkileri ve işbirlikleri üzerinde çalışmaya devam etmesini istedi. Bir sonraki toplantıda Daimi Heyet çalışmalarını yeniden Kurul'a sunacaktı[277].

Anlaşılan o ki Yunan ve Türk Deniz Kuvvetleri'nin, Müttefik Orduları Güney Avrupa Komutanlığı dışı bırakılması askeri değil de siyasi bir karardı. Müttefikler kendi

[277] *New York Times*, 26 Şubat 1952.

aralarında Akdeniz komutasını nasıl düzenleyeceklerini çözemedikleri için böyle bir karar almışlardı. Britanya, Ortadoğu paktı fikrini hala zaman zaman gündeme getiriyordu. Yani Britanya, bu bölgedeki saygınlığı ve üstünlüğü için hala mücadele vermekteydi. Ancak diğer taraftan da Yunanistan ve Türkiye genel anlamda Amerikalı bir komutanın emrine girmek istiyorlardı.

Amerikalılar, olası bir savaş halinde siyasi çekişmelerin bir tarafa bırakılarak herkesin üzerine düşen görevi yerine getireceğinden oldukça emindi. Dolayısı ile Akdeniz'e kimin komutanlık edeceği konusunda çok tedirgin değildiler. Kaldı ki Amerikalı Amiral Carney ile İngiliz Amiral Edelsten'un arası da hiç kötü sayılmazdı. Olası bir tehlikede 6. Filo'nun Akdeniz'de egemenlik kuracağı ve diğer devletlerinde 6. Filo ile anlaşmak zorunda kalacağı Amerikalılara göre çok açıktı. Bu yüzden önemli olan savaşacak birliklerin yeterli şekilde donatılması ve eğitilmesi idi ki bu yolda ciddi adımlar atılıyordu ve atılmaktaydı[278].

1 Mart 1952'de Fransa'daki Müttefik Kuvvetleri Avrupa Başkumandanlığı'nda, Mareşal Eisenhower'ın da katılımıyla, Yunan ve Türk bayrakları ilk defa diğer devletlerin bayrakları ile birlikte göndere çekildi. Türk ve Yunan Büyükelçisi, Numan Menemencioğlu ve Panayotis Pipinelis törende Eisenhower'e eşlik etti.

Törende küçük bir konuşma yapan Eisenhower, saldırı için değil, barışı korumak için çalıştıklarını söyledi. NATO tasarılarına göre 1952 yılı sonunda hazırdaki tümen sayısı 50'ye çıkarılacaktı. Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya katılımları bu açıdan olumlu bir gelişmeydi. Yunanistan'ın hazırda 10, Türkiye'nin ise hazırda 22 tümeni mevcuttu. Bu

[278] *New York Times,* 9 Mart 1952.

arada, Eisenhower'ın bir hafta içerisinde uçakla Yunanistan'a ve Türkiye'ye gitmesi ve emrine katılan bu yeni birimleri denetlemesi beklenmekteydi[279].

Yapılan açıklamalara göre Eisenhower 3 Mart'ta yola çıkacaktı. Mareşal önce Ankara'ya gidecek; oradan da Atina'ya geçecekti; en son da İtalya'ya uğrayacak ve orada Güney Avrupa Cephesi Komutanı Amiral Carney ile buluşacaktı[280]. Eisenhower'a Kurmay Başkanı General Alfred M. Gruenther eşlik edecekti[281]. Mart başı için tasarlanan bu gezi karmaşıklığı devam eden NATO Akdeniz Komutasını düzenlemek amaçlıydı. Eisenhower ve yardımcıları, Türkiye ve Yunanistan'daki siyasi ve askeri önderlerle Akdeniz komutasını görüşecekti.

Yunan ve Türk Kara ve Hava Kuvvetleri, Lizbon toplantısında kararlaştırıldığı gibi NATO Güney Avrupa Kuvvetleri Komutanı Amiral Carney'in kumandasında olacaktı. Amiral Carney, ABD Doğu Atlantik ve Akdeniz komutanı olduğu gibi Akdeniz'i de kapsamakta olan NATO Güney Avrupa Deniz Kuvvetleri'nin de komutanıydı.

Yunanistan ve Türkiye katılmadan önce, sadece İtalyan Kara Kuvvetleri'nden oluşan NATO Güney Avrupa Kara Kuvvetleri de yine Amiral Carney'in Güney Avrupa Komutanlığı içerisindeydi. İtalyan Korgeneral Mauricio L. de Castiglioni, Amiral Carney'in hemen altında, sadece İtalyan Kara Kuvvetleri'nden oluşan Güney Avrupa Kara Kuvvetleri'nden sorumluydu. Yani ilk bakışta Yunan ve Türk Kara Kuvvetleri'nin dâhil olacağı komutanlıktan İtalyan Korgeneral Castiglioni sorumlu gibi gözüküyordu.

---

279 *New York Times*, 2 Mart 1952.
280 *New York Times*, 3 Mart 1952.
281 *New York Times*, 28 Şubat 1952.

Aslında İtalya, Türk ve Yunan Kara Kuvvetleri'ne kumanda etmek için oldukça hevesliydi. Yunan ve Türk yetkililer ise bu durumdan hiç hoşnut değildi. İtalya'nın Lizbon toplantısındaki tüm girişimlerine rağmen iki yeni üyenin hoşnutsuzluğu giderilemedi ve konunun çözümü daha ileri bir tarihe ertelenerek İtalya, Yunanistan ve Türkiye arası siyasi bir gerilim engellenmeye çalışıldı.

İtalyan Savunma Bakanı Randolfo Pacciardi'nin Amerikan Genelkurmay Başkanı Mareşal Bradley ve General Gruenther ile görüşmesinin hemen ardından, Amerikan Savunma Bakanı Robert A. Lovett, Güney Avrupa Kara Kuvvetleri dâhilindeki Yunan ve Türk Kuvvetleri'ne kimin komuta edeceğine daha sonra karar verileceğini açıkladı. Anlaşıldığı kadarı ile İtalyanlar gayrı resmi bir üslupla Güney Avrupa Komutası'nda ara bir komuta birimi oluşturmayı ve bu birime de İtalyan bir generalin gelmesini teklif etmişlerdi. Ancak bazı askeri çevreler bu teklife karşı çıkmıştı.

Bu durum Britanya'nın Akdeniz komutasına İngiliz bir Amiral'in gelmesi için ısrar etmesine benziyordu. İngiliz Amiral Earl Mountbatten, Britanya Akdeniz Komutası'nı baharda Amiral Sir John Edelston'dan devralacaktı. Britanya'nın beklentisi, Amiral Mountbatten'in aynı zamanda NATO Akdeniz Komutanlığı'na da getirilmesiydi. Müttefik Donanması Atlantik Kumandanı'nın Amerikalı oluşu, Akdeniz'e İngiliz bir komutan atanacağı konusunda Britanya'yı hala heveslendirmekteydi.

Ancak hem Yunanlıların, hem Türklerin, hem de İtalyanların Akdeniz komutasına bir İngiliz'in getirilmesine karşı olduğu biliniyordu. Diğer taraftan, Amerikalılara göre, İngilizlerin öngördüğü gibi kurulması olası bir Ortadoğu paktına Türkiye hazır sayılabilecekken, Yunanistan böyle bir paktın içerisinde yer almaya pek de hazır değildi.

Çünkü bu iki ülkenin artık Kuzey Atlantik Paktı tam üyeleri olarak bazı öncelikli sorumlulukları vardı[282].

Aslında Mareşal Eisenhower, başkanlık seçimlerine katılmak için ülkesinden bekleniyordu. Eisenhower, Cumhuriyetçi Parti'nin başkanlık seçimlerindeki aday adayıydı. Dolayısı ile Mareşal'in ülkesine geri dönmesi ve 7 Temmuz'da gerçekleşecek Cumhuriyetçi Parti Ulusal Kongresi öncesi hazırlıklarını tamamlaması bekleniyordu. Fakat Eisenhower'ın yardımcıları, bunun aksine Mareşal'in ABD'ye dönüşü ile ilgili bir takvim değil, Yunanistan ve Türkiye gezisi ile ilgili bir takvim hazırlığı içerisinde olduğunu söylediler.

Bazı Eisenhower destekçilerine göre, Mareşal'in kampanya çalışmaları için ülkeye geç dönecek olması hiç de sorun değildi. Hatta bazı kimseler, Eisenhower'ın Cumhuriyetçi Parti başkan adaylığını kazanması için ülkeye dönmesine bile gerek olmadığını düşünüyorlardı. Diğer bir kesim ise Lizbon'da alınan olumlu kararlar dolayısı ile Eisenhower'ın ülkeye erken döneceğini tahmin ediyordu. Bu kesime göre Eisenhower, üstlendiği Avrupa Orduları'nı düzenleme görevini çoktan başarı ile tamamlamıştı. Ancak Paris'ten Mareşal'in Yunanistan ve Türkiye seyahati açıklanırken, yakın gelecekte ABD'ye geri dönüş ile ilgili bir planının henüz bulunmadığı açıklandı.

Eisenhower'ın başkan adaylığı yarışındaki rakibi Cumhuriyetçi Parti'nin başındaki efsanevi Senatör Robert A. Taft idi. Taft seçim çalışmalarını gittikçe hızlandırıyordu. Eisenhower ise aday adaylığı dönemi çalışmaları için Avrupa'daki görevini bırakmayacağını açıklamıştı. Ancak Mareşal'in destekçileri, kendisinin hem

---

[282] *New York Times*, 22 Şubat 1952.

görevine devam edip, hem de bazı siyasi toplantılara gayrı resmi olarak katılabileceğini düşünüyorlardı.

Bu arada St. Louis ve Missouri'nin cumhuriyetçi önderlerinden Barak T. Mattingly bu seçimlerde Eisenhower'ı destekleyeceğini açıkladı. Mattingly, Eisenhower'in seçim kampanyasında görev almayı da kabul etmişti. Mattingly, bir önceki seçimlerde, o zamanki Cumhuriyetçi Parti başkan adayı, şimdiki New York Valisi Thomas E. Dewey'in kampanyasına destek vermişti[283].

3 Mart 1952 tarihinde Mareşal Dwight D. Eisenhower Türkiye'ye geldi. Eisenhower'ın ziyareti, Türkiye'nin Batı güçleri arasına katıldığını bütün kesinliği ile ortaya koyan en belirleyici hareketti. Ziyaret, Türkiye'yi Batılı Müttefikler arasına dâhil eden ABD'nin bu bağlamdaki son jesti olarak da tanımlanıyordu. Amerikalılara göre, topraklarının büyük bir kısmı Asya'da olan Türkiye'nin NATO üyeliği, Mustafa Kemal'in otuz yıl önce başlattığı "*incelikli bir tavırla doğuyu unutup batıya doğru dönme*" hareketi ile uyum içerisindeydi. Dolayısı ile Amerikalılara göre Türkiye bu durumdan çok mutluydu.

Mareşal Eisenhower, Türkiye'de bir bayram havası ile karşılandı. Mareşal'in uçağı yerel saatle akşamüzeri 5 gibi Esenboğa Askeri Havaalanı'na indi. Eisenhower'ı görmek için öyle bir kalabalık birikmişti ki düzeni sağlamaya çalışan askeri birlikler görevlerini güçlükle yerine getirebildiler.

İki ülkenin milli marşları askeri bando eşliğinde söylendikten sonra, Mareşal Eisenhower küçük bir basın açıklamasında bulundu. Mareşal, basının bu ziyaretten

---

[283] *New York Times*, 24 Şubat 1952.

“*dünyayı sarsacak haberler*” çıkmasını beklememesi gerektiğini hatırlattı. Türkiye’nin NATO’ya katılımı önemli bir gelişmeydi. Türkiye’yi önemli kılan, onun cesur insanları ve coğrafi konumuydu. Ayrıca, Mareşal’e göre, Türkiye, otuz yıldır, Batı değerleri ile uyumlu, ilerici, demokratik hükümetler tarafından yönetilmekteydi.

Mareşal’e bu ziyarette eşinden başka on dört görevli daha eşlik ediyordu. Bu kişiler arasında planlandığı gibi Eisenhower’ın Kurmay Başkanı General Alfred M. Gruenther da vardı. Ankara’ya en soğuk günlerinden birinde varan heyeti karşılamak için her bir NATO üyesi ülke temsilci göndermişti. Bu arada Türk askeri şeref kıtası da saygı gereği, Mareşal’in güzergâhı üzerinde üç yüz metre aralıkla nöbet tutarak kendisine bir çeşit güvenlik çemberi oluşturuyordu.

Eisenhower ve eşine misafir edilecekleri Çankaya Köşkü’ne kadar Amerikan Büyükelçisi George C. McGhee ve eşi eşlik etti. Büyükelçi ve eşi, akşam da Eisenhower ve eşi için bir davet verecekti. Ertesi sabah, Eisenhower, Başbakan Adnan Menderes ile görüşecekti. Görüşmenin bir buçuk saat kadar süreceği tahmin ediliyordu. Eisenhower daha sonra da Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut ve yardımcıları ile iki saat kadar görüşecekti. Eisenhower’ın katılacağı tek resmi toplantı Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü’nün vereceği öğlen yemeği olacaktı.

Öğleden sonra yakındaki bazı askeri üsler gezilecek, sonrasında da bir şehir turu düzenlenecekti. Akşamüstü saat beş buçukta Mareşal, Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ı nezaketen ziyaret edecek ve birkaç kişinin daha eşlik edeceği ikili, gayrı resmi bir akşam yemeği yiyeceklerdi. Ertesi gün Mareşal İstanbul’a geçecekti. Mareşal’in aynı gün içerisinde Selanik’e oradan da Atina’ya gitmesi tasarlanmaktaydı.

Eisenhower'ın Türkiye ziyaretinin başladığı gün, komünizm ile yönetilen Romanya'dan Türk Hükümeti'ne resmi bir uyarı geldi. Türkiye'nin "*saldırgan Kuzey Atlantik Paktı*" üyeliğini sürdürmesi, Romen haber ajansının bildirdiğine göre, iki ülke ilişkileri üzerinde oldukça yıpratıcı bir etki yaratacaktı. Gönderdiği resmi uyarıda, Romanya, gelecekte iki ülke arasında yaşanacak sürtüşmelerden NATO üyeliği dolayısı ile Türkiye'yi sorumlu tutacağını bildiriyordu[284]. Romanya'nın protesto notasına, bir gün sonra Prag radyosu da katıldı. Prag radyosu, Romen haber ajansı gibi, Türkiye'nin NATO'ya tam üye olmakla saldırgan bir siyaset izlediğini açıkladı[285].

Kuzey Atlantik Müttefikliği'nin Akdeniz ve Karadeniz kıyılarını da içine alacak şekilde genişlediği, Mareşal Eisenhower'ın Türkiye ve Yunanistan ziyareti ile çarpıcı bir şekilde gözler önüne serilmiş oldu. Öyle ki Amerikan basınına göre Mareşal Eisenhower bu iki ülkede NATO Kuvvetleri Avrupa Başkomutanı olarak bulunuyordu ve bu rütbe kendisini NATO üyeliği onanmış olan Türk ve Yunan Kuvvetleri'nin de başkomutanı yapıyordu[286].

Özellikle Türkiye'nin NATO'ya kabul edilme süreci, oldukça zıt ruh hallerinden geçmiş; bu ülkenin NATO tam üyeliğine kimi zaman kesin gözü ile bakılırken, kimi zaman da tam üyelik neredeyse bir hayal olarak gözükmüştü. Eisenhower'ın ziyareti ile pekişen tam üyelik, Amerikalılara göre hem Türklerin saygınlığını arttırmış, hem de kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlamıştı.

---

[284] *New York Times,* 4 Mart 1952.
[285] *New York Times,* 5 Mart 1952.
[286] *New York Times,* 6 Mart 1952.

Tarihte birçok kez Ruslarla karşı karşıya gelmiş olan Türkler, o dönemde, eninde sonunda bir Rus saldırısına uğrayacakları inancındaydılar. Bu görüşe göre Ruslarla karşılaşmaktan kaçış adeta imkânsızdı. Dolayısı ile zaman gelip çattığında yalnız olmayacaklarını bilmek Türkleri rahatlatıyordu. Hatta Eisenhower'ın ordularının ileri sağ kanadı olarak Ruslarla çarpışacak olmak, Türklerde bir isteklilik hali dahi yaratmaktaydı[287].

Eisenhower, 5 Mart'ta, tasarlandığı gibi Yunanistan'a geçti. Eisenhower Yunanistan'da da Türkiye'dekine benzer şekilde sevgi gösterileri ile karşılandı. Yunanlılar da Türkler gibi Batılı devletlerin kendilerini artık daha fazla umursadığını düşünüyordu.

Eisenhower, Yunanistan'da önce Selanik'in biraz dışarısında kalan Sedes Askeri Hava Üssü'nü inceledi. Mareşal ve heyeti akşam Atina yakınlarındaki Hellenico Askeri Üssü'ne vardılar. Kendilerini burada Başbakan Yardımcısı Sophocles Venizelos, Amerikan Büyükelçisi John E. Peurifoy ve Yunan Savunma Bakanı Amiral Alexander Sakellariou karşıladı. İki ülkenin milli marşları çalındı ve Mareşal Eisenhower, Türkiye'deki gibi bir basın açıklaması yaptı.

Eisenhower konuşmasında basının kendisine bu kadar ilgi göstermesinden çok memnun olduğunu söyledi ve Yunanistan'ı Batı medeniyetinin merkezi olarak tanımladı. Bu ziyaretin amacı, Mareşal'in tanımlamasına göre, Yunanistan ve Türkiye'deki askeri yetkililerle tanışmak, onların sorunlarını dinlemek ve onlarla yakınlaşmak idi. Eisenhower, bu iki ülkede yaptığı temasları ve gördüklerini tamamen tatmin edici olarak nitelendirdi. Mareşal ayrıca Yunanistan'ı baharda tekrar ziyaret etmeyi umduğunu da sözlerine ekledi.

---

[287] *New York Times,* 4 Mart 1952.

Eisenhower daha sonra Yunanistan Başbakanı Nicholas Plastiras, Dışişleri Bakanı Venizelos, Plastiras ve Venizelos'un yardımcıları ve tüm askeri yetkililerle genel bir toplantı gerçekleştirdi. Toplantı sonrasında NATO yetkililerinin Yunan Ordusu mevcudunu arttırma önerisi getirdiği açıklandı.

Aslında Eisenhower hem Türkiye'de hem de Yunanistan'da gördüklerinden oldukça memnun kalmıştı. Türkiye'nin 400 bin askerden oluşan 22 tümeni ve Yunanistan'ın 165 bin askerden oluşan 10 tümeni, Eisenhower'ın Avrupa'da elinde bulunan tümen gücünden daha fazlaydı. Elbette ki Türk ve Yunan tümenleri, Batıdakiler gibi geniş çaplı ve iyi silahlandırılmış değildi. Ancak birlikler iyi kademelendirilmişti ve savaşma isteği yüksek askerlerden oluşuyordu.

Olası bir muharebede Türk ve Yunan askerlerin en az Sovyet ve Sovyet uydusu ülkeleri askerleri kadar başarı göstereceklerine şüphe yoktu. Üstelik bu iki ülke, ordularını geliştirmek için oldukça hevesliydi. Her ikisi de bu iş için ABD'den daha fazla kaynak talep etmekteydi. Amerikalılar da Türk ve Yunan Kuvvetleri'nin talep ettikleri kaynakları hak ettiğini düşünüyorlardı.

Bir gün sonra Eisenhower ve eşi, Yunan Kralı Paul ve Kraliçe Fredericka'nın akşam yemeği misafirleri olacaklardı. Daha sonraki gün ise Mareşal ve heyeti Paris'e doğru yola çıkacaktı[288].

6 Mart 1952 sabahı Eisenhower ve heyeti, Yunan Genelkurmay Başkanlığı'na ziyarette bulundu. Burada kendilerine Yunan Ordusu'nun daha fazla tanka, topa ve özellikle daha fazla uçak savara ve hepsinden önemlisi daha fazla paraya ihtiyacı olduğu

---

[288] *New York Times,* 6 Mart 1952.

bildirildi. Yunan ve Türk güçlerinin NATO Orduları ile bütünleşme aşamasına böylece bir giriş yapılmış oluyordu. Toplantıdan sonra Eisenhower, NATO Orduları Komutanı olarak Meçhul Asker Anıtı'na çelenk bıraktı ve sonra, her zaman görmek istediğini belirttiği Acropolis'i gezdi.

Heyet daha sonra şehrin yakınlarındaki deniz ve hava üslerini gezdi. Sonra da şereflerine Atina Askeri Okulu'nda verilen resmi öğlen yemeğine katıldı. Yemekte çeşitli rütbelerden 300 Yunan subayı ve Kral Paul de hazır bulundu. Kral, Eisenhower'a en değerli Kraliyet nişanı sayılan "*Kurtarıcı'nın Düzeni Büyük Haccı*"nı takdim eti.

Öğleden sonra Mareşal ve heyeti Atina Askeri Klubü'ne geçti. Akşam yemeği de daha önceden tasarlandığı gibi Saray'da yenilecekti. Heyet, ertesi gün Roma üzerinden Paris yakınındaki karargâhına dönecekti[289].

7 Mart akşamı heyet Paris'e döndü. Eisenhower, NATO'nun en yeni iki üyesinin maneviyatını oldukça yüksek bulduğunu söylüyordu. Eisenhower'a göre Türk ve Yunan yetkililer de Atlantik Birliği'ne kabul edildikleri için oldukça mutluydular ve Mareşal bu durumun daha fazla barış ve güvenlik getireceğini ümit ediyordu[290].

---

[289] *New York Times,* 7 Mart 1952.
[290] *New York Times,* 8 Mart 1952.

III- YENİ DÜNYA DÜZENİ VE AMERİKAN DIŞ SİYASETİNDE YENİ DÖNEM

A- MONROE DOKTRİNİNDEN TRUMAN DOKTRİNİNE

Önceki iki bölümde, gazete haberlerinin genel yapısı dolayısı ile ABD'nin 2. Dünya Savaşı sonrası değişen dış siyasetine fazlasıyla değinildiğini düşünerek bu bölümde daha çok konu ile ilgili temel eleştirilere yer vermeye çalışacağız. Ancak olayları Amerikan resmi bakış açısına göre, kısaca ve genel hatları ile yeniden tekrarlamak gerekirse, ABD'nin 2. Dünya Savaşı sonrası Birleşmiş Milletler aracılığı ile küresel bir barış ortamı arzuladığını, ancak Sovyetler Birliği'nin saldırgan tutumu dolayısı ile yeniden silahlanarak kendisini ve dünyanın Sovyet etkisi dışında kalan bölümlerini korumak zorunda kaldığını söyleyebiliriz[291].

Amerikan dış siyasetindeki bu değişim, Avrupa kıtası siyasi ve askeri ilişkilerine karışmamayı öngören Monroe Doktrini'nden, baskı altındaki yabancı ülkelere özgürlükler konusunda yardımcı olmayı amaç edinen Truman Doktrini'ne geçiş olarak da tanımlanmaktadır. Şimdi bu tanımlamaya karşı geliştirilen eleştirel yaklaşımlara geçiyoruz.

---

[291] *NATO, Facts About The North Atlantic Treaty Organization*, NATO Information Services, Paris, Ocak 1962, s.3.

B- ABD'NİN YENİ DIŞ SİYASETİNE MUHALEFET

1- ABD ve Açık Kapı Politikası

a- Açık Kapı Politikası'nın Temelleri

Adolf Hitler, 1924 yılında yaşadığı dokuz aylık mahkûmiyet sırasında, hedeflerini, hedeflerinin sebeplerini ve düşüncelerini bir araya toplayarak bir kitap haline getirdi. Daha sonra Nazi Partisi propaganda aracı olarak da çokça kullanılan bu ünlü kitabın adı "*Kavgam*" idi. Batı dünyası tarafından adeta bir canavar olarak ilan edilen Hitler, birçok ayrıntıya girmekten kaçınmadığı bu kitabında, amacının, "*devletinin ve milletinin bekası*" olduğunu en açık şekliyle dile getirmekteydi.

Hitler'e göre Alman nüfusu her yıl yaklaşık 900 bin kişi kadar artmaktaydı. Alman kaynakları ise bu nüfus artışını ancak bir süre daha beslemeye yeterdi. Dolayısı ile ülkenin ileride bir açlık tehlikesi ile karşılaşmaması için, Alman dış politikası ele alınırken, bu tehlike ve bu tehlikeye karşı alınabilecek önlemler de mutlaka göz önünde bulundurulmalıydı.

Dönemin Alman yetkilileri, bu tehlikeye karşı dört çözüm seçeneği üretti. Bunlardan ilki, Fransa'da da uygulandığı gibi doğum kontrolü yöntemiydi. Hükümet, bu seçeneği "*ahlaki*" bulmadığı için kabul etmemekteydi. Hitler'e göre de bu yöntem "*doğal*" olmadığı için doğru değildi. Bu yöntem ile bir ırk, zaman içerisinde zayıf düşerek diğer

ırkların boyunduruğu altına girebilirdi. Hitler'in kendi ifadesiyle, "Alman *milletinin bekasını nüfus artışını engelleyerek temin etmeye çalışan bir kimse, onun geleceğini mahvediyor demekti...*"

İkinci seçenek, "*dâhili kolonizasyon*" olarak adlandırılan, var olan toprakları yeniden düzenleme ve eldeki toprakların verimini arttırma yöntemiydi. Bu, bir çeşit toprak reformu anlamına da geliyordu. Dolayısı ile büyük mülk sahipleri bu seçeneğe oldukça karşıydı. Hükümet de bu yöntemin özel mülkiyet karşıtlığına dönüşebileceğinden korkuyor; dolayısı ile bu seçeneğe pek sıcak bakmıyordu. Bu seçenek, Hitler için de çok mantıklı değildi; çünkü uzun vadeli bir çözüm değildi.

Geriye iki seçenek kalıyordu. Ya yeni topraklar ele geçirilecek ve artan Alman nüfusu buralara yerleştirilerek milletin bekası sağlanacaktı ya da Alman endüstrisi ve ticareti için dış pazarlar bulunacak ve ihtiyaçlar bu şekilde temin edilmeye çalışılacaktı. Yani Hitler'in deyimi ile "*ya bir arazi elde etme politikası*"na gidilecekti; "ya da *bir sömürgecilik ve ticaret politikası*" uygulamaya konacaktı[292].

Hitler yeni topraklar elde etme taraftarıydı. Dönemin Alman hükümeti ise daha az çatışma içereceğini düşündüğü için dış pazarlar bulma yolunu seçti. Bunun sonucunda 1. Dünya Savaşı çıktı. Hitler iktidara gelip, önceden de belirttiği gibi milleti için yeni topraklar elde etmeye çalıştığında ise dünya kendisini birincisinden çok daha büyük bir çatışmanın içerisinde buldu.

2. Dünya Savaşı sonunda, ABD, 1. Dünya Savaşı'nın sonundaki gibi Avrupa'dan geri çekilmedi. Amerikalı yetkililer, yaptıkları açıklamalar ve takındıkları tavırlar ile bu

---

[292] Adolf Hitler, *Kavgam*, Manifesto Kitap, İstanbul, 2005, s.108-113.

durumun o dönem için alınmış bir çeşit "*güvenlik*" önlemi olduğunu, amaçlarında herhangi bir saldırganlık olmadığını açıklayarak, Avrupa'daki varlıklarını bir şekilde sürdürdüler. Kamuoyunun bir kısmı da bu söylenenlere, yine kendi güvenlikleri için eleştirel ve muhalif yaklaşmaya başladı ve eleştirel tavır çeşitli şekillerde devam etti.

"*Revizyonist*" olarak adlandırılan bu kimseler, zaman içerisinde Amerikan dış politikasını Amerikan iç politikasının belirlediği tezini ortaya attılar ve ABD'nin "*Açık Kapı Siyaseti*"ni eleştirmeye başladılar. Bu kesime göre, ABD'nin ülke dışında almaya çalıştığı güvenlik önlemleri, söylendiği gibi uluslararası dinamiklerden değil de daha çok ülkenin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanıyordu.

Amerikalı siyasetçiler, adını "*bipartisanship*" olarak koydukları ve anlaşmalı olarak eleştiriye kapadıkları dış siyaset anlayışlarında ne yazık ki revizyonistlere karşı da taviz vermediler. Dolayısı ile genel anlamda kabul gören tarihsel olgulara getirilen eleştirel yaklaşımlar uzunca bir dönem Amerikan siyasi hayatında fazla yer bulamadı[293].

Bir kesim revizyoniste göre, Amerikan Orduları'nın Avrupa'dan geri çekilmeyişi, Sovyet tehditleri yüzünden değil de tamamen Amerikan siyasetinin belkemiği haline gelmiş olan Açık Kapı politikasından kaynaklanıyordu. Bu durumun günümüz itibarıyla en önemli kanıtı, Sovyet tehdidinin çoktan kaybolmuş olduğu dönemlerde dahi ABD'nin Avrupa'daki askeri varlığını sürdürmüş olmasıydı. Örneğin, Reagan yönetimi sırasında Pentagon'da çeşitli üst düzey görevlerde bulunmuş, bir "*şahin*" olduğu şüphe götürmeyen

---

[293] Türkkaya Ataöv, *Amerika N.A.T.O. ve Türkiye*, İleri Yay., , İstanbul, 2006, s.170-172.

Fred Charles Ikle, 1990'da yayınladığı kitabında, Sovyetler Birliği'nin 1950'lerin ortalarından itibaren Batı Avrupa için bir tehdit olmaktan çıktığını yazmaktaydı[294].

William Appleman Williams, Walter LaFeber ve diğer "*Açık Kapı*" tarihçilerine göre, ABD en azından 1880'lerden beri iktisadi anlamda yayılmacı bir dış siyaset izlemekteydi. Bu yayılmacı dış siyasetin temelinde ise Amerikalı yetkililerin, ülke içerisinde istikrarı sağlamanın ve iyi yaşamanın doğrudan doğruya iktisadi varsıllıkla sağlanabileceği inancı yatmaktaydı. Bu tarz bir varsıllık ise ancak ve ancak ABD'nin deniz aşırı pazarlara açılması, oralarda yatırımlar yapması ve dışarıdan içeriye hammadde ve kar transferi taşıması ile mümkündü. Ülke içerisindeki toplumsal ve siyasi karışıklıkları önlemenin başka yolu yoktu.

Eğer dış pazarlar kendilerini Amerikan girişimlerine kapatır ise Amerikan Devleti'nin, ithalata, ihracata ve para transferlerine bazı sınırlamalar getirmesi gerekebilirdi. Belki Amerikan Hükümeti ülke ekonomisini düzenleme işine el atmak zorunda kalırdı. Böyle bir durum elbette ki Amerikan toplumu içerisindeki serbest piyasa taraftarlarının hiç istemediği bir şeydi. ABD, serbest piyasa dinamikleri üzerine kurulmuş ve bu kuram sayesinde gelişimini sağlamış bir ülkeydi. Dolayısı ile toplum içerisindeki "*sözü geçen*" kimseleri bu kuram var etmişti. Bu kesimin kendilerini var eden piyasa kuramına herhangi bir aşamada sırtlarını dönmesi beklenemezdi. Hatta tersine, bu kesimin devlet sınırlamalarına olan karşıtlığı, Açık Kapı politikasının eleştirisiz kabul edilmesini sağlayan ana sebep olmalıydı.

---

[294] Christopher Layne, *The Peace of Illusions*, Cornell University Press, Ithaca, 2006, s.26.

Dış pazarların Amerikan mal ve girişimlerine kapatılması, biraz da abartılarak, "*Amerikan yaşam tarzı*"nın tehlikeye düşmesi olarak tanımlandı. Bu, bazı yabancı ideolojilerin, Amerikan yaşantısına sızmasına sebep olur; Amerikan devleti de bu duruma karşı çaresiz, kendisini korumak için askeri bir devlete dönüşmek zorunda kalabilirdi. Öyle ki iktisadi üretim, askeri ihtiyaçlar doğrultusunda kısıtlanmak zorunda kalır; bu koşulun sağlanabilmesi için de baştakiler, belki "*totaliter*" bir rejim kurmak zorunda kalabilirlerdi.

Açık Kapı politikası, takipçileri tarafından bu varsayımlarla kamuoyuna benimsetildi. Amerikan ideallerinin, özgürlüklerinin ve demokrasisinin sonu anlamına gelecek herhangi bir "*içe kapanıklık*", bu sebeplerden dolayı kesinlikle kabul edilemezdi. Amerikan özgürlüklerinin ve demokrasisinin sürdürülebilmesi adına ABD mutlaka dış pazarlara açılmalıydı.

Aslında, Açık Kapı politikası bu şekilde ortaya konduğunda, ABD'nin diğer yayılmacı Avrupalı devletlerden pek bir farkı kalmıyordu. Ancak ilginç bir şekilde, ABD'nin 2. Dünya Savaşı sonrası, ülkemizin ve diğer bazı Avrasya ülkelerinin pazarlarına, Avrupa devletlerinden çok daha rahat girdiğini ve hatta zaman zaman davet bile edildiğini görüyoruz. Bunun birden fazla sebebi olmakla birlikte, en önemli sebebi bilindiği kadarı ile coğrafya idi.

Stratejistlere göre, ülkeler, doğaları gereği, önce kendi coğrafyalarında tutunmaya; güvenliklerini ve bekalarını bu coğrafyada sağlamaya çalışıyorlardı. Bulunduğu coğrafyaya tutunabilen ülke, zaman içerisinde, sınırlarının ihtiyaçlarını karşılamadığı gerekçesiyle çeşitli arayışlar içerisine giriyordu. Bazı ülkeler, bu arayış içerisinde, zaman zaman yayılmacı politikalar izlemeye yöneliyordu. İster iktisadi, ister coğrafi yayılmacılığı

tercih etsin, yayılma ideolojisine sahip bir ülke, doğal olarak, önce kendi çevresine yayılmaya çalışıyordu. Yayılmacı ülke, kendisini dengeleyecek bir karşı güce ya da kendisini sınırlayacak coğrafi engellere ulaşıncaya kadar çevresindeki yerel pazarları ya da toprakları kendi hâkimiyetine katmaya devam ediyordu.

Bu, ABD için de böyle oldu. ABD de işe ilk önce kendi çevresinden başladı. Zamanla, Amerikan iktisadi egemenliği, Pasifik'e ve 2. Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa'ya kadar genişleyebildi.

Avrasya'daki ülkeler için ise bölgesel egemenlik ilan etmek, kıtanın yapısı ve geçmişi dolayısı ile Amerika kıtasındaki kadar kolay değildi. Avrasya'da kıta sınırlarına ulaşmadan önce bir başka yerel kuvvet ile karşılaşma olasılığı, Amerika kıtasına oranla çok daha yüksekti. Örneğin Avrupalı devletler, 1500'lü yıllardan 2. Dünya Savaşı sonuna kadar tüm Avrupa'yı kapsayan tek bir yerel güç oluşturamamışlardı. Çünkü devamlı öbeklere ayrılarak birbirleri ile çarpışmak zorunda kalmışlardı. Bu ülkelere kıyasla ABD çok daha kısa sürede kendi kıtası üzerinde istediği hâkimiyeti sağladı ve kıtanın doğal sınırlarına ulaştı.

ABD Açık Kapı politikasını öncelikle kendi komşuları üzerinde uyguladı. Açık Kapı uygulaması, sıra Avrasya ülkelerine geldiğinde ise neredeyse kusursuz hale gelmişti. Dolayısı ile ABD'nin Avrasya pazarlarına girerken fazla zorlanmadığını görüyoruz. Diğer yandan, Avrasya'daki küçük devletler, Amerikan yöntemleri ve iktisadi yayılmacılığı karşısında, Avrupa yayılmacılığına karşı oldukları gibi tecrübeli ve tetikte değillerdi. Hatta ABD ile girilecek iktisadi ilişkilerin, Avrupa güçlerine olan bağımlılığı dengeleyeceği tahmin edilmiş ve bu yüzden desteklenmişti.

ABD'ye duyulan yakınlığın bir sebebi de yine coğrafyadan, ya da coğrafi uzaklıktan kaynaklanıyor. Avrasyalı küçük ülkeler, ABD'yi aradaki coğrafi mesafeden dolayı kendileri için daha az tehdit olarak görmüşlerdi.

Kapıları açık dünya, iki temel esas üzerine kuruldu. İlk olarak ülkelerin iktisadi olarak kapılarını ABD'ye aralamaları geliyordu. İkinci olarak ise ülkelerin düşüncelerini ve siyasetlerini Amerikan düşünce akımlarına açmaları gerekiyordu. Bu iki esas birbirini tamamlayarak "*Açık Kapı Dünyası*"nın temellerini oluşturuyordu.

Siyasi açıklık ile iktisadi açıklığı bir arada yürütmek aslında çok akıllıcaydı. Çünkü bir ülkenin pazarını ABD'ye kapatabilmesi için önce düşünsel bir çaba, bir altyapı oluşturması, sonrasında ise bu düşünsel boyutu siyasi boyuta taşıması gerekiyordu. Aksi halde bir ülkenin pazarını diğer bir ülkeye kapatabilmesi ya da kapalı olan pazarını ABD'ye açabilmesi olası değildi.

Benzer şekilde iktisadi açıklık da siyasi açıklığı tetiklemekteydi. İktisadi olarak kapılarını Amerikan ürünlerine aralamış bir ülkenin, siyasi ya da düşünsel olarak kendisini Amerikan ideolojilerinden yalıtması olanaksızlaşıyordu. Böylece pazarın ABD'ye açıklığı pekişmiş oluyordu.

Aslında Amerikan yayılmacılığı başlangıçta tamamen iktisadi idi. Deniz aşırı bölgelerin yönetimini ele geçirmek amaçlanmıyordu. Daha çok, 19. yüzyılda Britanya'nın yaptığı gibi, ticaret serbestîsi elde edilmeye çalışılıyor, bunun için yerel yönetimlere çeşitli baskılar yapılıyordu. Ancak iktisadi yayılmacılık, doğası gereği, Amerikan dış siyasetinde bazı değişikliklere yol açtı. Temelde iktisadi olan Açık Kapı yayılmacılığı öyle bir seviyeye ulaştı ki bazı jeopolitik gereksinimleri de beraberinde getirmeye başladı; örneğin

ticaret yollarının serbestliği ve güvenliği ya da bazı hammaddelere olan mutlak gereksinim gibi. Bu noktada Amerikan iktisadi gücü, dünya üzerindeki bazı siyasi kararları etki altında bırakmaya yöneldi.

2. Dünya Savaşı sonrası, Amerikalı yöneticiler, Açık Kapı iktisadi yayılmacılığına yardımcı olacak bir uluslararası siyasi düzene ihtiyaç duyduklarını fark ettiler. Amerikalı yetkililer bu yönde açıklamalar yapmaya başladılar. Savaş sonrası kurulacak yeni siyasi düzenin, uluslararası ticarete ve yatırımcılığı el üstünde tutacaktı. Ayrıca savaş ve benzeri istikrarsız ortamlar, uluslararası ticareti ve yatırımları olumsuz etkileyeceği için tercih edilmemekteydi. ABD bu şekilde barışçıl bir uluslararası ortam kurarak dünyanın çeşitli yerlerindeki pazarların kendisine olan açıklığını sürekli hale getirmeyi hedefliyordu.

ABD diğer taraftan da iktisadi çıkarlarının yüksek olduğu coğrafi bölgelerde, istikrarın bozulmaması için kendisi, bir süper güç olarak, "*dengeleyici*" rolünü üstlenecekti. Bu tür bölgelerdeki ülkeler iç karışıklığa düşmemeliydi ki bu ülkelerdeki ticari çıkarlar ya da yatırımlar tehlikeye düşmesin. Yine bu tür ülkeler, "*doğru*" hükümetler tarafından yönetilmeliydi ve ticaret hep devam etmeliydi.

"*Doğru*" olarak kabul edilen hükümetler, ülke pazarını dış ticarete kapatmayan, ABD'nin baskın olduğu uluslararası pazarda yer almaya istekli hükümetlerdi. İhracatın ithalata tercih edildiği merkantilist anlayış ya da kendi kendine yetmeye çalışan, ithalatı ile ihracatı dengeli milli hükümetler tercih edilmemekteydi.

ABD özellikle 1890'ların başından itibaren, Karayip Adaları'nda ve Güney Amerika'da yerel pazarlarını paylaşmaya karşı çıkan devrimci ve milliyetçi hükümetlere

ciddi müdahalelerde bulunmuştu. Öyle ki bu durum yavaş yavaş Amerikan genel stratejisinin önemli bir özelliği haline geldi.

Hükümetlerin pazarlarını kapatma eğilimlerine karşı, "*demokratikleşme*" ve "*iktisadi kalkınma*" tartışmaları ile müdahalelerde bulunuluyordu. Eğer "*demokratikleşme*" ya da "*kalkınma*" yaklaşımları sonuç vermez ise son çare olarak sıra gizli ya da açık Amerikan askeri müdahalelerine geliyordu. Bu şekilde iktisadi açıklığa karşı olan yerel hükümetler düşürülüyor; yerlerine Amerikan destekli yandaş hükümetler getiriliyordu.

Bu açıdan bakıldığında, ABD'nin 1917 Bolşevik Devrimi sonrası Rusya'ya ve 1930'larda Almanya ve Japonya'ya karşı saldırgan tavırlar sergilemesi, tamamen Amerika'nın Açık Kapı anlayışı kaynaklıydı. ABD özellikle de bu ülkelerin kendi etki alanları içerisindeki bölgeleri, Amerikan iktisadi ve düşünsel girişimlerine kapatmasından çok korkuyordu.

Hâlbuki Amerikalı yöneticilere göre, kapıları herkese açık yerel pazarlar, ABD'nin varsıllığını arttırarak yurt içi siyasi istikrarını sağladığı gibi uluslararası siyasi dengeleri de olumlu etkileyecekti. Çünkü 1930'larda tecrübe edildiği gibi, iktisadi milliyetçilik ve pazarların bazı ülkeler tarafından diğerlerine kapatılması, ülkeleri birbirine karşı saldırganlaştırıyordu. Dolayısı ile Açık Kapı'nın uluslararası barışa da katkısı olacağı düşünülmekteydi.

Açık Kapı ve ticaret serbestîsi üç ana varsayım ile uluslararası barışa katkıda bulunacaktı. Öncelikle tüm ülkeler deniz aşırı pazarlara ve hammaddelere ulaşmak için eşit şartlara kavuşacağından uluslararası rekabet ve savaş riski azalacaktı. Ülkeler savaşmak yerine ticaret yaparak varsıllaşabileceklerdi. Dolayısı ile savaşmaya gerek kalmayacaktı.

İkinci olarak, bu sayede varsıllaşan ülkeler, savaşa karşı tavır alacaklardı; çünkü savaş ortamı ticareti olumsuz etkileyeceği için ülkelere yarardan çok zarar getirecekti. Bir başka deyişle, uluslararası ticaret, ülkeleri birbirlerine daha bağımlı hale getirerek savaşları engelleyecekti. Son olarak da ABD'deki gibi, varsıllaşan ülkeler, iç siyasetlerinde daha istikrarlı hale gelecekler; bu da uluslararası barış ortamını beraberinde getirecekti.

Açık Kapı politikası, barışçıl uluslararası düzen ve yerel pazarlarda açıklığın yanı sıra, deniz aşırı ülkelerin ABD benzeri demokrasilerle yönetilmesini de ısrarla önermekteydi. Çünkü demokrasi ile yönetilen ülkelerin uluslararası ticari düzene daha açık olacağı tahmin ediliyordu. Ayrıca açıklık içerisindeki siyasi düzenlere ABD'nin müdahale etmesi kolaylaşacaktı.

Açık Kapı anlayışına bu boyutu Woodrow Wilson kazandırdı. Wilson'a göre, ülkelerin siyaseten açıklık içerisinde olması, yerel yönetimlerin dış işlerinde barışçı mı yoksa saldırgan mı olduklarını ortaya koyacağı için Amerikan güvenliğine hizmet ediyor olacaktı.

Açık Kapı tarihçileri, ABD'nin 2. Dünya Savaşı sonrası kendi kontrolü altında, uluslararası bir düzen kurabilmesini iki temel sebebe bağlıyorlardı. Bunlardan ilki ABD'nin savaştan bunu yapabilecek iktisadi araçlara ve daha da önemlisi bu fırsata sahip olarak çıkmasıydı. Dolayısı ile ABD arzuladığı gibi, yerel pazarların kapalı olmadığı, kendi kendine yeten ulusal ekonomilerin bulunmadığı, kendi açık kapı dünyasını yaratmaya koyulabilmişti.

İkinci olarak ise ABD 2. Dünya Savaşı'ndan muazzam bir askeri güç ile çıktı. ABD bu sayede savaş sonrası yarattığı uluslararası siyasi düzeni koruyabildi. Siyasi

düzenin yanı sıra, ABD bu askeri gücü sayesinde kendisi için iktisadi öneme sahip bölgeleri de koruması altına alabildi.

Bu iki sebepten ötürü, ABD kendisi için gitgide artan dünya çapındaki iktisadi ve siyasi çıkarlarını takiben tüm dünyaya yayılabildi. Hatta 2. Dünya Savaşı sonrası gelinen noktada, ABD'nin dünya üzerindeki iktisadi, siyasi ve askeri varlığı, birbirini besleyen kapalı bir devre haline geldi[295].

b- 2. Dünya Savaşı'nın sunduğu fırsat

ABD kendi kıtası üzerindeki iktisadi genişlemesini tamamladığında, okyanus ötesine, arda kalan dünya pazarlarına sıçramaya hazırdı. Ancak bu sıçramanın çok doğru bir zamanda yapılması gerekliydi. Askeri, iktisadi ve siyasi açıdan okyanus ötesine güç iletebilmek için hem kusursuz bir yerel kuvvet olmak, hem yeterli teknolojiye sahip olmak, hem de Avrasya'daki kuvvetlerin çok zayıf düştüğü bir anı kollamak gerekiyordu[296].

İlginç bir şekilde 2. Dünya Savaşı'nın bu konuda ABD'ye hiç beklemediği bir fırsatı sunduğunu görüyoruz. Dolayısı ile ABD'nin kendisini nasıl bu savaşın içerisinde bulduğu günümüzde gitgide daha da fazla önem kazanmakta.

Daha önceden de değinildiği gibi, Japonya'nın Pearl Harbor'a, Amerikan istihbaratının haberi olmadan saldırabilmesi pek çok kimsenin aklına fazla yatmıyordu. 20 Ocak 1952'de George Morgenstern de buradan yola çıkarak Chicago Tribune gazetesindeki

---

[295] Christopher Layne, *a.g.e.*, s.28-36.
[296] Christopher Layne, *a.g.e.*, s.29.

köşesinde, emekli İngiliz Deniz Albayı Russell Grenfell'in konu ile ilgili iddialarına yer verdi. Kraliyet Donanması'ndaki 30 yıllık hizmeti sırasında Çanakkale Savaşları'nda da bulunmuş olan Grenfell, 2. Dünya Savaşı hakkındaki "*revizyonist*" varsayımlara katılan ilk saygın İngiliz yazarı oluyordu.

10 Aralık 1941'de Japonlar yaptıkları hava saldırıları sonucu İngiliz gemileri Repulse ve Prince of Wales'i batırmayı başarmıştı. Grenfell öncelikle 1942 yılında Britanya'nın Singapur'daki Uzak Doğu deniz üssünü kaybetmesini bu iki geminin önceden batırılmasına bağlıyordu. Buradan yola çıkarak, İngilizlerin Uzak Doğu üssünü kaybetmesinden sonra, Havai'deki Amerikan üssü Pearl Harbor'ın bir saldırıya uğraması pek de şaşırtıcı bir gelişme değildi. Bu yüzden Pearl Harbor'un Amerikalıların ilan ettikleri gibi beklenmedik bir saldırıya uğramış olması kulağa pek inandırıcı gelmiyordu.

Kaldı ki bazı İngiliz ve Amerikalı yetkililer, çeşitli yer ve zamanlarda, Grenfell'in de katıldığı bu iddiayı destekleyecek açıklamalar da yapmışlardı. Örneğin Britanya Üretim Bakanı Oliver Lyttelton, 1944 yılında yaptığı bir konuşmada, Amerikalıların Japonları Pearl Harbor'a saldırmaları için tahrik ettiğini söylemişti. İngiliz Üretim Bakanı'na göre, ABD'nin kendisini savaşın içerisinde bulduğunu iddia etmesi bu yüzden fazla gerçekçi değildi.

Amerikan Savaş Bakanı Henry L. Stimson ise Kasım 1941'de, Başkan Roosevelt'in yönetiminde toplanan bir bakanlar kurulu görüşmesinde, ABD'yi fazla tehlikeye sokmadan Japonlara ilk hamleyi yaptırmanın yollarını tartıştıklarını defterine not etmişti[297]. Yale Üniversite'ndeki yıllarında ünlü Kafatasları ve Kemikler örgütü ile ilişkisi

---

[297] *Chicago Tribune*, 20 Ocak 1951.

olduğu bilinen Stimson, birçok devlet görevinde yer almış tecrübeli bir siyasetçi idi. Stimson aynı zamanda atom bombası geliştirme projesinin de baş sorumluydu[298].

İngiliz savaş gemileri Repulse ve Prince of Wales'in Çin Denizi'nde batmasına geri dönecek olursak; bu gelişme Albay Grenfell'e göre, Britanya'nın denizlerdeki 300 yıllık egemenliğine son vermişti. Öyle ki bu olay sonrasında İngiliz Deniz Kuvvetleri kendisini bir daha toparlayamamış, ancak Amerikan Donanması'nın yardımları ile yeniden ayağa kalkabilmişti. 2. Dünya Savaşı sona erdiğinde, Britanya'nın okyanuslar üzerindeki mutlak hâkimiyeti, herkesin gözleri önünde yerini Amerikan hâkimiyetine bırakmıştı. Amerikan Deniz Kuvvetleri 2. Dünya Savaşı'ndan öyle bir üstünlükle çıkmıştı ki Birleşik Krallık dahi ABD'nin büyük denizlerdeki hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmıştı[299].

2. Dünya Savaşı, Amerikalılara denizlerde sunduğu fırsatı, Avrasya pazarları için de sunmuştu. ABD kendi kıtasından Avrasya'ya sıçramaya 2. Dünya Savaşı sonrasında artık tam olarak hazırdı. ABD artık Avrasya'ya güç aktarımı yapılabilecek deniz gücüne de sahipti. Avrasya'da kendisine karşı durabilecek yerel bir güç de kalmamıştı. Arda kalan tek şey ABD'nin bu fırsatı değerlendirmesiydi[300].

61 ülkenin katıldığı 2. Dünya Savaşı'nda, 22 milyon kilometre kare toprak üzerinde 110 milyon kişi silahlanarak çatışmıştı. Savaşın sonunda 50 milyonun üzerinde kayıp vardı. 35 milyon kişi ise sakat kalmıştı. ABD Japonya'ya ilk atom bombasını

---

[298] *Encyclopedia Wikipedia*, Henry L. Stimson.
[299] *Chicago Tribune*, 20 Ocak 1952.
[300] Christopher Layne, *a.g.e.*, s.40.

attıktan birkaç hafta sonra Japonya teslim oldu[301]. Almanya ise atom bombasından çok daha önce teslim olmuştu.

Savaştan sonra Avrupa'yı işgal etmesinden korkulan Sovyetler Birliği'nde 1945 yılı sonu itibarıyla 18 yaşın üzerindeki erkek nüfusu sadece 31 milyondu. Savaş sırasında aşağı yukarı 20 milyon Sovyet vatandaşı hayatını kaybetmişti. "*Nazi Almanyası ve peykleri 88 milyon Sovyet yurttaşın oturduğu toprakları istila etmiş, 15 büyük kent, 1.710 küçük kent, 17.000 köy, 6 milyon yapı, 31.850 endüstri kuruluşu, 65.000 km. demiryolu, 56.000 mil karayolu, 90.000 köprü, 10.000 elektrik istasyonu, 1.135 kömür madeni, 3000 petrol kuyusu, 98.000 kollektif çiftlik, 2.890 makine-traktör istasyonu, 40.000 hastane, 84.000 okul, 43.000 kütüphane, 110 milyon kitap, 44.000 tiyatro, 427 müze ve 2.800 kilise yıkılmış, 61 milyon büyükbaş ve 110 milyon kümes hayvanı öldürülmüştü.*"[302]

ABD ise 2. Dünya Savaşı'ndan en az zararla, deyim yerinde ise burnu bile kanamadan çıkan dünya gücü olmuştu. 1960'lara kadar elinde tuttuğu nükleer silah üstünlüğünü ve İngiltere'den devraldığı okyanus hâkimiyetini de göz önünde bulundurulursa, 2. Dünya Savaşı sonrası Avrasya'daki Amerikan yayılmacılığına dur diyebilecek herhangi bir güç gerçekten de yoktu[303].

2. Dünya Savaşı sonunda, yeryüzündeki mal ve hizmetlerin neredeyse yarısı ABD tarafından üretilmekteydi. Amerikan üretimi, fiyat artışlarından arındırılmış verilere göre 1939'dan 1945'e kadar, 209.4 milyar dolardan 355.2 milyar dolara çıkmıştı. Çelik üretimi de aynı yıllar arasında 53 milyon tondan 80 milyona çıkmıştı. Amerikan otomobil üretimi,

[301] Türkkaya Ataöv, *a.g.e.*, s.19.
[302] Türkkaya Ataöv, *a.g.e.*, s.64-67.
[303] Christopher Layne, *a.g.e.*, s.41.

Fransa, İngiltere ve Almanya toplam üretiminin sekiz katıydı. Dünya nüfusunun sadece %6'sını barındıran ABD, dünyadaki toplam elektriğin %46'sını kullanıyordu. 1945 yılı itibarı ile dünya toplam petrol rezervinin %59'u Amerikalı işadamlarının elindeydi[304].

1952 yılı verilerine göre, değil Sovyetler Birliği Donanması, dünyadaki tüm donanmalar bir araya gelse yine de Amerikan Donanması'nın gücüne erişemiyorlardı. Amerikan Donanması, 16 büyük savaş gemisi, 27 büyük uçak gemisi, 78 küçük uçak gemisi, 69 kruvazör, 579 destroyer ve 175 denizaltı ile dünyanın en büyük ve en gelişmiş deniz gücü idi. Amerikan Donanması'nı Büyük Britanya Donanması takip ediyordu. Kraliyet Donanması, 5 büyük savaş gemisi, 6 büyük uçak gemisi, 7 küçük uçak gemisi, 25 kruvazör, 278 destroyer ve 68 denizaltıya sahipti. Sovyetler Birliği'nin donanması İngiliz Donanması'ndan da sonra geliyordu. Rusların sadece 3 büyük savaş gemisi, 14 kruvazörü, 84 destroyeri ve 360 denizaltısı vardı. Sovyetler Birliği'nin hiç uçak gemisi yoktu ve donanması genel olarak eski ve hantaldı.

Kaldı ki Amerikan Hükümeti, 1952 mali yılı itibarıyla, donanmasına bir milyar 150 milyon dolar daha yatırım yapmayı planlıyordu. Alman denizaltı filosunun ortadan kalkması ile Amerikan Donanması denizler altında da egemen duruma gelmişti. Donanma yeni bütçesi ile ikinci bir atom enerjili denizaltı ve 60 bin tonluk yeni bir uçak gemisi inşa ettirecekti. Donanma'ya on yıl boyunca her yıl böyle yeni bir uçak gemisi eklenmeye çalışılacaktı. Amaç, Donanma'ya mümkün olduğunca çok, böyle "*yüzen adalar*" kazandırmaktı[305]. Malum, devir hava saldırıları ve atom bombası devri idi.

---

[304] Geir Lundestad, "Empire by Invitation? The United States and Western Europe, 1945 – 1952", *Journal of Peace Research*", C.23, S.3, 1986, s.264.
[305] *Chicago Tribune*, 24 Ocak 1952.

2- 2. Dünya Savaşı Sonrası İngiliz – Amerikan İşbirliği

20 Haziran 1950 tarihinde, New York Times gazetesinde, Avrupa'da Fransa öncülüğünde oluşturulmaya çalışılan kömür-çelik birliği ile ilgili bir haber çıktı. Bu habere göre Fransa, İngiltere'den bu paylaşım programına katılmasını talep ediyordu. Ancak bazı Fransızların, İngiltere'nin programa katılması konusunda bazı çekinceleri de yok değildi.

Fransa, resmi kanallardan, İngiltere'nin programa katılımının kendileri için önemli olduğunu ve İngiltere'yi de program dâhilinde görmeyi umut ettiklerini söylüyordu ama bir yandan da İngiltere'nin plana başından dâhil edilmesi bazı eleştirilere sebep oluyordu. İngiltere belki de paylaşım programına ilk aşamada davet edilmemeliydi. Sonradan dâhil edilir ise de asil üye olarak değil, imtiyazlı üye olarak dâhil edilmeliydi. Çünkü eğer İngiltere programa başından davet edilirse, ortaya bir program çıkmayabilirdi.

Fransızlar genel anlamda İngiltere'nin paylaşım programını baltalamasında korkuyorlardı. İngiltere, 19. yüzyıl boyunca yaşadığı denizaşırı ilişkiler sonucu, Britanya'nın deniz aşırı ülkelerdeki çıkarlarını ve yatırımlarını, Avrupa kıtası çıkarlarından üstün tutmaya başlamıştı. Zaten İngiltere coğrafi olarak da Avrupa Kıtası'ndan ayrı adaydı. Bu sebepten dolayı, İngiltere, Avrupa'nın güvenlik meselelerine Fransa'dan daha farklı yaklaşabiliyordu.

Bunun yanı sıra, İngiliz İşçi Partisi son zamanlarda Avrupa'daki sosyalist akımlar üzerinde daha fazla etki sahibi olma eğilimindeydi. Bu da Fransızları ayrıca tedirgin etmekteydi.

Fransızlara göre, İngiltere açıkça 2. Dünya Savaşı'nın iktisadi yıkıntısından kurtularak tekrardan bir süper güç olacağı günlerin hayalini kuruyordu. Bunu başarabilmesi için de en başta deniz aşırı varlıklarına ve yaptırımlarına sahip çıkması gerekiyordu. İngiltere ancak bu şekilde gücünü toparlayabilir ve Avrupa'daki üstün konumuna yeniden erişebilirdi. Ancak İngiltere, ilk hedefi olan eski imparatorluk günlerindeki gücüne kavuşuncaya kadar, Avrupa'da tek bir devletin üstün güç olarak öne çıkmasını ince bir siyasetle engellemeye çalışıyordu.

İngiltere, diğer taraftan da gücünü yeniden kazanıncaya kadar Sovyetler Birliği karşısındaki bazı sorumluluklarını ABD'ye devretmişti. Bir başka deyişle, İngiltere, dünyanın çeşitli bölgelerinde öyle bir siyaset izliyordu ki herhangi bir Sovyet genişlemesi İngiliz çıkarlarından önce Amerikan çıkarlarını tehdit ediyordu. İngiltere bu şekilde, kendi gücünü toparlayıncaya kadar Amerikan yalıtımından faydalanmayı planlamıştı.

Gerçekten de İngiltere, İkinci Dünya Savaşı sonrası, Yunanistan, Türkiye ve kısmen de İran üzerindeki bazı sorumluluklarını ABD'ye devrettiği artık bilinen bir gerçekti. Güneydoğu Asya'da da Kore çatışmaları ile benzer bir durum yaratılmaktaydı. Tüm bunlar olup biterken, İngiltere, Amerika'nın koruyucu kalkanı altında Afrika'da yeni bir "*emperyal*" üs kurmakla meşguldü[306].

Fransız tezini destekleyecek bir takım belgeler, 1970'lerin sonuna doğru, İngiltere'nin, 1940'lı yıllarla ilgili bazı gizli kayıtlarını kamuoyuna sunması ile artmaya başladı. Bazı İngiliz tarihçiler bu belgelere dayanarak, Britanya'nın ABD'yi savaş

[306] *New York Times,* 20 Haziran 1950.

sonrasında yanına çekebilmek için bazı siyasi girişimlerde bulunduklarını, hatta belki de Soğuk Savaş'ı bizzat İngilizlerin çıkarmış olabileceğini iddia ediyorlardı.

Bu ikinci kuşak revizyonist akıma, İngiliz tarihçiler, Terry H. Anderson ve Robert M. Hathaway öncüllük ediyordu. Anderson ve Hathaway'a göre, ABD 2. Dünya Savaşı sonrası üç kutuplu ve barışçıl bir düzen hedeflemekteydi. Dolayısı ile Amerikalılar, Stalin'i kışkırtmamak için İngilizlerle olan ilişkilerini belirli bir seviyede tutmaya çalışıyorlardı. Ancak Yalta görüşmeleri sırasında Roosevelt ve Churchill, Stalin'i, Polonya'da kendisine yakın bir hükümeti göreve getirmemesi konusunda ikna edemeyince; Churchill, Roosevelt'i bundan böyle Ruslara karşı daha sert davranmaya ikna edebilmişti.

Yalta görüşmelerinden iki ay sonra Roosevelt'in hayatını kaybetmesi ve Truman'ın başa geçmesi ile ABD tekrardan İngiltere'ye soğuk davranmaya başladı. Truman, Potsdam Konferansı öncesi Churchill ile bir araya gelmekten çekindi. ABD elindeki nükleer teknolojiyi 1945 yılı itibarı ile İngiltere ile paylaşmaya da pek yanaşmıyordu. Borçlar ve askeri malzeme kiralama konularında da bir anlaşma sağlanamıyordu.

Gerçi Truman'ın Ruslarla da arasının iyi olduğu söylenemezdi. Sovyetler Birliği'ne yapılan yardımlar ve borçlar da sonlandırılmıştı. Truman'ın Rus Dışişleri Bakanı Molotov'a çok ağır şeyler söylediği de bilinmekteydi.

Diğer yandan ise Amerikan askerleri yavaş yavaş Avrupa'dan geri çekilmekteydi. Molotov'a söylenen ağır sözler sonrası, Roosevelt'in en önemli danışmanlarından Harry Hopkins, Truman tarafından son bir kez Ruslarla görüşmek üzere Moskova'ya

gönderilmişti. Yani savaş sonrası ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı olan tutumu pek de tutarlı değildi.

ABD'nin savaş sonrası genel olarak takınmaya çalıştığı tarafsız tutum ve askerlerini Avrupa'dan geri çekiyor olması, İngiltere'yi oldukça endişelendiriyordu. İngiltere, savaştan Amerikalılar ya da Ruslar kadar güçlü çıkamamıştı. Dolayısı ile İngiltere'nin, Avrasya'da Ruslara karşı güç dengesini koruyabilmesi için ABD'nin desteğine ihtiyacı vardı. Bu yüzden ABD'yi Sovyetler Birliği'ne karşı, kendi yanına çekebilmek, İngiltere için önemliydi.

İngiliz tarihçilere göre Stalin'in saldırgan tavırları, bu konuda İngiliz siyasetçilerin işine yaramıştı. Stalin önce, daha Yalta'da görüşmeler devam ederken, Batılı müttefiklerinin tavsiyelerini dinlemeyerek Romanya Hükümeti'ni iktidardan düşürmüştü. Polonya'daki seçimlere ise Batılı yetkililer gözlemci olarak kabul edilmemişti. Yalta ve Potsdam görüşmeleri arasında ise meşhur Montrö Sözleşmesi'ni değiştirerek Boğazlarda güvenlik amaçlı bir Rus üssü kurma talebi gelmişti. Sovyetler Birliği, Türkiye – Sovyetler Birliği sınırının da yeniden çizilmesini ve Kars ve Ardahan'ın kendilerine bırakılmasını istediğini Haziran 1945'te şifahen Türk Büyükelçisi'ne bildirmişti.

Her ne kadar dönemin Yakındoğu ve Afrika İlişkileri Masası Başkanı Loy W. Henderson, Sovyetler Birliği'nin bu taleplerinin resmi olmadığını ve hatta Ruslar daha sonradan böyle bir talepleri olmadığını kendileri açıklasa da Amerikan siyaseti ve kamuoyu İngilizlerin istediği gibi Ruslara cephe almaya başlamıştı. Amerikan Kamuoyu Enstitüsü'nün yaptığı araştırmaya göre, Ağustos 1945'te Amerikan toplumunun %54'ü

Sovyetler Birliği'nin savaş sonrası işbirliği içinde olacağını düşünürken, bu güven Aralık 1945'te %44'e, Şubat 1946'da ise %35'e gerilemişti.

ABD, U.S.S. Providence'i Aralık 1945'te Yunanistan'a, 1946 başında ise Missouri ve F.D.R. isimli gemilerini Türkiye'ye göndermişti. Byrnes, 12 Şubat 1946'da Sovyetler Birliği'ne Bulgaristan, Romanya, Viyana ve Arnavutluk ile ilgili üç mektup gönderdi. On gün sonra ise Rusya'nın İran'dan kararlaştırıldığı gibi çekilmesi, ABD'nin bu konuda İngiltere'yi destekliyor olduğu açıklandı.

Churchill'in "*Demir Perde*" konuşması bunlardan sonra, 5 Mart 1946'da geldi. Churchill, 1945 seçimlerini kaybettiği için Fulton, Missouri'deki Westminster Koleji'ndeki meşhur konuşmasını yaptığında aslında İngiltere Başbakanı değildi. Ancak Churchill, muhalefet lideri olarak gittiği ABD'de, "*Demir Perde*" konuşması öncesi Truman ile görüşme imkânı bulmuştu. Şubat 1946'da gerçekleşen bu toplantının ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı tutumunu derinden etkilediği iddia edilmekteydi.

İkinci kuşak revizyonist yazarlardan Fraser Harbutt, 1986'da Soğuk Savaş ile ilgili yayınladığı kitabında, birçok Rus yazarın ve Stalin'in, "*Demir Perde*" konuşması sonrasında kendilerine yönelik Amerikan siyasetinde bir değişiklik olduğuna inandığını açıkladı. Bu, Amerikalı tarihçilerin çok üzerinde durmadığı bir ayrıntıydı. "*Demir Perde*" konuşması, Harbutt'a göre de bir çeşit kırılma noktasıydı. Truman'ın, Yunanistan, Türkiye ve İran'dan oluşan ve "*Dış Kabuk*" olarak adlandırılan coğrafyaya olan ilgisi ve sorumluluğu bugünlerden başlayarak artmıştı. İngiltere ve ABD'nin bu tarihten itibaren Avrupa için birbirleri ile yardımlaşmayı arttırdığı iddia edilebilirdi. Kasım 1946'da Sir Orme Sargent, konu ile ilgili, "*Amerika'nın Yunanistan ve Türkiye'ye olan ilgisi, ümit*

ettiğimiz yönde biçimlenmeye başladı" demişti. Gerçekten de İngiltere, 1947 yılı başında Yunanistan ve Türkiye'ye daha fazla yardımda bulunamayacağını açıkladığında, ABD Truman Doktrini'ni ilan etti.

İngiliz tarihçilere göre, Sovyetler Birliği, hatayı Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'ya doğru hareketlendiğinde yapmıştı. Britanya'nın çıkarları, Orta Avrupa ve Balkanlar'daki Sovyet etkisinden de zarar görmekteydi. Fakat İran Meselesi ve Boğazlardan üs talebi, ABD'yi Sovyetler Birliği'nden uzaklaştırırken Britanya'ya yaklaştırmıştı. Bu noktadan itibaren Britanya, Avrasya'da Sovyetler Birliği'ne karşı ABD'nin desteği ile varlığını sürdürme politikasına ağırlık verdi[307].

Elbette ki Amerikalı tarihçiler Amerikan Hükümeti'nin kendi iradesi ve kendi kararları ile Avrasya'daki Sovyet yayılmacılığına karşı çıktığını ve İngiliz siyasetçilerin kendileri üzerinde bu konu ile ilgili fazla etkisi olmadığını düşünmektedirler[308]. Bazıları, Norveç'e ve Türkiye'ye uygulanan Sovyet baskıları dolayısı ile Amerika'nın bu ülkelere ilgi gösterdiğini ve hatta bu iki ülkenin NATO'ya dâhil edilişlerine bizzat bu Sovyet baskılarının sebep olduğunu kabul eder[309]. Fakat Amerikalı tarihçiler, her ne kadar Soğuk Savaş'ı Stalin'in saldırgan tavırlarının başlattığı konusunda İngilizlerle hemfikirseler de kendi siyaset adamlarının İngiliz siyasetçiler tarafından yönlendirildiğini genel olarak kabul etmemektedirler[310].

---

[307] F. M. Carroll, "Anglo – American Relations and the Origins of the Cold War: The New Perspective", *Canadian Journal of History/Annales canadiennes d'histoire*, S.24, Ağustos 1989, s.191-206.
[308] Patrick J. Hearden, *Architects of Globalism*, The University of Arkansas Press, Fayetteville, 2002, s.312.
[309] Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca, 1987, s.28.
[310] Fotios Moustakis, *The Greek – Turkish Relationship and NATO*", Frank Cass Publishers, Londra, 2003, s.67.

Yine de unutmamak gerekir ki Yunanistan ve Türkiye'ye daha fazla yardımda bulunamayacağını 21 Şubat 1947'de açıklarken, ABD'den bu iki ülkedeki "sorumlulukları" resmen devralmasını talep eden, İngiltere'nin ta kendisi olmuştur[311]. Öbür taraftan İngiliz kayıtlarına göre, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın 1944 yılı Mart ayı bildirisi şöyle demektedir: "*Amacımız kendi gücümüzü Amerika'nınkine karşı dengelemek değil de Amerikan gücünü kendi çıkarlarımız için kullanmak olmalıdır… Eğer görevimizi doğru yerine getirebilirsek Amerika Birleşik Devletleri'ni doğru limana yönlendirebiliriz. Eğer görevimizi yerine getiremezsek, bu muazzam büyüklükteki fakat dengesiz saltanat kayığı, büyük bir olasılıkla okyanusun dibini boylayacaktır*."[312]

---

[311] Joseph C. Satterthwaite, "The Truman Doctrine: Turkey", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, C.401, America and the Middle East, Mayıs 1972, s.75.
[312] F. M. Carroll, *a.g.m.*, S.24, s.207.

SONUÇ

Ülkemizin ve insanlarımızın, son yüzyıl içerisinde iyice hızlanan dünya devinimlerini, geçmişte olduğu gibi bugün de tam olarak algılayamadığını ve zamana ayak uydurmakta zorlandığını iddia etmek, sanıyorum yanlış olmaz. 1. Dünya Savaşı sonrasında M. Kemal Atatürk'ün dâhice kurduğu ve zamanın şartlarına uydurmaya çalıştığı ülkemiz, 2. Dünya Savaşı ve sonrasında maalesef edilgen bir duruma düşerek, özgür ve bağımsız hissetmeyi ve düşünmeyi unutmuştur. Çeşitli hesaplara alet olan, özgürlüğünü ve bağımsızlığını kaybeden insanlarımız dolayısı ile özlem duydukları barış ve refah ortamına daha da hasret kalmışlardır.

Bireylerin özgürlüklerini, toplumların ise bağımsızlıklarını gittikçe daha fazla kaybettikleri günümüzde, bu kayıpların geri kazanımı maalesef çok ama çok zor gözükmektedir. Ancak kazanılması çok zor gözüken bağımsızlığımızı ve özgürlüğümüzü, şu veya bu şekilde geri almayı bildiğimizi bize tarih bilincimiz hatırlatmaktadır.

Bir birey öncelikle ruhunun özgür olduğunu hatırlamalıdır. Ruh özgür olmak istedikten sonra, beyin ona gereksinim duyduğu dış dünyayı yaratacaktır. Ancak öncelikle gereken özgürlük ruhudur ve bunu bireylere dışarıdan benimsetmek olanaksızdır. Özgür olma isteği bireyin içinden gelmelidir.

Günümüz toplumlarını dengesizliğe iten ve mutsuz eden bir diğer yanılgı da bireylerin uç noktalara gitme eğilimi ve kendilerini sadece ruh ya da sadece bedenden ibaret zannetmeleridir. Ancak aksine bu iki olgu farklı kurallarla işleyen bir bütünün birbirini tamamlayan iki parçasıdır. Bireyin ve bireylerden oluşan toplumun huzura ve mutluluğa kavuşması bu iki olgunun dengelenerek birleştirilmesi ile mümkündür. Dolayısı ile uç noktalara giderek bir dünyanın diğerine tercih edilmesi ya da ikisi arasındaki dengesizlik bireye ve topluma ancak yıkım getirir. Bu noktadan yola çıkarak bireylere maddesel dünya ile ilgili eğitim verildiği gibi insan maneviyatı ile ilgili içsel eğitim de verilmelidir. Ülkemiz eğitim kurumları maalesef her iki açıdan da yetersizdir. Öncelikle bu dengesizliğin giderilmesi gerekir.

Eğitim kurumlarının geliştirilmesi bir yandan da ülkenin varsıllığı ile ilişkilidir. Malum, maddiyat olmadan maneviyat olmaz. Ancak Türkiye gibi verimli kaynaklara sahip bir ülkenin vatandaşlarının maddi ihtiyaçlarını karşılayamayacağına inanmak da mümkün değildir. Biraz toplumsal adaletle bu ülkenin tüm vatandaşlarının her türlü maddi ihtiyacının kolayca karşılanacağı oldukça açıktır. Bu arada günümüz ekonomilerinin ve pazarlarının birbiriyle iç içe var olduğu artık değiştirilemeyecek bir gerçektir. Dolayısı ile ülkemiz üstünlük sahibi olduğu alanlara oynayarak gelirini arttırmalı; gelir fazlası ile de bilinçli bilimsel araştırmalar yapmalıdır. Bilimsel araştırmalar, Türkiye'ye hedeflediği bir veya birkaç teknik alanda dünya üstünlüğü sağlamalıdır. Pazarların birbiri içine girdiği günümüz dünyasında artık kural budur. Devir teknoloji devri, çip devridir.

Ülkemizin bu veya benzeri bir planla kalkınmasına, varsıllaşmasına, varolmasına karşı çıkan hiçbir uluslararası kurum, kuruluş ya da pakt ile güvenlik için dahi olsa

herhangi bir ilişkisi olamaz, olmamalıdır. Türkiye'nin NATO üyeliği de bu bağlamda, duygusallıktan uzak, bilimsel gerçeklere dayalı çalışmalar aracılığı ile sürekli incelenmeye devam edilmelidir. Maddi dünya her an için değişkendir. Dolayısı ile Türkiye'nin NATO ile olan ilişkisi de doğa kanunları gereği durağan kalamaz.

Bu konudaki asli prensip, M. Kemal Atatürk'ün de dediği gibi; "*millet ve memleketin menfaatleri icap ettirdiği takdirde beşeriyeti teşkil eden milletlerden her biriyle medeniyet mukteziyatında olan dostluk, siyaset münasebatını büyük bir hassasiyetle*" sürdürmektir. Ancak yine M. Kemal Atatürk'ün dediği gibi, bizleri "*esir etmek isteyen herhangi bir milletin de bu arzusundan sarf-ı nazar edinceye kadar bîaman düşmanı...*" olmalıyız.

KAYNAKÇA

I- GAZETELER

New York Times

Los Angeles Times

Wall Street Journal

Washington Post

Chicago Tribune

II- İNTERNET VERİ TABANLARI

JSTOR

Periodicals Archive Online

America, history and life

Wikipedia, the free encyclopedia

III- İNCELEME YAPITLAR VE ANILAR

Acheson, Dean, *Present at the Creation*, W. W. Norton & Company, New York, 1987.

Ataöv, Türkkaya, *Amerika N.A.T.O. ve Türkiye*, İleri Yay., İstanbul, 2006.

Athanassopoulou, Ekavi, *Turkey – Anglo-American Security Interests 1945 – 1952*, Frank Cass Publishers, Portland, 1999.

Aybars, Ergün, *İstiklal Mahkemeleri*, Zeus Kitabevi Yay., İzmir, 2006.

Baydar, Mustafa, *Atatürk ile Konuşmalar*, Varlık Yay., İstanbul, 1964.

Carroll, F. M., "Anglo – American Relations and the Origins of the Cold War: The New Perspective", *Canadian Journal of History/Annales canadiennes d'histoire*, S.24, Ağustos 1989.

Ellis, Ellen Deborah, "Turkey Looks Toward The West", *Current* History, C.19, S.111, Kasım 1950.

Genç, Reşat, *Türkiye'yi Laikleştiren Yasalar*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005.

Grew, Joseph C., *Gazi ve İsmet Paşa Çalkantılı Dönem 1922 – 1932*, Örgün Yay., İstanbul, 2005.

Hearden, Patrick J., *Architects of Globalism*, The University of Arkansas Press, Fayetteville, 2002.

Hitler, Adolf, *Kavgam*, Manifesto Kitap, İstanbul, 2005.

Kaplan, Lawrence A., "The United States and the Origins of NATO 1946 – 1949", *The Review Of Politics*, C.31, S.2, Nisan 1969.

Kennan, George F., *Memoirs 1925 – 1950*, Pantheon Books, New York, 1967.

Knight, Jonathan, “American Statecraft and the 1946 Black Sea Straits Controversy”, *Political Science Qarterly*, C.90, S.3, 1975.

Kousoulas, D. George, “The Success of the Truman Doctrine was not Accidental”, *Military Affairs*, C.29, S.2, 1965.

Layne, Christopher, *The Peace of Illusions*, Cornell University Press, Ithaca, 2006.

Leffler, Melvyn P. “Strategy, Diplomacy, and the Cold War: The United States, Turkey, and NATO, 1945 – 1952”, *The Journal of American History*, C.71, S.4, Mart 1985.

Leffler, Melvyn P., *The Specter of Communism*, Hill and Wang, New York, 1994.

Lemnitzer, Lyman L., “The Foreign Military Aid Program”, *Proceedings of the Academy of Political Science*, C.23, S.4, Ocak 1950.

Lundestad, Geir, “Empire by Invitation? The United States and Western Europe, 1945 – 1952”, *Journal of Peace Research*”, C.23, S.3, 1986.

McGhee, George, *ABD – Türkiye – NATO – Ortadoğu*…, Bilgi Yay., Ankara, 1992.

McGhee, George C., “Turkey Joins the West”, *Foreign Affairs; an American Quarterly Review*, C.32, S.1, 1953-1954.

Moustakis, Fotios, *The Greek – Turkish Relationship and NATO*”, Frank Cass Publishers, Londra, 2003.

NATO, *Facts About The North Atlantic Treaty Organization*, NATO Information Services, Paris, Ocak 1962.

Satterthwaite, Joseph C., “The Truman Doctrine: Turkey”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, C.401, America and the Middle East, Mayıs 1972.

Schaller, Michael, Schulzinger, Robert D., Anderson, Karen, *Present Tense*, Houghton Mifflin Company, Boston, 2004.

Thomas, Lewis V., “TURKEY: Guardian of the Straits”, *Current History*, C.21, S.119, Temmuz 1951.

Walt, Stephen M., *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca, 1987.